

MATRIKELLØSE RUM

– EN UNDERSØGELSE AF SELVORGANISEREDE MÅDER AT
BRUGE BYEN PÅ

Anne-Lene Sand

Ph.d.-afhandling

Marts 2014

Institut for Kulturvidenskaber

Syddansk Universitet

Vejledt af:

Lektor Herdis Toft og Lektor Eva Gulløv

Matrikelløse rum – en undersøgelse af selvorganiserede måder at bruge byen på

Ph.d.-afhandling

Anne-Lene Sand

Marts 2014

Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet

Forsidefoto: Cisco Gulløv

Samtlige fotografier er anvendt med skriftlig tilladelse.

Af hjertet tak

De sidste tre år har været intense. For en sportskvinde, der nyder at flytte grænser, har tiden som ph.d.-stipendiat været hård og fantastisk. Ph.d.-studiet har været en læreproces, hvor jeg er blevet udfordret og udviklet mig som person og forskerspire, dels gennem forskningens mange facetter og dels med en stol i ph.d.-udvalg og ph.d.-råd. Efter jeg i forskningsøjemed har besøgt forskellige lande, sætter jeg pris på at indgå i et dansk uddannelsessystem, hvor man som ph.d.-stipendiat har så gode vilkår. Her skal nævnes en ret unik ph.d.-skole ved det Humanistiske Fakultet, hvor bl.a. ph.d.-skoleleder Carl Bache har bidraget til, at det har været trygt og hjemligt at navigere i en krævende forskeruddannelse.

Afhandlingen er mit personlige projekt, som er rammesat og defineret ud fra mine interesser og refleksioner om de sociale rum, hvor vi bevæger os i hverdagen. Undervejs har forskellige personer hjulpet til. Først og fremmest en tak til alle de personer, jeg har mødt i felten, til dem som har ladet sig interviewe, og til dem, som har givet mig fotografier m.v.

En stor tak til mine vejledere. Herdis Toft, tak for støtten i et feltarbejde, der var uafgrænset, eksplorativt og delvist dristigt. Tak fordi projektet, er blevet understøttet i en interessant retning. Eva Gulløv, tak fordi du har set potentialer i projektet. Tak for din omsorgsfulde vejledning, dine kritiske kommentarer, teoretiske indspark og vores gode dialoger om undersøgelsen og dens konklusioner.

I løbet af de tre år har jeg været med til at forme et tværinstitutionelt netværk med fire ph.d.-kvinder, som alle har arbejdet med temaerne rum, tid og krop. Ph.d.-stipendiat Lise Specht Pedersen (SDU), Signe Højbjerg Larsen (SDU) og Louise Nørgaard Glud (AU). I har været med til at gøre processen inspirerende, motiverende og sjov. Jeg har nydt at `nørde den´ med jer og ser frem til at udleve fælles fremtidige ambitioner. Tak til professor Jan Kampmann (RUC) og lektor Kim Rasmussen (RUC) som op til flere gange har været interesseret i at mødes med os i netværket og diskutere vores analyser.

Der skal desuden lyde en stor tak til professor Kirsten Simonsen, fordi jeg måtte gæste RUC i efteråret 2013 og diskutere afhandlingens analyser og ikke mindst rytmeanalysen. Helle Karoff (AAU): tak for de mange kopper kaffe, snakke og kritik på udvalgte kapitler - jeg ser frem til, at vi igen skal gøre fælles tanker. Fra det tidligere forskningsprogram *Kultur og Læring* en tak til lektor Jørgen Gleerup (SDU), som har formået at følge min tilgang til byen og bidraget med nuancerede pædagogiske og filosofiske indspark. Til min `celle-

kammerat´ og nu Ph.d. Heidi Eskelund Knudsen - tak for de mange kontorsnakke. Det har været hyggeligt og gavnligt at sparre undervejs i processen.

På sidelinjen skal Lone Sørensen, min veninde og faglige læser og sparringspartner, have stor ros. Lone har aldrig sagt nej og jeg er dybt taknemmelig for, at hun har været der i de perioder, hvor projektet har virket stort og svært afgrænseligt. Tak til Shawn, min canadiske mand, for alle de aftener du har haft indisk curry på komfuret, når jeg er kommet sent hjem. Tak, fordi du har balanceret mellem at give plads, presset på, givet kram og altid været min bedste ven. Mellem 6. og 7. kapitel blev vi gift, og det var en fortryllende oplevelse, som mindede mig om, at livet er mere end forskning.

Under feltarbejdet i 2011 gik min tidligere pædagogiklektor, havkajak-kammerat og pædagogiske far´ Erik Stærfeldt bort. Erik har altid støttet mig, når jeg har bedt om råd om, hvilken vej jeg skulle gå, særligt i forhold til de akademiske veje. Erik sagde skråsikkert: *”Hvis man kan løbe maraton, så kan man også skrive en ph.d.”* Erik fik mig til at forstå vigtigheden af at forbinde hoved og krop og de sidste tre år har kombinationen af forskning, frisk luft og høj puls været nøglen til en god forskningsproces. Erik er savnet, og jeg havde glædet mig til at vise netop ham, hvor jeg står i dag.

“To think about the city is to hold and maintain its conflictual aspects: constraints and possibilities, peacefulness and violence, meetings and solitude, gatherings and separation, the trivial and the poetic, brutal functionalism and surprising improvisation. The dialectic of the urban cannot be limited to the opposition centre-periphery, although it implies and contains it...”

(Lefebvre, 1985:110)

Indhold

1. Forskningsfortælling	10
Fra genkendelighed til byen som antropologisk felt	12
Afhandlingens fokus.....	14
Afhandlingens forskningsspørgsmål	15
Fra aldersdeterminering til selvorganiserede praksisrum.....	15
En undersøgelse af hvad og hvem?	18
Læsevejledning.....	23
2. Studier af byen – forskningsoverblik og teoretiske afsæt	24
Tidlige by-studier	25
Performative by-studier	27
Studier med fokus på hverdagsliv og by	30
Byen i et deltagelses perspektiv.....	32
Afhandlingens egen vej ind i byen.....	35
Hverdag og praksis	36
Praksis i et dialektisk hverdagslivsperspektiv	38
En triadisk forståelse af byens rum.....	40
Den sociale by	42
Den legende by	44
Den kropslige by.....	46
3. Felten.....	49
Tre stedstyper og empiriske materialer	49
Første materiale: Kvarteret	50
Andet materiale: Undergrundsmiljøet	55

Tredje materiale: Spontane steder	57
Materialernes status i undersøgelsen	59
4. Metodologi	61
Multi-sited feltarbejde – konstruktionen af den antropologiske felt	61
Forbindelser - på sporet af fænomenet brugen af byen	63
Tidsrum.....	65
Kulturelle udvekslinger og sociale positioner	65
Strategier i felten	68
Etisk situationel refleksivitet	72
Metoder	74
Visuel metode	75
Stedsinterview – en måde at nærme sig sted på	78
Det første sted: På stakittet ved fodboldbanerne	79
Det andet sted: Under broen	81
Det tredje sted: Fabrikskælderen	83
Stedsinterview - den genererede viden	85
5. Afhandlingens analysestrategi.....	88
Analysens dobbelthed.....	89
Den stedslige detaljeringsgrad.....	90
At analysere på tværs.....	90
Informanternes kontrasteringer.....	92
Sociale medier – organiseringen af begivenheder	94
Afhandlingens fire analytiske temaer – dialog mellem empiri og teori	95

AFHANDLINGENS ANALYSE	100
6. Stedskarakteristika og stedsformgivninger	100
Det formgivende blik: fra materialitet til et potentiale	104
Stedspotentialer – social forpligtelse, forudsigelighed og spontanitet	106
Kvarteret: social genkendelighed og forudsigelighed	106
Undergrundsmiljøet – et socialt omdrejningspunkt for den stedslige organisering	112
Byens ”grå oaser” – spontanitet og sociale uforudsigelighed	114
I byen og samtidig væk fra byen	118
At målrette blikket mod bestemte materialiteter og praksispotentialer	120
Fra random druk til at sanse et lydrum – et potentiale udvikles over tid	124
”Vi har bare samlet det her skrald, til at sidde på” – det impulsive potentiale	127
Legen som rammesætning for den selvorganiserede by-praksis	129
Delkonklusion: Informanternes stedskonstruktioner i byen	132
7. At gøre by.....	135
Rytmeanalyse: En forståelse for hverdagspraksisser i byen.....	137
Fire rumlige forhold – analysens opbygning	143
Første rumlighed: Rum som spændende – sted, tid og autoritet	144
Anden rumlighed: Afgrænsning af rum gennem lyd og lys	152
Tredje rumlighed: Byen - et gørens og værens rum	158
Fjerde rumlighed: At udforske rytmer og arkitektur	162
At jamme med byens rytmer	169
Delkonklusion: Kroppen i byen – byen i kroppen.....	177
8. Matrikelløse fællesskaber.....	180
Social navigation	182

”Linkminded individuals”	184
Kategorier i byen – forbindelser og distanceringer	192
Sociale taktikker – måder at manøvrere i og med byen på.....	198
Territoriale eller matrikelløse fællesskaber?	211
Delkonklusion.....	216
9. Byen - et rum for selvorganisering?	218
En praksis mellem to handlerum	219
Fem analytiske tematikker	221
Første tema: <i>At gå til det</i> eller <i>lære sig selv det</i>	222
Andet tema: <i>Rigtige og forkerte</i> fritidsaktiviteter.....	225
Tredje tema: At komme et sted fra uden den store erfaring	230
Fjerde tema: ” <i>Ideen var, at det skulle opstå intenst</i> ”	233
Femte tema: I forhandling med byens modrytmer	236
Organisering af tid og rum.....	241
Forhandlinger – en måde at tage ejerskab	244
Delkonklusion.....	247
10. Diskussion: By-kritik eller ny deltagelsesoptik?.....	250
Retten til byen.....	250
Hverdagslivets lommer.....	252
Selvorganisering - nye deltagelsesformer i byen.....	257
11. Konklusion	259
Når klassiske forskningskategorier vendes på hovedet	260
Matrikelløse rum.....	264

Likeminded individuals	267
Rytmer: Improvisation og oplevelsen af at gøre by	268
Retten til byen.....	270
Afsluttende teoretiske bemærkninger	271
12. Resumé.....	274
13. Bilag	280
Bilag A: Oplysninger om undersøgelsens informanter	280
Bilag B: Interviewguide.....	283
Bilag C: Flyer fra OPP.....	285
14. Litteraturliste	286

1. Forskningsfortælling

I 2010 arbejdede jeg sammen med pædagogisk antropolog Peter Lilleheden i et udviklingsprojekt om unges fritidsliv. Projektet hed *Ungdomspædagogisk Udviklingsindsats* og var forankret i Videnscenter for Pædagogisk Udvikling, Børn og Unge, Aarhus Kommune. Denne afhandling udspringer af de erfaringer, jeg gjorde mig dengang. Projektet havde til formål at kvalificere og udvikle det ungdomspædagogiske arbejde i fritids- og ungdomsskole-regi. Projektet var inspireret af antropologisk metode og aktionsforskning. Vi tog udgangspunkt i de praksiserfaringer og udfordringer, der kom til udtryk gennem interviews med børn, unge, pædagoger og ledere, hvor målet var at udvikle en pædagogisk praksisorienteret teori. Grundstenen i projektet var begrebet *kvalificeret selvbestemmelse*, der handler om at danne unge til selvbestemmelse, autonomi og ansvarlighed. I samarbejde med socialpsykolog Sven Mørch¹ og professor i psykologi Jan Tønnesvang blev begrebet udviklet som et værktøj, der efterfølgende blev gen-implementeret i pædagogisk praksis. Peter og jeg havde særligt kontakt med en fritidsklub i Viby, hvor vi indsamlede medarbejdernes pædagogiske erfaringer med det, de kaldte for en matrikelløs klub. Deres matrikelløse medarbejder arbejdede uden for klubben og imødekom de unge i Kvarteret, som af forskellige grunde ikke gad klubben. I Kvarteret var de unge på deres egen hverdagslige hjemmebane og medarbejderen forklarede, hvordan han mødte dem på andre præmisser end i klubben.

Mit engagement i udviklingsprojektet ophørte, da jeg blev tildelt et ph.d.-stipendiat ved Syddansk Universitet. Jeg integrerede erfaringerne fra Aarhus i ph.d.-projektets problemstilling, da jeg i høj grad var blevet inspireret af tankerne om at skabe rum for unge, give dem indflydelse og selve det at kvalificere menneskers selvbestemmelse. Jeg var ydermere optaget af refleksioner over, hvad det betyder, at et rum er matrikelløst, hvilket formede afhandlingens titel *Matrikelløse rum*. Erfaringerne ledte til tanker om, hvad unge kan i byen, som de ikke kan i klubben? Hvorfor og hvordan fravælger nogle unge mere planlagte hverdagsrum? Og hvad er det, der afgrænser en praksis eller et fællesskab, hvis ikke det er en klub eller en specifik fritidsaktivitet? Samtidig så jeg den matrikelløse klub som et eksempel på en måde at fortolke og organisere et praksisrum på, der adskilte sig fra etablerede pædagogiske tiltag. Derfor blev alternative organiseringsformer en analytisk optik for mit videre studie af den måde unge, bruger byen på.

¹ Sven Mørch har introduceret begrebet kvalificeret selvbestemmelse (Mørch, 1996, 2007, Mørch og Laursen, 1998, Mørch og Larsen, 2007).

Min motivation for denne afhandling er også samfundsmæssig og analytisk funderet. Studier af unge har i særlig grad optaget mig og herunder unge i relation til uddannelsessystemet (Sand Møller, 2009)². Udviklingsprojektet om unges fritidsliv medførte et analytisk kovending, der gjorde, at jeg blev motiveret til at anskue unge og deres gøren på en anden måde. Den selvorganiserede brug af byen er min tilgang til at forstå, hvordan dele af hverdagslivet ikke er institutionaliseret, og hvilken betydning det har for specifikke mennesker. På den måde beskriver jeg noget, der afskriver sig fra den måde, mennesker normalt gør praksis på, og de mere gængse måder praksis udforskes på.

Jeg indledte feltarbejdet til dette forskningsprojekt i det kvarter, hvor fritidsklubben lå. Efter at have interviewet personer og observeret steder, brød jeg gradvist med den institutionelle ramme ved at bevæge mig væk fra klubben og ud i byen. Jo længere tid jeg opholdt mig i felten, des større indsigt gav informanterne mig i deres steder og mere spontane måder at bruge byen på. Jeg observerede en kontrast mellem den praksis, der udfoldede sig i institutionens rum og i byens rum. Informanterne beskrev forskellen i forhold til de aktiviteter, de kunne engagere sig i, måden de kunne rammesætte dem og de tidspunkter, de kunne udfolde sig i. Denne type informanter opsøgte steder, hvor de selv kunne vælge og definere aktiviteten.

Jeg blev interesseret i at undersøge, hvordan måder at organisere tid og rum på influerer det, mennesker *gør*³. Forholdet mellem praksis, tid og rum blev derfor et centralt tema for mit møde og min snak med informanterne. Bevægelserne, dynamikkerne og den måde, de selv skabte betydningsstrukturer på gjorde mig nysgerrig i forhold til at forstå alternative måder at bruge steder på. Men alternative i forhold til hvad? Alternativ, forstod jeg som andre måder at tage steder i brug end mere gængse måder mennesker bruger steder på. Jeg fravalgte derfor at observere steder, som var tæt befolket i bestemte tidsrum. Søgte jeg etablerede steder, var jeg interesseret i at undersøge, hvordan de blev brugt uden for åbningstiden. Dette med henblik på at forstå, hvordan og hvorfor steder kan ændre praksispotentialer i forskellige sociale sammenhænge. I afhandlingen er informanternes egne definitioner af steder og fællesskaber central i forståelsen af, hvad deres selvorganiserede brug af byen er et alternativ til.

² Unge egne perspektiver har altid været væsentlige for mig at fremskrive. Her er jeg særligt inspireret af antropologiske studier af unge (Bucholtz, 2002, Wyn and White, 1997, Amit-Talia and Wulff, 1995, Cole and Durham, 2008, Furlong and Cartmel, 1997).

³ At *gøre* er en antropologisk analytisk betegnelse og optik for at forstå og beskrive indfødtes hverdagsliv ud fra det, de *gør*. I afhandlingen definerer jeg *gøren* med afsæt i Michel De Certeaus (1984) begreb *praksis*, ud fra Richard Jenkins (2006) optik på menneskers sociale *gøren* og ud fra Maurice Merleau-Pontys (2009) forståelse af kropslig *gøren*.

Ovenstående forskningsfortælling er med til at forklare, hvilke tanker og erfaringer der ligger til grund for denne afhandling, selve forskningsprocessen og de optikker, jeg vælger at anskue fænomenet *brugen af byen* med. Forskningsprocessen har ikke været lineær, men har taget form i en dialog mellem empiriske og analytiske tendenser. Derfor har meget ændret sig, siden jeg indledte feltarbejdet i maj 2011. Med inddragelse af noter og refleksioner fra min feltbog vil jeg i den resterende del af kapitlet afgrænse undersøgelsen og reflektere over hvordan indsigt og erkendelser i mødet med felten har medført to centrale ændringer i forskningsprocessen. De nye indsigter har skabt udfordringer og ændret undersøgelsen i forhold til: undersøgelsens afgrænsning, de teoretiske og analytiske begreber, der er grundlæggende for undersøgelsen, og undersøgelsens tværdisciplinære genstandsfelt.

Fra genkendelighed til byen som antropologisk felt

”Det er torsdag, klokken har passeret 19, og jeg suser til Viby i bilen. Himlen er grå, og det regner. Jeg stiller bilen ved boligkvarteret, trækker hættten på min jakke over hovedet og kameraet i lommen sammen med min notesbog. Hvor skal jeg gå hen?”

(Uddrag af feltnoter, 26.5.2011, kl. 19-20.30).

At feltarbejdet har fundet sted uden for institutionel kontekst, er et bevidst metodologisk valg i forhold til at forskubbe den metodiske komfortzone, man som forsker kan befinde sig i, med kontekster præget af rutiner, faste tidspunkter og genkendelige ansigter. Byen er, på grund af sin mangfoldighed og sine overlappende praksisser, en kompleks og uforudsigelig felt at bevæge sig i som forsker (Hannerz, 1980, Gilsenan, 1982, Amit-Talai and Wulff, 1995). Stederne repræsenteret i afhandlingen har ikke været fastlagte på forhånd, men er opsøgt og udforsket i mødet med felten (Bernard, 2011). Uvished har været et ontologisk forhold, som har medført metodiske og analytiske frustrationer, da undersøgelsesfænomenet og genstandsfeltet har været i konstant bevægelse og dermed har gjort det svært at afgrænse fokus entydigt. Det er også det, der har gjort projektet spændende at arbejde med.

Frem for at have ét sted og én gruppe informanter har alternative måder at organisere tid og rum i byen været det primære analytiske objekt for min færd i byen (Hastrup, 2003b:15). Valget om at bevæge mig væk fra etablerede tids- og betydningsrum er samtidig et forsøg på, at vende de forståelser på hovedet, der er dybt forankret i os, når vi taler om social organisering, et godt sted og måden at gøre by på. Ifølge den franske sociolog Pierre Bourdieu er det et problem, at der inden for den sociologiske videnskab findes en række opfattelser af

det, man som forsker skal vide noget om. Derfor argumenterer Bourdieu for, at man skal bryde med prækonstruerede forskningsoptikker, hvilket er en måde, hvorpå man objektiviserer det, man undersøger (Bourdieu, 1997:98). Bryder man med prækonstruerede optikker, giver det i sig selv anledning til en kritisk analyse.⁴ Afhandlingens feltarbejde, analysestrategi og teoretiske valg kan betragtes som et brud med prækonstruerede sociale og forskningsmæssige forestillinger om brugen af byen. Fortløbende redegør jeg for den betydning og de konsekvenser, strategien har for afhandlingen.

Jeg har ikke fulgt én gruppe eller ét sted i feltarbejdet, og derfor er jeg til tider blevet konfronteret med en angst og usikkerhed om, hvordan jeg kom til at se de samme informanter igen. Denne præmis stod i kontrast til mine tidligere erfaringer med feltarbejde i stabile og afgrænsede institutionskontekster, hvilket bekræftede, at jeg måtte revidere min måde at tænke feltarbejde på. Frem for at fokusere på gentagelighed og genkendelighed ved informanter og steder, ændrede jeg min måde at anskue og forstå felten på ved at revurdere spørgsmålet: Hvad er fælles for de personer, der opsøger steder i byen og tager afstand fra steder, som er defineret på forhånd? Den analytiske optik er hermed konstrueret med henblik på at forstå mobile sociale fænomener. Som jeg argumenterer i afhandlingens *Analysestrategi*, giver optikken mulighed for at analysere en måde at gøre by på, som formgives på tværs af sammenlignelige steder og informanter. Optikken giver mulighed for at studere hverdagslige kulturelle udfoldelser og sociale organiseringer i mere eller mindre etablerede rum. Eftersom informanterne tager forskellige steder i brug kropsligt og socialt, nuancerer empirien forskellige praksisformer og grader af selv at organisere tid og rum. Det analytiske objekt lader sig ikke entydigt definere, og forsøget på at begribe denne flersidede betydningssammensætning i det empiriske materiale anser jeg for en af analysens styrker.

Forudsigelighed er ofte en dimension, der skaber tryghed, og som er en gunstig forudsætning for et fællesskab (Jenkins, 2006). Men sådan forholdte det sig ikke for de fællesskaber, som er repræsenteret i feltarbejdet. Hvordan navigerer informanterne i byen, når de opsøger steder, som indtages af forskellige mennesker og mindre fastlagte tidsrum? Hvordan håndterer de den uforudsigelighed, som konstitueres, når det sociale fællesskab, brugen af steder, udtryksformer og kulturelle logikker ikke er fastetablerede? Forholder det sig sådan, at uforudsigelighed bliver anset for at være et forstyrrende element i etablerede

⁴ Antropologen Frederik Barth (1969) arbejder med en sammenlignelig tilgang i teksten *Ethnic Groups and Boundaries*. I forhold til at forstå etniske grupper tager Barth afstand fra en klassiske stamme-tænkning og anvender i stedet perspektiver om sociale organiseringer, forbindelser og grænsedragninger.

handlerum, og at uforudsigelighed i byens løse rum bliver anset som værdifuld? Når ikke alle mennesker i byen tillægger uforudsigelighed værdi, hvad karakteriserer så de mennesker, der gør det? For at forstå disse praksisbetingelser for brugen af byen indskriver afhandlingen sig i et spændingsfelt mellem kontinuitet og uforudsigelighed.

Afhandlingens fokus

Afhandlingen handler om brugen af byen. Denne brug undersøges gennem 38 informanter mellem 14-38 år, som jeg har fulgt og talt med i 2 år. Kendetegnende for informanterne er, at de stiller spørgsmålstejn ved, leger med og organiserer sig anderledes end den etablerede måde, mange borgere, politikere og arkitekter tænker og praktiserer by på. Informanterne opsøger *matrikelløse rum* gennem steder, som en informant betegner som ”grå oaser”. Gennem informanternes erfaringer med disse steder udforsker jeg, hvordan de konkret tager steder i brug, og hvorfor dette ikke er muligt alle steder i byen. De bevæger sig og navigerer i et spændingsfelt mellem to typer af handlerum: rum, der er etablerede og regulerer det, som mennesker gør. Og *matrikelløse rum*, der understøtter muligheden for, at mennesker kan redefinere, fortolke og tage steder i byen i brug, som de har lyst til. Afhandlingen bidrager til en ny viden om, hvordan byen, i form af praksisrum og arkitektur, kan bruges på nye selvorganiserende måder og giver samtidig indsigt i, hvordan disse sociale bevægelser og samfundsmæssige deltagelsesformer kan forstås inden for humanistisk forskning. Jeg har ikke været optaget af at sige noget generelt om byen, men af at undersøge dén specifikke tilgang 38 mennesker har til byen. Afhandlingen bidrager også til en debat om, hvordan vi forstår social praksis, og arbejder med sociale rum og tidsforhold – i og udenfor matriklen.

Informanternes fortællinger, erfaringer og kropslige praksisser karakteriseres og defineres i undersøgelsen ud fra begrebet *selvorganisering*. Det er min analytiske optik for at forstå informanternes måde at *gøre by* på. Selvorganisering anser jeg for en proces, hvor den enkelte og gruppen forholder sig til byen og organiserer egen praksis. (jf. Kampmann, 1988:225-228). Jeg er optaget af at forstå selvorganisering ud fra informanternes sociale og kropslige måder at udfordre og redefinere etablerede betydningsstrukturer på, herunder sociale fællesskaber, by-materialitet og normer for brugen af byen. Til slut i afhandlingen opsummerer og definerer jeg begrebet selvorganisering ud fra informanternes måde at bruge byen på. Jeg anser begrebet for at være velegnet i forhold til nutidige pædagogiske, antropologiske, sociologiske og humangrafiske studier af social praksis.

Afhandlingens forskningsspørgsmål

Ovenstående udfordringer og erkendelser i mødet med feltet har affødt refleksioner, som jeg forfølger ud fra nedenstående specifikke forskningsspørgsmål. Selvom selvorganisering anvendes som analytisk optik for at forstå informanternes måder at gøre by på, forholder jeg mig fortsat undersøgende overfor, hvad selvorganisering er for et fænomen. En intention med nærværende afhandling er at undersøge: *Hvad karakteriserer den brug af byen, som kommer til udtryk gennem praksisser, informanterne selv organiserer?* For at besvare dette spørgsmål opererer jeg med fire forskningsspørgsmål, som udkrystalliseres i fire analysekapitler. Jeg undersøger først, *hvilke potentialer informanterne ser ved steder i byen*. Som nævnt i ovenstående handler praksissen både om sociale møder og specifikke steder, og derfor er jeg interesseret i at forstå, *hvad informanterne kropsligt gør på de steder, de kommer*. I forhold til informanternes fællesskaber spørger jeg til: *Hvad kendetegner de sociale fællesskaber, der opstår, når informanterne bruger byen på alternative måder?* Jeg anerkender samtidig, at byen ikke er et neutralt rum at navigere i, og derfor udforsker jeg afslutningsvis: *Hvordan er forskelligartede dynamikker mulighedsunderstøttende eller -begrænsende for informanternes hverdagslige brug af byen?* Disse fire forskningsspørgsmål danner afsæt for afhandlingen.

I det forgående afsnit, *Fra genkendelighed til byen som antropologisk felt*, har jeg reflekteret og afgrænset undersøgelsen ud fra den første forskningserkendelse. Det kommende afsnit handler om den anden erkendelse, der har ændret forskningsprocessen og undersøgelsens fokus.

Fra aldersdeterminering til selvorganiserede praksisrum

”Alle dem, der er blevet gamle, de kan jo heller ikke undvære det dernede. Det er jo et rigtig godt sted.” (Marie, 13.07.2011).

”Alder er bare fuldstændig opbrudt dernede.” (Nadia, 13.07.2011).

”Al⁵: Hej Kasper. Tobias fortalte mig, at du har arrangeret et meetup og at jeg burde kontakte dig, da jeg arbejder på et projekt omkring alternative måder at bruge byen på. Din mor fortalte mig også om meetup’et, da jeg mødte hende forleden. Har du lyst til at mødes og fortælle mig om det?” (kontakt etableret over Facebook, 15.07.2011).⁶

⁵ ”Al” er en forkortelse for Anne-Lene og anvendes de steder, jeg har været i dialog med informanterne.

⁶ Kasper er 14 år og Tobias er 36 år.

Intentionelt var denne undersøgelse et ungdomskulturelt studie, men tidligt i feltarbejdet observerede jeg, hvordan forskellige aldersgrupper tog steder i brug i byen. Som de to første citater viser, taler to piger om alder, men på en måde hvor alder ikke er afgørende for konstitueringen af deres sociale fællesskab, som det ofte er i institutionelle kontekster. Denne empiriske indsigt medførte refleksioner over, hvordan jeg afgrænsede undersøgelsen, da det oprindeligt var et studie af unge. Skulle jeg fastholde optikken på unge som alderskategori, eller skulle jeg redefinere mit fokus? Som antropolog var det centralt for mig at afspejle den praksis, jeg mødte, og derfor lod jeg mig guide af henvisninger til personer, steder og praksisser. Som det sidste citat viser, henviste en informant på 36 år mig til en dreng på 14 år og drengens mor, som begge efterfølgende blev interviewet. Frem for at vælge personer fra med en anden alder, og herigennem fastholde optikken på unge, valgte jeg at redefinere præmissen for informantgruppen fra at være aldersdetermineret til praksisdetermineret.

Der har været en vestlig forskningstendens til at forstå brugen af byen fra et institutionelt perspektiv og dermed have fokus på steder, som mennesker intentionelt skal tage i brug (Zeihner, 2001)⁷. Tendenserne er rodfæstet forskningsmæssigt og samfundsmæssigt i måden at tænke by og social praksis på. Det vil være oplagt at videreudvikle optikken på etablerede steder og brugen af anerkendte bymiljøer, men samtidig finder jeg det vigtigt ikke at overse, at der er andre måder at bruge byen på. Jeg har fokus på steder, som informanterne opsøger af egen lyst. Forskellen mellem fællesskaber i skolen og i fritiden omtaler Sasha på 16 år som: *”Det er jo et tvunget fællesskab, når man er i skolen, vi har jo ikke valgt at være sammen.”* Ifølge antropologerne Eva Gulløv og Susanne Højlund (2003) er alderskategorisering et udtryk for en institutionaliseret rammetænkning, som grupperer børn og unge i forhold til jævnaldrende. Det problematiske ved denne type kontekstualisering er, at det ikke er et udtryk for menneskers egne sociale prioriteringer (ibid.:131). Ved at fastholde en optik på noget, der er matrikelløst, tog jeg afstand fra institutioner og steder, der var tydeligt definerede i forhold til brug og funktion. Jeg forholdte mig samtidig undersøgende over for, hvad forbindelsen var mellem noget matrikelløst og det selvorganiserede. Valget har medført spørgsmål om, hvad der afgrænser et rum, hvis det ikke er en matrikel og de normer, der skabes inden for en forhånd optegnet rammesætning?

Sociale grupperinger i byen kunne blive betragtet som en subkultur, men formålet hermed ville forekomme mig uklart. Når et fænomen som den selvorganiserede brug af byen ikke er

⁷ Den tyske sociolog Helga Zeihner konkluderer dette på baggrund af et studie af børn og unge.

geografisk og aldersmæssigt afgrænset, vil jeg forsøge at udforske de processer, forhandlinger og dynamikker, som tillægges værdi og har central betydning for informanterne (jf. Martin, 2004:25). Alder, subkultur og etnicitet ville blive en prækonstrueret forskningsmæssig hæmsko i forhold til at indfange informanternes egne prioriteringer i byen (Amit, 2001, Wulff, 1995b).⁸ Subkultur er ydermere et begreb, som forskere inden for nye kulturstudier forsøger at gøre op med og redefinere i forhold til nogle særlige sociale fænomener (Bennett and Kahn-Harris, 2004, Martin, 2004). Det essentielle i forhold til brugen af byen er, hvad der fører personerne sammen. Frem for at referere til kategorien unge anvender jeg derfor betegnelsen *informanter*. Som jeg senere redegør for, refererer betegnelsen informanter til de praksisser, de som mennesker konstituerer (de Certeau, 1984). I et retrospektiv er det at anlægge en praksisdetermineret frem for aldersdetermineret optik på brugen af byen en afgørende forskningserkendelse i undersøgelsen i forhold til at begribe den diversitet og dynamik, der udspiller sig uden for institutionel kontekst (jf. Qvortrup, 2005, Prout and James, 1997, Holloway and Valentine, 2000). Der er med andre ord ikke tale om en afgrænset og dybdegående kvarter-analyse eller en analyse af en sub- eller ungdomskultur.⁹

Informantgruppen udgør en differentiering af køn, alder og etnicitet. Dette betyder et skifte i forståelsen af geografier som værende aldersbetinget (som børnehaver, folkeskoler, gymnasium, alderdomshjem m.v.) til at være sociale konstruktioner, hvilket medfører en sensitivitet over for de steder, informanterne selv tager i brug (Hopkins and Pain, 2007). Sociolog Harriet Strandell (2007) argumenterer for, at såfremt man vil forstå nye måder, hvorpå steder og tidsrum konstrueres, skal felten anskues med anderledes analytiske optikker. Strandell gør *forskellighed* til genstand for analytisk objekt, hvormed hun gør op med eksempelvis alder og institution som forskningsmæssige fikspunkter. Dertil fremhæver hun mobilitet som et begreb, der understøtter en ny optik på praksis. Sammenligneligt med Strandell har jeg været interesseret i at udforske andre mere mobile sociale kategorier (Strandell, 2007:62, Prout, 2005:59).

⁸ Som kategori har unge andre livsbetingelser end børn og voksne, eksempelvis i form af flere muligheder til selvstændigt at færdes udenfor hjem og institution. De har generelt mere fritid og mindre samfundsmæssige forpligtelser end voksne har. Unges livsomstændigheder gør dem interessante i forhold til byen, da deres præmisser for at indtage byen i mindre grad er underlagt normer og forpligtelser.

⁹ I konstruktionen af et bredt praksisdetermineret forskningsobjekt er jeg inspireret af den canadiske antropolog Vered Amit-Talia og den svenske antropolog Helena Wulff, som begge argumenterer for, at studiet af unge skal anlægge et bredere kulturbegreb end CCCS anlagde, og de fremskriver hvordan en multikulturel forskningsoptik formår at medtænke unges egne sociale og kulturelle repræsentationer og processer (Amit-Talia, 1995:228, Wulff, 1995:15).

Jeg undersøger ikke en klassisk afgrænset antropologisk felt men en række dynamikker, som kommer til udtryk mellem byens formaliserede hverdagsrum og den alternative måde, informanterne bruger byen på. Eksempelvis forudsigelighed og uforudsigelighed, rutiner og spontanitet, det socialt forpligtigende og det mindre rodfæstede sociale fællesskab. En konsekvens af, at jeg har fulgt flere steder og personer, er, at det empiriske materiale i mindre grad indeholder viden om interne relationer, specifikke roller i fællesskabet, hierarkiseringer m.v. men derimod er rigt i forhold til måder at navigere i byen på og bruge den kropsligt.

I forhold til at forstå praksisdeterminering skal det understreges, at jeg har fravalgt at følge informanter med en specifik tilknytning til et institutionelt eller specifikt defineret praksisfællesskab eller fritids- eller foreningstilbud, som eksempelvis fodbold eller parkour. Fulgte jeg et bestemt praksisfællesskab, ville fællesskabet være et grundlæggende udgangspunkt for, hvordan informanterne mødes og organiserer sig. Jeg undersøger ikke brugen af byen ud fra én kropspraksis, men undersøger forskellige kropslige organiseringer af rum og tid som en samlet praksisform¹⁰. Når jeg er optaget af at forstå informanternes praksis, er jeg interesseret i deres måde at *gøre* by på, hvilket indbefatter deres kropslige, sociale og narrative brug af steder i byen (de Certeau, 1984). Til trods for informanternes forskellighed, forsøger jeg at identificere fælles værdier, bevæggrunde og praksisser for informanternes måde at bruge byen på. Herigennem er det min hensigt at skabe forståelse for forskelle og ligheder i informanternes sociale organisering i og med byen.

For at anskueliggøre, hvilken form for selvorganiseret by-brug, der udforskes i afhandlingen, beskriver jeg i det følgende, hvad der er karakteristisk for de informanter, jeg har talt med og den viden, som de tilfører undersøgelsen.

En undersøgelse af hvad og hvem?

Afhandlingen tager afsæt i et feltarbejde udført fra maj 2011 til marts 2013. Jeg har interviewet 38 informanter i alderen 14-38 år, der er både drenge og piger¹¹, men flest drenge. Den fysiske felt består af forskellige steder uden for matrikelbundne institutioner i henholdsvis Horsens og Aarhus. Stederne varierer i måden, hvorpå de er stramt (Sommer,

¹⁰ Her er jeg inspireret af antropologen Ulf Hannerz forskning af internationale journalistiske korrespondenter og måden hvorpå, han studerer selve den praksis, som kommer til udtryk ved at følge og tale med flere forskellige journalister i hele verden (Hannerz 2003). Denne pointe uddybes i afhandlingskapitlet *Metodologi*.

¹¹ Selvom der er tale om informanter i forskellige aldre, vælger jeg konsekvent at anvende betegnelsen piger og drenge.

1974) eller løst (Franck and Stevens, 2007) struktureret. Det vil sige, at nogle steder appellerer til større fortolkningsfrihed, og andre er mere definerede og socialt rammesatte. Stederne er en uofficiel rollespilsklub, en multibane, et Undergrundsmiljø, en nedlagt hal, et sted under en bro, en gammel fabrikskælder, en havn og en strand. Fælles for stederne er, at de har en rammesætning, som er til forhandling, og det skaber et potentiale for selvorganiserende praksisser. Det er derfor praksissens stedslige aktualisering, der er interessant. I min søgen efter personer, der organiserer egen praksis på steder i byen, har jeg foretaget fravalg. Det er et bevidst fravalg, at afhandlingen ikke handler om kriminelle miljøer, etniske miljøer, sub- eller modkulturer, autonome og politisk intenderede praksisformer, da et sådant fokus vil tage analytisk opmærksomhed fra at forstå brugen af byen som tidslig og rumlig praksisform¹². Man kan måske tale om den selvorganiserede brug af byen som en aktiv social bevægelsesform, men ikke som modkultur og oprør i traditionel forstand er fortolket (se Kennelly, 2012). Jeg har fulgt mennesker, der aktivt forholder sig til og deltager i byen på en alternativ måde. De leger med den måde, mange af os tænker by på. Kropligt og socialt stiller de spørgsmålstejn ved de etablerede betydninger og de faste rytmer, som former hverdagslivet i byen. Frem for at studere en mod- eller subkultur var jeg i felten mere optaget af, hvordan krop og fællesskab aktualiseres stedsligt. Jeg er bevidst om, at informanterne anvender sociale medier i deres hverdag. Jeg har i mindre grad haft fokus på sociale mediers betydning for brugen af byen, og derfor teoretiseres og analyseres det ikke eksplicit i afhandlingen. Det grunder i et valg om at anlægge et primært fokus på de konkrete kropslige og sociale måder i byens fysiske rum.¹³ Jeg anerkender, at sociale medier anvendes af informanterne til at organisere sociale møder i byen, men det er mødet mellem rumlige forhold, materialitet og arkitektur, som det tager form i det sociale møde, jeg har studeret.

Valg af informanter

Jeg har opsøgt informanter på baggrund af en forskningsmæssig interesse i at komme i kontakt med personer, der tager byen i brug på en måde, som de selv er med til at definere. Eftersom jeg har anlagt en eksplorativ metode i felten, har jeg talt med mennesker, der har ønsket at tale. Derfor har jeg valgt informanterne, men de har også valgt mig (Bernard, 2011).

¹² I et eventuelt videre studie vil det være interessant at undersøge mere specifikke grupper med selvorganisering som forskningsoptik, eksempelvis som Signe Højbjerg Larsen, der studerer parkour som selvorganiseret bevægelseskultur (Larsen 2013).

¹³ Sociale medier er primært anvendt i feltarbejdet i forhold til at holde kontakt med informanter og få oplysninger om begivenheder.

En central strategi for rekruttering af informanter har været, at informanter enten via mobil eller Facebook har henvist mig og skabt kontakt til personer, der tager byen i brug på en sammenlignelig måde. Informanterne har forstået, hvad jeg er 'gået efter' og da jeg har været interesseret i dét, der netop optager dem, har de været i stand til at henvise til andre, der *gør* på samme selvorganiserende måde (se kapitlet *Metodologi*).

Informanterne repræsenterer forskellige perspektiver på selvorganiserende praksisser. Nogle har været i et miljø i mange år og kan derfor fortælle om mange episoder, historik og på et mere abstrakt plan relatere erfaringerne til tendenser i byen. Andre er nye i forhold til at arrangere koncerter i byen, og de reflekterer over, hvordan de processuelt forsøger sig frem. Jeg har interviewet enkelte informanter, der repræsenterer en matrikel. De har haft viden om selvorganiserede praksisser enten fordi de engang selv var selvorganiserede, eller gennem deres arbejde i det etablerede institutions- eller byliv. Denne diversitet af perspektiver giver et spændingsfelt af viden om, hvad man kan i matrikelløse rum, som man ikke kan i institutionaliserede og præetablerede rum.

Nogle informanter kender hinanden, andre kender ikke hinanden. Eftersom jeg ikke laver en analyse af ét socialt fællesskab, men måden at bruge steder på, er det ikke vigtigt, hvorvidt informanterne kender hinanden eller ej. Flere informanter har hørt om hinanden via de begivenheder, de har arrangeret i byen.

Den viden informanterne bidrager med

En overvejende del af informanterne bruger byen med musikken som omdrejningspunkt: De hænger ud og hører musik, shuffler (danser) til musik, spiller musik i fritiden, arrangerer festivaler i et undergrundsmiljø, organiserer raves i nedlagte bygninger, organiserer koncerter under en bro og fester på stranden. Afhandlingen handler ikke om musik, men eftersom musikken ofte er omdrejningspunktet for brugen af byen, anvendes organiseringen af brugen af musik som indgang til at forstå selvorganisering. Dertil illustrerer jeg i afhandlingen, hvordan musikkens metaforik og musikalske betegnelser som eksempelvis *rytmer* og at *jamme* kan skabe visualiseringer og analytisk forståelse for selvorganisering som sanselig og kropslig praksis.

Det er ikke den samme musik, de hører, men fælles for de musikalske genrer er, at de ikke kan betegnes som den 'populær-musik', der spilles på byens etablerede spillesteder. For at spille musik opsøger de nogle bestemte steder i byen. De informanter, der shuffler (danser), hører hardstyle musik, de informanter, der laver koncerter under en bro, hører doom-metal, på

en selvorganiseret undergrundsfestival hører informanterne punk- og rockmusik, og til OPP-fester hører de en bestemt techno-genre.¹⁴ Forskellen i musikgenrer genererer viden om hvorfor, på hvilke måder, og hvordan man kan organisere sig (musikalsk) bedre på nogle steder end andre.

Disse måder at gøre steder på gennem musik og kropspraksisser kan vise noget om forholdet mellem praksis og rum. Diversiteten i det empiriske materiale giver mulighed for at udforske, hvad det er for rumligheder, der influerer på muligheden for at organisere egen praksis i byen. Denne brug af byen får karakter af at være en alternativ mobil og social organiseringsform, der er på mange måder er beslægtet med sociale by-fænomener som place-hacking, roofing, urban exploration (Klausen, 2012, Garrett, 2010, 2013), flash mobs¹⁵ og andre alternative måder at opleve, udforske og organisere sig i byen på.¹⁶ Jeg søger ikke dog at forstå et enkelt fænomen som eksempelvis roofing, men flere fænomeners organisering.

Informanterne kendetegnes ved, at de ser stederne som nogle særlige potentialer, hvor de på forskellig vis selv kan afgrænse, forhandle og definere deres kropslige brug af stedet. Ydermere karakteriseres en overvejende del af informanterne ved, at de oplever, at byen eller Kvarteret omkring dem ”mangler noget” eksempelvis i forhold til alternative udfoldelsesmuligheder. Denne mangel er medvirkende til, at informanterne opsøger nye handlerum. Informanterne er ikke direkte politisk aktive, men størstedelen har politiske meninger og tager stilling til samfundet og byen. Ved at sammenligne med andre grupper af folk i byen understreger samtlige informanter, at deres brug adskiller sig fra andres måde at indtage og bruge byen på. Undersøgelsen har eksempelvis ikke fokus på cafeer (se Sennett, 1994), men steder eller tidsrum, der kan redefineres. Informanternes brug af byen giver indsigt i, hvilke kvaliteter de oplever ved materialiteter, hvordan et rum kan begrænse eller muliggøre, det de gør, hvordan forskellige tidspunkter på døgnet påvirker praksismuligheder, og hvordan et sted kan være indlejret i nogle sociale dimensioner, der påvirker, hvordan informanterne tager det i brug. Informanternes tilgang til byen er mobil, men samtidig mødes

¹⁴ OPP er en forkortelse for *Other Peoples Properties*. Stederne og de tilhørende praksisser beskrives senere.

¹⁵ En *Flash mob* er, når en gruppe af mennesker organiserer sig ved at samles og markerer deres tilstedeværelse pludseligt et offentligt sted gennem bestemte bevægelser. Efterfølgende dokumenteres deres brug af steder på sociale medier som eksempelvis Instagram. Fænomenet ses i hele verden, også i Aarhus og København.

¹⁶ Dette er betegnelser for nyere by-fænomener, hvor byen indtages på en alternativ måde. *Place-hacking* og *Urban exploration* er fænomener, hvor mennesker opsøger steder, der enten er forladte eller svære at komme til. *Roofing* refererer til mennesker, der udforsker sig selv og byen ved at kravle op på høje bygninger eller særlige positioner i byen.

de ud fra nogle fælles værdier og normer, hvilke jeg forfølger og konkretiserer løbende i afhandlingen.

Informanterne fordeler sig på en fjerdedel piger og tre fjerdedele drenge. Dog udgør køn ikke et tema i afhandlingen. For det første har jeg i feltarbejdet været optaget af at spørge ind til stederne, tidspunkterne, forskellen mellem handlerum, frem for hvorvidt køn er af betydning for, hvordan informanterne bruger byen. Det valg har været første skridt i forhold til at forstå brugen af byen.¹⁷ Jeg underkender ikke betydningen af køn (såvel som alder og etnicitet), men jeg forsøger at bryde ud af den klassiske kulturanalytiske tænkning (Sørensen et al., 2010, Bennett and Kahn-Harris, 2004) for dermed at rejse spørgsmål om andre aspekter af brugen af byen. For det andet er der ikke en ligevægt af piger og drenge, da fordelingen afspejler de mennesker, jeg har mødt i felten, og dertil har køn ikke vist sig eller været talt om som værende en central barriere eller gatekeeper¹⁸ for deltagelse i fællesskabet. Jeg har eksempelvis ikke selv oplevet det som hverken en hindring eller særlig fordelagtigt, at jeg er kvinde. For det tredje afspejler det faktum, at jeg været optaget af at udforske selvorganisering og by, sig i det empiriske materiale: tætheden i materialet går på tværs af steder og informanter og ikke tæt ind på det enkelte fællesskab. Derfor kan jeg i mindre grad udtale mig om, hvilke roller, hierarkier og kønslige positioneringer informanterne indgår i som drenge og piger.

Kort sagt giver informanterne repræsenteret i nærværende afhandling en erfaringsbaseret indsigt i hvordan og hvorfor, de kan tage byen i brug på alternative måder, og hvilken værdi det har for dem, at de kan organisere tid og rum selv. Eftersom der ikke undersøges én type af informanter, og de repræsenterer forskellige grader af mere eller mindre etablerede måder at bruge byen på, viser det forskellige variationer af den selvorganiserede praksis. Dette forskningsdesign skal bidrage til en viden om, hvordan man selv kan organisere måder at gøre by på, hvordan selvorganisering er en aktiv måde at deltage i byen på, og hvordan byen har rum, der er matrikelløse.

¹⁷ Overrepræsentationen af drenge indikerer, at det er relevant at fokusere på køn i et andet studie. I forlængelse af denne afhandling vil oplagt videre skridt være at undersøge, hvorvidt denne måde at organisere sig på er forbeholdt en maskulin kultur.

¹⁸ *Gatekeeper* er en antropologisk metodologisk betegnelse for, hvordan personer, kvalifikationer eller steder kan skabe direkte eller indirekte adgang til den studerede felt (Hammersley and Atkinson, 2007:49-53).

Læsevejledning

Afhandlingen består af elleve kapitler, som er klassisk inddelt. De første fem kapitler er af introducerende, afgrænsende og kontekstualiserende karakter:

Kapitel 2: *Studier af byen - forskningsoversigt og teoretiske afsæt* indkredser undersøgelsens genstandsfelt gennem et udvalg af de studier, der historisk har præget byforskningen af byen. Derefter præciseres afhandlingens erkendelsesteoretiske tilgang.

Kapitel 3: *Felten* introducerer til den felt, som feltarbejdet har fundet sted i. Ud fra tre typer af steder, karakteriseres tre typer af empirisk materiale, som analyseres i afhandlingen. Der redegøres for, hvordan informanter og steder er tildelt forskellig status i undersøgelsen.

Kapitel 4: *Metodologi*. Kapitlet introducerer antropologien som metodologisk forskningstilgang og redegør for, hvordan en *multisited* forskningstilgang kan anvendes i bystudier. De konkrete metoder anvendt i feltarbejdet beskrives, herunder stedsinterviewet, som særligt har skabt indsigt i informanternes brug af steder i byen. Dertil reflekteres over etiske problemstillinger ved at forske i byen.

Kapitel 5: *Afhandlingens analysestrategi* redegør for afhandlingens analysestrategi og anvendte analysestrategiske begreber. For at skabe gennemsigtighed i forhold til afhandlingens opbygning får læseren en indføring i, hvordan afhandlingens analysekapitler er sammensat.

De efterfølgende seks kapitler udgør afhandlingens fire analyser, afsluttende diskussion og konklusion:

Kapitel 6: *Stedskarakteristika og stedsformgivninger* udforsker, hvordan informanterne ser potentialer i mødet med steder i byen. Sociale dimensioner fremhæves som havende en afgørende betydning for informanternes stedsformgivninger og by-brug.

Kapitel 7: *At gøre by* udfoldes som en analyse af den kropslige måde at gøre by på. Jeg argumenterer for, at informanternes kropslige brug af byen formes gennem en sansning af og aktiv brug af byens eksisterende tidsrytmer og rutinerede praksisser. I kapitlet identificeres fire rumlige forhold, som er centrale for den selvorganiserede brug af byen. Rumlighederne analyseres samlet, ud fra et argument om at informanterne ”Jammer med byens rytmer.”

Kapitel 8: *Matrikelløse fællesskaber*. Kapitlet udforsker, hvad der kendetegner sociale fællesskaber i byen, når alder, institution eller et specifikt interesse-fællesskab ikke er det centrale omdrejningspunkt. Informanterne navigerer ud fra sammenlignelige pejlemærker og konstruerer egne sociale taktikker, hvorudfra de danner mobile sociale fællesskabsformer. Ud

fra betegnelsen *en rumlig jamsession* argumenterer jeg for, at informanterne *jammer* og improviserer i mødet med byen.

Kapitel 9: *Byen – et rum for selvorganisering?* undersøger med afsæt i analyserne i kapitel 6, 7 og 8 hvordan informanterne oplever, at forskellige tidslige og rumlige dynamikker er henholdsvis begrænsende og mulighedsunderstøttende for deres selvorganiserede brug af byen. I kontrast til hverdagslivet synliggøres det, hvorfor byen er et velegnet rum for selvorganisering, og hvorfor det har værdi for informanterne, at de selv kan organisere tid og rum.

Kapitel 10: *Diskussion: By-kritik eller ny deltagelsesoptik?* Kapitlet er en afsluttende diskussion af byen som ramme og medspiller for den selvorganiserede by-brug. Jeg problematiserer, hvem der har retten til byen, og hvordan nye måder at forhandle og deltage i byen på kan begribes forskningsmæssigt.

Kapitel 11: *Konklusion*. Afhandlingens fire analyser afsluttes med fire delkonklusioner. Afhandlingens afsluttende konklusion sammenfatter afhandlingens forskningsspørgsmål. Jeg samler op på den type af undersøgelse, som afhandlingen er, og viser, hvorfor de valgte analytiske og metodiske tilgange er centrale for at forstå social og mobile former for by-brug. Derudover perspektiveres afhandlingens konklusion til den type af viden og de forskningsfelter, som afhandlingen bidrager med viden til.

Samtlige navne, som indgår i afhandlingen, er anonymiseret. Af hensyn til informanterne er stederne i det omfang, det er muligt, omtalt uden at angive specifikt, hvor de ligger. Af samme grund er det empiriske materiale ikke vedlagt afhandlingen, men det kan rekvireres efter ønske.

2. Studier af byen – forskningsoverblik og teoretiske afsæt

Studiet af byen udgør et mangfoldigt felt af forskningstraditioner og erkendelsesinteresser. Afhandlingen indskriver sig i et tværdisciplinært forskningsfelt af ungdomsstudier, praksisforskning, antropologisk metodologi og teori, kritisk hverdagslivsforskning og humangeografiske by-studier. Eftersom flere teoretiske perspektiver sammentænkes og bidrager til at forstå brugen af byen, er det aktuelt at tale om det *feltet* som værende en social konstruktion fremfor en egentlig disciplin (Kincheloe, 2001:685). Jeg vælger at se felterne, deres metoder og perspektiver som *veje* der på forskellig vis, bidrager til en øget forståelse for

brugen af byen. Intentionen med kapitlet er ikke at kortlægge feltet af by-forskning, hvis der eksisterer ét sådan, men redegøre for fire *veje* til studiet af byen, der har inspireret afhandlingen. Samtidig tager jeg kritisk afstand fra konkrete tilgange, da der er aspekter ved byen, som tilgangene med deres erkendelsesteoretiske og metodiske tilgang, ikke formår at medtænke. Efter den historiske gennemgang præciseres afhandlingens egen vej ind i studiet af byen.

Det tværdisciplinære felt indledes med en indføring til den amerikanske Chicagoskole og de engelske Birminghamstudier, fordi de med deres ungdomsstudier har inspireret meget by-forskning. Inden for ungdomsstudier er der begreber, som er centrale for at forstå alternativ by-brug, men den historiske udvikling viser også, at der er brug for nye teoretiske sammentænkninger, hvis nye by-fænomener skal forstås. Jeg skriver mig således ud af tidligere studier, men finder det nødvendigt at tydeliggøre udvalgte toneangivende studier indenfor studiet af byen. Intentionen med det ungdomskulturelle afsæt er at vise, hvordan kategoriske teoretiske og analytiske optikker kan være begrænsende og mindre aktuelle for den måde, hvorpå man forskningsmæssigt forstår brugen af byen. Gennem de fire veje argumenterer jeg for at perspektiver som *hverdagsliv* og *deltagelse* kan bidrage studiet af byen. Efter hvert afsnit opsummeres centrale pointer i forhold til afhandlingens erkendelsesinteresse.¹⁹

Tidlige by-studier

Chicago University etablerede i 1892 som det første universitet i USA et sociologisk institut. I 1920 - 30'erne markerede Chicagoskolen sig og vandt internationalt indpas inden for sociologiske studier med udviklingen af deres urban sociology. Med udgangspunkt i etnografisk metode søgte Chicagoskolen at forstå den sociale organisering og de konflikter, som prægede byen fra den enkeltes perspektiv (Hannerz, 1980:21). Chicagoskolen anlagde to forskningslinjer, som ikke blev anset for helt adskilte: en linje med fokus på race-forhold, immigration og minoritetsproblemer og en linje med urbane studier som anlagde en micro-sociologisk tilgang til at forstå sociale mønstre i byen (ibid.:23). Når Chicagoskolen anses for at være banebrydende i deres studier af by og ungdom (se Hall, 1904, Coleman, 1961) grunder det særligt i, at Chicago i efterkrigstiden var i markant økonomisk udvikling. Væksten medførte stor immigration, og som konsekvens heraf begyndte flere mennesker at

¹⁹ Udover afhandlingens tværdisciplinære teoriabsæt inddrages fire teoretiske perspektiver til kapitel 6, 7, 8 og 9. De teoretiske perspektiver anvendes i relation til empirien i forhold til at forstå de pågældende analysetemaer.

leve på gaden og skabe sociale grupperinger i byen. Denne sociale diversitet gjorde, at forskere anså Chicago by for et socialt 'laboratorium' til at studere social praksis, og byplanlæggere blev særligt optaget af normative spørgsmål om, hvordan byen måtte og skulle bruges.

Byudviklingen medførte, at mange urbane studier havde fokus på social marginalitet, det vil sige på grupper som hobos²⁰, vagabonder, tiggere m.v. (Anderson, 1923, Park, 1928, Thomas, 1937, Spradley, 1970, 1972) og kriminalitetsstudier (Shaw, 1930). De forskellige grupper blev studeret med afsæt i prækonstruerede tematikker, som ofte var politisk og økonomisk motiveret²¹. Gennem etnografisk metodologi undersøgte Chicagoskolen menneskers alternative organiseringsformer, som inden for forskellige grupper havde egne strukturer og normer (Thomas, 1937, Hannerz, 1980). Som indikeret i ovenstående var studierne forankret i en ulighedstænkning, hvorfor man kan forholde sig undrende over for, om de med denne prækonstruerede optik har undersøgt grupperne ud fra deres eget perspektiv? Chicago-sociologen William F. Whyte (1943) observerede menneskers brug af byen og argumenterede i bogen *Street Corner Society* for, at den forøgede slum ikke var uorganisatorisk, men at brugen af gaden havde egne sociale (kriminelle) organiseringer. Ifølge Whyte var de alternative organiseringer en normal reaktion i samfundet, som han søgte at forstå (Bennett and Kahn-Harris, 2004)²².

Chicagoskolen havde tendens til at se byen som passiv, eftergivende og neutral i forhold til menneskers brug og formgivning af den (Hannerz, 1980:26). Dog argumenterede den førende sociolog Frederic Thrasher (1927/1963) for, at bandekulturer og gruppeprocesser ikke blot konstitueret i fællesskaberne, men var afhængige af den socialgeografiske kontekst.

Chicagoskolen er altså anerkendt for deres tætte etnografiske beskrivelser. Denne metodiske tilgang til byen tilslutter jeg mig, da den genererer indsigt i specifikke grupper og deres interne dynamikker, og hvordan disse relaterer sig til det omgivende samfund (Hastrup, 2003b). På sin vis var Chicagoskolen interesseret i, at forstå sociale mekanismer 'indefra' og 'udefra'. Men Chicagoskolens stærkt dominerende perspektiv på kriminalitet og social ulighed medvirkede til, at de også anlagde en 'udefrastående' politisk intenderet dagsorden og

²⁰ Oversat til dansk betyder "hobo" migrant, indvandrer eller hjemløs.

²¹ Ifølge Bourdieu handler prækonstruktioner om epistemologiske spørgsmål som ofte influeres af politiske spørgsmål, fordomme og ambitioner, hvilket medfører analytiske skævvridninger (Bourdieu, 1997:98-99).

²² Selvom Chicagoskolen ikke afskrev begrebet subkultur, havde de en bredere tilgang til studierne, hvilket gav forskere ved Birmingham anledning til at kritisere Chicagostudierne for at have en holistisk opfattelse af ungdomskultur (Lave et al. 1992).

dermed anskuede de ikke mennesker i deres egen ret, hvilket er kendetegnende for antropologiens tætte beskrivelser. Diskussionen om eksklusionsmekanismer og ulighed er ikke fremtrædende i afhandlingens kapitel 6, 7 og 8, da jeg er interesseret i at forstå, hvad informanterne faktisk *gør* i byen, og hvordan dynamikken mellem den selvorganiserede praksis og by udfolder sig.²³ Med andre ord er jeg primært interesseret i at undersøge brugen af byen `nedefra´ og `indefra´ og ikke `udefra´ eller `oppefra´.

I modsætning til Chicagoskolen tager jeg afstand fra at forstå byen som passiv, da jeg er interesseret i, at rejse en diskussion om, hvad man kan i byen, som man ikke kan andre steder. I afhandlingen anlægger jeg en optik, der primært er forankret i en *dialektisk* forståelse af, at byen og brugen af byen gensidigt former hinanden (Lefebvre, 1991, Grosz, 1992, Simonsen, 2004). I forlængelse heraf er jeg ligesom Whyte (1943) interesseret i, at undersøge brugen af byen i dens egen ret og ikke ud fra en prækonstrueret optik på, at noget er mere og mindre eller rigtigt og forkert organiseret. Min optik består i, at jeg har en øget interesse i at forstå byen som et potentielt rum for deltagelse og selvorganiserede aktiviteter.

Eftersom Chicagoskolen kredsede om den sociale ulighedstænkning, havde de mindre fokus på krop og kropslig praksis, hvilket var et fremtrædende fokus ved de engelske ungdoms og by studier ved Birmingham University. Fokus på krop og kropslige udtryksformer har skabt en anden forskningsvej, som jeg i det følgende vil uddybe og afslutningsvist positionere afhandlingen i forhold.

Performative by-studier

Med inspiration fra og kritik af Chicagoskolen blev Centre for Contemporary Cultural Studies (CCCS) Birmingham University grundlagt i 1964 af Richard Hoggart. CCCS blev anerkendt inden for feltet af kulturstudier, som de (i høj grad) grundlagde, og de inspirerede mange samtidsstudier af ungdom og unge i byen. En type studier havde fokus på arbejdsklassens egen arbejdsmæssige organisering (Thompson, 1963/1991, Hoggart, 1957, Willis, 1977). I 1973 blev en anden gruppe ved CCCS optaget af at studere stil og udtryksformer inden for en given subkultur. Frem for at gøre klasse til optik for at forstå social organisering, blev stil,

²³ På baggrund af kapitel 6, 7 og 8 problematiserer jeg i kapitel 9, hvem der har *retten til byen* i forhold til, hvad der er mulighedsunderstøttende og begrænsende for brugen af byen. Retten til at fortolke byen er et centralt tema for Lefebvre og det er en anden magtdiskussion end den sociale ulighedstænkning, der i overvejende grad prægede Chicagoskolen. Jeg er inspireret af Lefebvre, da hans tilgang giver analytisk afsæt for at studere processerne frem for positionerne.

køn og etnicitet indgangsvinklen til byen (Gilroy, 1987, se McRobbie and Garber, 1976, Jones, 1988, McRobbie, 1991). Sociologen Dick Hebdige (1979) studerede eksempelvis punkstilen og punkernes egne meningsskabende processer, som blev tolket som et udtryk for unges livsvilkår. I andre studier var brugen af byen italesat ud fra terminologier som *moral panic* og *folk devil* (Cohen, 1972). Begreberne markerede et forhold mellem samfund og subkultur, som anskuede unges brug af byen ud fra et 'udefrastående' prækonstrueret perspektiv, der forstod unge som en trussel mod den eksisterende sociale samfundsmæssige orden. Cohen advokerer i forlængelse heraf for, at brugen af byen ikke må ses ud fra en romantiserende optik, og han kritiserer blandt andre Hebdige (1979) for ikke at indskrive punkernes politiske motiver i sin stil-analyse.

Hegemonianalyser var et omdrejningspunkt for flere Birminghamstudier (se Willis, 1978). Et centralt værk, som markerede denne tendens, er bogen: *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-war Britain* (Hall and Jefferson, 1975). Unge og deres brug af byen blev særligt tolket ud fra begreber som *modkultur* og samfundsmæssig *afvigelse*, hvilket medførte en samfunds- og forskningsmæssig diskurs, som italesatte alternativ brug af byen som et problem og en måde at tage radikal afstand til forældregenerationen på (Clarke, 1976:45). Studierne var med til at skabe et billede af, at alternative organiseringer var et opgør og et modkulturelt udtryk (Caputo, 1995, de Certeau, 1984:xii).

CCCS's forskningsoptikker var aktuelle dengang, da byen var præget af øgede ungdomsarbejdsløshed, kvindefrigørelse, ungdomsoprør m.v., som prægede Europa i årtierne efter Anden Verdenskrig. Men i dag viser andre tendenser og tilgange sig også at være aktuelle. Eksempelvis den russiske antropolog Hilary Pilkingtons (1994) studie af russiske unge, hvor hun, med et fokus på køn og generation, anlægger en kulturrelativistisk tilgang²⁴, hvilket betyder, at hun søger at studere de sociale gruppedynamikker 'indefra' og 'nedefra'. Uden at anlægge prækonstruerede optikker søger Pilkington at forstå de logikker, som er inden for den givne ungdomskultur. Pilkington dekonstruerer den sociale diskurs om russiske unge, og gennem antropologisk metodologi laver hun en alternativ læsning af deres kultur. Pilkington argumenterer blandt andet for, at forholdet mellem kultur og modkultur kan erstattes med en optik på formelle og uformelle relationer, hvormed hun synliggør, hvordan russiske unge selv skaber mening gennem lyst og ikke politisk aktivisme. Herigennem rejser

²⁴ Kulturrelativisme er kernen i antropologiens epistemologi og metodologi, som grunder i en kulturopfattelse af, at enhver kultur beror på egne logikker, normer og værdier og for at forstå kulturen, skal kulturen undersøges på dens egne forudsætninger (Hastrup, 1985:13, Hastrup, 2003:9-10).

Pilkington en kritik af det, hun kalder vestlige ungdomskulturstudier, hvormed hun refererer til CCCS (Pilkington, 1994:306-307).²⁵

Et andet omfattende studie, der rejser en eksplicit kritik af CCCS, er forskningsprojektet *Finding The Way Home* af Les Back, Philip Cohen og Michael Keith (Back et al., 1999b, Back et al., 1999a, Cohen, 1999, Keith, 1999). Projektet havde en metodologisk hensigt om at udfordre det ritualistiske, kapitalistiske og forbrugsorienterede kultursyn, som CCCS anlagde i deres studier af byen. De slog eksplicit ned på studiernes tendens til at anlægge et såkaldt 'udefrastående' forskningsperspektiv (Back et al., 1999b:2), som havde tendens til at overse det, der var vigtig for aktørerne selv. Til trods for at køn, race og klasse var i forgrunden for Back et al., var deres forståelse heraf mere inspireret af et socialgeografisk perspektiv. De var optaget af at forstå, hvordan by-strukturer influerer på unges steds-forståelser, og hvordan unge tildeles større medbestemmelse i byen (Back et al., 1999a:6)²⁶. De gjorde op med en statisk måde at tænke geografier på og søgte at forstå "fluid territories of meaning" (Back et al., 1999b:2). Deres fire forskningsrapporter er med til at understrege vigtigheden af afhandlingens fokus. Kort sagt med til at forstå, hvordan der i byen skabes sociale mobile fællesskaber, som ikke er fikseret til ét sted, ét territorium eller én stil, men opstår ud fra andre motiver og samhørighedsformer (ibid.). Herigennem gøres der op med tendensen til at studere aldersbaserede geografier, som i højere grad siger noget om, hvordan samfundet grupperer mennesker, end menneskers egne sociale samhørighedsformer (se Hopkins and Pain, 2007). Med reference til antropologien og Bourdieus argument om at analyser skal være mindre prækonstruerede og at fænomener skal studeres 'nedefra', er det problematiske ved den subkulturelle og modkulturelle optik, at den ikke søger at forstå menneskers egne motiver for at bruge byen. Ifølge de engelske geografer Karen Skelton og Gill Valentine viser denne type af analyser mere om de politiske interesser inden for akademien og mindre om unges faktiske brug af byen (Skelton and Valentine, 1997:22).

Afhandlingen rejser en kritik af CCCS's by-studier, men er også inspireret heraf. CCCS's optik på performance, semiotik, krop, stil og subkultur har historisk set haft markant indflydelse på studier med fokus på kropslige udtryksformer og måder at bruge byen på. Når jeg i afhandlingen tager afstand fra den skitserede kategoriske tænkning (eksempelvis på

²⁵ Se en uddybende analyse af Birminghamstudierne i værket *Högt og lågt – Smak och stil i ungdomskulturen* af Erling Bjurström fra 1997.

²⁶ Projektet er inspireret af geograf Kevin Lynch, som var foregangsmand for by-fænomenologien og herigennem søgte at tildele unge en stemme i byen (se Lynch, 1977).

stilanalyser) og anlægger et bredere perspektiv på by, krop og socialitet, er det, fordi jeg ikke undersøger ét stilfænomen eller én samfundsgruppe. Derudover er det ikke én kroppspraksis, der er i centrum for afhandlingen, men derimod informanternes *gøren* og deres selvorganiserede omgange med byen.

Alternativ organisering er et centralt omdrejningspunkt for afhandlingen, men frem for at tænke det ind i en diskussion af mere eller mindre rigtige måder at bruge byen på, er jeg interesseret i at forstå, hvorfor byen har velegnede rum for nyfortolkning og selvorganisering. Ligesom Back et al. forsøger jeg at redefinere den teoretiske optik på unge og by, og i særdeleshed lade empirien og informanternes *gøren* være fremtræden i de konkrete analyser. I denne forbindelse er jeg inspireret af en tredje forskningsvej, som jeg betegner for hverdagslivs- og by-studier. Et perspektiv på menneskers hverdagsliv gør mig i stand til at rejse spørgsmålet: Hvorfor vælger mennesker at være selvorganiseret i byen frem for andre hverdagsrum? Ved at forbinde optikken på by- og hverdagsliv ønsker jeg at analysere, hvordan kropslig *gøren* er situeret socialt i forhold til byens og hverdagslivets tidslige og rumlige rammesætninger. Kendetegnet for Back et al. er, at de anlægger en fænomenologisk og humangeografisk inspireret forskningstilgang, hvor deltagelse i byen bliver studeret fra aktørens eget perspektiv. Denne måde at forstå brugen af byen på er central for afhandlingen, da jeg er optaget af at forstå, hvordan mennesker konkret bruger steder i byen, og hvorfor det har betydning for dem i deres hverdag.

Det følgende giver en kort indføring i udvalgte hverdagslivsstudier.

Studier med fokus på hverdagsliv og by

Klassiske antropologiske hverdagslivsstudier nærstuderer rutiner og processer, som de udvikler sig lokalt over tid. Dette ses blandt i studier af unge og uddannelse i Nepal (Valentin, 2006), hjem og kvarter i Norge (Liden, 2003), unges forbrug og brug af urbane områder i Madagascar (Cole, 2008) og i antologien *Youth and the City in the Global South* (Hansen, 2008). En af hverdagslivsforskningens centrale forskningskendetegn, som også var central for Chicagoskolen, er, at informanter tildeles en rolle som aktive aktører (James and Prout, 1997, Jenks, 2005, Qvortrup, 1994, Kampmann, 1998, 2003). Optikken er afgørende for at forstå praksisformer inden for såvel som uden for institutionel kontekst. Det indebærer en interesse i at undersøge de steder, som informanterne selv tillægger betydning (Zeihner, 2001, Gulløv and Højlund, 2003, Rasmussen, 2004a). Skelton og Valentine (1997) bryder i bogen *Cool Places*

- *Geographies of Youth Culture*²⁷ med den populære tematiske tilgang til unge, som CCCS anlagde, og undersøger unges egne steder og hvordan de afgrænser egne rum (se Horton and Kraftl, 2006).

I dansk kontekst har der særligt været forsket i børn og deres fysiske omgivelser, nærmere betegnet børns steder (Rasmussen, 2004a, 2004b, 2004c), børn og legepladsen (Rasmussen, 2005), børns brug af kvarteret (Rasmussen, 2004a, 2006, Carstensen, 2005), børneværelset som hjemsted (Winther, 2006b, 2006a) samt børns hverdagsliv i institutionelle sammenhænge (Gulløv and Højlund, 2006, Gulløv, 2004, Højlund, 2001, Gitz-Johansen et al., 2001). Dertil indkredser den danske antologi *Children's places* antropologiske perspektiver på, hvordan børn og voksne forhandler socialitet og rumlighed i en søgen efter et 'rigtigt sted' (Olwig and Gulløv, 2003). Internationalt er børn og unges erfaringer med at vokse op i byen studeret (Hörschelmann and Blerk, 2012, Christensen and O'Brien, 2003). Gennemgående for disse studier er, at personers egne erfaringer er centrale for at forstå, hvorfor steder tages i brug, som de gør, og hvordan disse relaterer sig til hverdagslivet og samfundet. Studierne har inspireret afhandlingen i forhold til at undersøge steder, som ikke er samfundets udpegede steder for socialt samvær, og dermed være nysgerrig overfor, hvordan sted *gøres* (jf. Winther, 2006).

Selv om jeg ikke ser på børn eller unge som aldersafgrænset kategori, er jeg inspireret af disse stedsstudier, da de netop udforsker, hvordan personer skaber deres egne fortolkninger af materialitet og by (se Amin and Thrift, 2002, Simonsen, 2005).

Forskellen mellem klassiske hverdagslivsstudier og afhandlingen er, at jeg ikke læser den enkeltes hverdagspraksis²⁸, men læser byen som kontekst for hverdagspraksis. Det betyder ikke, at afhandlingen udelukkende handler om byen. En stor del af informanternes fortællinger om byen handler om, hvordan de kan handle i byen, og hvordan disse handlinger står i kontrast til hverdagsrum som skolen, ungdomsklubben, hjemmet, cafeen og byens præetablerede kulturrum. Afhandlingens omdrejningspunkt er blandt andet den måde, informanterne laver grænsedragninger og forbinder deres brug af byen til andre hverdagsrum på. Denne hverdagslivsoptik giver mulighed for at undersøge de organiseringsformer og

²⁷ Skelton og Valentine argumenterer ydermere for, at unges steder ikke har fået tildelt plads i geografisk forskning (Skelton and Valentine, 1997:2).

²⁸ Det vil ofte indebære at følge én gruppe over tid i flere hverdagsrum som skole, fritidsrum, hjem osv. Et eksempel herpå er Signe Mette Jensens (2008) ph.d.-afhandling *Mellem rum: om unges identitet og fællesskaber i og udenfor skolen - i forstaden, på landet og i byen*.

praksispotentialer, som byen rummer. Og hvordan man uden for etablerede steder indgår i praksisser, som er påvirkede af hverdagslivets historiske, sociale og kulturelle dimensioner.

På baggrund af min kritik af og inspiration fra ovenstående tre veje ind i by-forskningen, er jeg interesseret i at forstå, hvordan byen forhandles, og hvordan mennesker aktivt deltager i byen i kontrast til institutionaliserede hverdagsrum. Som Andy Bennet og Keith Kahn-Harris (2004) argumenterer for i bogen *After Subculture: Critical Studies in Contemporary Youth Culture* er der siden Chicago- og CCCS-studierne sket en historisk udvikling, som kalder på, at ungdom og kultur (og by) skal anskues ud fra nye mobile og fleksible optikker, hvormed der opstår et brud med en entydig fokusering på institution, kultur, krop og fællesskab.

I det følgende inddrager jeg den fjerde vej i by-forskningen, som afhandlingen er inspireret af. Studierne markerer en øget tendens til at forstå alternative måder at deltage og organisere sig på. Tendensen spores dels i en sociologisk tradition og dels inden for den radikale geografi.

Byen i et deltagelses perspektiv

I 1970'erne tog en sociologisk pædagogisk diskussion form i Danmark, som udsprang af et kritisk pædagogisk modtryk til strukturpædagogikken. Strukturpædagogikken blev kritiseret for sin voksenstyring og for at legitimere en fremmed-regulering af barnet, hvorved barnet blev gjort til objekt i en voksenlogisk opstilling af mål, middel og metode (Kampmann, 1988:224). Begrebet *selvregulering*, som var forankret af den tyske socialisationsteoretiker Oskar Negt, blev et centralt omdrejningspunkt for diskussionen (Kampmann, 1988, Kampmann, 1997). Den filosofiske og pædagogiske intention med diskussionen var at fremhæve menneskers ret til at forvalte og regulere deres eget liv og egne anliggender (Kampmann, 1988:225).²⁹ Tendenserne affødte et kritisk blik på hverdagslivet og en kulturel forståelse af barn og barndom og udviklede hermed et *børneperspektiv* (se Kampmann, 1997:239, Kampmann, 2000). Børneperspektivet var både metodologisk og teoretisk, da det eksempelvis søgte at se institutionsrum fra børns perspektiv. Børn blev således tildelt en stemme i socialforskningen. Teoretisk set blev børn tildelt en ret til deltagelse og mulighed for at bemægtige sig egne tidsligheder, fysiske såvel som psykiske rum (Kampmann,

²⁹ Thomas Ziehe (1983) forankrede sin optik gennem begrebet *den kulturelle frisættelse* og studerede kulturelle processer i lyset af det senmoderne samfund og argumenterede for, at unge i højere grad end tidligere skulle forholde sig til egen praksis, værdier, normer, samfundsmæssig placering m.v.

1988:225, Kampman, 1997:236-238).³⁰ Opgøret med institutionstænkningen medførte en forskningsmæssig tendens til at forstå personer i deres egen ret, som det kommer til udtryk gennem deres hverdagsliv, daglige forhandlinger og måden de selv afgrænser tidsrum og sociale rum på (jf. Kampmann, 2006:83, Zeiher, 2003).³¹

Begrebet *selvorganisering* er inspireret af ovenstående kritiske teoretiske diskussioner og de grundlæggende tanker bag begrebet *selvregulering*. Når jeg diskuterer brugen af byen ud fra optikken selvorganisering, og ikke selvregulering, er det, fordi der i selvreguleringsoptikken ligger et markant magtoptik, som indikerer, at mennesker reguleres og nærmest begrænses i relation til eksisterende institutionelle strukturer.³²

En sammenlignelig kritisk tilgang til hverdagslivet spores i den radikale geografi. Filosofen Henri Lefebvre problematiserer dette i bogtitlen *Retten til byen* (*Le Droit à la ville*, 1968), der i 1960'erne markerer en ny vej indenfor by-forskningen. Inspireret af Lefebvre var antropologen og geografen David Harvey med bogtitlerne *Rebel cities* (2012) og *Social Justice and the City* (1973) med til at skabe fundamentet for den radikale geografi, som fra 1970' udfordrede den mere konventionelle geografi (Larsen and Hansen, 2012:133). Gennem en kritisk postmodernistisk analyse argumenterer Edward Soja (2010) i *Seeking Spatial Justice* for, at byen er til forhandling. Soja eftersøger en øget social og rumlig bevidsthed, da han argumenterer for, at byens geografiske form kan transformeres gennem *human agency*. Med udgangspunkt i amerikanske problemstillinger problematiserer Don Mitchell (2003) retten til det offentlige rum og fremhæver, at retten handler mere om at *gøre* end at have / eje, og at alle har ret til at deltage og skabe mening i byen (Mitchell, 2003:25, Larsen and Hansen, 2012).

Retten til byen og aktiv deltagelse kommer i praksis til udtryk på forskellige måder. Eksempelvis som politiske reaktive grupper som Occupy Wall Street, miljøorganisationer, Pussy Riot eller Ungdomshuset (Kennelly, 2011). Sociologen Michel Maffesoli er foregangsmand i forbindelse med at forstå sociale bevægelser og socialiteter på tværs af tid og

³⁰ Socialpsykolog Sven Mørch anvender begrebet *kvalificeret selvbestemmelse* hvilket han relaterer til unges individualisering og indflydelse på egne fremtidsmuligheder. Psykolog Jan Tønnesvang har videreudviklet begrebet og indskrevet det i en dannelsesmæssig og didaktisk tænkning, som kan anvendes i pædagogisk arbejde (Tønnesvang og Sand, 2010).

³¹ Afhandlingens erkendelsesinteresse er influeret af det nye barndomsparadigme (James and Prout, 1997, Kampmann, 2006, Standell, 2007). Selv om afhandlingen ikke handler om børn, har danske, engelske og skandinaviske studier af børn (og antropologiske studier af unge) inspireret min analytiske tilgang til studiet af byen.

³² *Selvorganisering* er et pædagogisk begreb, som Søren Langager (2007) perifert har anvendt i forhold til unges brug af det tidligere Ungdomshus på Jagtvej. En egentlig teoretisk redegørelse, eller definition af selvorganisering er jeg ikke bekendt med.

rum, hvilket også betragtes som en alternativ måde at forstå sociale fællesskaber og subkultur på (Bennett, 1999:599, Sweetman, 2004:79-81³³). Med begrebet *neo-tribes* argumenterer Maffesoli i bogen *Time of the Tribes* (1988/1996) for, at individualisering sættes i baggrunden for at forstå affektive og æstetiske bevæggrunde for at tage byen i brug (Sweetman, 2004:87). Ligesom Maffesoli advokerer sociolog Peter J. Martin (2004) for, at der er behov for en rekonceptualisering af begrebet subkultur, som i en nutidig optik i højere grad skal medtænke, hvordan social orden handler om amorfe sociale relationer. Det betyder, at fællesskaber skal forstås som mere flydende og konstitueret ud fra andre normer og strukturer end de tidligere forståelser af subkultur (se Kennelly, 2012:13, Watters, 2003). Centralt for Maffesoli er, at han gør op med den rigide tænkning af den sociale organiseringsform og åbner op for at forstå nutidige sociale praksisser (Bennett, 1999, Sweetman, 2004:93). Andy Bennett præciserer i sit studie af dance-club scenen: “those groupings which have traditionally been theorised as coherent subculture are better understood as a series of temporal gatherings characterised by fluid boundaries and floating memberships.” (Bennett, 1999:600). Bennett tager afstand fra den traditionelle tendens til at studere grupper som sammenhængende og afgrænsede, og anlægger en optik, der formår at anskueliggøre fleksible grænser og flydende samhørighedsformer.

Maffesolis perspektiv er kritiseret for at underspille betydningen af samfundsmæssig produktivitet (Evans and Furlong, 1997:231), refleksivitet og individualisering (Sweetman, 2004:85-93). Kritikken er ikke aktuell for denne afhandling, da informanterne ikke tager byen i brug i relation til modkultur, forbrug eller samfundsmæssig produktivitet. Jeg er bevidst om, at refleksivitet og individualisering er centrale begreber i 80'ernes sociologiske ungdomsforskning, men jeg undersøger, hvordan informanterne forbinder brugen af byen til byens hverdagsliv og måden, hvorpå deres *gøren* er struktureret i tid og rum. Desuden argumenterer Maffesoli for, at der ikke er tale om individualisering men et kollektivt konstitueret subjekt (Maffesoli, 1996:98, Sweetmann, 2004:86).

Med inspiration fra forskning af forskellige former for deltagelse anses informanterne ikke som passive medløbere i sociale reproduktionsprocesser, men som sociale aktive aktører. Jeg anerkender, at praksis er influeret af hverdagslivets omkringliggende strukturer, men frem for at undersøge magtforhold i byen er jeg i højere grad optaget af at forstå, hvordan mennesker

³³ Se yderligere Paul Sweetmans introduktion til samme felt, hvor han henviser til Baumans anvendelse af begrebet *neo-tribes* (Bauman, 1992).

skaber egne fortolkninger af strukturerne. Ved at bruge optikken på selvorganisering rejser afhandlingen ikke blot et spørgsmål om retten til tage valg, men knytter sig til den faktiske *gøren*. Diskussionen om retten til byen har ikke vundet teoretisk eller praksis fodfæste i Danmark (Larsen and Hansen, 2012:138). Nærværende afhandling indskriver sig med inspiration fra den kritiske pædagogik og radikale geografi³⁴, optikken på *selvorganisering* og *matrikelløse rum* i et aktuelt og underbelyst dansk forskningsfelt. Jeg er interesseret i dette forskningsfelt, da det netop problematiserer menneskers ret til aktiv og selvorganiseret bydeltagelse og stiller spørgsmålstejn ved, om det at deltage kan forstås på en entydig måde.

Når jeg ikke er interesseret i politiske bevægelser i bybilledet, er det, fordi forbindelsesleddet mellem mennesker og by er politisk intenderet. Den centrale optik for afhandlingen er aktiv deltagelse i et hverdagsperspektiv og det anskues i forhold til *selvorganisering*.

Min samlæsning af de fire forskningsveje viser, hvordan teoretiske perspektiver har bidraget til at forstå forskellige sociale fænomener i byen. Back et al., Maffesolis og Bennet og Keith-Kahn griber brugen af byen an på en ny måde og understreger vigtigheden af, at det kan være gavnligt at rekonceptualisere tidligere forskningsbegreber. Jeg er inspireret heraf og forsøger at anlægge en kritisk forståelse af brugen af byen, som eksempelvis også kommer til udtryk ved ikke at tale om brugen af byen som værende modkulturel og subkulturel. Jeg er inspireret af de fire forskningsveje, og har samtidig været udfordret af at sammentænke teorier, der kan varetage informanternes perspektiver, deres kropslige og sociale praksis, og deres alternative tilgang til byen, og ydermere formår at anlægge et perspektiv, hvor byen analyseres i forhold til at forstå forholdet mellem by og den selvorganiserede praksis.

I den resterende del af kapitlet vil jeg præcisere de teorier og erkendelsesteoretiske traditioner, som er grundlæggende for afhandlingen. Det er mit bud på, hvordan nye *veje* til studiet af byen kan sammentænkes.

Afhandlingens egen vej ind i byen

Afhandlingen er forankret i et hverdagslivsperspektiv. Som den danske kultur- og socialgeograf Kirsten Simonsen formulerer det, skal et hverdagslivsperspektiv åbne

³⁴ Det primære tema i kritisk pædagogik er frigørelse fra forskellige hverdagslige kontekster og hverdagslige fænomener. I Danmark er den kritiske pædagogik i høj grad rettet mod børn, børneinstitutioner og skolen, hvilket er en tankegang, der er inspireret af Oskar Negts forskning ved Glocksee-skolen i Hannover.

indgangen til feltet (Simonsen, 2005:51). Et hverdagslivsperspektiv skal rumme de forskelligheder, bevægelser, modstridende fortællinger og sociale praksisser, som udspiller sig på konkrete undersøgte steder (ibid.). Min forståelse af hverdagslivet udgør en dobbeltinspireret læsning af den franske filosof Michel de Certeaus *praksisbegreb* og Henri Lefebvres forståelse for *hverdagslivets dialektik*. Lefebvres perspektiv opererer på et højere abstraktionsniveau end de Certeau, og til sammen giver de værktøjer til at skabe viden om, hvordan brugen af byen er konkret praktiseret i relation til byen som et større fænomen. Byen og praksis forstås som sociale konstruktioner (ibid.). Min måde at anskue byen på er beslægtet med humangeografen Nigel Thrifts *non-representational theory* (Thrift, 1996, Thrift, 2008)³⁵, der er kritisk over for teorier, der hævder at repræsentere en forudgivet virkelighed samt poststrukturalistiske tendenser, der afskærer sig fra nogle væsentlige aspekter ved menneskelig praksis, eksempelvis hvordan de er kropslige og situerede (Simonsen, 2001:18). Når jeg anerkender Thrifts arbejde, men ikke eksplicit inddrager perspektivet, grunder det i, at jeg har valgt at fokusere på den *dialektik* mellem praksis og by, som er central i læsningen af de Certeau og Lefebvre.

Hverdag og praksis

For de Certeau er hverdagslivet levet og derfor knytter han i sin forståelse af hverdagslivet an til et praksisbegreb³⁶. De Certeaus tager afstand fra at anskue hverdagsliv som populær- eller mainstreamkultur, men følger den enkelte mand på gaden (de Certeau, 1984). Gennem personers forskellige måder at bevæge sig i byen på, argumenterer han for en diversitet af måder at ”gøre på”, derfor bliver praksisbegrebet en *gøren*. Dette betegner de Certeau for et antropologisk hverdagslivsperspektiv og Simonsen (2005) betegner det for nærhedens skala³⁷.

”...the everyday has a certain strangeness that does not surface, or whose surface is only its upper limit, outlining itself against the visible.” (de Certeau, 1984:93). Ifølge de Certeau består hverdagen af konkrete synlige praksisser, og samtidig er en særlig fremmedhed iboende i hverdagen, som kun til en vis grænse er synlig udadtil. Der er således et kulturelt

³⁵ Jeg ser en spændende dialog mellem Henri Lefebvres dialektiske by-optik og Nigel Thrifts *non-representational theory*. Jeg har dog valgt at anlægge et praksisperspektiv med udgangspunkt i de Certeau og Lefebvre, da perspektiverne er velegnede til at forstå forholdet mellem den selvorganiserede brug af byen og byens eksisterende hverdagsliv.

³⁶ I værket *L'invention du quotidien (Opfindelsen af hverdagen)*, 1980) udforsker de Certeau hverdages rutiner, hvor urbane hverdagspraksisser anses for en direkte kritik af byplanlægningen (Reeh 2012:16).

³⁷ *Skala* er et metodisk og geografisk begreb, der anvendes i diskussioner om valg af niveau i konstruktionen af dataindsamlinger. Lefebvres triade om det sociale rum kan forstås som ”et stillads af rumlige skalaer” (Simonsen, 2005:16).

indre lag af interne logikker, som er determinerende for, hvordan man gør en særlig praksis. Når jeg søger at forstå selvorganiserede måder at bruge byen på, er det centralt, at optikken på hverdagslivet kan indfange det tavse, det implicite (Wenger, 2004:61). Som led i praksis kan dette hverdagslige niveau være medforklarende til, hvorfor en praksis tager form, som den gør, og hvorfor nogle steder i byen defineres som mere velegnede end andre.

De Certeau ser praksisbegrebet ud fra menneskers ”making”, ”doing”, ”the lived”, ”ways of operating” (ibid.:xiii-xiv). *Gøren* er centralt for nærværende afhandling, da det omhandler informanternes faktiske brug af byen. ”... practices of space refer to a specific form of **operations** (”ways of operating”).” (de Certeau, 1984:93, original fremhævnings). Denne *gøren* og rumlige organiseringer er netop indgangen til at forstå, hvad der er på spil, når der ikke undersøges aldersafgrænsede fællesskaber. For at indfange denne *gøren* operer de Certeau med begrebet *taktikker*, som synliggør detaljer om, hvordan vi bevæger os i hverdagslivet (ibid.:xiv). Taktikker er som en del af et praksisbegreb centralt, da det giver anledning til at nuancere, hvordan brugen af byen er en nyfortolkning og re-organisering af sted og funktionalitet. Taktik referer både til det at bevæge sig i byen, men refererer også til sprog, udtryk, og hvordan mennesker orienterer sig mellem praksisrum, hvilket eksempelvis er det, Maffesolis by-perspektiv viser. Til forskel fra strategier, som er planlagt eller har et mål (de Certeau, 1984:xix), beror taktikker ikke på en specifik institution, de opstår stedsspecifikt og kan tage form i forhold til hverdagslivets institutioner. Derfor eksisterer der mange hverdagstaktikker inden for forskellige kulturer (ibid.:xix). Strategier og taktikker anvendes eksplicit i afhandlingen men appliceres også som en underliggende betydning i forhold til den selvorganiserede praksis og måden, hvorpå informanterne konstruerer egne taktikker i byen. Netop begrebet taktikker åbner op for at forstå, hvordan selvorganiserede praksisser opererer ud fra andre logikker end i etablerede rum (de Certeau 1984:xiv). De Certeau anser ikke modstand for oppositionel men som praksisser, der også opererer i det skjulte og herigennem undviger dominans og understøtter en mangfoldig kultur (Fabian 2012:245). Dette perspektiv er betydningsfuldt for at forstå brugen af byen, da menneskers praksis handler om konkrete kropslige, italesatte og sociale formgivninger og forhandlinger (Simonsen, 1993:65).

Praksis er et begreb, jeg definerer empirisk gennem afhandlingen, hvilket funderes på den antropologiske metodologi og valg udført under feltarbejdet. Grunden til, at jeg vælger ikke at knytte an til en forudbestemt praksisforståelse, er, at jeg netop ønsker, at perspektivet på

praksis, skal være et værktøj, som skal beskrive brugen af byen, som det kommer til udtryk i det empiriske materiale. Fortolkning af praksis er influeret af min forskeroptik og dialogen mellem empiri og de humangeografiske og socialteoretiske perspektiver, der løbende inddrages i afhandlingen.

For at nærme mig en forståelse af den praksis-karakter, som byen har, belyser jeg i det følgende, hvad der er centralt for Lefebvres forståelse af byen.³⁸

Praksis i et dialektisk hverdagslivsperspektiv

Den øgede interesse for rumlige forhold kaldes generelt *The spatial turn* og har markeret sig i et interdisciplinært felt mellem humangeografi, filosofi, antropologi, arkitektur og sociologi (se Fabian, 2010). Med en eksistentiaalistisk og neomarxistisk by-filosofi anses Henri Lefebvres teori for et af de væsentligste aktuelle bidrag (Elden, 2004).³⁹ Lefebvres perspektiver forener både tanker fra Karl Marx, Maurice Merleau-Ponty⁴⁰ og Friedrich Nietzsche, hvormed han fremskriver en ontologisk rumforståelse, der er praktiseret, kropslig og erfaringsbaseret. Med reference til Nietzsche fremhæver Lefebvre den dionysiske side af eksistensen, som mere konkret handler om leg, kamp, kunst, festival, seksualitet og kærlighed (Simonsen, 2007:174). Denne vægtning i Lefebvres arbejde gør ikke hans projekt neutralt, men har et underliggende ærinde i forhold til at forstå byen som havende et urbant og kreativt potentiale. Derfor er Lefebvre velegnet til at forstå det selvorganisatoriske potentiale, som byen rummer.

Det erkendelsesteoretiske ståsted og de specifikke optikker, der i Lefebvres arbejde er centrale for afhandlingen, er en triadisk forståelse af rummets produktion og et dialektisk hverdagsperspektiv. Lefebvre rejser i *La Production de l'espace* (1974/1991) en kritik af det eksisterende rumbegreb og efterspørger en større stringens i forhold til diskussionen af rummets produktion. Lefebvre retter blandt andet en kritik mod den internationale forskning i

³⁸ Andy Merrifield (2006) skriver en inspirerende introduktion til Lefebvre som person i det indledende kapitel til bogen *Henri Lefebvre – A Critical Introduction*. Introduktionen bærer præg af at Merrifield har besøgt Lefebvres hjemby i Frankrig og opsøgt lokalarkiver for at få indsigt i personen Lefebvre og de personlige breve Lefebvre udvekslede med andre teoretikere gennem 1900'erne.

³⁹ Lefebvre er anvendt som et politisk urbant projekt (Harvey, 1973, 1989), som en socialteoretisk tilgang (Soja, 1996, Elden, 2002, 2004, Shields, 1991, 1999, Hubbard, 2005, Highmore, 2002, Merrifield, 2006). I Skandinavien er Lefebvre anvendt i et byforskningsperspektiv af blandt andre Simonsen (1998, 1993, 1996, 2004, 2005), Pløger (1997), Larsen (2007) (se international forskningsoversigt ved Kofman og Lebas 1996, Brenner og Elden 2001).

⁴⁰ Lefebvre kritiserer Merleau-Ponty for ikke at gøre mere ud af rummets sociale produktion i hans fokus på kropslig erkendelse (Lefebvre, 1991:183, Simonsen, 2007:174).

1950'erne, som beskæftiger sig med forståelsen af rum⁴¹ som værende noget absolut (Hubbard, 2005:42). Han tager afstand fra at forstå rum som økonomisk, materielt og kapitalistisk konstitueret, da han anser dette for at være et forsimplet forsøg på forstå, hvad sociale rum er. Lefebvres dialektik er ikke tosidet men triadisk, hvilket nuancerer de forskelligartede rytmer, som påvirker det praktiserede liv i byen (Simonsen, 2010).⁴²

Selvom Lefebvre opererer på et højt abstraktionsniveau, anlægger han en nærmest antropologisk tilgang til rummet: "...to the study of space it is necessary to study the mode of production in its own right, and not to start off with a political premise." (Lefebvre, 1987:31). For at forstå, hvordan rum konstrueres, skal man forstå produktionen i sin egen ret og ikke ud fra en politisk præmis. Dette perspektiv forener Lefebvres teori med førnævnte hverdagslivsstudier, og derfor taler også de Certeaus og Lefebvres perspektiver godt sammen. Med begrebet om *everydayness* placerer Lefebvre hverdagslivet som værende den scala, som sociale rum forhandles, formgives og praktiseres i. Lefebvre gør ydermere op med at forstå et af samfundets største problemer som værende klassebetinget, hvilket han betegner for en "usocial" forståelse af socialitet og rum (Larsen, 2007:48). Derimod mener han, at samfundsproblemer består af rumlige konfliktuerende og gensidigt konstituerende rytmer.

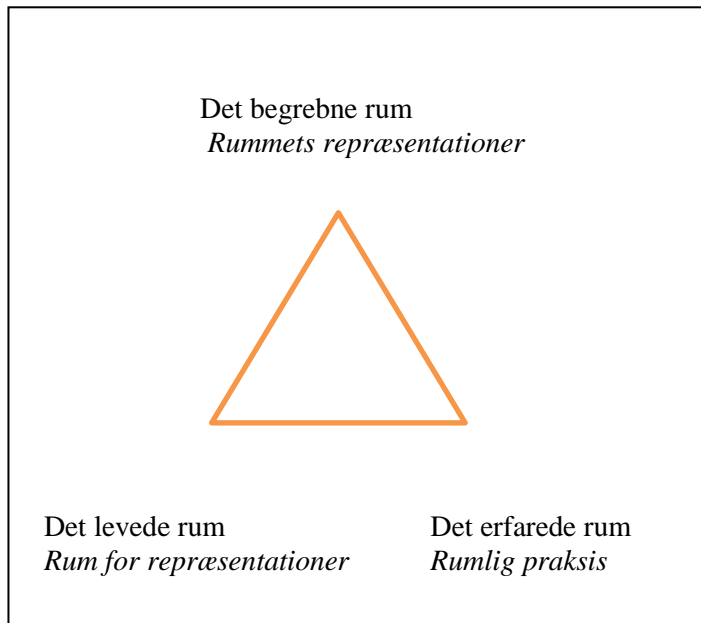
Lefebvres optik på den sociale rumlighed er forankret i et ønske om at tænke rum på tværs af videnskabelige paradigmer (Lefebvre, 1991). Med en filosofisk by-sociologi blev han mødt med skepsis inden for filosofien, ikke mindst fordi han med et marxistisk udgangspunkt viste interesse for hverdagslivet, som det blev levet og praktiseret. Rummet er en social konstruktion, hvormed begreberne hverdagsliv, arkitektur, urbanitet og rummets dialektik forenes (Soja, 1996:36-37, Simonsen, 1993:56,63). Denne tænkning kommer til udtryk i Lefebvres triadiske forståelse af en social rumlighed. Triaden anvendes ikke eksplicit i afhandlingen, men er grundlæggende for begreberne *rytmeanalysen* og *hverdagslivets dialektik*, som anvendes i afhandlingens analyser, og derfor beskrives triaden i nedenstående. Dertil har læsningen af Lefebvre påvirket min læsning af det empiriske materiale i forhold til at se efter dialektikken, forbindelser og sanselige rytmer i informanternes kropslige og sociale brug af byen.

⁴¹ I afhandlingen anvendes betegnelsen *rum* synonymt med den engelske term *space*. Rum definerer jeg ud fra Henri Lefebvres teori om produktionen af det sociale rum. Desuden anvendes betegnelser som handlerum og praksisrum i relation til de kropslige og organisatoriske praksisser, som by- og hverdags rum understøtter eller begrænser.

⁴² Da *rytmeanalysen* udgør det teoretiske afsæt for kapitel 7: *At gøre by*, udfoldes rytmepektivet der.

En triadisk forståelse af byens rum

Lefebvre udvikler en tredimensionel dialektisk model, hvis tre rumligheder i deres sammenhæng hjælper med at forstå, hvordan rummet konstrueres socialt.

Figur 1: Henri Lefebvres triadiske model illustrerer de tre dimensioner, der er vigtige for at forstå, hvad det sociale rum består af. (Lefebvre 1991:38-52).

Markeret med kursiv er min oversættelse og begrebsanvendelse.

Rummets repræsentationer (espace conçu) også kaldet "det begrebne rum" (Larsen, 2007:48-49), handler om byen og samfundets såkaldte infrastruktur. Lefebvre betegner rummets repræsentationer for fagfolk som byplanlæggere, arkitekter, forskere, mediefolk, ordensmagten m.v.. Der er tale om implicite og eksplicite forestillinger og diskurser om, hvilket hverdagsliv byen skal være ramme for. I bybilledet ses konkrete manifestationer af tegn og tekst som skilte, vejvisere, reguleringer som et lyskryds (Lefebvre, 1995:119), tidsreguleringer af butikker der åbner og lukker m.v. Disse er udtryk for koder, rettesnore og reguleringer, der knytter sig til politiserede ideologier om, hvordan hverdagslivet skal tage form.

Rum for repræsentationer (espace vécu)⁴³ formgives af den enkelte gennem hverdagspraksisser. Der er tale om den enkeltes eller kollektivets fortolkninger og brug af eksempelvis byens materialitet og de repræsentationer, der er, og byens hverdagslige

⁴³ Ligesom Kirsten Simonsen (2005) og Larsen (2007) vælger jeg at oversætte "spaces of representations" til "det levede rum".

infrastruktur. Gennem sanselig og kropslig brug af symboler og forestillinger, som differentierer sig ud fra den enkeltes kultur og historie, repræsenteres en mangfoldighed af udtryksformer og symbolbrug i det levede rum. Ifølge Lefebvre er det levede rum både adskilt fra de to andre rum og sammenslutter dem på samme tid (Soja, 2006:67). Der er således tale om en social praksis, der overlapper det fysiske rum, via den symbolske brug af konkrete objekter (Lefebvre, 1991:39).

Det erfarede rum (espace perçu) er de konkrete sociale og fysiske rammer hvor hverdagslivet udfolder sig mellem det begrebne og levede (Lefebvre, 1991:33, Soja, 2006:66, Stevens, 2007:6). Lefebvre er vag i sin udredning af forbindelsen mellem de to rumligheder (Simonsen, 2010:39). Det erfarede rum omhandler de sociale interaktioner med materialitet, som dagligt producerer og reproducerer en bestemt sociale organisering. I den *rumlige praksis* synliggøres forskellige former for hverdagsrutiner i form af ruter, netværk, arbejdspladser, private rum, fritidslivets udfoldelser og urbane praksisser (Shields, 1999:160-163).

I forhold til at undersøge brugen af byen som selvorganiserende, er Lefebvres perspektiv centralt, da det giver mulighed for at forstå, hvordan selvorganisering opstår i relation til og i mødet med andre sociale, materielle, tidslige og rumlige mekanismer. Det særlige er i den forbindelse dialektikken mellem de tre rumlige dimensioner (se figur 1), da denne giver mulighed for at forstå selvorganisering som mere end blot et modkulturelt udtryk, der er i opposition til byens magtmekanismer. Det dialektiske forhold giver anledning til at analysere, hvordan selvorganisering opstår som en praksis i byen, der samtidig er afhængig af byen, og hvordan denne afhængighed kommer til udtryk. Den sociale rumligheds produktion handler om at anskueliggøre praksis og forstå, hvordan forskellige velafgrænsede repræsentationer arbejder sammen med grænseoverskridende (dionysiske/legende) livsformer (Larsen, 2007:49).

Lefebvres teoretiske styrke er dialektikken mellem bevægelser og by og i mindre grad forbindelsen mellem krop og materialitet. Derfor supplerer jeg Lefebvres perspektiv med stedsfænomenologen Edward Casey's (1996) stedsontologiske tilgang til at forstå rummets konstruktion. Casey åbner op for at forstå konkrete måder at indtage steder på og de sanser, der knytter sig hertil. Med denne analytiske sontring opererer afhandlingen også med en forståelse af sted som værende konkret og rum som indbefattende de tidsligheder, sociale reguleringer, logikker og regler, der er anvisende for praksis.

Jeg har valgt at tildele Lefebvres begrebsapparat *rytmeanalysen* meget plads i afhandlingens empiriske analyse. Dette valg grunder i, at rytmeanalysen skaber konkrete værktøjer til at forstå, hvordan brugen af byen er indlejret i forskellige hverdagsrytmer. Rytmeanalysen bidrager til en viden om, hvordan selvorganisering er kropslig og sanselig, og hvordan man begår sig i tid og rum. Rytmeanalysen kan udforske nutidige by-praksisser (Simonsen, 2010), som ifølge Amin og Thrift er forskningsmæssigt underbetonede, eller falder i baggrunden for byens mest markante rytmer: ”The metaphor of city rhythms can highlight neglected temporalities” (Amin and Thrift, 2002:17). I denne afhandling forsøger jeg med rytmeanalysen at synliggøre de praksisser, som kan forekomme mindre fremtrædende i hverdagslivet. Lefebvre diskuterer kun minimalt, hvordan rytmeanalysen kan anvendes til at analysere praksis (se *Essai de rythmanalyse des villes méditerranéennes*, 1986), og derfor gør jeg i kapitel 7 (*At gøre by*) relativt meget ud af at kontekstualisere min forståelse af rytmeanalysen til selvorganiserede måder at bruge byen på.

Med ovenstående teoretiske afsæt betyder det samlet set, at der i afhandlingen anlægges et praksisperspektiv, som tager afsæt i en ontologi om den sociale by. Lefebvre bidrager med en social forståelse af byens levede liv. I et dialektisk samspil med det rutinerede hverdagsliv opstår et potentiale for kropslig gøren, kreativ og spontan udfoldelse. Byen er således ikke blot et rum for produktion, men et rum som er frisættende fra kapitalismen, hvor sanserne aktiveres og skaber nye repræsentationer af og i byen. I det følgende uddybes og fremhæves de tre perspektiver, som også er indlejret i ovenstående praksis og hverdagslivsperspektiv. Jeg vil adressere dem mere eksplicit mod afhandlingens fokus. Perspektiverne er: *Den sociale by*, *Den legende by* og *Den kropslige by*.

Den sociale by

At byen er socialt konstrueret, betyder, at menneskelige handlinger på økonomisk, institutionelle og hverdagslige niveauer er sociale forhold, som byen er skabt og skabes ud fra. I relation hertil er afhandlingen inspireret af konkrete studier. Den fremtrædende byplanlægger Kevin Lynch anlagde med værket *The Image of the City* (1960)⁴⁴ en humangeografisk tilgang, hvor han anvendte etnografisk metodologi. Han beskæftigede sig

⁴⁴ En kritik af Lynch's tidligere metodiske tilgang er, at han anvendte mentale kortlægninger af byen, hvormed han fik statiske og afgrænsede perspektiver på folks opfattelse af byen, og forskellige hverdagslivsarenaer blev betragtet som nogle, man kunne bevæge sig ind i og ud af (Carstensen 2005:37).

med, hvordan mennesker, herunder børn, oplever og navigerer i urbane miljøer (Lynch, 1972, 1984/1981, 1990). I modsætning til de tidligere kritiserede tilgange ved Chicago og CCCS har artiklen *Where Learning Happens* (Carr and Lynch, 1968) været, stor inspirationskilde for denne afhandling. I samarbejde med geograf Stephen Carr tager Lynch et socialt greb om byen og undersøger, hvordan der i byen er steder, hvor mennesker kan være uden formål, og hvor der sker uventede hændelser. Ved at sammenligne byen og skolen argumenterer Carr og Lynch for, at byen har potentialer, som udspringer mellem byens rutinerede praksisser og pauserum, hvilket giver anledning til uformel læring (se Carr and Lynch, 1968, Carr et al., 1992). Artiklen har fået mig til at stille spørgsmålet: Hvilke forhold medvirker til, at byen er et anderledes praksisrum end institutionelle steder? Jeg indskriver ikke afhandlingen i en læringsdiskussion, men undersøger de sociale forhold, som giver byen et særligt potentiale for at organisere egen praksis (se Sand, 2013). Carr og Lynch optaget af de rumlige forhold, der påvirker, hvordan mennesker handler, tænker og oplever. Denne tilgang ser jeg som højaktuel i forhold til at forstå sociale deltagelsesformer og sociale mobile fællesskaber i byen.⁴⁵

Ved at forstå byen som en social konstruktion kan man tale om, at byen er løst og stramt struktureret, hvilket giver anledning til at undersøge, hvordan byens sociale normer og sociale restriktioner skaber praksisanordninger. Begreber, der har understøttet diskussionen, er *tight space*, som ser på institutionsrums indvirkning på børns handlinger (Sommer, 1984). Miljøpsykolog Robert Sommer har endvidere inspireret geograferne Karen A. Frank og Quentin Stevens i deres diskussion om *loose space* (Frank and Stevens, 2007). Hvorvidt rum er løse eller stramme handler ikke bare om arkitektur men om de regler og logikker, mennesker knytter til steder, og hvordan mennesker forholder sig til arkitektur og indtager steder socialt.

I forhold til at forstå sansningen af byens sociale rum har filosofen Walter Benjamin inspireret forskere i deres studier af byen. Benjamin er gået til byen gennem en sansende og intuitiv tilgang, hvormed han har en forkærlighed for det marginale sociale byliv. For at forstå dette sociale liv advokerede Benjamin for, at byen skal opleves gennem sanserne ved at fornemme, lugte, se og føle byen puls og materialitet (se Pink, 2009, Ingold, 2000, Feld and Basso, 1996). Benjamin anlagde en eksplorativ og direkte åbenhed til den sociale by ved at

⁴⁵ Mobilitet kan som begreb anvendes i forskellige analytiske sammenhænge. Måden, hvorpå jeg anvender begrebet, er i et socialteoretisk perspektiv, som udtryk for en løsrivelse fra samfundsmæssige strukturer. Min anvendelse af begrebet relaterer jeg til diskussionen om fællesskab og argumenterer for, at informanterne ikke afgrænser deres sociale fællesskab og by-brug gennem et stationært geografisk område, men at de gennem bevægelsesfrihed skaber sociale mobile fællesskaber (Urry, 2007).

vandre omkring og sanse byens hverdagsøjeblikke. Benjamins *flâneur* er et symbol på manden eller kvinden, der udforsker byen. Mennesker opsøger retten til at fortolke egen tid og være i tidslommer uden en specifik orientering udover at sanse byens dynamiske karakter. Benjamin ser flâneuren som et urbant modsvar på kapitalismens modernisering og forbrug, hvor byens sociale liv er sanseligt, kreativt og socialt (Gilloch, 1996, Sørensen et al., 2010). Benjamin inddrages ikke i afhandlingen, men jeg er inspireret af optikken på det sociale urbane liv og heri anerkendelsen af, at alternative måder at bruge byen på er væsentlige for at skabe en nuanceret forståelse for byens potentialer.

Det er centralt at anlægge en social optik på byen for herigennem at undersøge, hvordan der er flere sociale rum i byen, som spiller sammen og har indflydelse på hinanden. Når jeg ikke anvender affektiv teori, grunder det i, at jeg frem for at forstå forholdet mellem den enkelte og stedet er mere interesseret i at forstå sammenhængen mellem socialitet og materialitet.

Den legende by

Den selvorganiserede brug af byen ikke er prædefineret, men opstår i et aktivt møde, hvor materialitet og funktionalitet nyfortolkes i mødet med stedet og byens sociale rum. Informanternes måde at 'gå til byen på' er sansende og har en improvisatorisk karakter. Jeg sætter ikke lighedstegn mellem leg og selvorganisering, men ser, at der er legende elementer i måden, hvorpå informanterne er selvorganiserende på. Kort sagt nyfortolker informanterne eksisterende betydningsstrukturerer, ligesom det sker i leg (Stevens, 2007).

En måde at analysere forholdet mellem leg og by på ses i Hjørdis Brandrup Kortbeks afhandling (2013), som analyserer måden, hvorpå leg tænkes ind i byplanlægningen. Kortbek fremsætter en kritik af Odense by, som brander sig gennem ordet leg og sloganet "At lege er at leve". Ifølge Kortbek indskriver legen i Odense sig i bestemte normer for, hvordan man leger, og regler for, hvad man må og ikke må. En af Kortbeks konklusioner er, at forholdet mellem leg og sted i Odense by er intentionelt udtænkt i forhold til at tiltrække en kreativ klasse som universitetsfolk, kunstnere, iværksættere, mediefolk osv., da de er med til at skabe vækst i byen. Når begrebet leg anvendes i nærværende afhandling, er det ikke afgrænset til en bestemt type handling eller reguleret af en bestemt normkultur. Derimod har jeg i feltarbejdet bevæget mig væk fra den type steder, som Kortbek undersøger, da de er indskrevet i en bestemt organisering af tidspunkter, handlemuligheder og social rammesætning.

Leg er i denne afhandling ikke tænkt ind i et vækstperspektiv og ikke forbeholdt en såkaldt ”kreativ klasse” (jf. Kortbæk 2013). På linje med Benjamin og Lefebvres er jeg interesseret i marginale former for selvorganiseret by-brug. Informanternes legende tilgang til byen, udforskes i relation til hverdagslivet i byen, men leg og hverdagsliv anses ikke som modparter. Koblingen mellem leg og hverdagsliv står i kontrast til Johan Huizingas legeforsståelse. Han skriver: ”Legen er ikke det ’almindelige’ eller det ’rigtige’ liv. Den, der leger, træder tværtimod for en tid ud af dette liv og ind i et aktivitetsområde, der er foreløbigt og har sine egne love.” (Huizinga, 1963:16). I dette perspektiv er legen en måde at frigøre sig fra hverdagslivet på og selv om legen foregår i hverdagslivet, får den karakter af at være afgrænset fra andre hverdagspraksisser. Da det er dialektikken og forbindelserne, jeg er interesseret i, sættes der i afhandlingen ikke skel mellem leg og hverdagsliv, men jeg forsøger forstå, hvordan den legende tilgang til byen opstår i forbindelse med hverdagslivet. Herudfra betragtes leg som en praksisform (Karoff, 2010). Afhandlingen er inspireret af den kulturanthropologiske legeforskning, som grundlæggende ser legen som værende influeret af hverdagslivets impulser og anskues i sammenhæng med den givne hverdagskultur (Lefebvre, 1996). Geograf Quentin Stevens anlægger en sammenlignelig optik i bogen *The Ludic City* (2007) og argumenterer i antologien *Loose Space: Possibility and Diversity in Urban Life* (2007) for, at byen har et legende potentiale, hvilket også er en pointe hos Lefebvre (1991).

Forholdet mellem leg og det trivielle hverdagsliv er centralt for Lefebvre. Lefebvres forståelse af leg er inspireret af situationismen⁴⁶ og anerkendelsen af det legende potentiale, der opstår i spontane situationer. Spontane situationer gør det muligt at bryde med hverdagslivets reguleringer og herigennem skabe nye repræsentationer. I Lefebvres optik bliver leg en kritik af moderniteten og byplanlægningen, da legen giver muligheder for nye fortolkninger af materialitet og funktion (Stevens, 2007:18-20). I dette perspektiv handler brugen af byen ikke blot om funktionalitet men om opsøge de lommer i byen hvor man kan sætte eget præg på form og indhold. Jeg tolker ikke legen som en kritik af moderniteten men som en proces i og et produkt af hverdagslivet. Selvorganisering er en legende formgivning med by-materialitet og jeg betragter selvorganisering som unge og voksnes måde at lege på.

⁴⁶ Guy Ernest Debord (1931-1994) var situationisternes hovedfigur og inspirerede til hovedopgøret i Paris i 1968. Situationisterne søgte at generobre autonomi, eksempelvis gennem *détournement*, som var en metode til at løsrive og modsvare kapitalismen ved at nyfortolke allerede eksisterende værker. Lefebvres situationistiske ståsted manifesterer sig i teorien om den sociale rumlighed, i forholdet mellem politisering af hverdagslivet og dets revolutionære potentiale (Fabian, 2010:33-34).

Herigennem undersøges det, hvordan informanterne kropsligt *gør* steder, og hvordan de op søger og redefinerer materialitet og forhandler rammesætninger af tid og rum.

Den kropslige by

Inden for kulturanalytisk og humangeografisk forskning er kroppen blevet tildelt en central betydning i forhold til at forstå brugen af byen. Når et kropsfænomenologisk perspektiv er centralt for afhandlingen, er det, fordi udgangspunktet er det konkrete, det sansede og livsverdenen, som kommer til udtryk i hverdagen. Den franske filosof og fænomenolog Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) er inspireret af Karl Marx, Edmund Husserl og Martin Heideggers fænomenologi, og han repræsenterer et radikalt opgør med den dualistiske forståelse af at krop og subjekt er adskilte. Med hovedvægt på kroppen fremsætter Merleau-Ponty en erkendelsesteori om den kropslige væren-i-verden, hvilket er et filosofisk afsæt for at forstå bevidstheden. Krop og bevidsthed er uløseligt forbundet, og for at forstå et givent fænomen, skal verden og mennesket forstås ud fra deres *facticitet* (Merleau-Ponty 2009:VII), hvilket refererer til faktiske bevægelser og konkrete måder at *gøre* på.

Om forholdet mellem rum og krop forklarer Merleau-Ponty: "... jeg er ikke i rummet og i tiden, jeg tænker ikke rummet og tiden, jeg er til i rummet og i tiden." (Merleau-Ponty, 2009:94). Mennesker perciperer gennem praktiserede og levendegjorte erfaringer. Med kroppen bevæger vi os og sanser, og det er kroppen, der bestemmer perceptionens perspektiv, horisont og indhold. Merleau-Ponty markerer en praksisontologi, hvor subjektet grundlæggende er formet i praksis (Simonsen, 2005:53): "Vor krops bevægelsesoplevelse udgør ikke noget særtilfælde af erkendelse; den skaffer os en måde at få adgang til verden og genstanden på, en >>praktognosi<<." (Merleau-Ponty 2009:94). Merleau-Pontys fænomenologiske erkendelsesinteresse er, at bevidstheden ikke er "jeg tænker at", men "jeg kan" (Merleau-Ponty, 2009:91).⁴⁷ I sådanne fænomenologiske analyser gøres kroppen til et analytisk objekt, som skal hjælpe med at begribe det dialektiske forhold mellem subjekt og objekt (ibid.:40). Rummet er ikke bare noget, der er, men noget mennesker gør kropsligt.

I modsætning til CCCS's stilanalyser tillægger jeg kroppen, som en *gøren*, betydning for måden at erkende byen på. Jeg forstår ikke udelukkende byen som værende relationel konstitueret (som den blev fortolket i Chicagoskolens studier, Simonsen, 1993:72), men med inddragelse af Merleau-Ponty argumenterer jeg for en forståelse af byen, der er kropsligt

⁴⁷ *Praktognosi* betyder, at kroppen besidder en viden om verden. Kroppen indtager ikke en neutral position i rummet, men kender verden og forstår at begå sig i verden gennem en kropslig praksisforankret viden.

forankret. Henri Lefebvre og Elizabeth Grosz⁴⁸ advokerer for, at det at gøre by er en levet social kropslig praksis. Byen er ikke blot en arena for kroppen, men by og krop er to gensidigt konstituerede elementer, og netop det forhold er forskningsmæssigt underbelyst (Simonsen, 2005:52). Som nævnt havde Chicagoskolen tendens til at forstå byen som værende passiv, men Grosz har en væsentlig pointe i forhold til brugen og konstruktionen af byen, når hun skaber en eksplicit sammenhæng mellem krop og by: ”The city is made, and made over into the simulacrum of the body, and the body, in its turn, is transformed, “citized”, urbanized as a distinctively metropolitan body.“ (Grosz, 1992:242). Ifølge Grosz transformeres byen gennem kropslige repræsentationer. Ligeså vel som kroppen influerer byens form, er byen indlejret i kroppen og influerer måden, som mennesker handler kropsligt på i byen.

Afhandlingen er ikke en entydig fænomenologisk undersøgelse. Det er en undersøgelse, der med et antropologisk metodologisk afsæt og fænomenologiske nærhed (jf. Simonsen, 2005:60) søger at beskrive det, informanterne gør i byen. Merleau-Pontys fænomenologi bidrager til at forstå, hvordan mennesker erfarer gennem kroppen. Eftersom jeg søger at forstå brugen af byen som værende en specifik social og kulturel praksis, inddrages Grosz og Lefebvre, da de anerkender dette gennem en specifik dialektisk optik på forholdet mellem by og praksis. I dette perspektiv er kroppen ikke blot fysisk, men også social. Koblingen giver mulighed for at forstå, hvordan brugen af byen kommer til udtryk som kropslige måder at gøre på, og ydermere hvordan disse formgivninger er forbundet med byens sociale liv.

I dette kapitel har jeg redegjort for en tilgang til at forstå selvorganiserede måder at bruge byen på. Byen forstås som en tidlig og rumlig social konstruktion, hvilket anskues i en praksisoptik. Med et dialektisk perspektiv bliver de multiple materialiteter, betydninger og hverdagsrutiner sammentænkt, således at det er dynamikken imellem dem, der genererer et selvorganiserende praksispotentiale i byen. Dette er et grundlæggende afsæt og ærinde for denne sammentænkning. Jeg har valgt at fremhæve sociale, legende og kropslige forhold ved brugen af byen, da perspektiverne er med til at nuancere, hvordan byen tages i brug gennem selvorganisering. Ud fra disse perspektiver er byen noget, mennesker forholder sig aktivt til gennem kroppen, sociale relationer, alternativ legende omgang og fortællinger om byens forskelligartede praksisrum, muligheder og reguleringer. Afhandlingens forståelsesramme har et dobbeltformål. På den ene side skal den fungere som en ikke-generaliserende, men

⁴⁸ I kapitlet *At gøre by* udfoldes en mere detaljeret gennemgang af forholdet mellem krop og by.

kulturrelativistisk ramme for konstruktionen og brugen af byen (Ehn and Löfgren, 2006, Simonsen, 2005) og herigennem generere viden om den måde, 38 mennesker bruger byen på. På den anden side er de forskellige teoretiske veje og begreber analytiske værktøjer, der gennem de empiriske analyser skal skabe nye forståelser af brugen af byen.

Når der i afhandlingen refereres til byen, er der tale om informanternes perspektiv på byen eller de teoretiske forståelser af byen, afhandlingen gør brug af. Når der refereres til byrum (frem for byen) indikerer det, at der ikke er én måde at gøre by på, men at byen har handlerum med forskellige handlelogikker. Når begrebet praksis anvendes, refererer det, med afsæt i de Certeau, til informanternes praksisform og hermed deres måde at være selvorganiserende på. I forlængelse heraf bruger jeg også begrebet praksispotentialer. I analyserne af informanternes konkrete by-brug anvendes begreber, der henviser til det, informanterne kropsligt gør, det vil sige deres aktiviteter og handlinger.

3. Felten

I det følgende afsnit beskrives tre typer af steder, som er fulgt i feltarbejdet. De tre stedstyper giver forskellig former for empirisk materiale og en nuanceret viden om, hvordan man kan organisere egen praksis i byen. I kapitel 6 beskriver jeg udvalgte steder og analyserer de stedspotentialer, som informanternes tillægger dem. Derfor er nedenstående en kort beskrivelse, som uddybes senere.

Tre stedstyper og empiriske materialer

Under feltarbejdet har jeg mødt mennesker, spurgt ind til deres måde at forstå byen på og observeret deres faktiske brug af steder (jf. Merleau-Ponty 2009). Stederne er aktive medspillere i informanternes brug af byen og er derfor centrale analytiske nedslag for den foreliggende analyse. Stedernes materialitet giver, i kombination med informanternes brug af dem, en detaljeret forståelse af forskellen mellem steder og bidrager med en social og kulturelt konstitueret viden om, hvordan og hvorfor byen tages i brug forskelligt. I analysen vælger jeg at omtale de tre typer af steder som *tre empiriske materialer*. De afspejler tre forskellige sociale dimensioner ved byen og tre måder at bruge steder på. De tre empiriske materialer er mine nedslag og forskningsmæssige konstruktion i forhold til at forstå forskellige måder at bruge byen på.

De tre stedstyper udgør: et Kvarter, et Undergrundsmiljø og Spontane Steder. Stederne er valgt ud fra måden de er rammesat på, måden de understøtter alternative fortolkningsmuligheder og praksisformer på, som står i kontrast til institutionelle rum og det rutinerede hverdagsliv i byen. Det empiriske materiale viser et kontinuum af løse og stramme rum. Afhandlingen udfolder derfor en analyse af grader og måder at organisere egen praksis på. Stederne og de empiriske materialer kan sige noget om, hvordan steders sociale rammesætning påvirker fortolkningen og brugen af materialitet.

Samlet set står informanternes organiseringsform i kontrast til det mere formaliserede og strukturerede hverdagsliv og illustrerer, hvordan der i byen er mulighed for at gradbøje de intentioner og funktioner, der knytter sig til byen. Der er mange måder at gøre by på, og derfor udgør de repræsenterede steder og det empiriske materiale et udsnit af måder hvorpå byen kan nyfortolkes.

Beskrivelsen af de tre typer af materialer er et uddrag af observationer, fotografiske feltnoter, lokalt kildemateriale som lokale og kommunale rapporter og interviews med lokale.

Stederne beskrives i den rækkefølge, jeg lærte dem at kende i feltarbejdet. Jeg blev undervejs optaget af den uforudsigelighed og den spontane organiseringsform, der udspringer af mindre rammesatte rum og tidspunkter, og derfor har min analytiske optik udviklet sig med min erkendelse i felten (jf. Hasse, 2002).

De empiriske materialer opererer på forskellige niveauer. I Kvarteret har jeg bevæget mig over en længere periode og observeret forskellige steder i relation til hinanden. Stederne har været placeret inden for et afgrænset geografisk område. Det har betydet, at jeg har mødt de samme mennesker over en længere tidsperiode, og samtidig har disse mennesker kendt eller kendt til hinanden. Kvarteret giver en viden om, hvad social genkendelighed betyder for brugen af steder. Undergrundsmiljøet repræsenterer en gruppe af mennesker, der opsøger et Pakhus, fordi de kan udfolde sig musikalsk og kunstnerisk, hvilket de i interviewene formår at relatere til de begrænsninger og muligheder de oplever i Horsens by. Personerne kender hinanden og er socialt forpligtet overfor hinanden, selvom de udtrykker sig gennem forskellige medier. Det empiriske materiale om Spontane Steder har ikke den samme tæthed som eksempelvis Kvarteret, men opererer på et empirisk niveau, der fortæller noget om, hvordan steder, som ikke på samme måde er indlejret i sociale forpligtende samhørighedsformer, giver et andet handlepotentiale end i Kvarteret. Kontrasten er ikke til andre mennesker i Kvarteret men til byen. De forskellige spontane steder viser, hvordan byens tid og den tidslige rammesætning af begivenheder influerer den selvorganiserede brug af byen.

Følgende beskrivelser af stedsmaterialerne skal give læser indsigt i de steder, der er studeret i feltarbejdet og de tre typer empiriske materialer, der inddrages i afhandlingens analyse.

Første materiale: Kvarteret

Feltarbejdet er indledt i et Kvarter udenfor Aarhus. Viby ligger som en selvstændig bydel, fem kilometer uden for Aarhus, og har et gymnasium, shoppingcenter, plejehjem, fodboldklubber, idrætshaller m.v. Boligblokke såvel som større villaer er repræsenteret i Kvarteret, hvorfor både lav-, mellem- og højindkomst familier bor side om side med familier med både dansk etnisk- og anden etnisk baggrund. Disse socialgeografiske forhold inddrages ikke i analysen, men de er medforklarende i forhold til, hvordan steder bruges alternativt.

Bydelen er valgt ud fra mit tidligere kendskab til lokalområdet, særligt en fritidsklub og deres opsøgende matrikelløse medarbejder, som fortalte mig om Kvarteret, deres tiltag og de unge. De henviste mig til unge, men da mange af dem var unge i klub-regi, tog jeg tidligt i feltarbejdet afstand fra personer med institutionel tilknytning. De havde dog tiltag i Kvarteret som en selvorganiseret fodboldklub og rollespilsklub, som jeg opsøgte, da de var alternative i forhold til det omkringliggende hverdagsliv.

Brugen af steder i Kvarteret tager i høj grad form på hverdagsaftener, hvor informanterne gentager deres brug af steder uge efter uge. Disse mere kontinuierlige og genkendelige møder mellem personer skaber en forudsigelighed i måden, hvorpå stederne bruges tidsligt og socialt.⁴⁹ Samtidig har personerne større fri fortolkning end eksempelvis i ungdomsklubben. I analysen illustrerer jeg, hvordan rum, tid og stedets sociale dimensioner er forhold, der har betydning for den praksisform, der knytter sig til Kvarterets steder.

At feltarbejdet tager udgangspunkt i et Kvarter, som repræsenterer en diversitet af mennesker med forskellig socioøkonomisk baggrund og etnisk oprindelse, grunder i et bevidst valg i forhold til at se på brugen af byen som et praksisfænomen, der ikke knytter an til én social gruppe. Kortet viser udvalgte steder, der repræsenterer forskellige former for alternativ brug af Kvarteret. 1: viser multibanen og hvordan den ligger i Kvarteret på en forhøjning omgivet af træer. 2.a og 2.b: viser to daginstitutionsarealer som anvendes efter lukketid. 3: er en kælder i en boligforening, som bruges af en mindre gruppe drenge til at spille rollespil.

Kortet viser Kvarteret i Viby, hvor feltarbejdet blev indledt.

⁴⁹ Grundet den sociale genkendelighed der udgør brugen af Kvarteret, har det været vanskeligt for mig at etablere adgang til stederne.

Brugen af stederne er præget af, at der i Kvarteret ligger mange ungdomsklubber, en pædagogisk bemandet legeplads, fodboldklubber, SFO'er, børnehaver og alternativt organiserede tilbud som: en fodboldklub, en rollespilsklub og en multibane. Kvarterets korte afstand til Aarhus gjorde det oplagt at forfølge de spontane brug af steder, som informanterne fortalte om, fandt sted i Aarhus.

Multibanen: En multibane er et afgrænset sted, der er bygget med henblik på sport, som fodbold, udendørs hockey, basketball m.v. Den er ofte lavet af hårdføre materialer som beton, træ og metal. På ovenstående kort ses en cirkel af træer, hvor multibanen er placeret på en høj. Udefra og gennem min færden omkring stedet observerer jeg, at stedet ikke kan ses, medmindre man ved, det er der og kender det. Selv om daginstitutioner ligger tæt op af multibanen, kan folk, der bruger multibanen, ikke observeres på afstand. Multibanen består af beton, hegn og mål af jern. Ved siden af multibanen er tre bænke, hvorfra man kan se de andre spille fodbold, eller hvor de sidder under pauser. En informant fortæller, at der gennem dialog med den matrikelløse medarbejder kom lys på multibanen sidste vinter. Det har medført, at stedet kan bruges på vinteraftener og sene sommeraftener. Dette er et eksempel på, hvordan lys har udvidet deres brug af stedet. Man kan komme til multibanen på forskellige måder: via en sti fra et boligkvarter, via en sti fra en børnehave og via en pædagogisk ledet legeplads. Eksempelvis sidder jeg en aften med nogle drenge på legepladsen til en børnehave, hvorfra vi går på stierne og klatrer over et institutionshegn ind til multibanen. I Kvarteret bevæger informanterne sig mellem steder, som en måde at hænge ud på.

Daginstitutionssarealer efter lukketid: Nogle af Kvarterets ældre unge (over 21 år) opholder sig på daginstitutioners udendørs arealer efter institutionernes lukketid. De indtager stederne i aftentimerne, da de, ifølge deres egne udsagn, kan sidde uforstyrret i fred for voksne og børn.

Fotografi 1 viser udkanten af legepladsen til en børnehave, hvor unge fra Kvarteret anvender legepladsens pavillon, som ses bag træerne (se stedets placering på kortet, 2a).

Foto nr. 1: Anne-Lene Sand

Pavillonen har udsigt over et stort grønt areal i Kvarteret. Der er intet andet end et bord og bænke, som unge sidder på, imens de hører musik på telefonen, ryger og snakker. Daginstitutionens arealer giver viden om, hvordan steder ændrer sig på tværs af døgnets tidsrum, ved at de i dagstimerne indtages af børn og i aftentimerne af andre fra Kvarteret. Jeg har ikke mange oplysninger om brugen af disse steder. Et gennemgående karakteristisk træk er, at informanterne giver udtryk for, at de kan sidde uforstyrret uden for institutionens lukketid, da institutionsarealerne i dette tidsrum står ubenyttet hen.

Kælderlokalerne: Fotografiet nr. 2 viser en uformel rollespilsklub, som er organiseret af unge fra Kvarteret og en pædagog fra fritidsklubben. Rollespilsklubben er placeret i kælderen til en boligforening i Kvarteret. Selv om informanternes brug af byen er fokus i feltarbejdet, er organiserede fritidstilbud indbefattet i det empiriske materiale. Nogle informanter foretrækker at tilbringe tid i delvist strukturerede rum eksempelvis med konkret fysisk afgrænsning eller med voksentilknytning. Andre informanter foretrækker at handle i mindre strukturerede rum. De organiserede steder repræsenteret i feltarbejdet er: en uofficiel rollespilsklub og en uofficiel fodboldklub med tilhørssted i den lokale boligforenings kælder.

Foto nr. 2: venligst udlånt af informant

Formanden for boligforeningen har stillet tre kælderlokaler til rådighed for de unge i Kvarteret. Lokalerne anvendes med pædagogisk tilknytning og åbnes af to pædagoger, der er tilknyttet. På fotografiet ses kælderlokalet, som er indrettet af seks drenge mellem 14-16 år. For drengene er dette sted deres forbindelsesled til byen, da det er ved færden til og ophold i denne kælder, at drengene kommer ud med jævnaldrene, som de selv vælger at være sammen med⁵⁰. Lokalet adskiller sig fra et lokale i ungdomsklubben ved, at de til trods for pædagogisk tilknytning, kan sætte deres præg på, hvad de skal lave, samt hvordan og hvornår det skal foregå. I kælderen kan de være alene i fred for ungdomsskolens bredere brugergruppe. I lokalet ved siden af holder den uofficielle fodboldklub til. Væggene er dekoreret med billeder, en fodboldtrøje og en AGF-fane.⁵¹ Der står et fodboldspil i lokalet og en pc med taburet til. Derudover ligger kegler, et boldnet og en fodboldpumpe på gulvet. *”Det er ikke de dyre møbler vi har, det er, hvad vi har kunnet få.”* siger Simon, som spiller meget fodbold i den selvorganiserede klub.

Fælles for de to kælderlokaler er, at en voksen skal låse dørene op for, at de unge kan bruge det. Desuden ved personerne, at der kun kommer folk, de kender eller er inviteret på forhånd. Dette empiriske materiale giver viden om, hvordan nogle mennesker opsøger steder, der er delvist styret og rammesatte, hvilket adskiller sig fra de informanter, som opsøger steder præget af stor uforudsigelighed.

Fælles for personerne i Kvarteret er, at de har været mere private om deres brug af steder og dermed svære at skabe adgang til. Stederne har karakter af at være gemmesteder, og disse

⁵⁰ I de to kælderlokaler er informanterne jævnaldrende. Aldersspredningen bliver større i takt med, at multibanen, Undergrundsmiljøet og de Spontane Steder inddrages.

⁵¹ AGF (Aarhus Gymnastisk Forening) er Kvarterets lokale fodboldklub.

erfaringer har influeret på, at jeg opsøgte andre steder i byen. Den adgang, jeg er blevet givet til stederne, afspejler sig derfor i det empiriske materialer og i det, jeg med større detaljeringsgrad kan sige noget om.

8 drenge / mænd og 3 piger / kvinder er interviewet fra Kvarteret. Informanterne er mellem 14-32 år.⁵²

Andet materiale: Undergrundsmiljøet

Undervejs i feltarbejdet vælger jeg at tage den bydel, hvor jeg selv bor, i anvendelse (se *Metodekapitlet*). I bydelen ligger Det Gule Pakhus (herefter Pakhuset)⁵³ som er et musikalsk værested for musikere og andre med interesse for miljøet. Jeg har selv tilbragt tid i Pakhuset som ung og med kendskab til miljøet vidste jeg, at personerne indtager stedet og steder i byen gennem udtryksformer som malekunst, skateboarding, graffiti, men primært rock og punk musik.

Foto nr. 3: Fra stedets hjemmeside

Foto nr. 4: Fra stedets hjemmeside

Pakhuset og Undergrundsmiljøet lå oprindeligt i industrikvarteret på havnen, hvor selve grundideologien⁵⁴ for stedet blev grundlagt (se foto 3). De personer, der startede stedet og stadig bruger det, omtales i dag som ”de gamle.” Siden 2008 er Pakhuset flyttet, og etableringen af det nye sted har markeret et generationsskifte hos nye daglige brugere, som gennem renovering og indretning har taget ejerskab og sat deres eget præg på stedet (se foto 4). To udtryk, som flere informanter bruger, og som er karakteristisk for den sociale praksis,

⁵² Bilag A viser de informanter, jeg har interviewet og fulgt på de pågældende steder. Samtlige optagede interviews har haft en gennemsnitslig varighed på 1,5 time. Jeg har interviewet to ledere på 45 og 62 år, men de medtænkes ikke i den samlede informantgruppe, da de ikke selv gør by på samme måde.

⁵³ Herefter anvendes betegnelsen Pakhuset eller Undergrundsmiljøet.

⁵⁴ De fire grundprincipper er: ”Ingen vold, ingen racisme, ingen stoffer, kun druk til arrangementer.” (Pakhuset 2013).

er: ”*Frihed under ansvar*” og ”*Al magt til de aktive*”. Pakhusets grundprincip er at levere en ramme – et funktionsdygtigt rum, der kan huse kreativitet, åbenhed og udvikling. Pakhusets aktiviteter, events og arrangementer planlægges og afholdes af Pakhusets frivilligkorps og den daglige leder (Pakhuset, 2013). Gennem selv- og medbestemmelse iværksætter de daglige brugere events og sætter dagsordenen for årets musikalske og kunstneriske begivenheder. Et eksempel herpå er en undergrundsfestival, Rabbit Hole, som jeg har været frivillig på.

Pakhuset blev etableret i 1993 som et musikalsk værested for unge og bruges af 80 pct. drenge og 20 pct. piger (Pakhus, 1998). Siden da har brugerne selv integreret forskellige udtryksformer i hverdagen og til arrangementer. Brugere, som de kalder sig selv officielt, betegner stedet som ”undergrund”, hvilket er centreret om rock- og punkmusik og kunst.⁵⁵ Undergrundselementet kommer ydermere til udtryk i deres påklædning som ofte er afslappet med jeans og hoodies (hættetrøje), læderjakker, slidte sko, tatoveringer, dreadlocks (lokker af indfiltret hår), kreative tøjsammensætninger m.v.

Undergrundsmiljøet adskiller sig fra byen ved, at de ikke bruger byens formaliserede hverdagsliv, men de forholder sig aktivt til byen ved eksplicit at opsøge steder i byen, hvor de kan udtrykke sig, som de har lyst. Pakhuset har været et af tilholdsstederne i feltarbejdet og udgør samtidig et sted, hvor jeg har mødt andre informanter, som tager byen i brug på en sammenlignelig måde. Informanterne fra Undergrundsmiljøet repræsenterer forskellige kropslige praksisformer, eksempelvis arrangerer nogle informanter koncerter, meetups og festivaler, andre laver kunst og graffiti, andre skateboarder, hænger ud og fester. Fælles for informanterne fra Undergrundsmiljøet er, at de tiltrækkes af et sted, hvor de kan iværksætte og være under frie rammer, selv om stedet er tilknyttet kommunen.

Jeg opsøgte også Undergrundsmiljøet ud fra en viden om, at de tager aktivt stilling til samfundet. Da informanterne i Kvarteret i mindre grad reflekterede over deres brug af steder i Kvarteret, håbede jeg, at informanterne fra Undergrundsmiljøet var bedre til at beskrive forholdet mellem praksisformer, sted og by.

4 piger og 6 drenge er interviewet fra Undergrundsmiljøet.⁵⁶ Informanterne er mellem 17-38 år.⁵⁷

⁵⁵ På stedet sondres der mellem daglige brugere og frivillige.

⁵⁶ Se Bilag A.

⁵⁷ Den tidligere daglige leder er 60 år, men eftersom interviewet ikke anvendes i afhandlingen, betragtes han ikke som værende i den egentlige informantgruppe.

Tredje materiale: Spontane steder

Eftersom jeg lærte steder og informanter at kende i feltarbejdet, fik jeg oplysninger om begivenheder⁵⁸, der blev annonceret på Facebook, såvel som mere eller mindre planlagte møder og fester i Horsens og Aarhus. Disse forgik i: parker, gamle industribygninger, en fabrikskælder, en parkeringskælder, på stranden og et sted under en bro. Jeg tog ud til stederne, når der var mulighed for det. De Spontane Steder knytter sig til steder og tidsrum på en mere uforudsigelig måde. Den måde, stederne indskrives i tid og rum på, er derfor grundlæggende for at forstå, hvordan informanterne navigerer i byen og bruger steder.

Kontakten over Facebook eller sms gjorde det muligt at imødekomme det mere spontane element, der er en integreret del af de opsøgte steder. Sociale medier som Facebook, YouTube og SMS, er medier som er forbundet til informanternes hverdag og brug af byen.⁵⁹ Begivenhederne kunne både opstå spontant men også være spontant planlagt, eksempelvis ventede informanter med at planlægge til få dage før en begivenhed.

Som tidligere nævnt viser de tre typer af empirisk materiale forskellige sociale forpligtelser. I forhold til de Spontane Steder er graden af social forpligtelse mindre afgørende for måden, informanterne organiserer sig på. I kontrast til de andre materialetyper navigerer disse informanter i højere grad med social uforudsigelighed og møder personer, de ikke kender. Materialet giver derfor indsigt i andre former for sociale fællesskaber.

Fælles for informanterne, der opsøger Spontane Steder, er, at de orienterer sig efter nogle specifikke materielle og socialgeografiske forhold. Her vises tre fotografiske eksempler:

Foto 5: Anne-Lene Sand

Foto 6: Anne-Lene Sand

⁵⁸ Facebook anvender begrebet *begivenhed*.

⁵⁹ Forholdet mellem sociale medier og byen berøres ikke yderligere i afhandlingen, da jeg har valgt at fokusere på informanternes stedslige aktualiseringer. Samtidig mener jeg, at det er et interessant tema til et eventuelt videre studie.

Fotografi 5 er taget i en nedlagt fabrik, som officielt står ubenyttet hen. Bygningen anvendes til at hænge ud i og til at holde hemmelige fester i. Fotografi 6 viser en nedlagt hal i Horsens, som anvendes af forskellige personer, der: skater, shuffler⁶⁰, deltager i festivaler, hænger ud og fester.

Foto 7 illustrerer et plateau under en bro anvendt af en gruppe kammerater, hvor de tre år i træk har organiseret koncerter for folk inden for deres netværk.

Foto 7: Rasmus Sand

Informanterne opsøger steder med et særligt udtryk, eksempelvis steder med meget beton, jord, ting der ikke bruges mere m.v. Stederne er ofte placeret i udkanten af byen, under jorden eller afskærmet fra hverdagslivet i byen. Stederne ejes af nogen, men de er ikke dagligt under opsyn, ofte fordi de ikke længere benyttes officielt. Samtlige informanter, der bruger byen gennem Spontane Steder, relaterer deres handlinger til det, informanten Mark betegner som det ”*formaliserede byrum*”. I en stor del af informanternes fortælling kontrasterer de til formaliserede og rutinerede hverdagsrum, og derfor er kontrasteringer et gennemgående element i det empiriske materiale, der er med til at underbygge, hvad det vil sige at være selvorganiserede på steder præget af uforudsigelighed.

⁶⁰ At shuffle er en specifik dansegenre, der indskrives sig i hardstyle-miljøet og udsprang af 1980'ernes undergrunds rave scene.

2 piger / kvinder og 16 drenge / mænd er interviewet. Informanterne er mellem 14 og 34 år.

I det følgende vil jeg redegøre for, hvordan ovenstående materialer og stedstyper tildeles analytisk status i afhandlingen.

Materialernes status i undersøgelsen

Afhandlingen er en analyse af mennesker, der bruger byen på måder, der kontrasterer det mere organiserede hverdagsliv. Jeg har skabt empirisk indsigt i fænomenet brugen af byen ved strategisk at opsøge mennesker, der bruger byen på forskellige selvorganiserende måder. De tre typer materialer varierer fra hinanden ved at repræsentere tre former for mere eller mindre strukturerede praksis rammesætninger. Denne diversitet giver mulighed for at sammenholde, diskutere og nuancere forståelsen af den selvorganiserede brug af byen.

De tre materialetyper tildeles ikke samme status og analyseres ikke lige meget i afhandlingen. Det materiale, der omhandler den mere spontane brug af steder, er af særlig interesse for afhandlingen. Dette valg grunder bl.a. i, at den spontane selvorganiserede brug af byen er mere tydelig. Dertil viser de mere spontane former for by-brug en mere markant praksis ved, at de bryder med tidspunkter, handlerum og regler og står i kontrast til mere formaliserede måder at bruge byen på. Deres måde at indtage steder på har en bevidst karakter, hvor de forholder sig aktivt til stederne ved at redefinere dem. Der er ikke tale om, at de *gør* byen mere rigtig end andre informanter, men deres erfaringer med byen er mere alternative og overskridende. I afhandlingen afspejler det sig i, at deres brug af materialiteter, lyd og lys er mere tydelig at analysere. Materialet fra de Spontane Steder giver mulighed for at udforske, hvordan mennesker agerer og navigerer i uforudsigelighed. De spontane praksisser tildeles derfor øget plads i afhandlingens analyser.

Udover at materialetyperne er forskellige, har informanterne også været forskellige. Om udvælgelse af det empiriske materiale siger socialforsker Holly Thorpe:

”During my research, I found some interviews more reflective of their cultural experiences and better able to articulate themselves. Some of these individuals became key informants throughout my project and as such their voices appear more frequently in some of my published work” (Thorpe, 2012:63).

Thorpe argumenterer for, at det er et legitimt valg at udvælge de informanter, som bedre beskriver undersøgelsesfænomenet. Nogle informanter har vist sig at have større erfaring med byen og det er ofte de samme personer, der har formået at reflektere over og sætte ord på, hvorfor de bruger byen, som de gør. Informanterne er valgt ud fra en detaljeringsgrad i deres beskrivelser af konkrete steder, hvorfor de søger væk fra matrikelbundne steder, hvorfor det har værdi for dem at organisere sig selv og hvordan de forstår de sociale relationer, de indgår i. Dertil anvendes atypiske empiriske eksempler, der viser grænser for den selvorganiserede brug af byen.

Informanterne fra de Spontane Steder og til dels Undergrundsmiljøet fortæller i højere grad om det, de sanser, deres kropsbrug, visioner, kontraster til hverdagslige begrænsninger og muligheder, og de praksisforhold, der har betydning for dem. Derfor giver materialet fra Spontane Steder (og Undergrundsmiljøet) større mulighed for at foretage ”thick description” (Geertz, 1973).

Selv om den spontane by-brug er mere i fokus i afhandlingen, bidrager Kvarteret og Undergrundsmiljøet med et komparationsgrundlag, der synliggør nuancer mellem stederne og viser grader af det at være selvorganiserende. Dertil repræsenterer de tre typer materialer tre grader af social forpligtelse, hvilket giver grundlag for at diskutere, hvordan brugen af steder er afhængig af sociale dimensioner.

En anden væsentlig faktor, som har påvirket denne statusdeling, er, at det ikke har været muligt for mig at holde den samme kontakt med alle informanter. I Kvarteret var det eksempelvis svært at få kontakt med personerne og bevare kontakten, og derfor er empirien om Kvarteret mindre. 16 informanter, primært fra Undergrundsmiljøet og de Spontane Steder, har jeg kunnet lave opfølgende interviews med og holde kontakt over Facebook, e-mail eller telefon. De fremgår derfor mere i afhandlingen. Selvom ikke alle informanter indgår i den følgende analyse, har de alle bidraget til undersøgelsens formgivning.

Fra at have beskrevet felten indeholder det følgende kapitel mine strategier i felten, samt de anvendte metoder og metodiske overvejelser, som jeg har reflekteret over i mødet med felten.

4. Metodologi

I kapitlet diskuterer jeg antropologisk og kvalitativ metodologisk teori med noter fra min feltdagbog, hvori metodiske og analytiske overvejelser dagligt er nedskrevet. Feltdagbogen og fotografiske feltnoter har dagligt fungeret som refleksionsværktøjer om aktuelle metodologiske tilgange til byen.⁶¹ Intentionen med kapitlet er at redegøre for, hvordan det empiriske materiale er genereret, og skabe transparens til de metodologiske præmisser, som konklusionen baserer sig på. Derudover er metodiske tilgange til studier af byen mangelfuldt teoretiseret indenfor dansk og skandinavisk kontekst. Derfor bidrager afhandlingen til denne diskussion (Rasmussen, 2006, Anderson, 2006, se Lieberg, 1992, Wulff, 2000, Hannerz, 2003, Liden, 2003). Jeg anlægger en eksplorativ tilgang, hvor felten, stederne, informanterne, og de anvendte metoder er udvalgt i mødet med felten. Valget om at anlægge en eksplorativ strategi, grundede i en intention om at undersøge måder at bruge byen på, som varierede fra sted til sted, og disse steder kendte jeg ikke på forhånd. Jeg fandt det ydermere vanskeligere som forsker at være et 'stabilt' element på steder, som informanterne selv bevægede ind og ud af. Den mobile karakter, som prægede felten, medførte, at strategien fik karakter af at være en feltvandring (Winther, 2006b). Kapitlet indledes med en diskussion af det *multi-sited feltarbejde*, og jeg argumenterer for, at det er en aktuell antropologisk metodologisk tilgang til studiet af byen. Visuelle metoder og interviews er de primære metoder, som har formålet at synliggøre informanternes perspektiver og forståelser af byen. Af samme grund beskrives metoderne detaljeret i forhold til den viden, de har bidraget med.

Multi-sited feltarbejde – konstruktionen af den antropologiske felt

Oprindeligt udviklede den antropologiske forskningsdisciplin sin epistemologiske og metodologiske tilgang gennem et feltarbejde, der tog udgangspunkt i enkelte samfundsgruppers kulturer.⁶² For at forstå det socialt levede liv bestod antropologens metoder af længerevarende observation af og deltagelse i de indfødtes hverdagsliv. Antropologens indsigt i det givne lokalsamfund blev skabt over tid, hvorigennem antropologen udviklede en kulturel erfaring (Hastrup, 1999, Hasse, 2002), hvilken gjorde antropologen i stand til at beskrive hverdagslivet indefra (Hastrup and Ovesen, 1985:35). Karakteristisk for feltarbejdet

⁶¹ Et aspekt ved den antropologiske metodologi er selve etnografien og den tekstlighed, der knytter sig til at skrive om kulturer og sociale individer. Afhandlingen skal ikke betragtes som en etnografi, da forståelsen af etnografi knytter sig til det klassiske *single-sided* feltarbejde (se Clifford and Marcus, 1986, Geertz, 1988).

⁶² I diskussionen om antropologiens oprindelse refereres der ofte til etnografisk metodologi, med bevidsthed om denne sondring refereres der i afhandlingen til antropologisk metodologi.

var beskrivelser ud fra temaer som: hvor, hvor lang tid, hvem og på hvilket sprog (Clifford, 1997:21). Felten var ofte et samfund eller ø-samfund, hvor indfødte blev fulgt i og uden for hjemmet og på arbejdet.⁶³ Forskerens position og analytiske blik blev opretholdt gennem geografisk vekselvirkende distance mellem forskningsfelt og egen felt (Caputo, 2000).

De præmisser, som ovenstående single-sitede feltarbejde hviler på, har ændret sig, foranlediget af udviklingen af den globaliserede politiske økonomi (Clifford, 1997), mobile kulturer, ændringer af kulturbegrebet (Hastrup, 2004) og kommunikation på tværs af tid og rum (Friedmann, 2005, Giddens, 1991). De danske antropologer Karen Fog Olwig og Kirsten Hastrup argumenterer i værket *Siting Culture* for: ”With the loss of place as a dominant metaphor for culture goes a methodological redirection and from order to non-order, which this mobility of deterritorialization and reterritorialization which this mobility involves” (Olwig and Hastrup, 1997:7). Kultur er ikke fikseret til et afgrænset territorium, og det har ændret den metodologiske tilgang, hvor sted nu ansues som et mobilt fænomen. Ændringerne medfører et spændingsfelt mellem det, som Olwig og Hastrup betegner som ”orden” og ”ikke-orden”. Kultur betegnes ikke længere som et eksotisk og stabilt fænomen,⁶⁴ hvilket har medført en redefinering af feltarbejdets grænser og antropologiens genstandsfelt (Clifford, 1997:24). Tendenserne har siden 1980’erne udviklet sig under termen *multi-sited* antropologi, introduceret af antropologen George E. Marcus, også kaldt *multi-local* antropologi (Marcus and Fischer, 1986, Wulff, 2000)⁶⁵. Metoden skaber empirisk såvel som analytisk mulighed for at studere dynamikker af kulturelle betydninger, handlingslogikker, udtryksformer og identiteter på tværs af tid, sted og rum (Marcus, 1995:96) mellem rutiner og uforudsigelighed.⁶⁶

Marcus beskrev det multi-sitede som seks arbejdsmetoder: *follow the people, thing, metaphor, plot, story or allegory, life or biography and the conflict* (Marcus, 1995:106-110).⁶⁷

⁶³ Den polsk-britiske antropolog Bronislaw Malinowski (1884–1942) har haft en særlig betydning for udviklingen af det længerevarende antropologiske feltarbejde, særligt med publikationen *Argonauts of the Western Pacific* (1922).

⁶⁴ Til trods for denne udvikling eksisterer der blandt antropologer en forståelse af, at ’rigtigt’ feltarbejde finder sted i fremmede kulturer (Caputo, 2000, Nader, 1972).

⁶⁵ Se diskussion om etableringen af den multi-sitede metodologi i: Gupta and Ferguson (1997).

⁶⁶ Marcus (1995) stillede sig selv dengang undrende over for, om feltarbejdet ikke altid har været multi-sited, da feltarbejdet konstrueres ud fra forskerens erkendelsesinteresse og metodologiske valg, og da felten altid er indlejret i et større (verdens-) system.

⁶⁷ Antropologen James Clifford (1997) problematiserer feltarbejde som en rejse mellem ”travel og dwelling”, Ulf Hannerz (2003) omtaler feltarbejdet som *Being there, there and there*, Helena Wulff (2000) beskriver en *multi-local* strategi, som giver ”access to a closed world”, Michael Gilson (1982) beskriver eksplorativt vandringen i byrummet, og kultursociologen Ida Wenzel Winther (2006) arbejder med en *kulturfænomenologisk feltvandring*. Dette er termer, der udspringer af de metodologiske og kulturanalytiske ændringer.

Frem for at anvende hele Marcus' relativt entydige strategier til en felt finder jeg selve metaforen *at følge* (follow) velegnet i studiet af brugen af byen, da felten i mindre grad er bundet til ét fællesskab, ét sted, én praksis, hvilket påkræver en strategi, hvor man følger, hvad der sker i øjeblikket.⁶⁸ Begrebet multi-sited vil jeg udfordre empirisk, til dels for at skabe adgang til informanter, der befinder sig på forskellige steder i byen og på forskellige måder selv organiserer det, de gør.⁶⁹ Antropolog James Clifford reflekterer: "Could this be fieldwork?" (Clifford, 1997:53) og jeg konfronterede også mig selv med spørgsmålet: Hvilken metodisk fremgangsmåde er velegnet for denne type felt? Som et led i afhandlingens kontekstualisering vil jeg i det følgende beskrive konstruktionen af den antropologiske felt. Metodologisk redegør jeg for, hvordan jeg har undersøgt brugen af byen gennem et kontinuum af steder ved at skabe analytiske *forbindelser* mellem informanter og steder.

Forbindelser - på sporet af fænomenet brugen af byen

Felten afspejler den måde, en forsker ser verden på (Hastrup, 2003b) og konstrueres ved, at man mapper terræn (Marcus, 1998:83). Men hvordan afgrænses felten, hvis man som forsker ikke følger én gruppe eller ét samfund? "Felten kan være møder med konkrete mennesker på vidt forskellige steder, hvis livshistorier og tanker måske - måske ikke - er forbundet, før antropologen forbinder dem med sit forskningsspørgsmål" (Hasse, 2002:34). Antropologen Catrine Hasse påpeger, hvordan den dynamiske og fleksible karakter, som et feltarbejde kan have, kan forbindes analytisk, selvom folk eller steder ikke er forbundet i praksis. Felten er en analytisk konstruktion. Antropolog Virginia Caputo understreger, at urbane landskaber har en karakter, som gør det vanskeligt at håndtere det analytiske objekt (Caputo, 2000:28). Feltens dynamiske karakter udfordrer feltarbejderen til at stille sig undrende over for metodeanvendelser, og hvordan felten konstrueres. Feltarbejdet er eksplorativt, hvilket betyder, at undersøgelsesdesignet er udviklet i takt med undersøgelsen (Castañeda, 2005:100).

⁶⁸ Udviklingen af det multi-sitete feltarbejde, skal ifølge Hastrup (1992) ikke betragtes som en ny kritisk antropologi, da den metodologiske udvikling og antropologens selvrefleksivitet, der knytter sig hertil, bør være et uomgængeligt aspekt for nutidens antropologer (se også Hammersley and Atkinson, 2007:16).

⁶⁹ Kultursociologen Ida Wentzel Winther (2006) beskriver *feltvandringen* som en multi-sited strategi, hvor vandringen er en metafor for den mobilitet, som en felt har, hvilken kortlægges ud fra forskellige kulturfænomenologiske perspektiver. Som metode i felten bevæger forskeren sig fysisk i felten og igennem forskellige betydningsfelter, samtidig med at forskerens optik søger at forstå bagud- og fremadrettede betydningsdannelser skabt gennem erfaringer i felten (Winther, 2006:14-15). Tilsvarende har jeg bevæget mig rundt i felten mellem steder og betydningsfelter, hvilket ledte til den erkendelse, at vandringen ikke er en uproblematisk fremadrettet bevægelse, men at feltens logikker medtænkes i vandringen.

Med Walter Benjamins terminologi "to lose oneself in the city" (Benjamin, 1986:8-9) forsøgte jeg at tvinge mig selv til at gå af andre veje, følge byens uforudsigelige praksisser, også selvom nogle veje, møder og metoder viste sig ikke at være velegnede. Til tider følge jeg mig 'lost', ikke geografisk, men rettere i forhold til det komplekse felt af betydningsrum, diversiteten af mennesker, deres baggrund og forskellige måder at tage byen i brug på.⁷⁰ Samtidig sagde min intuition mig, at der var noget fælles for deres måde at tage byen i brug på.

Den analytiske sammenhæng mellem steder og informanter har jeg skabt ved hjælp af antropolog Ulf Hannerz tekst *Being there... and there... and there! Reflections on Multi-Sited Ethnography* Hannerz beskriver: "One must establish the translocal linkages, and the interconnections between those and whatever local bundles of relationships which are also part of the study" (Hannerz, 2003:206). Felten består ikke af lokalt afgrænsede steder, men af *forbindelser* mellem indbyrdes forhold, hvilket gør forbindelserne til en epistemologisk tilgang til felten.⁷¹ Forbindelserne i det empiriske materiale er det, der gør det muligt, at *analysere på tværs af steder*.⁷²

Dét, der helt konkret forbinder informanterne, er, at de bruger byen på alternative måder. De har en række fællesstræk i deres handlinger og udfoldelser, fortolkninger, og leg med materialiteter og symboler. De konkrete mennesker er kendetegnet ved, at de nyfortolker og selv organiserer aktiviteter, men uden at være samfundsudfordrende eller til gene for andre samfundsborgere. De bryder ikke loven, og hvis de gør, er de omhyggelige med ikke at skabe konflikt. Deres brug af byen er ikke et politisk projekt, men rettere en kreativ omgang med krop og materialitet, handlinger og steder. Selvom min tilgang til felten er eksplorativ, er den ikke tilfældig. Informanterne er præcist udvalgt for at forstå den selvorganiserede omgang med byen. Til trods for, at informanterne er forskellige og ikke kender hinanden, er deres selvstændige brug af byens steder et fællestræk. På baggrund heraf taler jeg om dem som en gruppe, der samtidig viser nuancer i den alternative brug af byen. De repræsenterer et mobilt socialt fænomen, hvilket ikke var kommet til udtryk, hvis jeg havde taget afsæt i ét prækonstrueret fænomen (Bourdieu, 1997:98). At undersøge et socialt fænomen på denne

⁷⁰ Sammenligneligt taler socialforsker Patti Lather (2007) om "getting lost as a way of knowing". Hun anser det for en metodologisk styrke at kunne se sig fri for prækonstruerede forskningsoptikker, og at der opstår nye erkendelser i mødet med en felt, som afgrænses processuelt.

⁷¹ Hannerz taler om *trans-lokale forbindelser* eftersom han har fulgt internationale korrespondenter. I kapitlet anvender jeg synonymt ordet *forbindelser*.

⁷² Se kapitlet *Analysestrategi* hvor det *at analysere på tværs* gøres til en eksplicit analytisk strategi for afhandlingen.

måde giver en viden om kreative kræfter og sociale organiseringsformer, som ikke indskrives sig i matrikelbundne institutioner. At afgrænse et analytisk objekt (Hastrup, 2003:15) udfordrer de metoder og måden, hvorpå viden genereres. I det følgende beskrives, hvordan jeg skabte adgang til steder og informanter, og centrale etiske udfordringer i mødet med felten. Nogle metodiske aspekter er redegjort for i afhandlingens introduktion, feltbeskrivelse og analysestrategi.

Tidsrum

Det klassiske antropologiske feltarbejde karakteriseres gennem længerevarende ophold i felten (Hannerz, 2003, Caputo, 2000), men dette var ikke muligt, eftersom byen ikke praktiseres således (jf. Clifford, 1997). Det påvirkede min adgang til og ophold i felten, at de steder, hvor informanterne er i byen, er steder, hvor de mødes i begrænsede tidsrum. Observationerne rejste et metodologisk spørgsmål om, hvordan man forsker i en felt, som er i konstant bevægelse mellem flere steder og på tværs af tid? Hvad repræsenteres i de tidsrum, hvor feltarbejdet har fundet sted? (Fabian, 2002). Tid i felten blev primært tilbragt på udvalgte steder og vandring mellem disse steder, i eftermiddagstimer, aftentimer og weekenden, hvilket er tidsrum, hvor informanterne ikke er i institutionel eller arbejdsmæssig kontekst. Med antropologen Tine Tjørnhøj-Thomsen (1999) formulering har jeg delt tid med informanterne, men ikke hverdag. Der er tale om tidsrum, som i højere grad understøtter måden at være selvorganiserede på, og dem forsøgte jeg at udforske.

Meget tid i feltarbejdet er brug på at vandre rastløst rundt og sidde afventende med forhåbning om, at noget ville ske. Noget tid blev i øjeblikket oplevet som tidsspild, men gav indsigt i spontane handlinger og møder mellem informanter. Den måde at være i felten på har givet viden om passive handlinger, som eksempelvis at hænge ud, såvel som uforudsigelige handlinger som møder, fester, kreativ brug af steder m.v. At færdes i tidsrum, informanterne selv vælger og definerer, har givet indsigt i, hvordan tid er en social konstruktion, og hvordan brugen af byen er indlejret i forskellige tidsrum og tidsrytmer. Som jeg vil vise i analysen, er tid et rumligt forhold, som informanterne leger med.

Kulturelle udvekslinger og sociale positioner

Antropologen Helena Wulff beskriver, hvordan hun gennem ”layers of acceptance of zones of access” skabte adgang til ballettens verden. Frem for at tid var en afgørende faktor, var Wulffs

tidligere kendskab til felten, og forståelse for de logikker, der eksisterer, adgangsgivende til feltens forskellige betydningszoner (Wulff, 2000:150). Kulturelle udvekslinger var centrale for min adgang til felten, og de sociale positioner medformede den genererede viden. Inden for antropologisk forskning har man klassisk anvendt begreberne *insider* og *outsider* position (se Clifford, 1997:54) og Spradley fremhæver, at antropologen typisk vil føle sig i en vekselvirkende position herimellem (Spradley, 1980:56). Men forskning i byen handlede mindre om at være inde eller ude, og mere om udvekslinger af lokale koder.

I starten var det frustrerende ikke at have en bestemt rolle eller position. Det leder til et spørgsmål om, hvorvidt jeg blev accepteret? Accept kan ikke forstås som den accept antropologer tildeles i institutionelle kontekster eller afgrænsede fællesskaber, da felten var matrikelløs og anderledes socialt konstitueret. Jeg blev ikke tildelt én position, men gennem kendskab til og forståelse for feltens kulturelle koder skabte jeg situationelt accept og adgang. At påtage sig forskellige roller er en måde at agere på i forskellige steds-hierarkier (Gupta and Ferguson, 1997:13), hvor adgang i høj grad skabes gennem sprog, slang, regler for adfærd, logikker og koder m.v.

Ifølge den engelske antropolog Marilyn Strathern (2006) handler udveksling om at finde den lokale udvekslingsværdi og det rationale, der skabes forbindelser ud fra, som en strategisk måde at forhandle sig frem i felten på. Forsker og informanter kan skabe en fælles genkendelighed, ”a legal accomplishment of recognition” (Strathern, 2006:192). Antropologen træder ind i et etableret betydningsrum (jf. Gupta and Ferguson, 1997), og med min egen baggrund i det alternative musikmiljø benyttede jeg delvist sproget og kendte til musik eller begivenheder, som var aktuelle i felten. I konkrete møder blev udtrykt som: ”*Aha, så du kender GG Allin?*” lokale logikker, som gav en fælles referenceramme.

I Undergrundsmiljø tilbragte jeg selv tid som 14-20 årig sammen med min tvillingebror og storebror, hvilket medførte udsagn som: ”*Du er Sunes lillesøster, så er det da helt okay.*” Således kunne jeg dels på grund af min alder på 29 år⁷³, egen forståelse for og relationer til konkrete miljøer, positionere mig, ikke blot som forsker, men som en, der forstod deres udtryksformer, symboler, logikker m.v. Flere informanter har dog set mig an og stillet

⁷³ I afhandlingen argumenterer jeg for, at brugen af byen ikke er bundet op på alder som i institutionelle kontekster. I feltarbejdet mener jeg, at min alder som forsker har haft betydning for den adgang jeg er blevet tildelt. I Kvarteret, som var tydeligere socialt afgrænset, troede informanterne, jeg var 20 år, hvilket var positivt ment.

spørgsmål til min tilstedeværelse. I disse situationer har jeg været ærlig omkring min interesse.

Jeg har forsøgt at synliggøre informanternes stemme i feltarbejdet for at forstå brugen af byen fra deres perspektiv. Informanternes perspektiv er et særligt erkendelsesteoretisk afsæt for antropologien (Hastrup, 2003b, Hastrup, 1992a) og hverdagslivsforskningen (Kampmann, 2003). Mit tidligere kendskab til felten har betydning for den måde, deres stemme er bevaret og forstået på. Dialogen om, hvorpå de brugte byen, foregik på et betydningsniveau, der ikke bare forstod, hvad de gør, men i højere grad reflekterede over, hvorfor de gør det og hvad handlingerne stod i relation til.

Jeg påtog mig og fik tildelt multiple roller i feltarbejdet og de varierede i de tre typer steder og ud fra, om vi lavede interviews, hang ud, var frivillige på festivaller, arbejdede sammen om noget eller oplevede musik sammen. Konkrete metoder blev tilpasset det enkelte møde og de kulturelle koder. Et eksempel herpå er, at nogle informanter forbandt enkelte artefakter med en pædagogiseret kontekst. Jeg købte eksempelvis en praktisk rygsæk til feltarbejdet, da jeg var udenfor flere timer ad gangen. I Kvarteret adskilte dette sig fra deres brug af stederne, da de var så tæt på hjemmet, at de ikke behøvede særlig påklædning eller ting. Da nogle informanter spurgte: ”*Hvad har du i tasken?*” besluttede jeg mig for blot at have en jakke på, ligesom dem. Selvom jeg var ærlig om min intention, virkede min notesbog til feltnoter forstyrrende for nogle informanter. Da de tillagde den opmærksomhed, så jeg på, hvilke redskaber de selv tog i brug i byen. Eftersom de brugte deres telefon meget, anvendte jeg min iPhone til at tage feltnoter på, hvilket ingen stillede sig undrende over for. Dette er eksempler på, hvordan metoder er skræddersyet felten.

Selvom jeg i afhandlingen vælger ikke at tage et tema som køn eksplicit op, vil jeg berøre kønsaspektet i forhold til feltarbejdet. Geograferne Skelton og Valentine har undersøgt unges opfattelse af *cool places* og anerkender, at drenge i højere grad er repræsenteret i byen (Skelton and Valentine, 1997). I Kvarteret observerede jeg lige mange drenge og piger, i Undergrundsmiljøet og ved Spontane Steder var det blandet, men drenge var stærkest repræsenteret. Tre piger har arrangeret begivenheder, og en af dem ville ikke interviewes. Til trods for at drenge er mest repræsenteret, finder jeg det centralt at reflektere over, hvorvidt repræsentationen af informanter kan grunde mit køn eller min personlighed? Som antropolog Helena Wulff (2000) beskriver, influerer egen historik og erfaringer på udformningen af feltarbejdet. Som en ’drengepige’, som har dyrket kampboksning og landevejscykling, og er

opvokset med en tvillingebror og storebror, er mødet og jargonen med det modsatte køn naturligt for mig. Dette kan have påvirket rekrutteringen af de to køn, såvel som lettet adgangen til nogle informanter. I felten forsøgte jeg at minimere risikoen for at blive opfattet som en feminin pige ved at klæde mig i løst tøj, hættebluse og ikke stramme bukser. Jeg ønskede ikke at henlede opmærksomheden på mit køn og ville gerne signalere en afslappet tøjstil som et forsøg på at falde ind i deres kultur.

Ved at nedskrive egne refleksioner fra felten i mine notesbøger, betragtede jeg feltarbejdet som en *kulturel læreproces*. Herom beskriver Hasse: ”Kulturelle læreprocesser kan defineres som en analytisk betegnelse for de processer, der skaber forestillinger om, hvorledes kulturelt erfarne skal tolke og handle i en bestemt kulturel verden.” (Hasse, 2002:35, original fremhævning). Som forsker bevæger man sig gradvist ind i et kulturelt betydningsrum. Jeg har forsøgt at erfare ved at bevæge mig i felten, interagere med informanter, lytte til lokale personers perspektiver og søge at bruge lokale koder og rationaler for udveksling til en viden om deres selvorganiserede brug af byen. Ved at se tiden i felten som en læreproces har jeg konstant forsøgt at reflektere over måden, hvorpå jeg har navigeret i og skabt adgang til felten. Der er konkret tale om fire strategier, hvor den sidste tildeles større opmærksomhed. Strategierne belyses i det følgende.

Strategier i felten

Stedernes sociale karakter krævede forskellige forskningsmæssige tilgange. Principielt valgte jeg ingen personer fra, men opsøgte bevidst en gruppe mennesker, som organiserede sig uden for institutionel ramme. Første strategi bestod i at gå rundt i byen og henvende mig til de personer, jeg mødte på de udvalgte steder (Berg, 2009). Denne strategi gav observationer af steder, byens rutiner og måden, hvorpå steder blev brugt i forskellige tidsrum. En anden strategi bestod i at lade informanterne anbefale personer, kommende begivenheder, et sted m.v.. Min intention var at konstruere en felt bestående af sammenlignelige steder og kreative måder, som de blev brugt på. Slutteligt i et interview spurgte jeg: ”*Kender du til nogen, som jeg bør snakke med, som bruger byen på samme måde?*” eller flere sagde selv: ”*Jeg kender lige en, du skal snakke med.*” Inden for antropologisk metodologi kaldes metoden for *change-sampling* eller *snowball metode* (Bernard, 2011, Berg, 2009:48-52). Metoden er velegnet til at etablere kontakt til informanter ud fra de lokale forståelser, som de selv indgår i. Strategien har givet viden om informanternes egne kategorier og måden, hvorpå de selv betegner noget

som værdifuldt. Det har været en måde at bryde med prækonstruerede forudsætninger og forestillinger om felten på (Bourdieu, 1997:98-99). Informanterne henviser ikke til personer med samme alder, men de udvælger personer, som de oplever bruger byen på en sammenlignelig måde. Det giver en nuanceret viden om selvorganiserede måder at bruge på, som aktualiseres mellem og i opposition til matrikelbundne institutioner. Snowballing som strategi gav kontakt til to typer informanter og videns produktion: *nøgleinformanter* gav adgang til felten og bidrog med hverdagsfortællinger, der ikke nødvendigvis var relateret til ét sted, men rettere kulturelle fænomener som det at definere tid selv, at organisere begivenheder selv, byen, skolen, muligheder og begrænsninger m.v. (Bernard, 2011:150). *Specialinformanter* gav viden om et specifikt sted, en bestemt kropslig måde at bruge byen på eller specifikke erfaringer fra en begivenhed.

Som en tredje strategi tog jeg snowballing et skridt videre ved at trække på erfaringer fra mit lokale og personlige netværk i brug. Det lokale og personlige netværk bestod af: bekendte bosat i Horsens og Aarhus, venner som havde brugt byen på samme måde, min storebror da han gennem mange år kom i Undergrundsmiljøet, interessenter fra arbejdet ved Aarhus Kommune, en opsøgende medarbejder, mor til en informant, leder af en boligforening m.fl.. Ugentlig kontakt med dele af netværket bevirkede, at jeg blev sporet ind på lokale logikker og det, der rørte sig i felten. Jeg læste rapporter fra en boligforening, fik viden om den pædagogiske indsats i området (via kommunen), læste lokalavisen, og interviewede lokale interessenter, hvoraf en havde boet i Kvarteret i flere generationer. Sidstnævnte kilder er anvendt som en baggrundsviden, men er ikke eksplicit fremtrædende i analysen, da de ikke bidrog med viden om det at være selvorganiserende. I Undergrundsmiljøet blev bekendte fra min egen ungdom gatekeepere til felten (jf. Hammersley and Atkinson, 2007:49-53), da de stadig brugte tid og spillede musik i Undergrundsmiljøet i Horsens eller i Aarhus. Personerne var vigtige i forhold til at lette adgangen til felten, da jeg fik en lokal accept (jf. Wulff, 2000) af at være 'okay' at bevare kontakten med eller udveksle informationer med gennem sociale medier eller i en interviewsituation.

Det problematiske ved at gøre brug af bekendte i felten var, at jeg havde en anden intention, hvilket forskød den måde, vi hidtil havde været positioneret i forhold til hinanden på. Med bevidstheden om, at informanter vurderer møder og taler om forskerens tilstedeværelse, foretog jeg det strategiske valg at være oprigtig om min intention, samtidig med at jeg også var frivillig af egen interesse. Jeg havde ikke blot én rolle, men agerede både

som frivillig, Sunes lillesøster, interesseret, Anne-Lene (også gennem Facebook), forsker og en med baggrund i slænget.

En fjerde strategi omhandlede brugen sociale medier, hvorigennem jeg søgte at etablere eller bevare kontakt til informanter over Facebook eller telefon. Samtlige informanter foreslog selv at give mig deres telefonnummer, hvilket imødekom min bekymring om ikke at skabe en mere kontinuerlig kontakt til informanterne. Jeg benyttede sms'er såvel som opkald til at aftale møder. Eftersom Facebook⁷⁴ er anvendt til at holde kontakt med informanter og få informationer om begivenheder, har feltarbejdet også været internetbaseret. I feltarbejdet har jeg ikke lavet en egentlig virtuel etnografi (Hine 1998, 2000) og eksplicit søgt at forstå informanternes brug af sociale medier. Jeg har holdt kontakt med informanterne over Facebook. Derudover har enkelte informanter oprettet begivenheder på Facebook, hvilket har givet viden om korte beskrivelser af hvor, hvornår og hvordan de organiserede sig i byen ved hjælp fra sociale medier. Facebook er primært anvendt som en måde at bevare kontakten til informanter på gennem feltarbejdets toårige forløb (Hine, 1998, 2000). Sociale medier som Facebook og MySpace har givet adgang til fotografier, som jeg har fået skriftlig tilladelse til at anvende. Gennem sociale medier kom jeg blandt andet på kommunikationslister på sms og Facebook, hvor jeg ville blive kontaktet, hvis der eksempelvis opstod en spontan fest.

Alene i en social felt

Den fjerde strategi, jeg vil berøre, handler om det at være alene i en social felt. Følgende er et uddrag fra mine feltnoter:

”Jeg har været på multibanen, uden at der blev stillet spørgsmål til min tilstedeværelse, men i dag var det anderledes. Jeg kommer om aftenen kl. 21 hvor to fyre i start 20'erne spiller fodbold. De ser en del på mig, mumler noget og spørger, om jeg vil være med, det siger jeg ja til. ”Skal du mødes med nogen?” spørger han. ”Nej ikke rigtig” svarer jeg. Han ser lidt undrende ud og spørger, om jeg er panser. Jeg bliver overrasket og mærker at forestillingen om min tilstedeværelse er forkert, jeg forklarer, at jeg er ved at lave et projekt på et universitet, som handler om brugen af byen” (15.08.2011).

⁷⁴ Informanter under 18 år var jeg ikke ”venner” med på Facebook (undtagen en informant på 14 år, hvis mor havde givet mundtlig accept).

Primært i Kvarteret blev det faktum, at jeg kom alene, oplevet som forstyrrende. På Spontane Steder kom folk to og to eller i flok, men de var samtidig mere åbne overfor andre end i Kvarteret. I Pakhuset havde jeg ofte et formål med at komme, hvilket i højere grad legitimerede, at jeg kom alene. Til trods for forskellene mellem de tre type steder, fremstod det klart, at informanternes brug af steder var social. Ved at bevæge mig alene rundt i feltet, bevægede jeg mig også på grænsen af feltens kulturelle logikker og risikerede at lave et *faux pas*⁷⁵ (Wulff, 2000:155). Derudover var det frustrerende at træde ind på steder som, måske uden at være det, virkede intime eller ukendte. Såfremt feltens spilleregler ikke skulle overskrides, ville det kræve en anden metodisk strategi, end at jeg kom alene. Jeg inviterede min gode bekendte Signe med på feltarbejde. Vi observerede og havde dialoger med hinanden om stederne, handlingerne og byen. Vi indtog legepladser om aftenen, parker i weekenden, vandrede i byen om aften og blev jeg inviteret med til en begivenhed, så tog Signe med. Imens vi herigennem slappede af, indgik vi i feltet uden at nogen forholdt sig undrende hertil. Dette var en måde at være til stede på for mig som forsker i en social felt uden at følge ét fællesskab over tid og samtidig respektere informanternes brug af steder.

At være to i feltet nedbrød grænser for private og intime rum og skabte mulighed for at være til stede på andre præmisser. Det gjorde det muligt at observere og deltage og gav indsigt i, hvordan man til spontane begivenheder kunne møde og være en del af begivenheden uden at have kendskab til alle de andre.

Foto nr. 8: Efter et tidligere interview og mere uformel snak ud over aftenen, brydes mødet med informanterne op, og Signe og jeg går hjem. Mødet blev brugt til at skabe baggrundsviden til endnu et interview og deltagelse i kommende begivenheder.

Foto nr.8: Anne-Lene Sand

⁷⁵ Det franske ord ”faux pas” betyder, at man bryder med sociale grænser og det, der inden for en kultur udgør de interne spilleregler. Bryder man med disse interne logikker, begår man et fejltrin og dermed et *faux pas*.

Der var forskel på, hvordan social adgang blev givet i de tre stedstyper. I rollespilsklubben og den uofficielle fodboldklub var gatekeeperen en pædagog. I Kvarteret på multibanen var det sværere at etablere adgang, da de sociale relationer var baseret på en højere grad af forpligtelse og længerevarende venskaber. I Undergrundsmiljøet var accepten fra fælles bekendte adgangsgivende, og ved Spontane Steder kunne alle møde op. Disse metodiske erfaringer har bidraget med en viden om, hvordan steder er socialt konstitueret og indlejret i nogle kulturelle logikker for, hvordan man socialt *gør* sammen. Hvordan sociale fællesskaber konstitueres i byen, udforsker jeg i analysekapitlet *Matrikelløse fællesskaber*.

Etisk situationel refleksivitet

Etik handler ifølge Hastrup (1992b) om at vise ydmyghed over for felten og søge at forstå de bevæggrunde, som personer handler på baggrund af. Igennem afhandlingens kontekstualisering fremstår det klart, at felten er i konstant bevægelse mellem steder, tidspunkter, forskellige informanter og lokale logikker, hvorfor det har været vanskeligt at konkretisere forudsagte etiske præmisser. Derimod har etik skullet reflekteres i det aktuelle møde med felten. Herom argumenterer Hammersley og Atkinson:

”It is the responsibility of the ethnographer to try to act in ways that are ethically appropriate taking due account of his or her goals and values, the situation in which the research is being carried out, and the values and interests of the people involved. In other words, as researcher, and as consumer of research, we must make judgments about what is and is not legitimate in particular cases.”(Hammersley and Atkinson, 2007:228).

Selvom etik afspejler sig på forskellige niveauer: i et forskningsdesign, i metoden, i mødet med informanten og i måden, hvorpå informanternes viden formidles, så kan etik ifølge Hammersley og Atkinson ikke determineres på forhånd. Etik skal reflekteres processuelt under og efter feltarbejdet. Den etiske refleksivitet er central, da der altid er indbygget en form for vold i et feltarbejde, da antropologen opretholder et vist pres på informanterne for at generere viden (Hastrup, 1992b). I byen havde jeg ikke en præetableret kontakt, institutionel kontekst eller autoritativ gatekeeper, som legitimerede og rammesatte mit forskningsmøde med informanterne. Derfor har jeg gjort brug af de åbninger for kontakt og viden, som felten processuelt har vist.

Det var problematisk at indhente forældres skriftlige tilladelse til at interviewe informanter under 18 år, da møder med informanterne ofte var spontane eller kortvarige. Sedlen til underskrift forstyrrede interaktionen til informanten og derfor sms'ede eller ringede jeg til forældrene, hvor jeg forklarede mig og lavede en aftale om at udveksle underskriften. Informanternes forståelse og videreformidling af interviewintentionen blev relevant for forældrenes opfattelse af projektet.

Som tidligere beskrevet har en etisk intention været at bevare informanternes frie valg og give dem en aktiv mulighed for at definere præmisserne for egen deltagelse (Alderson, 1995). Samtidig var det vanskeligt at fornemme informanternes sensibilitet og grænser, da de befinder sig i intime, private og offentlige rum. Før et foto-eliciteret⁷⁶ interview har Malek på 21 år fra Undergrundsmiljøet fået et engangskamera med hjem til at tage billeder af steder i hans hverdag. Efter to måneder mødes jeg med ham, hvortil han af sig selv siger:

Malek: "Anne, det kamera der, det har jeg glemt hjemme... (pause). Jeg havde selv taget omkring ti billeder og så var der pludselig taget 13, så jeg ved ikke hvad det er for nogle billeder (pause). Må jeg ikke fremkalde dem selv?"

Anne-Lene: "Selvfølgelig må du det, jeg nok skal betale for fremkaldelsen."

Feltnoterne illustrerer, hvordan dialog med en informant er lystbaseret, og hvordan informantens perspektiv bliver varetaget og inddraget i forskningsprocessen (jf. Kampmann 2003). Havde samarbejdet ikke været baseret på gensidig lyst, var aftalen ganske sikkert blevet aflyst. Denne sensitivitet over for felten var vigtig for at etablere og vedholde kontakt med informanterne. Barndomsforsker Priscilla Alderson fremhæver vigtigheden af at give informanter et valg: "They know they can drop out if they wish" (Alderson and Morrow, 2004:100). Ved at møde informanterne i byen på deres hjemmebane uden en autoritativ gatekeeper har jeg konstrueret forskningssituationer, hvor informanterne har haft mulighed for at meddefinere de præmisser, de vil deltage på. Det har været vigtigt, at informanterne har haft lyst til at deltage, hvor mit ærinde har været at skabe grundlag herfor. Herudfra kan dataindsamlingen ses som et kollektivt samarbejde (Clifford and Marcus, 1986:15). Bernard forklarer: "They and you choose each other, over time" (Bernard, 2011:149). Af samme grund har informanterne ikke haft samme status, da nogle var mere interesserede end andre i at

⁷⁶ Foto-eliciteret interview betyder, at et interviewsamtalen tager afsæt af i fotografier, som informanten har taget.

deltage. Det var særligt vanskeligt at finde en velegnet strategi i Kvarteret, hvor jeg ikke kendte de sociale koder og fællesskabsformer. Nogle informanter var afvisende og gik, andre talte jeg kun med én gang, men de fleste var imødekommende.⁷⁷

Udover *foto-eliciteret* (som beskrives senere)interviews har informanterne ikke deltaget i selve fortolkningen og bearbejdningen af data, primært grundet det forhold, at feltarbejde er foregået på tværs af steder og informanter, og derfor har gentagelige møder med informanterne været svært at fastholde.

Et andet etisk aspekt omhandler selve det at fremstille og repræsentere informanternes perspektiv. Grundlæggende for afhandlingen er at forstå informanternes brug af byen, og det er deres forståelser af byen, og erfaringer og betydninger, jeg har søgt at synliggøre. Antropologien sigter mod: "... indlevelse i menneskers hverdag for at få blik for de prioriteringer og logikker, der motiverer til handling og giver mening lokalt, uanset om de er erkendte eller ej." (Gulløv and Højlund, 2003:17). Social praksis som den forstås fra de *'indfødtes'* perspektiv er antropologiens ærinde. I modsætning til feltarbejde i afgrænsede kontekster og sociale grupper har det været vanskeligt at fastholde den enkeltes perspektiv, da steder, informanter og tidsrum har været i konstant bevægelse. Derfor har jeg været optaget af at følge informanternes henvisninger, brugt deres ord til at forme nye interviews, og lyttet til, hvad de har fortalt mig, da deres stemme er afgørende for at forstå, hvad der motiverer dem til at bruge byen på den måde, de gør.

Det næste afsnit belyser de metoder, der er anvendt i feltarbejdet.

Metoder

Forskellige metoder er afprøvet, modificeret og skræddersyet i mit møde med den sociale felt (Hasse, 2002:25). Metoderne skal ikke ses som uafhængige af hinanden men som supplerende metoder, der på forskellig vis giver indsigt i, hvordan informanterne bruger byen. Metoderne er: byvandring, observation og deltagerobservation, spontane samtaler, stedsinterview, foto-eliciteret interview, fotografiske feltnoter af steder, områder, artefakter og udtryk, fotografier af begivenheder taget af personer i felten. Triangulering⁷⁸ er mellem metoderne har været en

⁷⁷ For at skabe en afslappet stemning og kunne tilbyde informanterne noget, har jeg altid haft en cola med til et interview og ved opfølgende interviews har jeg tilbudt at mødes på McDonalds til en shake eller taget en pizza med hjem til dem.

⁷⁸ Inden for kvalitativ forskning betyder triangulering, at man kombinerer metoder (Berg, 2009).

måde at indfange den bevægelige karakter, som byen har. Deltagerobservation er en primær del af at opholde sig i en felt (Spradley, 1980). Dagligt har jeg observeret (og også deltaget i) informanternes brug af steder, og hvordan stederne er placeret og forbundet til deres nærmiljø. Jeg har brugt meget tid på at vandre mellem steder og observation som metode har i høj grad fungeret som en måde at reflektere over feltarbejdets eksplorative karakter på, valg af metoder og mere indledende analytiske refleksioner.

I de kommende afsnit belyses det hvordan visuel metode og fotografiske feltnoter har suppleret deltagerobservationerne. Efterfølgende belyses det, jeg betegner som et stedsinterview, hvilket har været en særlig metode til at få indsigt i måder at bruge byen på.

Visuel metode

I afhandlingen undersøger jeg, hvad der karakteriserer de steder, som informanterne finder gode at redefinere og være selvorganiserende på. At anvende fotografi og video som visuelle metoder har givet mulighed for at nærstudere steder og deres arkitektoniske form, materialitet og omgivelser. Og dertil informanternes brug af stedet, brug af udtryk og artefakter. Kamera eller iPhone var altid med under feltarbejdet og fungerede som fotografiske feltnoter (Rasmussen, 2007). Jeg har valgt at anvende fotografier som en metode, der har suppleret observationsmaterialet, da det har givet mulighed for visuelt at vende tilbage til steder, jeg har besøgt få gange. De fotografiske feltnoter fungerer ydermere som metode til at sammenligne stederne. Kameraet er anvendt ved interviews, under vandring, ved konkrete begivenheder som en festival, koncerter under broen, jamsessions m.v. Fotografierne står ikke alene (Jenks, 2005:16), de integreres i samtaler og informanternes fortællinger, såvel som i observationer fra felten. I tre år har kameraet konstant været med til at indfange karakteristika for byen, og hvordan brugen af byen tager sig forskelligt ud.

Foto 9: Anne-Lene Sand

Foto 10: Cisco Gulløv

Foto 11: Anne-Lene Sand

Fotografierne synliggør detaljer i måden, hvorpå steder bruges, hvilket har bidraget til forståelsen af, hvordan informanterne tilskriver steder og materialitet betydning. De fotografiske feltnoter indfanger tegn, symboler og bevægelser, som var vanskelige at notere skriftligt med samme detaljeringsgrad. Foto nr. 9 illustrerer, hvordan overflader og ting anvendes på alternative måder. Foto nr. 10 eksemplificerer gennem tags⁷⁹ og graffiti steders historik og tidligere måder steder bliver brugt på. Foto nr. 11 er taget på en pædagogisk ledet lege- og sportsplads og visualiserer, hvordan steder er indlejret i to tidsrum: Tegn og tags vidner om brugen af stedet i aften- og weekendtimerne, hvilket står i kontrast de børnelegesager, der omgiver pavillonen og benyttes i dags- og weekendtimerne.

Foto nr. 12, 13 og 14: Venligst udlånt af informant.

Kameraet indfanger sensoriske aspekter ved byen. Fotografierne giver viden om, hvordan lys aktivt bruges i den selvorganiserede by-brug, og hvordan lys giver adgang til, at informanterne kan bruge byen i nattetimerne. Dette er sensoriske aspekter, der ofte overses til fordel for folks bevægelser, og derfor er fotografier velegnet til at indfange lys. Mange informanter installerer lys og video og anvender genstande, der reflekterer lys. Som foto nr. 12 viser, kan en discokugle og en lampe lyse en mørk fabriksdal op. Foto nr. 13 viser, hvordan mindre neonlys i mørke rum anvendes (se også foto nr. 18). I analysen af det samlede empiriske materiale har lys vist sig at være et redskab til at afgrænse brugen af steder i nattetimerne og til at skabe stemninger og specifikke udtryk med.

Forskellen mellem de tre forskningskontekster og relationerne til informanterne gjorde, at kameraet blev anvendt forskelligt. Det vakte opmærksomhed, når jeg tog kameraet frem på

⁷⁹ Af den engelske term *tagging*, som refererer til handlinger, hvor forfattere eller kunstnere skriver deres initialer eller navn. Termen er særligt anvendt inden for graffiti miljøet.

multibanen i Kvarteret. Ved de Spontane steder var det legitimt at anvende kameraet, da andre også tog billeder. I disse situationer spurgte jeg personer med kameraer, om jeg måtte kontakte dem og eventuelt anvende de fotografier, de tog. Dette gav mulighed for at følge brugen af steder på tidspunkter, hvor jeg ikke selv var til stede. Samtlige informanterne talte om og dragede parallel til begivenheder, som havde fundet sted. Eftersom jeg udforskede et fænomen, som ikke var muligt at følge og observere konstant, forsøgte jeg på forskellig vis at få viden om tidligere begivenheder: Jeg opsøgte deltagere eller folkene bag begivenheden, interviewede dem og fik skriftlig tilladelse til at anvende fotos fra Facebook og to blogs. En overvejende del af fotomaterialet er således taget af personer fra felten. Særligt ved de Spontane Steder var det en central tilgang, da det var vanskeligt at få viden om en begivenhed, før den havde fundet sted.

Ud over fotografiske feltnoter og informanternes egne fotografier anvendte jeg foto-eliciterede interviews, hvilket betyder, at informanterne er interviewet med udgangspunkt i fotografier de selv har taget (Collier and Collier, 1986, Pink, 2007, Rose, 2007, Clark-Ibanez, 2007). Foto-eliciteret interview blev anvendt i Undergrundsmiljøet og Kvarteret, hvor fem personer indvilligede i at tage fotografier med et engangskamera. De fotograferede steder og handlinger, der betyder noget for dem i byen.⁸⁰ Det interessante ved foto-eliciteret metode er, at fotografierne blev omdrejningspunkt for interviewet, som skabte et konkret og fælles dialogisk udgangspunkt. Herigennem var det en metode til at opnå en større indsigt i informanternes egne praksisser og deres koder (Collier and Collier, 1986, Pink, 2007, Rose 2007, Clark-Ibanez, 2007). Da foto-elicitering kræver, at informanten vil indgå en aftale om at fotografere dele af sit hverdagsliv, var metoden betinget af en mere personlig relation til informanterne, og derfor blev metoden primært anvendt i Undergrundsmiljøet eller med informanter, jeg havde en særlig god dialog med. En pige fra Undergrundsmiljøet valgte at lade være med at aflevere kameraet tilbage, da hun følte det grænseoverskridende at tage billeder af vennernes og hendes steder. Det medførte etiske refleksioner, hvor jeg lærte, at interviewopgaven skal defineres således, at stederne er det primære, og såfremt der er mennesker på fotografierne, skal deres ansigt ikke kunne ses.

⁸⁰ Metoden blev ikke anvendt ved alle informanter. Selv om samtlige interviews bar præg af god dialog, fandt jeg ikke tilstrækkeligt forudsætning for at spørge alle. Et andet vanskeligt forhold var, at fotografierne fra engangskameraerne var af så dårlig kvalitet, at de ikke er velegnede til at anvende i de egentlige analyser.

Feltens bevægelige karakter gjorde, at det var vanskeligt at få detaljerede fortællinger og beskrivelser om byen gennem deltagerobservation, og derfor har jeg afprøvet og trianguleret med metoderne i mødet med felten. Som antropolog søger man at etablere nærhed og detaljeret indsigt i det studerede fænomen. Nærheden til felten i byen var anderledes end ved det klassiske feltarbejde, da stederne og personerne var mange og forskelligartede. For at komme omkring denne problematik fik interview som metode en særlig betydning, da jeg i interviewsituationen havde mulighed for at lytte til og forstå den enkeltes brug af byen. Jeg har udviklet, hvad jeg betegner som et *stedsinterview*, hvilket indebærer at interviewe mennesker på steder, der er af betydning for dem for herigennem at opnå en fænomenologisk og deskriptiv forståelse af stedet. Da metode har været central gør jeg i det resterende kapitel relativt meget ud af at beskrive stedsinterviewet og den viden stedsinterviewet bidrager med.

Stedsinterview – en måde at nærme sig sted på

Da de første interviewaftaler blev etableret, opstod der en problematik, som blev central for den videre metode: *"Hvor skal vi mødes?"* spurgte en informant. Spørgsmålet ledte til metodiske spørgsmål om, hvad man som forsker gør i en matrikelløs felt, som ikke har et afgrænset og kontinuerligt sted at mødes på. Hvor? Kunne hjemmet eller skolen tages i brug, og hvorfor skulle de overhovedet det, når forskningsspørgsmålet ikke omhandlede hjemmet, familien eller skolelivet, men byen? Kunne jeg stille de samme spørgsmål med samme tematiske og dybdegående udfald i eksempelvis hjemmet, som hvis interviewet fandt sted, der hvor informanterne selv valgte at være eller normalt hang ud? Hvordan ville valg af sted influere på interviewets form og indhold, og hvad vil være den ideelle rammesætning for at forstå måder at være selvorganiserende på i byen? Hjemmeboende informanter beskrev hjemmet som en base for basale behov: *"Det er her jeg sover, spiser og laver lektier."* Da jeg står sammen med Martin og hans kammerater på multibanen i Kvarteret, siger han om skolen: *"Når vi snakker sammen i skolen, så snakker vi om fritiden, og vi snakker jo ikke om skolen, når vi er her... men der er også nogle ting, vi ikke snakker om i skolen."* Citaterne er ikke enestående i det empiriske materiale og indikerer, at steder er rammesættende for det, informanterne gør og taler om. Ved at fremhæve forskellen på skolen og fritiden gav informanterne mig svaret på mine metodiske refleksioner og understreger, at sted er rammesættende for den viden, der genereres.

Forskningsmæssigt er det belyst, hvordan mennesker agerer på forskellig vis i forskellige kulturelle og geografiske kontekster (Skelton and Valentine, 1997) og knytter emotionelle betydninger til konkrete steder (Dillabough and Kennelly, 2010). Eva Gulløv retter sin opmærksomhed på samme problematik, som jeg reflekterede i mit feltarbejde. Ud fra erfaringer med interviews i en børnehave beskriver Gulløv, hvordan interviewene var mindre vellykkede og fremhæver interviewets rammesætning som værende en afgørende faktor for den genererede viden (Gulløv og Højlund, 2003:149). Gulløv beskriver en forskel mellem interviews, der tog form i hverdagshandlinger, og de mere spontane samtaler, i modsætning til interviewsituationer, hvor børn blev taget ud af deres hverdagslige rammesætning og ind i voksnes rum. Rammesætningen kom også til syne i en anderledes positionering mellem barn og interviewer end i de hverdagslige og spontane interaktioner. (ibid.).⁸¹

Stedsinterviewene har fundet sted på stranden, i en hal, i en kælder, under broen, i et øvelokale, på multibanen, på fodboldbanen, i en rollespilsklub, i en selvorganiseret fodboldklub, på en skaterbane og to spontane interviews ved en skolegård og på udendørsarealet til en daginstitution. I det følgende eksemplificeres tre forskellige steders betydning for interviewet og den genererede viden. Intentionen er at vise, hvordan interviewet har givet viden om byen og understrege den betydning, stedet har for et interview.

Det første sted: På stakittet ved fodboldbanerne

Jeg mødes med Mehmet ved boligforeningens lokaler, som vi har aftalt over Facebook. Vejret er godt, så jeg spørger, om vi ikke skal være ude. Han giver lov til, at jeg må optage vores snak, så jeg tænder for diktafonen og stikker den i lommen⁸². Han spørger mig, hvor vi skal gå hen, og jeg svarer, om han vil have noget imod, at vi går op til fodboldklubben? For en måned siden mødte jeg uformelt Mehmet på multibanen, hvor han ventede på, at kammeraterne kom og spillede fodbold. Her fortalte han om sin passion for fodbolden, om hvordan han elskede at spille uformelt med vennerne på multibanen, men også hvordan det var anderledes at spille i fodboldklubben på et højere niveau, med andre regler og rutiner. Forholdet mellem de to fritidssteder var markante, da den ene var organiseret gennem en

⁸¹ Geograferne Jon Anderson og Katie Jones fremhæver en sammenlignelig pointe i artiklen *The difference that place makes to methodology: uncovering the 'lived space' of young people's spatial practices* i forhold til at forske i, hvordan unge hænger ud i byen. (Anderson and Jones 2009:295).

⁸² Diktafonen placeres og gemt væk i lommen eller i en stofpose, da den kan minde informanten om den formelle situation, som et interview kan opleves som.

forening og en anden selvorganiseret i Kvarteret. Den komparative optik synliggør, hvad stederne hver især kan.

Vi går rundt om fodboldbanerne, imens han fortæller om sit ”*andet hjem*”, som han kalder det. Han viser, hvilken bane ”de store” spiller på, og hvordan træneren planlægger træningen fire dage om ugen. Jeg foreslår, at vi bare kan sætte os på en plæne, men han peger igennem et læhegn og siger, at vi kan sidde på et stakit. Med benene bøjet og fødderne hvilende på en tværgående planke på stakittet sidder vi med halvanden meters mellemrum og med front mod de to store tomme fodboldbaner, og han fortæller: ”*Vi plejer at sidde her, når vi ser kampene, i cafeteriet derovre køber vi lidt slik og sådan noget.*” Jeg lægger diktafonen imellem os i en lille stofpose, så den ikke virker bremsende for vores dialog og herefter snakker vi i 1 time og 10 minutter.

Mehmet fortæller om Kvarteret, beretter om konkrete hændelser, og eftersom multibanen ligger blot 500 meter væk, peger han i den retning og skaber en visuel komparativ dimension, som giver indsigt i det lokale område. At være på stedet understøtter murligheden for at associere til tidligere oplevelser, andre personer og erfaringer.

Foto: Interviewet foregik på stakittet med fronten mod fodboldbanerne.

Foto nr.15: Anne-Lene Sand

Undervejs og efterfølgende kommenterer han på interviewet:

Mehmet: *”Det er faktisk sjovt nok at blive interviewet, man får en masse spørgsmål, så man kommer til at tænke over, hvad man har lavet. Og jeg bruger jo al min tid her alligevel, jeg går også bare tit herop.”*

Al: *”Ja det er lidt anderledes end i kælderen derovre.”* (jeg peger)

Mehmet: *”Ja, det vil nok mere være face-to-face, som en afhøring, måske det bliver akavet? (...). Det er meget federe et flow, hvis man kan sige det.”*

Ifølge Mehmet er der skabt et flow ved, at samtalen har taget udgangspunkt i det sted og de handlinger, der optager ham. Den viden, som blev genereret i interviewet på stakittet, har en dybdegående karakter, hvilket blev underbygget gennem gensidig dialog, refleksionspauser, at Mehmet vendte tilbage til temaer, at han gav sig selv tid til at svare og spurgte ind til konkrete ting. Ydermere fortalte han uopfordret om udfordringer i hverdagen, håndtering af krav, fremtidsplaner osv.

Det er et generelt mønster i det empiriske materiale, at stedsinterviewene, som det med Mehmet, giver indsigt i det konkrete sted, de specifikke artefakter, samt arkitektoniske forme og hvordan de er forbundet til Kvarteret / omgivelserne og dets beboere. I forlængelse heraf genererede samtlige interviews viden om, hvordan stederne ikke blot handlede om materialitet, men om den sociale omgang, som var en del af stederne.

Det andet sted: Under broen

I det følgende eksempel viser jeg, hvordan stedsinterviewet åbnede op for at blive på stedet med informanter og være deltagerobserverende. På Spontane Steder har stedsinterviewet vist sig at være en fordel, da interviewet gav mulighed for en erfaringsbaseret indsigt i, hvordan informanterne bruger steder.

Torsdag kl. 19 mødes jeg med Daniel, Sebastian, Matias og Kristian i udkanten af Aarhus. De har en Faktapose med papvin med. Med trafikken omkring os går vi mod broen, og her starter snakken om, hvordan de kender hinanden, og hvordan de kom på at tage derud under broen. En efter en kravler vi ud over gelænderet på broens midte, går ned af en stejl vindeltrappe, og kravler under en afspærring for nedenunder trappen. Imellem togskiner, højt græs og betonplatforme går de målrettet over til siden af broen. *”Sofaen er væk”*, konstaterer

en af dem, hvorefter de sætter sig på paller omkring det udtørrede bål fra tidligere. Jeg sætter mig på et skateboard.

Fotografiet er taget oppe fra broen og viser, hvor interviewet foregik, og hvor informanterne normalt hænger ud.

Foto nr. 16:
Marcus
Marcussen

På vejen derhen spørger de ind til mere formelle ting ved projektet, og da vi når til stedet, sætter de sig, imens de griner og joker med hinanden. Sammen fortæller de om, hvordan de startede med at hænge ud her, og hvordan det har udviklet sig til, at de afholder koncerter. De drikker deres papvin, som de spæder op med en af mine colaer. Imellem mine spørgsmål bevæger snakken sig ind på episoder, de har oplevet på stedet. Stedsinterviewet tager sammenlagt 1 time og 30 minutter. Da interviewet afsluttes, slukker jeg diktafonen og tager mig et plasticrus med vin. Deres kammerat og Signe kommer til stedet, og da det bliver mørkt, samler vi grene til et bål. I situationen var det naturligt for mig at blive efter interviewet. Ifølge Hastrup (1992b) handler et feltarbejde om at imødekomme de muligheder, en felt giver. Når felten var uforudsigelig, handlede det om at forfølge det, der opstod situationelt. En måned senere deltager Signe og jeg til en koncert på stedet, og et år efter organiserede de endnu en koncert bestående af musik, visuelle medier og performancekunst. Til trods for at der var lang tid imellem koncerterne, blev det muligt at observere og spørge ind til, hvordan koncerterne udviklede sig fra gang til gang, og hvilke taktikker og kriterier de benyttede i etableringen af koncerten.

Fotografiet viser, hvordan folk samles til koncerten under broen. På billedet står Signe og jeg blandt folk, som vi hører musik og snakker med.

Foto nr.17:
Marcus Marcussen

At være på stedet med informanterne gav en viden, som i normale interviews var svær at få sat ord på. Under broen forklarer informanterne, hvad det vil sige at hænge ud:

Kristian: *"Når vi er her, så hænger vi bare ud."* (de andre nikker)

Al: *"Forklar mig lige, hvad det vil sige."*

Kristian: *"Det er det vi gør lige nu, sidder her, under broen, drikker, snakker om det hele, tager pis på hinanden og hører musik."*

Informanterne svarede ofte *"vi er her bare"*, *"vi laver ingenting"*, men i mødet med informanterne, stedet og den afslappede atmosfære blev fænomenet at hænge ud tydeligt. Det gav en viden om deres specifikke måde at *gøre sted på* (jf. Winther, 2006). Ved at tage med ud på deres egne steder, lytte til dem, se, hvad de pegede på, og ved at være opmærksom på deres måde at bruge steder på, gav det mulighed for at blive og hænge ud med dem. Stedsinterviewet synliggjorde, hvordan informanterne ser stedet, så potentialer, og konkret brugte stedet.

Det tredje sted: Fabrikskælder

Et andet stedsinterview foregår i en fabrikskælder med en ildsjæl og discjockey inden for den danske technoscene. Troels er 34 år. Han har været og er iværksætter for mange personer i byen, og derfor har han kendskab til en historik om de mennesker, der foretrækker at deltage i denne type begivenheder. Et centralt koncept i hans selvorganiserede karriere er OPP

festerne,⁸³ som han stod bag i Aarhus i flere år. Kernen i konceptet bestod i at tage forladte steder i brug og stable en technofest på benene inden for få timer.

Selv om jeg ikke havde deltaget i festerne, var jeg interesseret i at høre om at organisere fester på den måde. Da spontanitet var en styrende præmis for brugen af stederne, var jeg interesseret i at nærme mig en forståelse af de præmisser, festerne blev etableret på. Interviewet fandt sted på en af de ”locations”, som Troels kalder det, som sidst blev brugt til OPP, og som mange andre personer stadig bruger til at mødes, feste, spille musik og hænge ud. Bygningen ser forladt og tom ude fra, men når man træder ind ad de barrikaderede døre, er der værelser i forlængelse af hinanden, som er brugt og udsmykket med graffiti, møbler, lysrør, isolering af lyd og lys, stearinlys, informanterne har placeret langs gangene på gulvet og masser af flasker ligger uvilkårligt. Under vandringen indføres jeg i arbejdsprocessen i forbindelse med at sætte en OPP-fest op: arbejdsfordelinger beskrives, håndhævede og uskrevne regler italesættes, det forklares, hvordan de få medbragte remedier anvendes, og undervejs stopper Troels op og siger ”Arhh her er den, det er nogle lysrør, som de nye, der laver det nu, har efterladt”. Han peger på genstande, vi passerer, og forklarer, hvordan de udnytter kælderens, imens han løbende refererer til byen, specifikke steder og personer. På den måde skriver stedet og Troels’ passion for og erfaringer med festerne sig ind i stedsinterviewet.

⁸³ *Other Peoples Properties* (OPP) er et engelsk koncept fra 80’erne, som en gruppe aarhusianere arrangerede i Aarhus og som blev genforenet i 2011. Konceptet videreføres nu af andre unge, dog på lidt andre præmisser.

Foto nr.18:
Anne-Lene Sand

Fotografiet viser første etage af bygningen, hvor interviewet foregik. Væggene er brugt til graffiti, møbler er samlet til en mixerpult og i loftet hænger der små neonrør og stannioler der skal reflektere lyset.

Stedsinterview - den genererede viden

Forskningsmæssigt er der udarbejdet nuancerede metodikker i forhold til at forstå og beherske et interview: spørgeteknik, proces og fænomenologisk tilgang (Kvale, 1997), inden for kvalitativ og kvantitativ forskning (Bernard, 2011), narrativ metode (Horsdal, 2012), i relation til børneinformant-perspektivet (Jensen, 1988, Kampmann, 1998), foto-eliciterede interview (Collier and Collier, 1986, Pink, 2007, Rose, 2007, Clark-Ibanez, 2007), det gående interview (Kusenback, 2003, Anderson, 2004), interview in-situ og interview og sted (Sin, 2003:307, Anderson and Jones, 2009, Anderson et al., 2010). Som et led i interviewets metodiske perspektiver argumenterer jeg for, at stedet som metodisk tilgang kan tilføje det *kvalitative interview* (Kvale, 1997) mere sensitive og nuancerede perspektiver på brugen af byen. I det følgende diskuterer jeg eksplicit det metodologiske spørgsmål om ”hvor metoder finder sted” (jf. Anderson and Jones, 2009).

Eftersom brugen af steder handler om geografiske, sensoriske, materielle, rumlige, hverdagslige, sociale og tidslige aspekter, har det ikke været muligt at få viden ved blot at spørge. Den amerikanske antropolog James Spradley stadfæster: “If we ask for meaning, we will only discover the explicit meanings, the ones people can talk about” (Spradley,

1980:156). Ifølge Spradley er der et betydningslag, som ikke bliver afdækket via direkte spørgsmål. Spørger vi derimod til måder at bruge steder på og de erfaringer, der knytter sig hertil, synliggøres hverdagskulturens underliggende betydninger (ibid.). Ved at blive guidet til stedet af en informant, se ham/hende pege på og fortælle om stedet, levendegøres de betydninger, som materialiteter og geografier har.

Selvom Steinar Kvale (1997) laver en detaljeret gennemgang af det kvalitative forskningsinterview, tolker han fænomenologi som blot værende et udtryk for det relationelle samspil mellem informant og interviewer. I dette perspektiv medtænkes kontekstens betydning stort set ikke. Det står i modsætning til stedsfænomenolog Edward Casey, som argumenterer for, at det fænomenologiske udgangspunkt handler om de lokale steder, man befinder sig i: "To live is to live locally and to know is first of all to know the place one is in." (Casey, 1996:18). Ved at bruge specifikke, steder som relaterede sig til bestemte begivenheder i informanternes liv, tog stedsinterviewet udgangspunkt i de rammer, som informanterne slappede af i og tog i brug. Det gav ydermere mulighed for, at informanterne kunne associere til tidligere erfaringer på stedet.

Stedet er ikke bare et fysisk fænomen, men handler også om de positioneringer, bevægelser og sanser, som er en del af det at gøre sted. I interviewet var der ikke blot tale om en forbindelse mellem informant og forsker (Kvale, 1997), men et forhold mellem informant, sted og forsker.

Al: *"Hvorfor er det, at I tager herud og er sammen, hvad er der ved være her under broen?"*

Matias: (Han pauser og ser rundt) *"Jamen, kan du ikke mærke det?"*

Al: (Pause) *"Jo, der er et eller andet ved det herude." (...)*

Sebastian: *"... det er fornemmelsen af at være i byen men alligevel væk, vi kan jo høre bilerne summe deroppe (vi ser alle op på broen lige over os), vi ved de er der, men ingen bemærker os hernede."*

Kristian tilføjer: *"Ja, det bedste hernede er stemningen."*

Matias: *"Der er jo også lidt smukt her."*

Udover at konkrete artefakter, rammer og erfaringer blev synliggjort i interviewet, gav nogle informanter udtryk for, at de tog steder i brug, fordi de "mærkede" en særlig fornemmelse på stederne. På Spontane Steder nævnte informanter sensoriske aspekter som en "spændende"

fornemmelse og i Kvarteret handlede fornemmelsen om at finde steder, hvor de kunne være alene. I følge Chih Hoong Sin har de spatiole rammer en indflydelse på interviewet: "It is clear that the feedback between the spatiality of the interview site and the construction of data in the context of an interview is a two-way process that is ongoing throughout the duration of the interview"(Sin, 2003:311). Stedet, hvor interviewet foregår, påvirker løbende data-genereringen.

Jeg memoriserede interviewspørgsmålene og skræddersyede dem til de specifikke steder og den enkelte informants måde at bruge byen på. Jeg spurgte konkret ind til: Hvordan vil du beskrive dette sted til en, der aldrig har set det? Hvornår kommer du her på stedet, og hvad laver du? Kommer du bare herhen, eller har du en aftale med nogen? Hvilke tidspunkter er du her? Hvad betyder stedet for dig? Hvem kommer her? Hvad kan du her, som du ikke kan andre steder? Er der nogen, der ikke må komme her? Har du oplevet noget, du synes var upassende her? Hvilken fornemmelse har du, når du er her?

I Kvarteret lagde jeg særligt vægt på, hvordan informanterne brugte stederne i relation til lokalområdet. I Undergrundsmiljøet lagde jeg vægt på stedet og dets sociale miljø i relation til andre institutionelle fritidstilbud og offentligheden i bymidten. De Spontane Steder blev vinklet i forhold til byens etablerede musikscene. Ved de informanter, som arrangerede begivenheder, var jeg interesseret i at vide, hvordan de organiserede begivenheder, hvad det krævede, hvilke succeskriterier de opstillede, hvad der gik godt og dårligt m.v.

På tværs af de tre stedstyper udforskede jeg, hvorfor samtlige informanter valgte at søge væk fra præetablerede hverdagsrum og hvilke forhold, der medførte, at de kunne organisere egen praksis. Opstod der tematikker, jeg gerne ville have uddybet efter transskriberingen, kontaktede jeg informanterne og aftalte et opfølgende interview enten ved at mødes, over mail eller telefon.⁸⁴ På tværs af stederne har stedsinterviewet bidraget til en forståelse af, hvordan mennesker selv skaber måder at organisere og forhandle arkitektur, materialiteter og sociale rum i byen på.

I starten forekom valget om at lave interviews på de konkrete steder i byen som en nødløsning, fordi jeg ikke havde et formelt tilhørsforhold eller lokale at være i. I en søgen efter kontinuitet i felten følte jeg til tider, at jeg manglede den institutionelle kontekst til at skabe tryghed. Da jeg kort efter feltarbejdets start begyndte at anvende steder uden for skolen,

⁸⁴ Samtlige interviews er transskriberet kort efter de blev foretaget og anvendt til at justere den næste interviewguide. Således udviklede interviewet sig processuelt i mødet med felten, og jeg har herigennem forsøgt at indkredse nye betydningslag.

arbejdet og hjemmet, viste det sig, at frustrationen grundede i en metodisk forforståelse om, at tryghed skabes på velkendte og institutionelle steder. Jeg stillede yderligere mig selv spørgsmålet om, hvorvidt det var vigtigt, at jeg som forsker var tryk ved interviewsituationen eller i hvilket omfang informanten var det.

I forhold til de anvendte metoder er det afslutningsvist oplagt at reflektere over, hvad der betegnes som et dybdegående empirisk datamateriale i det antropologiske feltarbejde.⁸⁵ Kvalitet i antropologisk forskning bliver ofte målt ud fra, hvor tæt man kommer felten i forhold til at forstå de kulturelle logikker, de indfødte handler på baggrund af. Når felten er karakteriseret af bevægelse, må antropologens bevægelser og metoder bære præg heraf (Clifford, 1997:23). Mine informaners by-brug er præget af mobilitet, korte ophold på forskellige steder. Den dybdegående analyse skabes ud fra, hvordan den enkelte gør og sanser byen, hvordan materialitet fortolkes, og det stå i forbindelse eller kontrast til andre hverdagsrum.⁸⁶

I kapitlet er det illustreret, hvordan metoderne er skræddersyet felten, og det er præciseret, hvilken forståelse de anvendte metoder bidrager til. Det følgende kapitel omhandler selve den strategi, som afhandlingens analyse er struktureret på baggrund af.

5. Afhandlingens analysestrategi

Selvom ikke alle 38 informanter inddrages eksplicit i afhandlingen, har de alle formgivet min færden i felten, mine spørgsmål og min fortolkning af det empiriske materiale. Når nogle informanter fremgår mere i afhandlingen end andre, er det ofte, fordi de fortæller om deres brug af byen med en tydelighed, og fordi deres fortællinger er illustrative for, hvad andre informanter har sagt. De informanter, der er valgt som primærinformanter, har været villige og i stand til at fortælle om deres brug af byen, forklare deres bevæggrunde for at tage stederne i brug, de har været bevidste om deres værdier og om, hvilke steder de undgår og vælger ikke at opsøge. Informanterne fra Undergrundsmiljøet og de Spontane Steder har i særlig grad været i stand til at beskrive deres brug af byen på et kontrasterende

⁸⁵ Samme spørgsmål rejser Clifford i sin diskussion af feltarbejdet som en rejse: "What components of identity are "deep" and what are "superficial"? What "central" and what "peripheral"? What elements are good for traveling and what are good for dwelling?" (Clifford, 1997:46).

⁸⁶ Samtlige interviews har en varighed af 1 til 1,30 timer. Samtlige interviews er optaget, transskriberet og kodificeret i Nvivo, hvilket er et internationalt kvalitativt databehandlingsprogram, anvendt inden for humanistisk forskning og velegnet til at arbejde med omfattende multimodale data.

refleksionsniveau. I disse fortællinger er det særligt forskelle mellem steder i byen, der er fremtrædende og hvordan informanterne forhandler steder i byen i forhold til handlefrihed, potentialer og begrænsninger. Andre informanter kontrasterer til steders funktionslogikker, hvormed der ofte opstår en distinktion til byplanlægningen og de samfundsmæssige normer, disse indskriver sig i. De repræsenterede informanter er i høj grad opsøgende og udforskende i forhold til at bruge steder eller organisere begivenheder i byen.

Analysens dobbelthed

På grund af materialets tværgående karakter er jeg i forbindelse med fortolkningen og kodningen af det empiriske materiale blevet konfronteret med spørgsmålet om: ”where and how to enter?” (Clarke, 2003:560). At analysere stedet og analysere på tværs af steder og informanter er afhandlingens analysestrategiske blik. Dobeltheden gør det muligt at lave en analytisk bevægelse, hvor jeg i min optik går fra at se på konkrete informanternes forskelligartede brug af steder til at forstå informanternes selvorganiserede praksisser i forhold til byen. Kort sagt undersøge, om der er noget fælles for måden stederne tages i brug på, og det er denne gøren, jeg udforsker. Analysen vekselvirker mellem to analytiske optikker: Én optik hvor jeg analyserer de fulgte steder, herunder karakteristikken, værditilskrivningen og brugen af stederne. Dernæst en optik, hvor jeg løfter blikket og analyserer *på tværs* af stederne. Dette gør sig gældende for fire analysekapitler i afhandlingen. At analysere på tværs har ikke været en prædefineret analytisk strategi, men er affødt af, at jeg har bevæget mig mellem steder i byen og søgt at forstå informanternes bevægelser og måder at trække grænser og forbindelser mellem forskellige steder på i deres hverdag.⁸⁷ I kapitel 4: *Metodologi* talte jeg om *forbindelser* i forhold til at følge og bevæge mig efter konkrete steder og mennesker. Her i analysestrategien hæver jeg blikket og ser *på tværs* for at forstå fænomenet brugen af byen. De to greb er forbundet, da det ene handler om det empiriske

⁸⁷ Den svenske antropolog Ulf Hannerz (1992:174-216) anlægger en sammenlignelig analysestrategi i sin analyse af den sociale organisation af mening på tværs af byerne Wien, Calcutta og San Francisco. Antropolog Sally Andersson (2006) viser også, hvordan analysestrategien er velegnet i hendes undersøgelse af danske unges brug af organiserede sportsaktiviteter. I et hverdagspsykologisk perspektiv argumenterer Ole Dreier for, at man skal søge at forstå ”the hanging-togetherness of things” (Dreier, 2007:3-5), da social praksis er dynamisk, bør det begrebsapparat, som praksis anskues med, ligeledes være det.

objekt og det andet om det analytiske objekt (Hastrup 2003:15).⁸⁸ Dette viser en transparens mellem feltarbejdet, og måden materialet analyseres på.

I det følgende uddyber jeg, hvad der ligger i ligger i analysens dobbelthed: det stedslige og det tværgående.

Den stedslige detaljeringsgrad

Informanterne bevæger sig efter steder, som har potentialer og er mulighedsunderstøttende i forhold til bestemte former for social og kropslig brug. Alle informanterne fremhæver bestemte materialiteter ved stederne, som de kan formgive og skabe nye fortolkninger af stederne gennem. Stedet består således af den konkrete materialitet, informanterne er i kropslig kontakt med. Gennem brug af steder opstår en kontrast til andre former for steder, da der er stor forskel på, hvad du kan og må på en café, et spillested i midtbyen eller en ungdomsskole. Forskellen knytter sig til konkrete materialer, overflader, arkitektur, gamle møbler, lyd, lys, atmosfære, men også sociale rammer meddefinerer steder. Som nævnt i afhandlingens teoriafsnit (kapitel 2) anvender jeg stedsfænomenolog Edward Caseys (1996) stedsontologiske forståelse for rummets konstruktion for at opnå en analytisk detaljeringsgrad af den faktiske brug af stedet. Dette giver analytisk mulighed for at forstå forholdet mellem krop og materialitet (mere herom senere). De svenske etnologer Billy Ehn og Orvar Löfgren beskriver: "... analyser af steder, rum og plads må ikke standse ved synet, ved landskabet som udsigt eller scene for aktører. Vi må samtidig analysere, hvad rummet gør ved os, og hvad vi gør med det" (Ehn and Löfgren, 2006:103). Informanternes måde at skabe selvorganiserede praksisser på studeres ud fra deres konkrete kropslige formgivninger i mødet med stedet og byen, og samtidig analyseres det, hvordan informanterne relaterer denne brug til byen og de normer, der er i byen. Heri består afhandlingens analytiske dobbelthed.

At analysere på tværs

At analysere *på tværs* kommer til udtryk på to måder: Jeg ser dels på tværs af informanterne og dels på tværs af steder. Frem for at se isoleret på fænomener, er dette en metode til at

⁸⁸ Kirsten Hastrup (2003) sonderer mellem det *analytiske* og *empiriske objekt*. Det empiriske objekt er den fysiske felt, som feltarbejdet er udført i, hvor det analytiske objekt henviser til det, antropologen ønsker at skabe viden om (ibid.:15).

forstå forbindelser, kontraster og dynamikker i social praksis (Dreier, 2007:1-7). Det enkelte sted eller fællesskab anskues ikke afgrænset, men som et socialt bevægeligt forhold.

I forhold til at analysere på tværs af informanter har jeg fravalgt at undersøge informanternes subjektive baggrund og den enkeltes hverdagslige bevægelser mellem hjem, skole / arbejde, byen m.v. Derimod udforsker jeg informanternes perspektiv på stedet og måden, vedkommende oplever at kunne udfolde sig på forskellige steder i byen. At analysere på tværs af informanter og steder giver viden om måder at organisere sig på samt indblik i informanternes værdier og logikker i forhold til byens andre sociale rum. Kort sagt er det brugen af byen og praksisformen, der er analysens analytiske objekt (Hastrup, 2003a:15). Optikken giver anledning til at undersøge, hvordan informanterne forholder sig til byens mere formaliserede steder, hvordan de afgrænser deres kropslige praksis og sociale fællesskab, hvordan de tager stederne i brug og med hvad, hvordan de samles, og hvad de oplever at kunne på disse steder, som de ikke kan andre steder i byen. Informanternes måde at skabe betydning på gennem deres brug af steder er central for at forstå, hvorfor de indtager byen, som de gør. Det er gennem informanternes selvorganiserede måde at bruge byen på og fra deres perspektiv, at jeg søger at forstå brugen af byen.

Den anden tværgående analysebevægelse handler om at analysere på tværs af steder. Det betyder, at der ikke studeres én type steder som eksempelvis multibaner eller nedlagte bygninger. Stederne har noget til fælles, selvom de er forskellige i forhold til funktion og form. Der er ikke tale om steder i et enkelt kvarter, da jeg netop søger at forstå, hvordan man kan organisere sig selv i byen på mange forskellige måder. Der er tale om forskellige måder at gøre sted på, og forskellige dynamikker og variationer i tid og rum. I dette perspektiv ligger en forståelse af, at sted ikke blot er materielt, men også indlejret i tid og rum. Ved at flere steder indgår i undersøgelsen, nuancerer det, hvordan steder kan have det til fælles, at de bruges på bestemte tidspunkter eller afgrænses gennem nogle bestemte sociale og rumlige forhold.

Diversiteten, dynamikken og dialektikken giver analysen en bred karakter, som giver mulighed for at undersøge rum, tid, praksis og selvorganisering. Når optikken at analysere på tværs er central for afhandlingen, er der en fare for, at tætheden i og nærheden til det empiriske materiale forsvinder. Det problematiske er, at analysen opererer på to abstraktionsniveauer. Dels et niveau, der handler om informanterne og deres konkrete brug af steder, og dels den selvorganiserede praksis, som kommer til udtryk, når blikket hæves til at

anskue praksissen som en måde at *gøre by* på. For at imødekomme denne problematik har jeg i afhandlingens fire analysedele valgt at skabe en vekselvirkning mellem de to abstraktionsniveauer via et fælles tema⁸⁹.

Felten, hvor det antropologiske feltarbejde foregår, er i konstant bevægelse (Hastrup 2003). For dette feltarbejde kommer det eksplicit til udtryk ved, at nogle af de steder, som repræsenteres i afhandlingen, er revet ned, årstiden har ændret brugen af dem, og nogle informanter har skiftet skole og tager derfor andre bydele i brug. Feltens dynamiske karakter viser, at feltarbejdet og analysestrategien er en forskningsmæssig konstruktion, som er præget af mine møder med informanterne og deres steder, og både indbefatter et materielt og kulturelt praksisrum.

At forstå de tværgående forbindelser kræver et dialektisk begrebsapparat (Dreier, 2007:3-4). Den dialektiske optik ligger i Lefebvres dialektiske optik på rummet i hverdagslivet⁹⁰. Derudover konstitueres dialektikken i det empiriske materiale gennem informanterne måde at kontrastere til andre steder og sociale rum på i deres hverdagsliv. I det følgende redegør jeg for, hvordan der i empirien er forbindelser og grænsedragninger, som giver analysen en vekselvirkende og dynamisk karakter.

Informanternes kontrasteringer

Fra et metodologisk perspektiv kan betydningen af et rum undersøges ved at udforske, hvordan steder og rum består og afgrænses i forhold til andre steder og rum (Gulløv and Højlund, 2003:132). Begrebet kontrastering er et analysestrategisk redskab, som etnologerne Billy Ehn og Orvar Löfgren betegner som: ”Kontrastering indebærer at kortlægge grænserne mellem de modsætninger, der er bevidste og legitime; men også at konstruere modsætninger, som ikke er udtrykt med ord.” (Ehn and Löfgren, 2006:164). Kontrastering er anvendt i undersøgelsen som et metodisk og analytisk greb med henblik på at forstå betydninger og grænser mellem steder, legitime og ikke legitime måder at handle på, og værdier inden for forskellige sociale fællesskaber. Når jeg i afhandlingen anvender ordet legitim, refererer det til informanternes oplevelse af, at de har retten til at være et sted, retten til at fortolke og bruge

⁸⁹ De fire temaer beskrives til slut i dette kapitel.

⁹⁰ Dialektikken er redegjort for i kapitel 2. I kapitel 9 *Byen – et rum for selvorganisering?* udfoldes en nuanceret diskussion af dialektikken i et hverdagslivsperspektiv. Derudover er det dialektiske perspektiv gennemgående for afhandlingens fire analysekapitler.

steder, som de har lyst⁹¹. Derudover anvendes ordet i forhold til måden, hvorpå legitimitet fortolkes i det offentlige byrum, i institutionelle kontekster og på de undersøgte steder. Der er en kontrast mellem opfattelser af, hvad der er legitimt brug af byen.

En metodologisk forklaring på, at kontrasteringer er fremtrædende i det empiriske materiale, er, at jeg har anvendt en kontrasterende spørgeteknik for at synliggøre de materielle, sociale og kulturelle forskelle, der afgrænser og forbinder steder i byen. En anden forklaring findes i informanternes egne fortællinger, som i høj grad består af forskelle på, hvordan de oplever at bruge byen i forhold til mere formaliserede og præetablerede steder i deres hverdagsliv. Informanterne skelner mellem steder som indbyder til forskellige handlinger, eksempelvis steder, hvor de indgår i en dagsorden og steder, som de selv rammesætter. Steder, som har en given tidsstruktur, står for dem i kontrast til steder, hvor de selv sætter tidspunkter for, hvornår de kan komme og gå. Disse dynamikker mellem handlerum nuanceres gennem informanternes kontrasteringer.

Informanternes kontrasteringer grunder i deres hverdagserfaringer. På forskellige steder peger informanterne eksplicit på stedslige værdier og fremhæver, hvilke materielle og sociale karakteristika de ser potentialer i og opsøger. Eftersom informanterne repræsenterer en bred kategori af personer, social baggrund, alder, værdier og praksisformer, grunder kontrasteringerne i forskellige subjektive erfaringsbaserede hverdagslige tilhørsforhold. Analyserne udfolder sig derfor i et spændingsfelt mellem subjektive og kollektive stedserfaringer og måder, hvorpå disse relaterer sig til byen. I analysen opererer informanternes kontrasteringer eksempelvis mellem:

Rå og håbløs materialitet – rent og ordentligt

Steder som kan redefineres – specialiserede og monofunktionelle steder

Tidspunkter man selv definerer – gentagelser i hverdagslivet

Social diversitet – social kategorisering

Alternativ praksis – formaliseret praksis

Der er kort sagt forskelle mellem steder og disse forskelle influerer på, hvordan informanterne orienterer sig mellem steder i byen og måden, hvorpå de kropsligt handler i byen. Når informanterne indtager byen med en anden praksis, end byen egentlig er tiltænkt, får deres

⁹¹ Denne forståelse af legitimitet er inspireret af Richard Jenkins perspektiv på, hvordan mennesker indenfor et givet fællesskab skaber en gyldighed gennem sociale logikker og mønstre som en måde at *gøre på*. (Jenkins, 2006:47,137-138).

praksisform karakter af at være en kontrast til de eksisterende strukturer og retningslinjer. I analysen argumenterer jeg for, at kontrasterne ikke modvirker den selvorganiserede brug af byen, men at kontrasterne er vigtige, da informanterne afgrænser deres brug af byen i forhold til de mange andre måder, byen gøres og rammesættes på.

Sociale medier – organiseringen af begivenheder

Informanterne anvender dagligt sociale medier: de kommunikerer over Facebook, sms'er til hinanden og poster videoer på YouTube. De sociale medier belyser i sig selv ikke bylivet eller brugen af steder, men kan siges at være del af informanternes hverdagslige kommunikation og en del af det ikke institutionsbundende hverdagsliv. Sociale medier er redskaber, nogle informanter bruger som en del af deres selvorganiserede praksis og derfor kan sociale medier nuancere måden, hvorpå nogle informanter organiserer tid og rum selv. I informanterne fortællinger om byen har de mere fokus på selvorganiseringens stedslige aktualisering, og deres oplevelse af by og hverdagsliv, end at oprette begivenheder, kommunikere, uploade, og dokumentere deres brug af byen over sociale medier.⁹² Som gjort klart i indledningen er det informanternes stedslige aktualisering, der er fokus i afhandlingen og derfor er sociale medier ikke et tema, som brugen af byen er undersøgt ud fra.

De udtalelser, som informanterne gør sig omkring sociale medier, knytter de til selve organiseringen af begivenheder.⁹³ De organisatoriske processer er forskellige og knytter sig til processen før eller efter en begivenhed: På Rabbit Hole Festival anvendes Facebook til at inddrage likeminded i Undergrundsmiljøet og få folk aktiveret i idegenereringsfasen af selve festivalen. Derudover rekrutterer de frivillige over Facebook. Kasper anvendte Facebook til at annoncere sit chill-meetup, hvor der dukkede 150 likeminded op fra både Randers og København. Efterfølgende har deltagere uploadet videoer fra meetup'et over YouTube og folk kommenterer på det, de har oplevet. Koncerterne under broen er også annonceret som en Facebook-begivenhed. De bands, der spiller er annonceret og efterfølgende er links til lydfiler og blogs med fotografier fra koncerten, blevet uploadet. OPP anvendte særligt YouTube og

⁹² Fænomener som "roofing" og "place hacking" er eksempler på by-brug der i høj grad handler om, at dokumentere ens brug af byen og gennem respons fra andre mennesker, opsøge byen igen (se Klausen, 2012). "Vlogging" (blogging via video) er et eksempel på et andet fænomen indenfor sociale medier, som viser hvordan den medierede fremstilling gennem videoer tillægges stor betydning (se Rehder, 2013). En hverdagshandling kan iscenesættes for, at blive en visuel fremstilling på sociale medier og i kontrast hertil fremstå det klart, at informanterne ikke bruger byen, med henblik på at skabe dokumentation eller opnår anerkendelse via sociale medier.

⁹³ Eftersom sociale medier ikke har været en eksplicit del af mit feltarbejde, kan der være foregået udvekslinger på nettet, som jeg ikke er bevidst om.

MySpace til at uploade videoer fra festerne. Fælles for måderne at organisere stedspraksisser på er, at der efterfølgende er blevet kommenteret på arrangementerne og folk har givet feedback på, hvad de synes var fedt. Kasper nævner, at den respons er rigtig vigtig for hans oplevelse af at organisere noget selv.

I flere stedssammenhænge er Facebook anvendt til at give kollektive beskeder til likeminded. Til koncerten under broen i 2013 blev der få uger før koncerten påbegyndt vejarbejde under broen. Det sted, der var blevet brugt til at hænge ud og arrangere koncerter på, blev asfalteret og anvendt til opbevaring af industrimaskiner. Derfor blev koncerten under broen flyttet til et af de steder, som blev brugt til OPP-raves af en helt anden gruppe informanter. Facebook gjorde det muligt, at annoncere ændringer i begivenheden.

Når sociale medier anvendes i informanternes selvorganiserede brug af byen grunder det i forskellige forhold. Der er forhold, jeg ikke har empirisk forudsætning for at uddybe i afhandlingen, men jeg anerkender at brugen af sociale medier, udgør en stor del af informanternes hverdagsliv.

De empiriske modaliteter (observationer, fotografiske feltnoter, interviews, foto-eliciterede interviews, videomateriale) kan ikke alene svare på problemformuleringen, men til sammen nuancerer de forståelsen af den kompleksitet af informanter, stedspraksisser, udtryksformer og betydningsniveauer, som analyser af sted og kultur indbefatter (jf. Olwig and Gulløv 2003, Rasmussen, 2006). Det empiriske materiale, som anvendes i afhandlingen, udgør et kondenseret uddrag.

Det er vanskeligt at illustrere og argumentere for, hvordan en analyse har taget form. Det næste kapitel redegør for, hvordan afhandlingens fire analyser er konstrueret i en dialog mellem empiri og teori. Metodologiske aspekter inddrages her med et eksplicit fokus på, hvordan det empiriske materiale og de analytiske kategorier er konstrueret.

Afhandlingens fire analytiske temaer – dialog mellem empiri og teori

Undersøgelsen funderes på mange siders transskriberet interviews, feltnoter, video, lyd og fotografisk materiale. Antropologen Harvey Russell Bernard argumenterer for, at antropologer udvikler eget empirisk feltnotesystem som redskab til at systematisere feltnoter, organisere det empiriske materiale og bevare en valid håndtering heraf (Bernard, 1994:180). Det første skridt i kategoriseringen af det empiriske materiale har taget form med inspiration fra Bernard. Empirisk er først inddelt i 1) metoderefleksioner i felten, 2) observationer i felten

og 3) indledende analytiske temaer, som er fremtrædende i det empiriske materiale. Jeg skrev mine forforståelser ned om felten, selvorganisering og brugen af byen, for bevidst at reflektere over i hvilken grad forforståelserne guidede og eventuelt spærrede for erkendelse i den empiriske læsning (Hammersley and Atkinson, 2007). I efteråret 2011 afsatte jeg tre måneder til at gennemlæse det empiriske materiale og udarbejde afhandlingens tematiske analyser i databehandlingsprogrammet Nvivo.

Et kritikpunkt ved den antropologisk metodologi er den nærmest manglende italesættelse af konstruktionen af de analytiske forskningskategorier. Min behandling af det empiriske materiale er inspireret af *grounded theory*, hvilket i korthed betyder, at analysen har taget form gennem vekselvirkende og eksplorative læsninger af empiri og teori. Det empiriske materiale og erfaringer fra praksis prioriteres højt i forhold til at forstå brugen af byen på baggrund af informanternes erfaringer og fortællinger. Teori er ikke tildelt status som værende et egentligt udgangspunkt for at forstå empirien, hvilket betyder, at analysen er *grounded* (Flick, 2009:90-92). Det empiriske materiale er læst ud fra en åben kodning, hvor de analytiske kategorier er konstrueret i en vekselvirkende dialog med egne refleksioner og teoretiske betragtninger (ibid.: 428). Dialogen mellem empiri og teori skitseres i det følgende.

Først er det empiriske materiale gennemlæst med fokus på metodologiske og metodiske valg og fravalg i feltarbejdet. Intentionen med dette har været at integrere metodologiske erkendelser i feltarbejdet i formgivningen af analyserne. Dernæst er materialet gennemlæst med fokus på informanternes forestillinger om byen, deres kropslige måde at bruge byen på, og deres måde at organisere sig i byen på i forhold til institutionaliserede matrikler. Jeg har læst efter de tendenser, der var fremtrædende i empirien, og dertil er grænser og afvigelser i materialet fremhævet. Sideløbende er geografiske og empiriske studier af steder læst med henblik på at forstå, hvilke kategorier der er vigtige at medtænke i en by-analyse⁹⁴. I denne læsning har nedenstående citat af Henri Lefebvre inspireret min måde at skabe analytisk greb om byen på og guidet den overordnede inddelingen af afhandlingens fire analysekapitler:

”The fields we are concerned with are, first, the **physical** – nature, the Cosmos, secondly, the **mental**, including logical and formal abstractions: and, thirdly, the **social**.

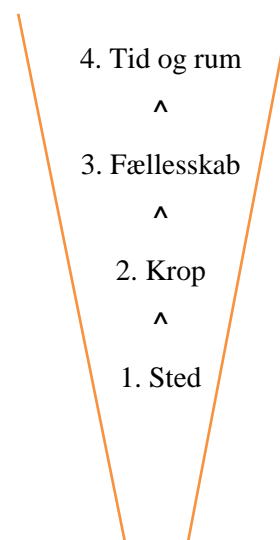
In other words, we are concerned with the logical and logic-epistemological space, the

⁹⁴ Kim Rasmussens (2004) kvarteranalyser, Ida Wentzels Winthers (2004) analyser af fænomenet hjem og Carr og Lynchs kvarter-studier har i særlig grad inspireret analysens indledende formgivning. Fælles for dem er, at de formår at studere fænomener i deres egen ret, de nærstuderer materialitet og sted og formår samtidig at studere bevægelige fænomener.

space of social practice, the space occupied by sensory phenomena, including products of the imagination such as projects and projections, symbols and utopias” (Lefebvre, 1991:11-12, original fremhævning, også anvendt i: Fabian 2009:35).

Ifølge Lefebvre kan byen ikke forstås som et entydigt fænomen, men udfolder sig i et krydsfelt af praksisser, der knytter sig til forskellige forskningsdiscipliner. Tidligt i forskningsprocessen har dette citat influeret min måde at forstå brugen af byen på. Lefebvre fremhæver, at fysiske, mentale og sociale aspekter er centrale for at forstå det sociale rum og hermed byen, hvilket gav mig overordnede kategorier at inddele det empiriske materiale i. Det fysiske inddelte jeg yderligere i stedlige og kropslige dimensioner, da de to dimensioner var meget fremtrædende i det empiriske materiale. Kategorierne, der var inspireret af Lefebvre, tilpassede jeg således det empiriske materiale. De rumlige forhold opererer ikke separat, men er dialektisk forbundet, og denne dynamik mellem sociale, mentale og fysiske fænomener afspejler sig i analyserne. I dialog med empirien blev fire temaer afgrænset: *sted*, *krop*, *fællesskab* og efter kapitel 6, 7 og 8 var skrevet, definerede jeg kapitel 9: *organiseringen af tid og rum*.

Analysen er konstrueret i en vekselvirkende dialog mellem mit møde med felten, empiri, teori og afhandlingens specifikke forskningsintention. Afhandlingens fire tematiske analysekapitler introduceres i det følgende. De er hierarkisk opbygget ud fra fire abstraktionsniveauer, hvor de fire analyser har en fremskreden progression. Kapitel 6 udgør en næranalyse af de konkrete steder og de potentialer, stederne har i byen. Kapitel 7 udgør en analyse af de kropslige måder at *gøre* by på. Mellem kapitel 6 og 7 bevæger optikken sig fra at se på konstruktionen af stedet til praktiserede handlinger. Kapitel 8 studerer det sociale fællesskab, som konstitueres i byen. Kapitel 9 tager afsæt i kapitel 6, 7 og 8 og diskuterer de muligheder og begrænsninger, som informanterne oplever i byen og i deres hverdagsliv, og jeg diskuterer, hvorfor det har betydning for dem at organisere tid og rum selv. På baggrund af de fire analysekapitler er kapitel 10 en diskussion af, hvordan byen forskningsmæssigt kan anskues.

Figur 1:
Analysestrategiske
abstraktionsniveauer

Det følgende udgør en kort gennemgang af afhandlingens analyse (kapitel 6, 7, 8 og 9).

Kapitel 6: Stedskarakteristika og stedspotentialer

Når jeg i dette kapitel rejser spørgsmålet om, hvor informanter befinder sig i byen, og hvad der kendetegner de steder, de indtager, er det første analytiske skridt mod at forstå brugen af byen. I kapitlet går jeg tæt på stedet som form, materialitet, stedets omgivelser såvel som placering i forhold til byen. Stederne opsøges ikke udelukkende på grund af materielle og geografiske forhold, men også på grund af de sociale dimensioner, som knytter sig til de tre stedstyper: Kvarteret, Undergrundsmiljøet og Spontane Steder. Intentionen er at forstå, hvordan informanterne leger med steders funktionslogikker og nyfortolker dem. I kapitlet analyseres forholdet mellem sted og potentiale, hvor det efterfølgende analysekapitel undersøger den kropslige interaktion med stederne. Således er fokus i kapitel 6 og kapitel 7 nært forbundet, da de fra forskellige vinkler analyserer de konkrete møder mellem informanter og steder.

Kapitel 7: At gøre by

Kapitlet har fokus på informanternes kropslige gøre. Intentionen med analysen er at undersøge sammenhængen mellem krop og sted, mellem informanternes bevægelser og by. Stedet er ikke blot et afgrænset fysisk og socialt fænomen, men det konstrueres i relation til byens eksisterende hverdagsliv og rytmer. Gennem Henri Lefebvres (2004) *rytmeanalyse* undersøges, hvordan den selvorganiserede brug af byen er indlejret i tid og rum. Ved at fokusere på tid og rytmer fremstår det tydeligt, at steder og praksisser, der aktualiseres spontant, har et potentiale, som gør informanterne øvede i at improvisere med materialitet og andre rumlige forhold.

Kapitel 8: Matrikelløse fællesskaber

I kapitel 8 bevæger analysens abstraktionsniveau sig fra at fokusere på stedet til i højere grad at fokusere på byen. Kapitlet undersøger karakteren af de fællesskaber, som informanterne har i byen. Det foregående analysekapitel viser, at byen er præget af uforudsigelighed og impulsivitet, hvilket er rumlige forhold, der influerer på karakteren af fællesskabet. For samtlige informanter er det centralt, at de, til trods for at deres brug af byen ikke altid er knyttet til den samme gruppe mennesker og steder, oplever en samhørighed gennem deres måde at bruge byen på. Gennem optikken på *matrikelløse fællesskaber* synliggøres hvordan informanterne orienterer sig mod andre sociale pejlemærker og navigerer med andre sociale

taktikker end på institutionaliserede steder. Kapitlet bidrager med en viden om, hvordan byen er et rum for mobile sociale fællesskaber. Jeg tager udgangspunkt i antropologen Henrik Vighs (2006) begreb *social navigation*, da det giver mulighed for at forstå, hvordan fællesskabet i byen konstrueres på andre præmisser end eksempelvis et skolefællesskab.

Kapitel 9: Byen – et rum for selvorganisering?

I kapitlet trækker jeg på de foregående tre analysekapitler og undersøger, hvordan byen er et velegnet rum for selvorganisering. Fokus i kapitlet er de dimensioner, som informanterne oplever som værende mulighedsunderstøttende eller begrænsende for deres brug af byen. I kapitlet rejser jeg et spørgsmål om magt og udforsker, hvordan informanterne strategisk bevæger sig på kanten af loven, ikke med en intention om at lave et autoritært modtryk, men for at skabe rum, hvor de kan tage ejerskab og forvalte rum og tid selv. Sociale medier kunne være et større tema i forhold til at forstå organiseringen af tid og rum, men informanternes kontrasteringer og måden, de spiller bold op af andre hverdagsrum på, har været mere fremtrædende i måden, de har fortalt mig om byen og brugen af steder på. Det er derfor en diskussion om hverdagslivet og organiseringen af tid og rum.

Kapitel 6, 7, 8 og 9 viser grader af uforudsigelighed, improvisation, selvorganisering og vekslende grader af social forpligtelse. Styrken ved inddelingen af afhandlingens fire analysetemaer er, at de opererer ud fra forskellige kulturanalytiske perspektiver (Pærregaard, 1997:39-41), som anskuer brugen af byen henholdsvis som noget materielt, kropsligt, socialt og organisatorisk. Intentionen med analysen er ikke at give et entydigt billede af brugen af byen, men rettere at synliggøre den kulturelle kompleksitet som, i perspektivet af mine informanter, er aktuel i byen. Derfor inddrages modsætninger såvel som konflikter i informanternes måde at handle og tænke på (Ehn and Löfgren, 2006:14). Det *dialektiske* perspektiv, såvel som *at analysere på tværs*, er aktuel i samtlige analysekapitler og derfor udfoldes det dialektiske perspektiv sig i afhandlingens fire delkonklusioner.

Det er et bevidst valg, at analyserne rammesættes ud fra et teoretisk perspektiv. Perspektivet er styrende for analysernes retning og indhold og er mine bud på, hvordan den selvorganiserede brug af byen kan gribes teoretisk an. Analyserne er primært empiriske, hvor de teoretiske perspektiver er tænkt ind som havende en underlæggende karakter. Hver analyse afsluttes med opsummerende betragtninger, der refererer tilbage til den teoretiske rammesætning.

AFHANDLINGENS ANALYSE

De følgende fire analysekapitler og den efterfølgende diskussion udgør afhandlingens analyse.

6. Stedskarakteristika og stedsformgivninger

Med afsæt i informanternes erfaringsbaserede fortællinger og mine fotografiske feltnoter og observationer, analyserer jeg i dette kapitel, hvordan informanterne udvælger steder, de finder velegnede til at indtage i forhold til at være selvorganiserende. Intentionen med analysen er at indkredse og besvare følgende spørgsmål⁹⁵: Hvad karakteriserer for informanterne et godt sted? Hvilke potentialer har stederne, og hvordan aktiveres eller begrænses stedspotentialerne?⁹⁶ I afsnittet argumenterer jeg for, at stedet som form, materialitet, udtryk og stedets omgivelser såvel som placering i forhold til byen er karakteristiske træk, som har betydning for, hvorfor informanterne synes, et sted er godt. Med inddragelse af nedenstående fotografi og observation præciserer jeg kort den type stedsformgivninger, kapitlet analyserer.

Når jeg under feltarbejdet har spurgt ind til og lyttet til informanternes erfaringer med konkrete steder i byen, tillægger de stederne en særlig betydning i forhold til andre steder i byen.

⁹⁵ Sammenlignelige refleksioner om byen rejses i teksten *Where Learning Happens*. (Carr and Lynch, 1968:1277).

⁹⁶ Forskellen mellem nærværende kapitel og analysekapitel 9: *Byen – et rum for selvorganisering?* er, at nærværende kapitel har fokus på stedets potentialer i forhold til materialitet og socialgeografiske forhold, hvor kapitel 9 anskuer muligheder og begrænsninger i forhold til struktureringen af hverdagslivet.

I fotografiets højre side ses en gammel hal i Horsens, som er ejet af DSB. Ved siden af hallen står en bygning med kontorlokaler, som også er tom og ubenyttet. Hallen bruges af forskellige mennesker: Ifølge Kasper er hallen et perfekt sted at arrangere et meetup i. Skaterne skater på hallens betongulve og selvbyggede ramper. Andre informanter bruger et lille loftslokale i hallen til at hænge ud og holde fest i. Jeg observerer også to fyre sidde kortvarigt på bygningens tag.

Foto nr.19: Anne-Lene Sand

De lyserøde billeder forrest i fotografiet symboliserer en workshop som fandt sted under Rabbit Hole Festival i 2011. På fotografiet står en bil og tre fyre står udenfor og ryger cigaretter. Der er tags og graffiti overalt i og uden på hallen, hvilket vidner om, at folk tager ned til hallen for at hænge ud eller male graffiti på bygningens overflader.

Når informanter fra mit feltarbejde bruger hallen til at shuffle, skate og hænge ud i, redefinerer de tid, stedets funktion og de kulturelle logikker for det handlerum, stedet indskriver sig i. Der opstår her et brud med den intentionelle måde at bruge stedet på, hvilket grunder i, at informanterne kommer med andre intentioner, kulturelle logikker og kropslige bevægelsesmønstre (jf. Casey, 1996). Det er informanternes måde at sanse potentialer og tillægge steder egen betydning på, der er omdrejningspunktet for nærværende analysekapitel.

Som kapitlets overskrift synliggør, sonderer jeg mellem steds karakteristika og stedsformgivninger. Steds karakteristika udgør konkrete forhold observeret under feltarbejdet: materielle og arkitektoniske forhold, herunder overflader og tidligere brug af stedet i form af tegn og symboler. Stedsformgivninger er selve aktiveringen af de potentialer, der knytter sig til materialiteten og stedet. Det er informanternes egne fortolkninger og formgivninger af stedet, der definerer stedet.

Steder er bygget med en funktionel intention. Eksempelvis er hallen på fotografiet (nr.19) bygget til at opbevare ting, og kontorbygningen er forbeholdt specifikke arbejdsopgaver. I et arkitektonisk perspektiv er byen og specifikke steder konstrueret ud fra byplanlæggerens og arkitektens funktionalistiske blik, hvortil der knytter sig en forståelse af tid og handlingslogikker for brugen af stedet (Lefebvre, 1991:38). Ved at lytte til og observere informanternes selvorganiserede brug af steder opstår et interessant spændingsfelt imellem det, stedet oprindeligt er tænkt og konstrueret til, og de potentialer og den formgivning, som stedet tillægges af andre personer.

Fotografiet indikerer, at der ikke kun er én måde at fortolke og formgive byen på. Mennesker bruger konstant steder forskelligt i byen, i forskellige tidsrum, med forskellige kropslige udtryk (se Borden, 2001, Edensor, 2010, Gupta and Ferguson, 1997, Simonsen, 2005, Skelton and Valentine, 1997). Når jeg i dette kapitel rejser spørgsmålet om, hvor informanter befinder sig i byen, og hvad der kendetegner de steder, de indtager, er det mit første analytiske skridt i forhold til at forstå den selvorganiserede brug af byen. Stedet er en aktiv medspiller i informanternes selvorganiserede praksis, hvor de ved at skabe egne repræsentationer af stedet understøtter en særlig måde at gøre by på (jf. Lefebvre, 1991, 2003).

Inden jeg analyserer, hvordan informanter fra Undergrundsmiljøet, Kvarteret og Spontane Steder sanser potentialer ved de steder, de opsøger, vil jeg klarlægge, hvordan jeg i nærværende kapitel anvender *sted* som analytisk fænomen. I den engelske terminologi anvendes betegnelsen (to be) *in place* (at være *i* stedet), hvor det på dansk omtales som (at være) *på* stedet. Der er væsentlig sproglig og betydningsmæssig forskel på, om vi forstår og taler om sted, som noget vi er *på* eller som værende en *integreret* del af social praksis. *In place* markerer en fænomenologiske pointe i forhold til, at sted ikke er noget, vi ”er” på, men at der, i personers møde med stedet og deres aktive måde at bruge stedet på, opstår en subjektiv betydningstilskrivelse af stedet (Casey, 1996). Jeg argumenterer for, at denne betydningstilskrivelse er afgørende for den funktion, værdi og formgivning. stedet får. For at undersøge denne betydningstilskrivelse inddrager jeg informanternes fortællinger og perspektiver på de kvaliteter og potentialer, de ser ved et sted.

For stedsfænomenolog Edward Casey er stedet det primære, når han skal forstå, hvad et socialt rum, og i dette tilfælde byen, er. Casey argumenterer for, at personer redefinerer stedet ved at tage det kropsligt i brug ud fra deres kulturelle baggrund: “Culture is carried into places

by bodies.” (Casey, 1996:34). Den enkelte persons måde at bevæge sig mod stedet på og indtage det kropsligt har betydning for stedets konstruktion og for den kulturelle formgivning, der opstår i mødet med stedet. Sammenligneligt med Casey forstår jeg sted som et socialt, kulturelt, kropsligt og materielt fænomen, som skal tolkes ud fra den enkeltes eller gruppens perspektiv. Byen er i dette perspektiv ikke blot noget, hverdagslivet og mennesker er situeret i og omgivet af, men formes igennem socialt liv, som også opererer diskursivt og materielt (se Lefebvre, 1991, Zeiher, 2003, Simonsen, 2005, Massey, 2005).

Om kapitlets opbygning og anvendte teoretiske begreber

Analysen i dette kapitel er inddelt i fire dele. I den første del analyserer jeg, hvordan stedspotentialer knytter sig til sociale dimensioner, stedets geografisk placering og tidsrum. I anden del udforsker jeg, hvordan stedspotentialer knytter sig til to stedsbetegnelser, som informanter anvender i deres måde at tale og bruge byens steder på. Omdrejningspunktet for tredje del er, hvordan stedspotentialer kan tage form målrettet, impulsivt eller over tid. I fjerde del analyserer jeg, hvordan måden at sanse stedspotentialer og skabe stedsformgivninger på tager form gennem legende rammesætninger af den praksis, informanterne selv organiserer. De fire temaer griber således konstruktionen af sted an fra forskellige vinkler, som nuancerer forståelsen af stedet. Dertil nuancerer jeg, hvordan stedsformgivningerne knytter sig til de tre empiriske stedsmaterialer og derfor er afhængig af deres specifikke tilgang til byen.

Lad mig kort præcisere, hvorfor jeg har valgt at anvende udvalgte teoretiske perspektiver i nærværende analysekapitel, og hvilken status de har i kapitlets analyse. Jeg kombinerer tre teoretiske perspektiver: *affordance*⁹⁷ (1979, Gibson, 1977) og *steds- og rumlig sansning* (Ingold, 2000) er det primære perspektiv, som synliggør de kvaliteter, informanterne ser ved steder og byen. Begrebet *framing* (Bateson, 1972) anvendes slutteligt for at relatere denne måde at bruge steder på til en overordnet måde at gå til by-materialitet på. Teorierne, der anvendes, er primært forankret i en antropologisk og fænomenologisk disciplin, hvilket giver mulighed for at synliggøre, hvordan informanterne tillægger steder og materialiteter subtile sensoriske kvaliteter og potentialer.⁹⁸

⁹⁷ Fremover anvendes *affordance* synonymt med betegnelsen potentialer.

⁹⁸ Analysen indskriver sig til dels i Lefebvres (1991) tanker om *rummets repræsentationer og det levede rum*. Grunden til, at jeg vælger Casey, Gibson og Bateson som primære teoretiske tilgange i dette kapitel, er, at de giver mulighed for at anskue det stedlige som værende specifikt og konkret, hvor Lefebvres perspektiver opererer på et overordnet by-sociologisk perspektiv.

Nærværende analyse har, i forhold til afhandlingens analysekapitel 7, 8 og 9, en analytisk optik på stedet og dets materialitet, hvilket giver en optik for, hvad der helt konkret karakteriserer de steder, informanterne opsøger. Materialitet relaterer til konkrete empiriske overflader, artefakter, ting og redskaber, som informanterne bruger. Jeg er inspireret af antropologen Daniel Miller, som argumenterer for, at ting og materialitet ikke kun er produkter, men en proces, der er socialt og kulturelt konstrueret (Miller, 2010). Forståelsen af materialitet som værende en proces er vigtig for denne analyse, da psykologen James Gibson, antropologerne Tim Ingold og Gregory Bateson viser, hvordan steder og ting er til forhandling og ændrer betydning.

Inden jeg påbegynder den empiriske analyse, vil jeg i det følgende afsnit introducere begrebet *affordance*, som anvendes i kapitlet.

Det formgivende blik: fra materialitet til et potentiale

James Gibson introducerede i 1977 begrebet *affordance* og argumenterede for, hvordan overflader og ting kan ændre betydning i et givent miljø. Ifølge Gibson har genstande og overflader fået tilskrevet nogle primære funktioner, som mennesker dagligt anvender.⁹⁹ Gibson er nysgerrig i forhold til at undersøge hvilke funktioner, der endnu ikke er fastlagte, og hvori potentielle værdier og meningstilskrivelser opstår. Dette gør han ved at anerkende, at perception¹⁰⁰ er en kreativ proces, hvor en allerede eksisterende værdi redefineres af det enkelte menneske: ”Any substance, any surface, any layout has some affordance for benefit or injury to someone. Physics may be valuefree, but ecology is not.” (Gibson, 1977:140). Alle genstande har en kvalitet og en funktion. I mødet med det enkelte menneske tillægges genstande yderligere mening eller potentiale.

Affordancebegrebet kan ikke oversættes direkte til dansk, men betyder handlemulighed og meningstilskrivelse af en genstand, overflade, et sted m.v.. Perception er derfor ikke udelukkende en mental proces, men en kropslig væren, som er influeret af omgivelserne og den enkeltes intention (Gibson, 1986:239-240). Et skateboard kan man eksempelvis køre på,

⁹⁹ Gibsons perspektiver er funderet på observationer af dyr og er udgangspunkt for at forstå menneskets interaktion med dets omgivelser.

¹⁰⁰ I nærværende afsnit anvendes begrebet perception, som knytter sig til en kognitiv terminologi. Derefter anvendes betegnelsen *sansning*, da sansning i højere grad er kropsligt forankret og giver en mere nøjagtig læsning af informanternes sansning af stedet. Tim Ingold og Sarah Pinks studier om sansning af arkitektur og steder baserer sig på Gibsons begreb *affordance*, og begge advokerer de for, at hele kroppens sanseapparat, skal medtænkes i studiet af steders betydning.

men under broen gav Matias mig skateboard til at sidde på, og i den situation tillægges skateboardet en ny meningstilskrivelse og et nyt potentiale.

Gibson markerede sig inden for perceptionsteorien ved at søge at forstå den enkeltes evne til at opfange informationer og impulser fra et objekt eller en aktivitet i et miljø og heri se et potentiale, som giver mening for den enkelte (Ingold, 2000:166). Dette er interessant i forhold til at forstå den selvorganiserede by-brug, da informanterne går alternativt til by-materialitet. Gibson ser mødet mellem subjekt og de fysiske omgivelser som ligeværdigt. Det betyder, at subjektet ikke blot observerer og perciperer et givent objektivt miljø med en på forhånd defineret betydning, men at hans/hendes intentioner, tidligere erfaringer og det omkringliggende miljø påvirker formgivningen. I forhold til de tre empiriske stedsmaterialer betyder det, at der i informanternes møder med de forskellige steder skabes et nyt og situationsafhængigt stedspotentiale.

Byen som fænomen har en særlig karakter, som jeg medtænker i undersøgelsen af steders potentialer, da byen har grader af spontanitet og uforudsigelighed, som påvirker informanternes stedsformgivninger. Geograferne Stephen Carr og Kevin Lynch forklarer by-potentialet således:

”Surprising things happen in cities, although frequently their people, places, and events are predictable. The routine business of life demands some regularity and enforces it through selective attention to what supports our efforts. But often, when we have “nothing better to do,” when we are waiting, in transit, on vacation, just hanging around - or even occasionally when we are busy with our tasks - cities surprise us. A particular scene - a place, the people in it, what they are up to - suddenly comes into focus. We see it as if for the first time.” (Carr and Lynch, 1968:1277).

Til trods for byens forudsigelighed og den funktionsorienterede bevidsthed, som personer i byen ofte er styret af, opstår der ifølge Carr and Lynch øjeblikke, hvor den enkelte bliver opmærksom på et sted, de personer, der indtager det, eller den praksis, de samles om. Byen udgør et hverdagsrum, hvor der er tidspunkter og steder, som ikke kræver, man skal foretage sig noget. I disse øjeblikke opstår der situationer, hvor man ser ting på en ny måde. Personer opfanger signaler fra de fysiske omgivelser, hvilket er udgangspunktet for den måde, de ser eksempelvis et sted på.

Gibsons teori udgør et velegnet udgangspunkt for at forstå, hvordan mennesker redefinerer steder i byen, da han viser, hvordan steder kan få ny meningstilskrivelse. Men samtidig viser Carr og Lynch, hvordan byen har en spontan og uforudsigelig karakter, hvilket ikke kun handler om synet, men om rumlige forhold som eksempelvis tid eller det at lave ingenting. Jeg anvender termen *affordance*, men i takt med analysens progression bevæger jeg mig væk fra Gibsons entydige begrebsanvendelse af synet og inddrager hele kroppens sanseapparat.¹⁰¹ I afsnittet *Byens grå oaser – spontanitet og social uforudsigelighed* analyserer jeg to konkrete stedsbetegnelser fra felten. Her inddrages antropologen Tim Ingold (2000), perspektiver fra bogen *The Perception of the Environment*, da han i kontrast til Gibsons fokus på synssansen medtænker samtlige sansers møde med fysiske miljøer.¹⁰² Med afsæt i empirien fremsætter jeg en eksplicit kritik og rekonceptualiserer Gibsons *affordance*-begreb.

Herefter påbegyndes analysekapitlets empiriske analyse.

Stedspotentialer – social forpligtelse, forudsigelighed og spontanitet

I det empiriske materiale kommer en forskel til syne, der knytter sig til stederne i de tre materialetyper: Kvarteret, Undergrundsmiljøet og Spontane Steder. I det følgende vil jeg vise, hvordan der er forskel på de potentialer, informanterne sanser og knytter til stederne: social forpligtelse, forudsigelighed og spontanitet. Jeg søger herudfra at forstå, hvordan informanterne, repræsenteret i de tre forskellige empiriske materialetyper, opsøger steder i forhold til social forpligtelse, forudsigelighed og spontanitet. Min intention er at afdække, hvordan sociale dimensioner influerer på informanternes mulighed for at lege med sted, materialitet og formgivning, som de har lyst. Analysen indledes med empiri fra Kvarteret.

Kvarteret: social genkendelighed og forudsigelighed

Kendetegnene for Kvarteret er, at det er præget af befolkningstæthed, meget trafik og aktiviteter, der foregår på tværs af steder, aldersgrupper og tidsrum. Eksempelvis i form af legende børn på gaderne, løbeklubber, folk der går ture med deres hund, forældre der bringer

¹⁰¹ En anden kritik af Gibsons *affordance* begreb fremsætter Oliver Martin (2005) i artiklen *The problem with affordance*, hvor han blandt andet anfægter Gibsons manglende præcisering af, hvordan nye *affordances* bliver til. Med afsæt i teknologistudier rejser Martin et spørgsmål om læring. Til trods for, at nærværende afhandling ikke går ind i en lærings eller dannelsesdiskussion, vil det være interessant i et eventuelt videre studie at undersøge, hvilken dannelse, der er tale om når, mennesker bruger byen gennem selvorganisering.

¹⁰² Den britiske antropolog Sarah Pink er i sit arbejde med visuel og sanselig antropologi markant inspireret af Tim Ingold (se Pink, 2007, 2009, 2012).

børn til og fra fritidsaktiviteter, folk der slapper af på græsarealer m.v.. Kvarterets høje boligblokke medvirker til, at beboere har god udsigt fra lejlighederne, hvilket gør det sværere at være uden for uden at blive set af de lokale beboere. Disse socialgeografiske forhold påvirker informanternes måde at søge efter potentielle steder i Kvarteret på.

I kontrast til de Spontane Steder og Undergrundsmiljøet har stederne i Kvarteret været sværest at få adgang til, når jeg som udefra kommende forsker har nærmet mig. Stederne har haft en intim karakter, hvorfor grænserne for socialiteten har været markant konstitueret. Muligheden for at aktivere et stedspotentiale på disse steder var derfor afhængig af Kvarterets sociale fællesskaber og adgangen hertil. Det synliggør, at muligheden for at se potentialer i steder kræver, at man er en integreret del af Kvarteret. Det fremstår centralt i det empiriske materiale, at brugen af steder påvirkes af den sociale genkendelighed, der er i Kvarteret. Da jeg spørger informanten Sasha på 16 år om, hvem hun møder i Kvarteret, fortæller hun:

"Min gode kammerat Morten og hans ven Anders, vi sidder tit og få en cola og snakker. Og de har også nogle venner, der kommer, og så møder man nogle nye mennesker. Men de sidste 10 år, der har jeg ikke mødt så mange, for det er så lokalt, jeg siger 'hej' til alle herude. Da vi havde udvekslingsstuderende på besøg, da kunne de ikke forstå, hvorfor vi sagde hej til alle her, for det gør de ikke i Polen. Vi er jo en stor befolkning, men ikke i det her kvarter. Så spurgte de: 'Hvor kender du dem fra?', 'Jamen jeg kender dem ikke, de bor her bare'. Det forstod de ikke, det var underligt for dem, men de synes, det var en god ting, men i Polen er de nok sådan, at man mere passer sig selv, hvor her lægger man vægt på fællesskab." (Gående interview i Sashas kvarter, 29.06.2011).

I citatet er det tydeligt, at brugen af Kvarteret er afhængig af en social genkendelighed. Gibson beskriver, at et steds affordances skal studeres i mødet med materialitet og den givne situation. Sasha beskriver, hvordan hendes måde at bruge Kvarteret på er præget af, at hun sjældent møder nye mennesker, og selvom hun ikke kender alle, er brugen af Kvarteret præget af social genkendelighed: man kender ofte hinanden, hinandens søskende, forældre og de pædagoger, der er tilknyttet Kvarterets institutioner. Den sociale genkendelighed fortolker jeg som et udtryk for, at informanterne har en større social forpligtethed over for hinanden i Kvarteret. Flere informanter beskriver, at det giver en tryghed eller en følelse af at føle sig hjemme.

Brugen af Kvarteret handler i høj grad om at være sammen (frem for at organisere en begivenhed som ved de Spontane steder), hvor informanterne opsøger steder med bevidsthed om, at der er folk, man kender, i nærområdet. De sociale dimensioner præger graden af uforudsigelighed, da personer i mere eller mindre grad kender hinanden, kender hinandens måde at bruge Kvarteret og steder i bestemte tidsrum på. Dette kendskab giver folk i Kvarteret en indbydes social forpligtelse. På den ene side kan den sociale forpligtelse ses som værende begrænsende for de givne affordances, men omvendt kan trygheden og mindre uforudsigelighed være en social dimension, der understøtter, at man ser potentialer ved steder (jf. Gibson, 1986:239-240). Som Gibson argumenterer, afhænger potentialetilskrivningen af de enkelte personer (Gibson, 1977). Byttede man informanter fra de Spontane Steder og Kvarteret om, ville de reagere forskelligt på de sociale dimensioner.

I Kvarteret kan personer bruge steder sammen på samme tid, selv om de gør noget forskelligt, eksempelvis mødes flere personer på multibanen og i skolegården efter lukketid. Andre informanter opsøger, på grund af den sociale genkendelighed, steder, hvor de kan være alene. Forskellen på informanternes måde at opsøge steder på illustreres eksempelvis ved, at nogle personer opsøger et skur på børnehavens matrikel.

Fotografiet viser et skur på udendørsarealet til en børnehave, som informanter i kvarteret indtager i aftentimerne.

Foto nr. 20: Anne-Lene Sand

En informantgruppe, som er mellem 14-21 år, beskriver daginstitutionsarealer i aftentimerne som gode steder i Kvarteret. Fotografiet (nr. 20) er taget på et udeareal i en børnehave, skuret er omgivet af sandkasser, borde, legehuse, gynger og andet legetøj, som anvendes af børn tilknyttet institutionernes åbningstid.

Ud over de respektive målgruppers brug af legepladserne anvender andre personer stederne uden for åbningstiden. På forskellige hverdagsaftener og i weekenderne tages legepladserne i

brug. Sidder man på den røde bænk, kan man ikke se, og ikke blive set fra, de boligblokke og fodboldbaner, der ligger placeret bag skuret. På grund af træer foran skuret kan man heller ikke ses fra den større vej, som daginstitutionen ligger på.

Tre sammenlignelige steder er observeret, og centralt for dem alle er, at de ligger på institutionsarealer, som ikke benyttes i aften- eller weekendtimerne. På disse steder kan informanterne sidde og snakke. Jeg observerer, at de hører musik på telefonen, ryger, spytter, laver tags, spiser pizza, drikker cola m.v.. Skuret på børnehavens matrikel bliver om aftenen til et "hænge ud" sted. Da jeg spørger tre fyre, hvorfor de sidder netop dér, siger en informant kort: "*vi kan sidde her for os selv*". Som tidligere nævnt møder informanterne ofte mennesker, de kender, i Kvarteret. Jeg ser en sammenhæng imellem den sociale dimension, der kendetegner kvarteret og måden, hvorpå disse informanter bruger institutionsarealer om aftenen. For disse informanter handler det ikke om tryghed i Kvarteret, men de ser nye affordances og potentialer ved steder, hvor de kan være alene. Det betyder, at stedets affordance er betinget af tid og sociale dimensioner (Gibson, 1979). Ved at stedet tages i brug uden for den institutionelle åbningstid, har informanterne mulighed for at tillægge stedet egne betydninger.

I ovenstående fremstår stedets materialitet som værende mindre betydningsfuld, og stedspotentialet er særligt under indflydelse af omgivelsernes sociale og geografiske forhold: meget social aktivitet, social genkendelighed og forpligtethed til beboere, familie og venner.

Inden de sociale dimensioner i Undergrundsmiljøet analyseres, vil jeg yderligere undersøge, hvordan informanter forklarer, at forudsigelige steder har mere potentiale i bestemte tidsrum på døgnet.

Stedspotentialeforskelle i døgnets tidslommer

Fotografiet indfanger et dobbelt forhold, som viser, hvordan to forskellige tidspunkter skaber forskellige rum for, hvordan børnehavens materialiteter kan anvendes. Denne empiriske viden nuancerer Gibsons afforance begreb, da empirien viser, at tid er et forhold, der ændrer et steds og materialiteters affordances. I baggrunden af nedenstående fotografi (nr. 21) ses rutsjebanen, sandkassen og legetøjet, som repræsenterer en form for handlerum, målgruppe, legetype og hverdagslig tidsrum.

I fotografiets forgrund ses et tag på ryglænet af en bænke i en pavillon. Jeg har observeret forskellige unge sidde i pavillonen om aftenen. Fotografiet illustrerer, hvordan legepladsen bruges i to forskellige tidsrum med tilhørende intentioner og funktionslogikker. Tag'et markerer to former for steds-brug i to forskellige tidsrum, hvor børn og pædagoger har andre intentioner end de personer, jeg har fulgt i feltarbejdet.

Foto nr.21: Anne-Lene Sand

I Kvarteret beskriver Sasha, hvordan skolegårdens handlingslogikker ændres uden for skolens åbningstid, og hvordan hun ændrer adfærd i forskellige tidsrum på samme sted.¹⁰³ Følgende dialog er et uddrag af et stedsinterview foretaget i Kvarterets skolegård om aftenen.

Al: "*Men ændrer skolen sig fra dag til aften?*"

Sasha: "*Ja ja, fuldstændig, man er meget mere afslappet, man tænker ikke 'nu skal vi snart ind, for frikvarteret er færdigt', man bliver ikke forstyrret om aftenen, der er stille, der er ikke nogle mennesker, og man føler sig tryk, for man går på den her skole.*"

Al: "*Kan du lave andre ting her om aftenen end om dagen?*"

Sasha: "*Man er ikke så fri, når lærerne er her, for hvis man bliver lidt højlydt, så kan de godt sige, at man skal dæmpe sig lidt, nu kan man bare råbe ad helvede til, hvis man skal sige det på den måde.*"

Al: "*Hvis der kom en lærer, når du sad her om aftenen, vil det så ændre din måde at være på?*"

Sasha: "*Ja (siger hun prompte, red.), det er noget der kommer automatisk, jeg har meget respekt for lærerne. Jeg har mere en facade, lidt falsk kærlig, jeg er nok opdraget som i*

¹⁰³ Sasha inddrages primært til at fortælle om stedet på denne måde, da hun er en af de eneste informanter fra Kvarteret, der har fortalt om Kvarterets sociale dimensioner på så tydelig en måde.

Tyrkiet, hvor man har respekt for ældre og lærere. Når jeg er sammen med veninderne, kan jeg sagtens bande eller fyre en joke af, der er helt sort. Jeg vil sige, at der er to sider af mig, også over for mine forældre.”

Med eksemplet vil jeg fremhæve to pointer. Eksemplet illustrerer, hvordan de normer og den rammesætning, der er indlejret i forskellige tidsrum på skolen, er med til at ændre den måde, som nogle informanter er til stede i skolegården på. Den karakter, som skolegården har i skoletiden, er rammesat af forhold, som er med til at indskrænke informanternes måde at bruge steder på. Sashas respekt for autoriteter forklarer hun med reference til sin baggrund med tyrkiske forældre. Sasha udtrykker, hvordan lærere og voksne er en autoritet, som rammesætter hendes praksis. I forhold til Gibsons affordance-begreb kan autoriteters tilstedeværelse minimere muligheden for at se nye potentialer ved stedet. Skolegårdens velkendte og forudsigelige rammer minimerer stedets spontane karakter, men forholdene ændrer sig uden for skolens åbningstid.

Eksemplerne viser, at affordances ikke er konstante (jf. Gibson, 1979) og tager form i lommer i hverdagens tidsrytmer, hvor steder kan indtages på andre præmisser. Samtidig er graden af spontanitet influeret af den forudsigelighed og sociale forpligtelse, som er en del af stedet. På Kvarterets etablerede steder som multibanen, boldbanen, rollespilslokalet og skolegården er der grænser for spontaniteten og potentialerne for at være selvorganiserende er mindre frie. For begge eksempler er det tydeligt, at informanterne indtager et sted i et andet tidsrum, hvori de i højere grad kan bruge stedet, som de har lyst. Tryghed er et parameter, informanter i kvarteret nævner som værende centralt for dem i forhold til, hvordan de ser og tager stederne i brug. Forholdet mellem tryghed og forudsigelighed står i kontrast til den måde, informanterne indtager Spontane Steder og Undergrundsmiljøet på. I disse stedsmaterialer er stedet og den givne praksis præget af social diversitet og uforudsigelighed.

Hidtil har jeg vist, hvordan Kvarteret er præget af befolkningstæthed, social genkendelighed og mindre uforudsigelighed. Disse rumlige forhold reagerer informanterne forskelligt på, og derfor er der forskel på, hvornår informanterne definerer steder som gode. For nogle informanter har tryghed og genkendelighed værdi for dem, fordi de frit kan bevæge sig i og mellem Kvarterets steder. Andre informanter opsøger steder, hvor de kan være alene, og derfor ser de potentialer i at opsøger steder i tidsrum, hvor de ændrer funktionslogik. Eksempelvis skolen og daginstitutionsarealer. Et sted kan derfor betragtes som godt i

aftentimerne, hvorimod det i dagtimerne er ubrugeligt for informanterne. Det empiriske materiale fra Kvarteret viser ydermere, at for nogle informanter kan voksnes eller autoriteters tilstedeværelse være sociale dimensioner, der begrænser deres måde at være til stede på. Afsnittet har vist, hvordan steders potentialer ikke udelukkende opstår i mødet imellem den enkelte og stedets materialitet, men også er influeret af tidslige og sociale dimensioner. I forhold til Undergrundsmiljøet og Spontane Steder er Kvarteret karakteriseret ved mindre spontanitet og mindre rum til fri fortolkning.

I det følgende illustreres det, hvordan den måde, informanterne fra Undergrundsmiljøet bruger steder på, er influeret af, at informanterne i høj grad identificerer sig socialt med hinanden.

Undergrundsmiljøet – et socialt omdrejningspunkt for den stedslige organisering

I Undergrundsmiljøet har informanterne et sted, der er afgrænset materielt og er relativt forudsigeligt i forhold til det sociale fællesskab. Selvom rammerne for stedet er defineret af en ledelse, giver stedets få regler mulighed for, at informanterne kan engagere sig i forskellige projekter og ideer. Samtidig er der basisudstyr som musikgrej og fadølsanlæg til rådighed, som giver personerne et materielt afsæt til eksempelvis at arrangere koncerter. Disse koncerter skal dog holdes på stedets matrikel. Hallen (se foto nr. 19 i kapitlets indledning) ligger ved siden af Pakhuset¹⁰⁴ og har som nævnt været sted for forskellige spontane møder og begivenheder. Selv om begge steder understøtter alternative udtryksformer, har brugen af hallen en større grad af forudsigelighed end Pakhuset. Det interessante ved folkene i Undergrundsmiljøet, som bruger begge steder, er, at mange af folkene støtter hinandens ideer, også selvom de ikke er inden for samme specifikke praksis (musik, dans, skate m.v.).

I Undergrundsmiljøet har den sociale forpligtelse en anden karakter end i Kvarteret, da informanterne kender hinanden og samles ud fra en ikke ens men dog sammenlignelig interesse. Personerne på stedet engagerer sig i forskellige sociale møder såvel som musikalske og kunstneriske udtryk: undergrundsmusik, festivaler, kunst, at jamme, skateboarde, shuffle, hænge ud m.v. Fælles for informanterne er, at de aktivt tager steder i brug, men at de bruger stederne forskelligt. Claus har 15 års erfaringer fra Undergrundsmiljøet, beskriver, hvordan de kender og bruger hinanden på en særlig måde:” *Vi har samme interesse, vi kan tale med*

¹⁰⁴ Som tidligere nævnt er Pakhuset et tilhørssted for folk, der ønsker at spille musik, lave kunst, arrangere koncerter m.v.

tekniske termer, arbejds sproget kan man kalde det, det giver en større forståelse for hinanden og hvad man interesserer sig for. Og det drager også os sammen udenfor.” (Claus, 38 år, stedsinterview på Pakhuset, 11.08.2011). Fordi de bruger nogenlunde samme steder og har forståelse for hinandens alternative udtryksformer, hvad enten det er at shuffle eller arrangere koncerter, har de en social forpligtelse over for hinanden. Tobias bruger selv Pakhuset til at spille musik og arrangere koncerter. Jeg spørger ham, hvem der sætter dagsordenen. Han forklarer: ”Det fungerer meget ad hoc hernede, hvor man kan gribe det, der kommer, og det er nok en af mine fineste opgaver hernede, det er, at skubbe bag på folk hernede, dem der vil noget, at kunne bakke dem op.” (Tobias, 36 år, stedsinterview på Pakhuset, 05.06.2011). Tobias’ perspektiv er ikke enkeltstående i det empiriske materiale. Selvom folk engagerer sig i forskellige ting, er der en kollektiv forståelse for, at der er opbakning til folk, der tager initiativ. I interviewene med Louise, Tobias, Malek og Kasper¹⁰⁵ fra Undergrundsmiljøet fortæller de ydermere, at folkene ”dernede” ved, at de bruger Pakhuset og andre steder i byen på en anden måde end eksempelvis dem, der bruger meget tid nede i midtbyen. Derfor ønsker de heller ikke negativ opmærksomhed fra udefrakommende (borgere, politi eller politikere), da det vil begrænse deres brug af steder. Dette anser jeg som en form for social forpligtelse over for hinanden og stedets renommé i forhold til byen. De vil ikke risikere at ting ”løber løbsk”, som Kasper siger, og derfor støtter de ofte hinandens handlinger, og de guider hinanden i, hvordan de organiserer deres praksisser.

Deres sociale indforståethed om, hvordan de støtter op omkring hinandens brug af byen, kan i nogle tilfælde virke begrænsende for de affordances, de ser ved steder, men samtidig opererer de ”ad hoc”, som Tobias siger, med hinanden i ryggen. Det kan give mod på at afprøve steders grænser og funktionslogikker. Informanterne kan godt organisere sig spontant, men handlingerne er styret af en fælles forståelse af, hvad der er legitimt. Socialiteten er dermed ikke afhængig af, hvor informanterne bor geografisk, men af at have en forståelse for nogle grundlæggende værdier og sociale praksisser.

De Spontane Steder er i forhold til Kvarteret og Undergrundsmiljøet præget af uforudsigelighed, hvilket medfører en risiko (Franck and Stevens, 2007, Lefebvre, 1996). I det næste afsnit illustrerer jeg med empirisk afsæt i Spontane Steder, hvordan denne risiko og uforudsigelighed er en central rumlig kvalitet for informanternes brug af steder. Jeg analyserer

¹⁰⁵ I Bilag A er Kasper kategoriseret under Spontane Steder, da han bruger byen med en højere grad af uforudsigelighed. Han har samtidig tilknytning og kendskab til personer Undergrundsmiljøet.

sammenhængen mellem Spontane Steder, social forpligtelse og stedspotentialer. Eftersom Spontane Steder tildeles øget analytisk opmærksomhed i afhandlingen, går jeg i det følgende tættere på stedet og fremanalyserer informanternes egne definitioner af gode steder i byen. Tim Ingold inddrages med henblik på at forstå, hvordan flere sansemæssige aspekter er en del af de potentialer, informanterne ser ved stederne. Det analyseres ydermere, hvordan et stedspotentiale kan tage form gennem forskellige processer: spontant, over tid og gennem en målrettet optik for bestemte stedspotentialer.

Byens ”grå oaser” – spontanitet og sociale uforudsigelighed

Ud fra betegnelsen ”grå oaser” nærstudies de steder, som er præget af høj grad af spontanitet og uforudsigelighed. I kontrast til ovenstående steds-materiale er det centralt for steds-karakteren og stedspotentialet ved byens ”grå oaser”, at de ikke er bundet af sociale begrænsninger. Jeg diskuterer først den empiriske betegnelse de ”grå oaser”, hvorefter jeg analyserer de sociale, materielle og geografiske forhold, der influerer på, hvordan informanterne definerer et sted som godt. Følgende empiri er fra et stedsinterview med Troels i en kælder i en forladt fabriksbygning i Aarhus midtby.

”Rå og håbløs” - stedskvaliteter

Imens vi står i den fugtige kælder, i skæret fra en lommelygte, forklarer Troels, at det er vigtigt, at man ikke kan høre musikken fra ravet¹⁰⁶, når man befinder sig uden for bygningen. Informanterne fra OPP og under broen opsøger steder, som ligger fjernt fra beboelse, under jorden eller op ad veje med støjende trafik. Det viser, hvordan informanterne opsøger steder ud fra lyd og lydets sammenspil med stedet og omgivelserne, hvilket er et ekstra sansemæssigt forhold, som stedets kvalitet vurderes ud fra.

Når høresansen og fokus på lyd er en del af informanternes sansemæssig tilgang til stedet, kræver det en udvidelse af Gibsons affordance-perspektiv. Med et socialantropologisk, socialgeografisk og filosofisk afsæt udvider Tim Ingold Gibsons todimensionale perceptionsforståelse, *synet i kroppen*: ”... (it) is not the achievement of a mind in a body, but of the organism as a whole in its environment, and is tantamount to the organism’s own exploratory movement through the world.” (Ingold, 2000:3).¹⁰⁷ Sansning reduceres ikke til

¹⁰⁶ Rave knytter sig til ordet *techno-rave* og er en betegnelse for en større fest, hvor man danser til technomusik.

¹⁰⁷ Ingold udvikler en triadisk teoretisk ramme ud fra: Hans Jonas som skelner mellem modaliteterne høre-, syns- og den taktile sans. Ingold inddrager Gibson i forhold til at forstå synets tilknytning til det omgivende miljø og

øjets rækkevidde, men inkluderer syn, hørelse og følesanser som en helhedsorienteret anskuelse af forholdet mellem krop og fysiske omgivelser. Ved at inddrage Merleau-Ponty placerer Ingold kroppen i mødet med og sansningen af verden, hvor sansninger og kroppens bevægelser influerer hinanden (ibid.:263).

I det følgende citat beskriver Troels, hvordan de opsøger materialiteter og potentialer, der knytter sig til betegnelsen ”rå og håbløs”.

"Tilbage til spørgsmålet om hvorfor det er fedt, at komme her. Det her er en af de der små grå oaser. Nogle savner grønne oaser, det her det er så en beton oase. Den er ikke blevet ødelagt, eller hvad kan man sige, af kapital, den står stadig væk og er rå og håbløs og det er lige præcis det, man gerne vil ha'." (Troels 36 år, 12.10.2011).

Steder, der er rå og håbløse, er endnu ikke blevet ødelagt af byplanlægningens kapitaliserede intentioner. Disse steder er i industrielt og offentligt perspektiv blevet betegnet som *spaces of waste* (jf. Edensor, 2005), da de betragtes som havende en formåls- og nytteløs værdi. Herudfra kan *håbløs* være byplanlæggerens betegnelse, men det håbløse er for informanterne fuldt af håb, nærmere betegnet potentielt for deres selvorganiserende praksis. I dikotomien mellem *grønne* og *grå oaser* opstår en sammenlignelig kontrast. Frodigheden, der knyttes til grå oaser handler om en anden frodighed end den, der forbindes grønne oaser. Frodigheden handler om steds- og handlingspotentialer, steder for fortolkningsfrihed og nye formgivninger, hvilket opstår, når ingen har en aktuel investering eller interesse i stedet.

Informanterne forbinder konkrete materialitets- og steds-kvaliteter til steder der er *rå og håbløs*. Der er helt konkret tale om, at ting ikke må være ”for fint”¹⁰⁸, da det minimerer muligheden for at tage det alternativt i brug. Stederne, som både kan være udendørs og indendørs, er derfor ofte snavsede, beskidte og rodede. De ting, der er til stede, kan betragtes som skrald eller ting, der skal smides ud. Stedernes materialitet skal have sådan en karakter, at de godt må gå i stykker. Flere steder har overflader af rå beton, fugtig luft, graffiti m.v., hvilket er med til at forstærke oplevelsen af at være på stedet. For flere informanter er det en fordel, hvis der er strøm eller en alternativ vej til strøm. Strøm tillægger stedet nye

den subjektive historik. Derudover trækker han på fænomenolog Maurice Merleau-Pontys vægtning af kroppens betydning for at skabe erfaringer i verden. (Ingold 2000:258).

¹⁰⁸ Betegnelsen ”for fint” stammer fra citatet ”Så har vi været inde at inspicere stedet og fundet det en tand for fint.” Se afsnittet *At målrette blikket mod bestemte materialiteter og praksispotentialer*.

affordances, da strøm giver mulighed for at spille techno eller koncerter og lave lys. Har steder ikke strøm, fortæller informanter fra OPP og under broen, at de lejer en generator.

Foto nr. 22: Anne-Lene Sand

Foto nr.23: Anne-Lene Sand

Fotografierne (nr. 22 og 23) er taget ved en nedlagt fabriksbygning i Aarhus. Fotografiet udenfor vidner om en nedlagt bygning, hvor personer har malet graffiti på stedet. I forhold til fotografiet taget indenfor forklarer Troels fra OPP, hvordan de så kælderlokalet have potentiale i forhold til at afholde et OPP-rave. Under stedsinterviewet med Troels kommenterer han, at de nye OPP-arrangører har isoleret kældervæggene med pap med henblik på at skabe god akustik for technomusikken.

Det fotografiske materiale, min feltvandring på stedet, og stedsinterviewet med Troels, viser, hvordan flere forskellige personer har set sammenlignelige potentialer i stedet: der er graffiti, skrald der er fejlet sammen i hjørnerne, der er opstillede møbler.¹⁰⁹ Stederne har en historik, som influerer på den måde, informanterne tager det i brug på. ”Grå oaser” bliver ikke blot et symbol på steder, som konstitueres ud fra den aktuelle sansemæssige praksis, men også ud fra den historik, som andre personers sprog og udtryk vidner om. Casey definerer sted som en *event*¹¹⁰ der forstås som et sammentræf (*a gathering*) af flere fænomener: “Places also gather experiences and histories, even languages and thoughts.” (Casey, 1996:24). Ifølge Casey konstitueres sted ud fra et sammentræf af forskellige forhold: stedets materialitet, fysiske måder at bruge stedet på, måder stedet opleves på, sociale dimensioner, forskellige

¹⁰⁹ Et yderligere eksempel herpå er, at informanterne fra broen vælger at holde tredje bro-koncert i disse kælderlokaler, da stedet under broen bliver asfalteret og anvendt til industri. Stedet er derfor velkendt inden for en sammenlignelig gruppe mennesker (denne gruppe mennesker analyseres i kapitel 8: *Matrikelløse fællesskaber*).

¹¹⁰ *Event* er Caseys betegnelse for at forstå stedets konstruktion, og jeg anvender primært begrebet i denne sammenhæng. Men også i empirien anvender en informant betegnelsen i forhold til deres OPP-events.

former for udtryk og sprog, og den historik og kultur, der knytter sig til stedet. Ifølge Ingold er mødet mellem personer og stedet præget af en sensibilitet over for selve konteksten, hvilket er et perspektiv, som er forskningsmæssigt negligeret i eksempelvis semantiske studier (Ingold, 2000:161). Syn, hørelse og den taktile sans skal anskues som en helhed i forhold til at opnå en erfaring (ibid.:268). Empirien viser, hvordan informanterne opsøger steder ud fra en sensitivitet over for førnævnte forhold.

Fra Undergrundsmiljøet og Aarhus er informanternes valg og brug af steder i byen ofte præget af spontanitet, men det er ikke ensbetydende med, at deres praksis er tilfældig. Informanterne opsøger steder med særlige karakteristika, som dels er materielt og kropsligt betonedede, men i overvejende grad handler om, at de på disse steder har mulighed for at tillægge steder egen betydning og organisere en praksis på selvstændig vis. Der er forskel på byrum og de handlemuligheder, der knytter sig til stederne, og derfor opsøger informanterne steder, som ikke er entydigt defineret på forhånd og af andre. Men stedspotentialer og handlemuligheder er ikke bare synlige og frit tilgængelige. Som socialgeograferne Franck og Stevens (2007) argumenterer for, gøres et rum *loose*¹¹¹, når et handlingspotentiale aktiveres, men det afhænger af den enkeltes evne til at aktivere potentialet (se Stevens, 2007). En parkeringskælder er eksempelvis først løst i det øjeblik, nogle personer indtager det og knytter egne praksisværdier hertil. Man kan ikke sige, at informanterne fra Spontane Steder, Undergrundsmiljøet eller Kvarteret er bedre til at aktivere det 'løse' og opsøge nye potentialer. Der er rettere tale om, at de på forskellig vis sanser potentialer i de lokalområder, de bor i (Ingold, 2000). Stedspotentialer og den aktive formgivning heraf er derfor afhængige af den enkeltes og fællesskabets måde at forstå og gå til stedet på (jf. Casey, 1996).

Ved at inddrage Gibsons begreb om affordance, suppleret med Ingolds fokus på sansning af sted og kontekst og Caseys perspektiv på sted som værende en sammensætning af sanselige forhold har det bidraget med en viden om, hvordan byens "grå oaser" har potentialer for selvorganiserede praksisser. I afsnittet har jeg fremanalyseret, hvad der karakteriserer byens "grå oaser". Grå oaser er en empirisk betegnelse for den analytiske kategori Spontane Steder. Troels' betegnelse "grå oaser" anvender jeg til at fremhæve nogle stedstypiske træk for denne type af steder og stedspotentialer. Karakteristisk for grå oaser er, at der er tale om forfaldne, ubenyttede og misholdte bygninger eller udendørs steder, hvis materialiteter godt må gå i stykker, og hvis overflader er snavsede og beskidte. Disse steds-typiske træk viser, at ingen

¹¹¹ *Loose space* betyder, at rummet er løst defineret og lægger op til højere grad af fortolkningsfrihed (Franck and Stevens, 2007).

har økonomisk ejerskab eller social ansvarlighed over for stedet, hvilket betyder, at Troels og de andre informanter kan bruge stederne på en mere grænseoverskridende og fri måde.

I det følgende illustrerer jeg, hvordan informanterne under broen relaterer deres brug af sted til byens geografiske forhold og hvordan et stedspotentiale udvikler sig over tid.

I byen og samtidig væk fra byen

En informant fortæller, at han har hørt om personer, der mødes et sted under en bro. På Facebook finder jeg en begivenhed annonceret omkring broen og skriver en besked til de fire personer, der står som arrangører. De er imellem 21-24 år og kender hinanden fra skolen, fra musikken, fra den samme omgangskreds i byen. På forskellige måder interesserer de sig for musik, en arrangerer koncerter i det lokale øvelokale, to spiller i band, og en studerer elektronisk musik. Med musikken som omdrejningspunkt indtager de et sted under en bro, hvor de opdager et potentiale til at udtrykke sig musikalsk.

Stedet under broen ligger en kilometer fra bymidten. Under stedsinterviewet fortæller informanterne på forskellig vis om, hvorfor de vælger at være på dette sted. De aspekter, jeg vil fremhæve i dette empiriske eksempel, er forholdet mellem funktionalitet og by, og hvordan informanterne videreudvikler stedets potentialer processuelt. Et steds affordances (Gibson, 1979) udvikles ikke kun i mødet med stedet, men også ud fra intenderede handlinger, som processuelt udvikles over tid. Dertil vil jeg perspektivere informanternes praksis til de sociale dimensioner, som har vist sig centrale i de to andre typer af empiriske stedsmaterialer.

Foto nr. 24:
City-Map Danmark

To af informanterne opdager stedet, da de vandrer rundt i byen. Siden da er de kommet tilbage: ”*Der er noget særligt ved at være hernede.*” fortæller de. Om stedets bymæssige placering forklarer de, at stedet ligger lige uden for midtbyen og hengemt, hvilket er en kvalitet ved stedet. Folk, der går over broen, ser ikke mod stedet, men ind mod byen og togskinneerne, som leder væk fra byen. Derudover skjuler trafikken på broen lyden af deres snak og musik. Sebastian forklarer: ”... *alligevel så foregår verden sådan helt normalt lige deroppe*” (han peger op på broen, som er lige over os og vi ser alle op). I deres oplevelse af stedet sanser de omgivelserne, og de forholder sig eksplicit til, hvad der foregår ”*deroppe*”, som hverdagstrafikken over broen. De forklarer, at det er vigtigt, at stedet ligger med tilpas afstand til beboelse, da de ikke ønsker, at nogen bliver generet af, at de er dernede. I kontrast til Kvarteret søger de ikke steder, hvor de kan gemme sig tæt på beboelse, men de søger væk fra beboelse.

På luftfotografiet ses broen og stedets omgrænsende geografiske områder, hvor togskinne eller cykelsti leder til broen. Går man ikke de veje, skal man, for at komme til stedet, kravle ud over broen via en lille vindeltrappe og passere gamle togvogne eller kravle ned ad en stejl jordskrænt. Vejen til stedet aktiverer andre sanser, og sanserne medvirker til, at stedet får potentiale af at være spændende (jf. Ingold, 2000)(mere herom i analysekapitel 7).

Stedets geografiske placering i forhold til byen influerer informanternes måde at se muligheder i stedet på. Under broen er de ikke omgivet af en bestemt funktionslogik og andre folk, der tolker deres handlinger. Den betydning, de tilskriver stedet, er dermed afhængig af byen og menneskelivet, der omgiver stedet. Derfor kan de følge deres lyst og at sætte rammerne såvel som indhold for deres brug af stedet. Mangel på retningslinjer, tidsrum og social forpligtelse understøtter de potentialer, informanterne knytter til stedet og skaber mulighed for at etablere en spontan brug af stedet.¹¹² På denne måde kan informanterne både være i byen, men tager samtidig afstand til byen som et formelt socialt rum, hvilket informanten Mark betegner som ”*det formaliserede byrum*”. I relation hertil kan Ingolds (2000) måde at forstå personers sansning i og af miljøer, betragtes som en tilgang til der synliggør, hvordan personer, forhandler forholdet mellem socialitet og materialitet. Forhandlingerne har rødder i sansninger og kommer til udtryk i den måde, informanterne

¹¹² Grundet vejarbejde under broen blev koncerten flyttet det tredje år (i 2013) til lokaliteten vist på foto nr. 2. Informanterne havde hørt, at bygningen tidligere var blevet brugt til raves og fester, og derfor fandt de den velegnet til deres koncert.

vælger at søge væk fra nogle steder/bydele og opsøger specifikke steds karakteristika og stedspotentialer.

Antropologen Clifford Geertz (1996) retter et tilsvarende fokus på forholdet mellem sanser og sted. I antologien *Sense of Place* forklarer Geertz, at man ved at udforske, hvordan steder sanses, skaber nuancerede stedsanalyser: "...they will bring (...) a grasp of what it means to be here rather than there, now rather than then, without which understanding will be thin, general, surface, and incomplete." (Geertz, 1996:262). Ifølge Geertz nuanceres forståelsen af de minutiøse forskelle på at være et sted frem for et andet i et givent tidspunkt gennem medtænkning af sanser. Det er netop disse forskelle, som gennem informanternes fortællinger og praksisser får karakter. Som hidtil illustreret er det subtile processer, materialiteter, geografiske distancer og sociale dimensioner, der er afgørende for, hvorfor informanterne opsøger bestemte steder i byen. Ingold, Geertz og nærværende afhandlings antropologiske tilgang til stedet er central i forbindelse med at indfange de subtile steds karakteristika.

I det følgende udforskes forskellige måder, hvorpå potentialer tager form: at være målrettet mod et potentiale, potentialer der udvikles over tid, og spontan brug af steder. Jeg inddrager først empiri fra de Spontane Steder og viser, hvordan nogle informanter målrettet opsøger og vurderer bestemte steder.

At målrette blikket mod bestemte materialiteter og praksispotentialer

Folkene bag OPP opsøger steder ud fra en specifik intention om at afholde raves. Disse raves er inspireret af det britiske undergrundsfænomen *Other Peoples Properties* (OPP). Baseret på tidligere erfaringer med at lave raves og fester i byen har informanterne over tid defineret og vurderet nogle steds karakteristika som velegnede. Som tidligere nævnt betegnes disse steder som "grå oaser".¹¹³ Nedenstående empiri og dialoger er fra en transskribering af videoen, som er lavet af journaliststuderende.

"Fem drenge går ud af en bil. De forsøger at komme ind til en fabriksbygning, men først skal de passere det hegn, der flugter langs bygningens matrikel. De er alle iklædt jeans og T-shirts. Det er sommer. Først efter de har kravlet under og over et hegn, åbnet en forsegleet dør, kommer de ind i bygningen og Troels siger: "Hvad siger I til det?" Med

¹¹³ Særligt Troels taler ud fra mange års erfaringer som grundlægger af OPP i Aarhus og fortæller om møder og erfaringer med andre personer, der bruger byrummet på en sammenlignelig måde. Grundet Troels' baggrundsviden og erfaringer har han status som primærinformant.

brug af lommelygter ser de nærmere på bygningen, hvorefter de smutter ud til bilen. Troels forklarer: ”Så har vi været inde at inspicere stedet og fundet det en tand for fint til, at vi i aften tør at sætte det i værk her, så vi bakker ud og tager ud til et tidligere gerningssted for at se, om vi kan komme ind der. Så festen er rykket, og nu har vi lidt mere travlt, end vi havde før.” Seks timer før OPP starter, tester de en anden ”location”, som de kalder det. Da der ingen strøm er i denne bygning, leder de efter en strømkilde i bygningen, hvilket udløser en alarm. De smutter hurtigt og venter på afstand uden for bygningen, hvis en vagt skulle komme. Vagten kommer, og efter han har inspiceret bygningen, går de igen ind i bygningen, hvor det er mørkt og gulvene knager. Bygningen virker ubenyttet, lokalerne runger af tomhed, og gulvet er snavset. Til aftenens OPP-fest udvælger de et stort lokale med højt til loftet og skodder for vinduerne. De finder en ventilation, hvor de kan trække strømledninger mellem to lokaler. En af dem forklarer, at hvis relæet går, skal de kunne skifte sikringen, men samtidig kan de ikke gå igennem alle lokaler og trække strøm på grund af alarmerne.” (Feltnoter fra video observation).

Uanset om der er tale om fabriksbygninger, industriområder, stedet under broen, nedlagte haller eller bygninger, går informanterne efter nogle stedsspecifikke karakterer. For informanterne ved de Spontane Steder har stedet som form og æstetisk udtryk en særlig betydning. Informanterne søger ikke blot at være et sted, men stedet bliver en integreret del af det udtryk, de vil skabe. I ovenstående citat skaber informanterne nogle bevidste sanselige kriterier for stedets karakter og potentialer. Det ses ved, at de inspicerer stederne kropsligt med henblik på, at finde det ’rigtige sted’.

Som i ovenstående vurderes et steds egnethed kollektivt, og med prædikatet ”for fint” vurderer de stedet som værende ikke egnet. I deres målrettede søgen efter et sted vurderes kvaliteten af et sted højere end det faktum, at der er kort tid til at arrangere aftenenes rave. Kvalitetskriterierne handler ikke om komfort, men om at stedet er tilpas nedlagt og slidt til, at de kan tage det i brug i nogle timer. Sammenligneligt for de andre informanter, jeg har talt med, er, at de samtidig skræddersyr praksis ud fra stedets form, udtryk, tid, socialgeografiske placering og handlemuligheder. Brugen og forståelsen af byen er skærpet ud fra et målrettet blik, hvor steder vurderes i forhold til praksis.

Selv om informanterne fra OPP gå efter stedskarakteren ved de ”grå oaser”, fastholder de samtidig et spontant element ved at forberede ravet på samme dag, som det afholdes. De

tvinger sig selv til at bruge stedet ud fra nogle basale tidslige og materielle præmisser. En præmis for deres målrettede søgen er således, at de arbejder inden for en begrænset tidsramme. Det indikerer, at sted ikke er et statisk men et komplekst fænomen. Ingold fremhæver, at mennesker ikke altid indtager steder ud fra en prædefineret intention, men sanser sig frem på steder, der i sig selv er bevægelige (Ingold, 2000:155). Dette er en eksplicit strategi for flere af informanterne, og de forholder sig nysgerrige overfor de potentialer, som steder og materialiter kan have. Informanterne er til stede, de bevæger sig målrettet samtidig med at de er sansemæssigt åbne over for stedets karakter.¹¹⁴

Deres målrettede søgen efter grå oaser som stedstypisk karakteristika er afgørende for deres måde at bruge og bevæge sig i byen på. Informanterne anvender Google Maps til at spotte byens grå oaser, da informanterne får et bredt geografisk overblik af byen og kan zoome ind på potentielle steder i form af forladte bygninger. Dette er en taktik, de målrettet opsøger steder i byen med.

I gruppeinterviewet under broen taler informanterne om, at de har rykket privatfesterne uden for hjemmet: ” ... *man gider aldrig selv at holde fest, fordi man ved, at det kan blive loudy, og så er det fedt at have sådan nogle public domain-steder, som faktisk er utrolig fede at være i*”. Lydstyrken i hjemmet skal være mindre, da lyden kan genere personer, der bor tæt på. Informanternes søgen efter ”*public domain-steder*” grunder i et behov for, at de kan spille højt uden at tænke på eventuelle naboer. Informanterne ser et potentiale i ”*public domain-steder*”, som i dette tilfælde står i kontrast til hjemmet. Public domain steder betragter jeg som et andet ord for byens ”grå oaser.” Ud over at informanterne rykker uden for hjemmet, søger de samtidig steder, der er ”*fede at være i*”, hvilket indikerer, at de ikke bare søger at være i parken, men søger steder, der giver dem en særlig oplevelse.

¹¹⁴ Casey nævner tre former for måder at nærme sig steder på: ”staying in place”, ”mooving within a place” og ”mooving between places” (Casey 1996:23). Jeg har i høj grad forsøgt at forstå, hvordan informanterne bruger konkrete steder, hvordan de kontrasterer steder i deres hverdagsliv og hvordan byen har steder, som understøtter særlige selvorganiserede handlinger.

Foto nr. 25:
Anne-Lene
Sand

Fotografiet viser en forbindelse mellem et steds-karakteristika og et praksis-potentiale. Og synliggør ydermere en kontrast mellem beton og industri og informanternes møde med stedet og deres måder at redefinere stedet som en ”grå oase” gennem farverige udtryk og kreativ brug.

På fotografiet (nr. 25) ses en af de ”locations”, som informanterne har anvendt til OPP, og som af andre også anvendes til at hænge ud i m.v. De inspicerer ikke blot, hvad der er til stede, og hvad det kan bruges til, men tager i betragtning, at vinduerne er dækket til med graffiti og skodder, så lys ikke kommer ind, og at det samtidig skjuler lys og bevægelser inde i bygningen.

Informanterne sætter ydermere stedets repræsentationer i relation til det udtryk, de selv vil skabe. Eksempler herpå er de små selvlysende rør og kugler af stanniol, de har medbragt og hængt i loftet, som i mørke lyser op reflekterer i stanniolpapiret.¹¹⁵ Informanterne ser potentialer i gamle borde og trækasser, som de har fundet i bygningen, og bruger dem til at lave en mikserpult ud af. Gennem sansning og evnen til at kombinere deres rave og stedets materialer og overflader, får den gamle fabriksbygning en anden funktionalitet end de affordances, arkitekter har defineret bygningen med henblik på. Ved at tillægge de enkelte ting og overflader nye affordances, skaber informanterne et samlet udtryk og et samlet potentiale for bygningen. De enkelte betydningstilskrivelser genererer i den sammenhæng en

¹¹⁵ Se foto nr.18 kapitel 4 i afsnittet *Det tredje sted: Fabrikskælderen*. Fotografiet fremstår mere detaljeret i forhold til de remedier informanterne anvender.

kvalitet ved stedet. Dette perspektiv er ikke medtænkt i Gibsons (1979) affordance-perspektiv, men dette mere fleksible og multisensoriske perspektiv understøttes af Ingold (2000).

Intentionen med afsnittet har været at vise, hvordan informanterne fra OPP går målrettet efter de stedspotentialer, der knytter sig til de ”grå oaser”. De opstiller selvdefinerede kriterier for egnede og uegnede steder, som ikke må være for fine steder, da de risikerer at blive lukket for hurtigt af politiet. Selvom informanterne er målrettede og principielt kunne planlægge festen en måned før, arbejder de ud fra den præmis, at de finder stedet og sætter alt op på én dag. Gennem spontanitet bevarer de et uforudsigeligt element, som gør, at de sanseligt og organisatorisk skal reagere på de ting og forhold, der er på stederne. For Casey (1996) er sted ikke bare noget, man er på, men noget man bevæger sig i, og sammenligneligt har jeg med Ingold (2000) vist, hvordan brugen af Spontane Steder handler om at sanse i det øjeblik, man er der og bevæger sig på stedet.

I det næste afsnit analyseres det, hvordan steders potentialer kan udvikle sig over tid.

Fra random druk til at sanse et lydtrum – et potentiale udvikles over tid

Til forskel fra nedlagte bygninger og indendørs steder tager stedet under broen form udenfor og knytter sig til betegnelsen grå oaser, eftersom broen er løst struktureret og karakteristisk for sin materialitet er beton og graffiti. Broen er et offentligt sted, men indtages kun af folk, når de passerer enten til fods, på cykel eller i bil, og det understøtter informanternes mulighed for, at tillægge stedet nye affordances. I modsætningen til det potentiale, OPP-informanterne søger målrettet den samme dag, som OPP afholdes (se ovenstående afsnit), udvikler stedspotentialet under broen sig over en længere tidsperiode.

Daniel: ”*Mig og Matias vi var bare ude og random drikke, bare sådan drikke cider i byen og så gik vi herved, og så fandt vi det hervede (stedet under broen, red) (han peger), dér oppe (under broens fundament, red.), (vi ser derop), der er noget ved det sted, som bare er helt mind blowing. Siden vi er begyndt at komme her, har vi bare haft tanker om at gøre noget her ... starte noget.*”

Al: ”*Prøv at beskriv det lidt nærmere.*”

Kristian: ”*Det er en kæmpe scene.*”

Daniel: ”Det er bare sådan et skjult sted... ind imellem er der steder i byen, hvor man finder nogle perler.”

Ved at hænge ud uden et eksplicit formål (jf. Carr and Lynch, 1968) er informanterne begyndt at lege med stedets affordances, og de har lyst til at ”gøre noget” med stedet. Det centrale ved stedet under broen er det, de beskriver for ”scenen”. ”Scenen” er et plateau, som udgøres af broens betonfundament, og er en metafor for det potentiale, de over tid udvikler ved at tilbringe tid sammen på stedet. Gibson relaterer ikke affordances-begrebet til byen, men som Carr og Lynch argumenterer, udgør byen et rum for uforudsete aktiviteter og handlinger, hvilket informanterne beskriver som noget, der har udviklet sig over tid. Fra at hænge ud med vennerne under broen har deres måde at anskue stedet, dets kvaliteter og potentialer på ændret sig: Fra at se broen som et sted, hvor de hænger ud, til at se det som et sted, hvor de kan lave koncerter.

På fotografiet (nr. 26 ved pilen) ses ”scenen” fra et deltagerperspektiv til en af de koncerter informanterne har organiseret selv. Graffiti og tags på broens tykke betonpæle er et udtryk for andre personers brug af stedet og for den historik, som indskriver sig i broen som sted.

Foto nr. 26:
Signe

Informanternes blik udvikler sig over tre år, hvor de processuelt udforsker stedet, og det de kan bruge stedet til, gennem forskellige handlinger. Efter de afholder den årlige koncert, ændrer deres opfattelse af stedet og deres brug sig ud fra de erfaringer, de gør sig i

planlægningen, under afholdelsen og via den efterfølgende feedback fra folk, de møder, og Facebook.

De affordances, de ser (Gibson, 1979), er en visualisering af lyd (Ingold 2000). Over tid sanser og forestiller de sig et lydtrum og et konkret sted for en bestemt lyd. De ser potentialer i broens forme og overflader. Eksempelvis forestiller de sig, at broens pæle vil kaste lyden tilbage og det giver en ”syg akustik” fra den position, man har som tilskuer. Og på den måde kan man tale om, at de ser lyd i broens arkitektur. Informanternes visioner er ikke et præetableret færdiggjort koncept, som de har taget med til stedet. Det har udviklet sig ud fra deres sansemæssige møde med stedet. Ifølge Gibson opstår affordances i mødet med et givent miljø, men den kobling af sanser, som informanterne forklarer om, er ikke integreret i Gibsons perspektiv (1979), hvilket understreger vigtigheden af det antropologiske perspektiv som blandt andre Ingold (2000) og (Pink, 2001, 2007) advokerer for.

Broens affordances tager form ud fra arrangørernes perspektiv, men også under koncerten ser deltagerne potentialer i stedet. I fotografiets højre side sidder jeg med gul trøje, og foran mig har to personer placeret sig på cykelstien skiftevis siddende og liggende. De ligger ved siden af hinanden, taler ikke sammen, med to flasker imellem sig kigger de op under broens fundament, de lukker øjnene, de lytter, ”stener” kommenterer en, der går forbi. Dels positionerer de sig på stedet og i mængden af andre tilstedeværende, men gennem deres position på jorden oplever de også musikken og stedet. På jorden indtager de en position, som ikke er mulig at indtage eksempelvis på et indendørs musiksted i byen. Det faktum, at de ligger ned, står, sidder, går, ryger, snakker, drikker, er kropslige måder at indtage stedet på, som influerer på, hvordan stedet konstrueres in situ (Casey, 1996). I et efterfølgende interview fortæller Matias, en af arrangørerne, at: ”*stedet har en god energi.*” Det vidner om, at der er forskellige sanselige aspekter ved stedet under broen. Som antropologen Keith Basso formulerer det: ”...place is sensed, senses are placed: as places make sense, senses make place.” (Feld and Basso, 1996:91). Basso forklarer, hvordan steder sanses, samtidig med at sanserne er situeret stedsligt, og i mødet mellem sted og sanser får stedet en betydning, og dermed er sanserne med til at give stedet karakter.

Forholdet mellem empiri og teori skaber en viden om, at steder ikke bare er noget, man er på, men at steder sanses, og det at sanser har væsentlig indflydelse på, hvordan steder *gøres*. På baggrund af de anvendte primært antropologiske perspektiver og informanternes fortællinger og handlinger forstår jeg et godt sted som værende et sted, hvor stedet eller de

formaliteter, et sted kan være indlejret i, ikke begrænser sanserne, men hvor sanser og sted gensidigt kan udforskes.

I det følgende afsnit eksemplificeres det, hvordan informanterne under broen tillægger specifikke genstande nye affordances. Dette med henblik på at forstå, at formgivningerne af steder ikke blot handler om arkitektur, men også om materialer og gamle tings potentialer. I forhold til potentialer der er målrettede og udvikles over tid, tager nærværende potentialer form situationelt og impulsivt.

”Vi har bare samlet det her skrald, til at sidde på” – det impulsive potentiale

Informanterne bruger også stedet under broen til at mødes på. Stedet er omgivet af højt græs og gamle togvogne. De drikker medbragte drikkevarer og hører musik. Når det bliver aften, laver de bål. Kommunen har kort tid før feltarbejdet asfalteret en ny cykelsti, der fører forbi stedet, og den asfalt bruger de til at skate på.

Foto nr. 27:
Cisco Gulløv

Som det ses på fotografiet anvender de togskinnerne, en gammel sofa, paller fra det nærliggende togarbejde og græsset til at sidde på. Jeg interviewer de fire drenge i et gruppeinterview under broen. De ses ofte i weekenderne, de hænger ud og arrangerer koncerter under broen. Daniel er arbejdssøgende og skater, Sebastian læser musik, Matias

arrangerer undergrundskoncerter i et øvelokale via Facebook, og Kristian læser. De fortæller om, hvordan de tager ting i brug, de finder:

Daniel: ”*Vi har bare samlet det her skrald til at sidde på.*”

Matias: ”*Skrald og skrald...*” (siges i et andet toneleje).

Daniel: ”*Ja okay, det er jo noget, vi sidder på.*”

Matias: ”*Men der var en sofa her engang.*”

Daniel: ”*Den er der nogen, der har nakket.*”

(Fokusgruppeinterview under broen, 16.08.2011).

Dialogen rammesætter et af de praksistypiske karakteristika for samtlige informanternes selvorganiserede brug af byen. Informanterne bruger ting og fysiske overflader, der er på stedet, og de har ikke de materielle behov eller krav, som man ofte har, når man er på cafe eller hjemme. Både i Kvarteret, Undergrundsmiljøet og de Spontane Steder bruger informanterne, hvad de finder. Ingen, og dermed alle, har definitionsmagten over stederne, og derfor kan informanterne medbringe det, de vil og redefinere materialitet, som de har lyst. Drengene under broen bliver ikke stødt over, at nogen har ”*nakket sofaen*”. De konstaterer blot, at sofaen er væk, for derefter at finde en palle at sidde på. Det karakteristiske for denne måde at bruge steder på er, at personerne handler i situationer ud fra det, de sanser, hvilket står i kontrast til den formålsbevidsthed, byen ofte indtages ud fra (Ingold, 2000, Gehl, 2010).

Når Gibson (1977:13) rejser spørgsmålet ”How do we see the world around us?” argumenterer han for, at sansningen af materialitet ikke blot er en materiel impuls, men subjektivt forankret. I Gibsons optik vil det materiale, informanterne sidder på, blive fortolket og omtalt som værende ”skrald” af andre personer og i andre kulturelle rammesætninger. Det betyder, at den specifikke måde at se materialitet på er afhængig af de konkrete personer og deres måde at forholde sig til byen på. Informanternes erfaringer med byen og deres interesse i at søge væk fra det etablerede handlerum medvirker til, at de opsøger ”grå oaser”. I deres søgen efter alternative tids- og praksisrum ser de eksempelvis et potentiale i ”skrald”. De tager skraldet i brug, de sidder på det, og noget af det brænder de. Herigennem tillægger de materialitet en ny mening (Gibson, 1979:140). På den måde indgår skraldet, og andre artefakter som kan findes, som en af stedets kvalitet. Herudfra tillægges skrald, mure, beton, plastik m.v. en funktion.

Ud fra ovenstående er informanternes brug af broen et eksempel på, hvordan materialiteter og steder kan formgives impulsivt ud fra det konkrete sociale møde med stedet. Informanterne føler ikke ejerskab over ting på stedet, som man vil i institutionelle kontekster, men de udnytter muligheden for at nyfortolke og lege med materialiteter, som de har lyst.

I det følgende analyseres det, hvordan denne måde at formgive steder i byen på er en del af en særlig måde at rammesætte praksis på. Det er det første skridt i forhold til at skabe en kobling mellem det stedsspecifikke og selvorganisering som praksisform. Der er med andre ord noget, der rækker udover det fysiske sted, som gør, at informanterne går til stedet på en bestemt måde. Denne rammesætning af praksis er med til at redefinere, hvad stedet kan bruges til. Jeg anvender den engelske antropolog Gregory Batesons (1972) begreb *framing*, som viser, hvordan legende handlinger rammesættes på bestemte måder. Perspektivet suppleres med Lefebvres perspektiv på byen, da Lefebvre plæderer for, at byen har en særlig legende karakter, der spiller ind på, hvordan byen bruges. Gennem denne kobling bliver det teoretiske perspektiv *framing* specifikt relateret til byen som fænomen. Grunden til, at Batesons perspektiv på leg inddrages i kapitlet, er, at der er noget sammenligneligt med leg og den måde, informanterne afprøver, tester og udforsker steder og materialiteter på. Bateson viser, at legen ikke er tilfældig, men beror på egen orden og logikker.

Legen som rammesætning for den selvorganiserede by-praksis

Bateson (1972) definerer i artiklen *The Theory of Play and Fantasy* forholdet mellem leg og ikke leg ved hjælp af begrebet *framing*. For Bateson er legen en rammesætning, som skaber en orden, som ikke nødvendigvis gør sig gældende i en anden orden. Når informanterne nyfortolker by-materialitet på en selvorganiserede måde, skaber de en rammesætning af praksis, som er anderledes end den, de selv og andre mennesker udlever i byens forskellige formaliserede rum.¹¹⁶ Bateson argumenterer: "...this phenomenon, play, could only occur if the participant organisms were capable of some degree of metacommunication, i.e., of exchanging signals which would carry the message. " (Bateson, 1972:152). Ifølge Bateson er der inden for enhver *framing*¹¹⁷ udvekslinger af signaler og måder at gøre på. Der skabes en *orden* eller med et andet antropologisk begreb nogle *logikker* for hvordan man handler

¹¹⁶ I Lefebvres (1996) terminologi er dette en rumlig praksis, der forenes i et møde mellem det begrebne rum og det levede rum, hvilket skaber et andet betydningssystem.

¹¹⁷ Jeg anvender begrebet *framing* synonymt med begrebet *rammesætning*.

(Hastrup 2003). I forhold til informanternes by-brug forstår jeg framing som en overordnet rammesætning af deres praksis (de Certeau, 1984). I den selvorganiserede praksis er der tale om en læsning af de logikker, der knytter sig til byens steder og sociale rum.

Ifølge Bateson (1972) er legende rammesætninger en kompleks handlingsform, som han undersøger ud fra spørgsmålet: "Is this play?" Det centrale i forhold til at forstå, hvordan informanterne rammesætter egen praksis, er ikke hvorvidt deres praksis er legende eller ej, men rettere at spørge ind til: hvordan rammesættes selvorganiserede praksisser i byen?¹¹⁸ Et eksempel herpå er, at informanterne skaber egne kriterier for, hvad et godt sted er.

Samtlige informanter beskriver, at byen påvirker deres stedspraksis og måden, hvorpå de har mulighed for at være selvorganiserende. For at forstå *framinger* i byen leder empirien tilbage til Lefebvres dialektiske optik på rummet. Lefebvre argumenterer for, at det ikke kun er legen, der påvirker brugen af byen, men at byen også rammesætter og understøtter muligheder for leg: "The city frames opportunities for play" (Lefebvre i Stevens 2007:8). Lefebvre omtaler byen som: "As a place of encounters, focus of communication and information, the urban become what it always was: place of desire, permanent disequilibrium, seat of the dissolution of normalities and constraints, the moment of play and of the unpredictable." (Lefebvre, 1996:129). Karakteristisk for byen er de mangfoldige betydningssystemer og sociale møder, der skaber en uforudsigelighed men også et potentiale for, at steder kan nyfortolkes.

Byen har et særligt potentiale for leg og legende rammesætninger, hvilket kommer til udtryk i et dialektisk forhold i mellem de repræsentationer, der er i byen (stedslige og materielle funktionslogikker, tidszoner m.v.), de repræsentationer der er en del af det sociale liv i byen (Kvarterets sociale forpligtelse, andre menneskers brug af forladte bygninger m.v.) og imellem den rumlige praksis, som informanterne skaber ved at organisere sig selv og forholde sig aktivt til byen steder.¹¹⁹ Bateson taler ikke om praksis, men for Lefebvre er der tale om en rumlig praksis, der er påvirket af forskellige rammesætninger i byen. Den empiriske analyse viser, hvordan informanterne opsøger steder, hvor de kan etablere alternative praksisser, og derfor har rammesætningen af praksis en central rolle for deres måde at være selvorganiserende på.

¹¹⁸ Jeg er interesseret i den indledende rammesætning, der relaterer sig til spørgsmålet om, hvorfor nogle steder opsøges til fordel for andre steder. Jeg er dermed bevidst om, at der i praksis også rammesættes ud fra en kropslig gøren. Denne gøren er omdrejningspunktet for kapitel 7: *At gøre by*.

¹¹⁹ Dette betegner Lefebvre for det begrebne og det levede rum og den rumlige praksis (Lefebvre, 1991:38-52).

Med afsæt i empirien har jeg vist, hvordan graden af uforudsigelighed og mangel på sociale forpligtelser influerer brugen af sted. Rammesætning af praksis er ikke entydig og handler ikke om, at man bevidst *framer* en praksis. Empirien viser, at informanterne sanser og erfarer byen og gennem målrettede, processuelle og impulsive formgivninger skaber en ny orden / nye måder at være selvorganiserende på ved at lege med betydninger og måder, ting normalt gøres på. Relateres Bateson og Lefebvres til affordance-begrebet vil det sige, at det, informanterne gør, påvirker deres måde at rammesætte deres praksis i byen på. Samtidig skaber den legende rammesætning af byen nye praksispotentialer, da ændringer i betydningsstrukturer giver åbninger for nyfortolkning (jf. Lefebvre, 1991).

Med ovenstående sætter jeg ikke lighedstegn mellem leg og selvorganisering, men i den selvorganiserede praksis spores der elementer af leg, hvor informanterne løsriver sig fra måden, sted og materialitet normalt gøres på i byen. Informanternes nyfortolkning forstås som selvorganiserende og herunder legende, samt grænse- og potentialesøgende. Sammenligneligt med legen skaber informanterne en ny framing og en ny orden for det, de gør. I det følgende vil jeg præcisere den orden (Bateson, 1972:152), der er fremtrædende i de tre måder hvorpå praksis rammesættes.

Tre selvorganiserede praksisrammesætninger

Komparationen mellem Kvarteret, Undergrundsmiljøet og Spontane Steder viser, hvordan informanterne er bevidste om de sociale dimensioner, der omgiver dem, og hvordan de herudfra skaber egne måder at opsøge steder på. Derudover udvikler de kvalitetskriterier for steder, hvorudfra de vurderer dem som gode eller uegnede. Rammesætningerne forstår jeg, i forhold til perspektivet på selvorganisering, som tre organiseringsformer. Informanternes selvorganiserede praksis rammesætninger er ikke ens. Gennem aktive valg og fravalg *framer* informanterne praksisser, tilpasset til de sociale og kulturelle forhold, der omgiver deres hverdagsliv.

Stedspotentialerne og stedsformgivningerne rammesættes ud fra forskellige logikker og materielle og rumlige forhold. I Kvarteret rammesætter informanterne stedspraksissen ud fra erfaringer med Kvarterets beboere, hverdagsliv og tidslige strukturer. Informanternes logikker består i at orientere sig efter steder og tidsrum, de kan rammesætte selv, samtidig med at de indordner under sig Kvarterets eksisterende sociale skrevne såvel som uskrevne regler. Informanternes rammesætning og måde at redefinere betydningsstrukturer på er således under indflydelse af en social forudsigelighed og tilstedeværelsen af blandt andet voksne autoriteter,

hvorfor informanterne opsøger og leger med steder og tidsrum, hvor deres praksis ikke bedømmes ud fra en anden orden.

I Undergrundsmiljøet er informanternes rammesætning styret af en intern orden, der beror på social indbyrdes ansvarlighed, til trods for at de engagerer sig i vidt forskellige musikalske og kropslige praksisser. Deres rammesætning har karakter af at være internt funderet, hvor rammesætningen i Kvarteret er relateret til en genkendelighed hos personer, der ikke nødvendigvis deler samme praksisinteresse. Undergrundsmiljøets orden opstår ud fra en bevidsthed om, at deres brug af byen er anderledes end i det etablerede byliv. Derfor rammesætter de deres praksis ud fra en bevidsthed om ikke at overskride byens formaliserede rammesætning, da det vil påkalde negativ omtale eller politisk opmærksomhed.

På de Spontane Steder har den selvorganiserede rammesætning en mere markant legende og grænsesøgende karakter, eftersom informanterne organiserer egen praksis med mindre grad af social forpligtelse og navigerer i det, der opstår i øjeblikket. Uforudsigelighed er forhold, der skaber grundlag for at redefinere steder og udforske stedspotentialer. Informanternes orden handler ydermere om at skabe in situ ved at sanse byens potentialer. De opsøger steder med bevidsthed om byens formaliserede byliv og de steder, som er ”*ødelagt af kapital*”. Informanterne sanser og inspicerer steder og skaber en orden for, hvad et godt sted er, hvilket handler om, at det er nedlagt, ikke for fint, ubefolket, og at de med relativt få remedier kan installere en koncert eller fest. Stederne karakteriseres som hænge ud-steder, steder hvor man kan være sig selv, et ”*gerningssted*”, ”*grå oaser*”, koncertsteder, et lydtrum, en ”*location*” og et oplagt sted for et meetup.

På tværs af de tre typer af stedsmaterialer kan man sige, at informanterne gennem deres selvorganiserede rammesætninger leger med, redefinerer og tilskriver steder betydning ud fra egne værdier og skaber logikker for, hvordan de kan tage steder i brug. Deres rammesætning forstås her som en del af den selvorganiserede praksis, som konkret handler om, at steder og materialiteter formgives på ny og tilskrives nye potentialer. For alle typer af rammesætninger er der tale om at opsøge og redefinere steder, hvor praksis ikke vurderes eller bedømmes ud fra en anden orden.

Delkonklusion: Informanternes stedskonstruktioner i byen

Ved at kombinere Gibson, Ingold og Casey har det skabt viden om, hvordan steder ikke er noget, der bare *er*, steder *sker* gennem kropslige praksisser, som en sammensætning af

sanssemæssige, arkitektoniske og sociale forhold. Gibson og det stedsfænomenologiske og antropologiske perspektiv har vist hvordan sted i overvejende grad er sanseligt og socialt konstitueret. Bateson og Lefebvre bidrog afslutningsvist med at nuancere, hvordan informanternes måde at opsøge steder på kan forstås som en særlig selvorganiserende praksisrammesætning og måde at gå til by-materialitet på. Den legende formgivning af byen skaber rum til nyfortolkning og selvorganisering. Byen har et potentiale for selvorganiserende praksisser, som informanterne formår at aktivere.

Helt konkret har intentionen været at undersøge, hvilke karakteristika og potentialer informanterne forbinder med et godt sted. Stedet kan ikke karakteriseres som én form, én funktion eller én rammesætning. I Kvarteret, Undergrundsmiljøet og Spontane Steder konstrueres gennem selvorganiserede praksisser, der kan opstå målrettet, spontant eller formgives over tid. En central dimension i informanternes selvorganiserede stedskonstruktioner og potentialesøgninger er de sociale dimensioner, de rammesætter deres praksis i forhold til. Gennem de tre typer af empiriske materialer synliggøres den sociale genkendelighed, der omgiver stedet og grader af social forpligtelse. Disse sociale dimensioner nuancerer, hvordan de forskellige måder at bruge steder på ikke blot handler om materialitet, men også om de sociale logikker og rammesætninger, stederne er indlejret i. Informanternes måde at opsøge potentialer ved by-materialitet på er dermed influeret af den lokale by-socialitet, som omgiver dem og påvirker graden af forudsigelighed og spontanitet.

Spørgsmålet om, hvad et godt sted er, og hvordan et stedspotentiale begrænses, kan besvares forskelligt fra de tre empiriske stedsmaterialer. Det gode sted i Kvarteret har karakter af at opstå i et brud med sociale, formel og institutionel genkendelighed. Kvarteret er tæt befolket og præget af social genkendelighed, hvilket får informanterne til at opsøge steder eller tidsrum, hvor de kan være alene eller sammen med andre mennesker, som forstår sig på sammenlignelige logikker. I Undergrundsmiljøet har stedets materielle form mindre betydning, derimod vægter de frihed til at organisere egen praksis. Et karakteristisk træk for deres praksis er den sociale ansvarlighed, de har overfor hinanden. De handler ofte spontant, men ud fra en fælles forståelse for, hvad der er legitimt i forhold til brugen af byen. På de Spontane Steder er graden af social forpligtelse minimal, og deres definition af et godt sted er i høj grad materiel og orienteret mod finesser som materialitet, lyd, overflader, mindre fine steder og gamle ting, de kan bruge. Med betegnelsen ”rå og håbløs” opsøger de byens ”grå

oaser”, hvilket er steder, hvor ingen har ejerskab eller økonomisk forpligtelse, og dermed giver det informanterne mulighed for at arrangere koncerter, raves eller hænge ud.

Kapitlets andet spørgsmål omhandler, hvilke potentialer et godt sted har. Centralt for de tre praksisrammesætninger er, at informanterne på forskellig vis sanser potentialer i hverdagen og i lommer mellem byens formaliserede strukturer og funktionslogikker. Den selvorganiserede praksis udspringer af informanternes møde med og sansning af stedet og byen og deres egen fortolkning og rammesætning heraf. I dette møde skabes et potentiale til selvorganiseret by-brug. Den legende rammesætning giver på forskellig vis informanterne mulighed for at redefinere form, materialitet og kropspraksis ud fra nye normer og logikker for, hvordan og hvornår stedet bruges. Når materialitet ikke indskriver sig i en bestemt handlingslogik, kan informanterne lege med materialitetens betydning, som blandt andet handler om konkrete udtryk.

Fra at have nærstuderet de potentialer informanterne fremhæver ved konkrete steder, er det tematiske omdrejningspunkt for afhandlingens analysekapitel 7: *At gøre by* de konkrete kropslige udtryk og omgangsformer, som karakteriserer den selvorganiserede måde informanterne *gør* steder og by på.

7. At gøre by

Dette analysekapitel handler om informanternes kropslige brug af byen. Eftersom forskellige steder og informanter er fulgt i forskellige tidsrum, anlægges i kapitlet et fokus på den kropslige gøren af sted. Når informanternes kropslige stedspraksisser undersøges i kapitlet, er det med en intention om at forstå, hvordan deres kropslige brug af steder er forbundet til byens andre handlerum og tidsligheder. Disse tværgående stedspraksisser diskuteres ud fra informanternes måde at skabe kontrasterende forbindelser til andre handlerum i byen på, som de anser for regulerende eller potentielle mulighedsrum for kropslig udfoldelse. Til trods for at de steder, der præsenteres i afhandlingen, ikke er ens, går flere praksisser på tværs af steder og informanter. Det vil sige, at der er noget fælles for den måde, de kropsligt indtager, opholder og organiserer sig i byen på. I kapitlet undersøger jeg, hvordan informanterne *gør* steder i byen og hvordan dette er bundet op på nogle tidlige og rumlige forhold. Informanterne ændrer på grundlæggende måder at tænke og praktisere by på, eksempelvis i forhold til byplanlægning, institutioner og det rutinerede hverdagsliv. For at forstå, hvordan de skaber en anden rammesætning i og med byen, som de organiserer sig inden for, udforsker jeg rumlige forhold som krop, tid og sted. Lad mig kort forklare, hvorfor forholdet mellem krop og by er et centralt teoretisk afsæt i analysen.

Byen er ikke noget, man kan træde ind og ud af (Fabian, 2012:298), da byen, udover at være en imaginær og social konstruktion, er indlejret i vores kroppe (Grosz, 1992:242-243). For at forstå samspillet mellem krop og by, skal forholdet herimellem ikke ansues adskilt som en *body awareness*. Derimod skal tid og sted integreres analytisk som en *body-a-whereness* (Thrift, 2008:126). Elisabeth Grosz (1992) problematiserer i artiklen *Bodies-Cities* forholdet mellem krop og by: ”The city is a product not simply of the muscles and energy of the body, but the conceptual and reflective possibilities of consciousness itself: the capacity to design, to plan ahead, to function as an intentionality and thereby by transformed in the process.” (Grosz, 1992:245). Byen er ikke blot et produkt af den fysiske krop, men også et fænomen, der er opstået gennem refleksion af muligheder, og evnen til at se potentialer mellem funktion og intention, som analyseret i det foregående analysekapitel. Byen kan derfor betragtes som referenceramme for hverdagslivet, hvor byen influerer på bevidste og ubevidste måder at gøre på. I byen er disse praksisser på den ene side konstrueret gennem konkret byplanlægning og på den anden side gennem hverdagslivets geografi (Lefebvre 1991, 1996), nærhedens geografi (Simonsen, 2005) og livet, der udspiller sig mellem husene (Gehl,

1971).¹²⁰ Man kan derfor ikke tale om, at byen har ét byrum. Byen består af forskellige måder at *gøre* på, som kommer til udtryk gennem konkrete kropslige fortolkninger af steder. Og disse mange måder at *gøre* på påvirker hinanden. Det er dette spændingsfelt, jeg i denne analyse er interesseret i. Som Lefebvre (1996) argumenterer for, handler menneskers hverdagslige brug af byen i høj grad om muligheden for at bryde med eksisterende arkitektoniske forskrifter og bykulturelle strukturer og udnytte potentielle handlerum. De levede geografier, jeg tager udgangspunkt i, er informanternes, da de ser et potentiale i byen og *gør* byen på deres egen måde.

Med kapitlet ønsker jeg at synliggøre, hvordan byen har en særlig betydning for informanternes mere eller mindre bevidste måder at organisere sig på, og hvordan byen herigennem er indlejret i informanternes måde at *gøre* steder på. Spørgsmål af denne karakter er relevante for at nuancere forståelsen for, hvorfor og hvordan byen tages i brug, og hvilke potentialer byen har for kropslig udfoldelse. Kort sagt undersøger jeg sammenhængen mellem det konkrete (krop og sted) og mere abstrakte (tid og by) i forhold til at forstå, hvordan informanterne fortolker og bruger byen. Byen er i denne optik ikke blot et fysisk, et offentligt eller et socialt rum, men et rum som understøtter en særlig selvorganiserende praksis.

Jeg inddrager Henri Lefebvres (1996, Lefebvre and Régulier, 1986, 2004) *rhythmanalysis* som analytisk måde at anskue byen på. Rytmeanalysen er central for at nuancere, hvordan informanterne sanser de ting, der foregår i byen, og hvordan deres fortolkning af byen er forbundet til andre måder at *gøre* på. Når rytmer er i fokus i dette kapitel, er det, fordi de synliggør de praksispotentialer, der er i byens uforudsigelige tidslommer. Lefebvre diskuterer kun minimalt, hvordan rytmeanalysen kan anvendes til at analysere praksis (ibid.). Han anerkender selv, at rytmeanalysen er diffus og derfor skal skræddersys den forskningsmæssige kontekst (Lefebvre 2004). Denne analyse er en rytmeanalyse, der er empirisk forankret, og hvor jeg ud fra fem tematiske nedslag arbejder videre med og integrerer rytmeanalysen som teoretisk perspektiv. De fem tematiske nedslag er kondenseret gennem flere fortolkninger af det empiriske materiale og betegnes herefter som fire rumlige forhold, der er væsentlige for informanternes tværgående brug af byen. De rumlige forhold er: 1) *Rum som spændende – sted, tid og autoritet*, 2) *Afgrænsnings af rum gennem lyd og lys*, 3)

¹²⁰ Forelæsning med Jan Gehl (2012) ved The Royal Town Planning Institute, Scotland.

Byen – et gørens og værens rum 4) At udforske rytmer og arkitektur. Afsnittet At jamme med byens rytmer er en opsamlende analyse af informanternes kropslige gøren.¹²¹

Som beskrevet i afhandlingens indledning er Lefebvres rumlige *dialektik* central for at forstå brugen af byen, og dialektikken afspejler sig også i rytmeanalysen. I forhold til Lefebvres rumlige triade er rytmeanalysen velegnet til at nuancere de subtile og sensoriske aspekter af dialektikken. I det empiriske materiale fremstår det tydeligt, at informanterne ikke bare navigerer i et dialektisk spændingsfelt af rumlige forhold, men at de i dialektikken skaber en ny fortolkning af byen. Lefebvre beskriver dette fænomen som en ny rytme, men Lefebvres greb om den nye rytme, og hvordan den kan forstås, finder jeg mangelfuldt teoretiseret. Med afsæt i empirien rekonceptualiserer jeg til slut i analysen Lefebvres *rytmeanalyse* gennem begrebet *en rumlig jamsession* og karakteriserer hermed den selvorganiserede praksis som en måde at *jamme med byens rytmer*.

I det følgende beskrives rytmeanalysen som en teoretisk tilgang, hvorefter de fire rumligheder analyseres. Rytmeanalysen beskrives relativt detaljeret, dels fordi det er et komplekst begreb, men også fordi jeg vælger at bygge videre på rytmeanalysen for at nuancere forståelsen af selvorganiserede måder at bruge byen på.

Rytmeanalyse: En forståelse for hverdagspraksisser i byen

Ved en læsning af geografisk litteratur om byen fremstår det tydeligt, at byen er kendetegnet ved forskellige rumlige forhold, hvor diversitet, ifølge Lefebvre, Sennett, Benjamin og Simonsen, er et afgørende rumligt fænomen, som påvirker det levede liv i byen. Byen kan dermed ikke forstås ud fra dikotomier som center og periferi eller det stedsspecifikke og mobilitet (Nielsen, 2005, Simonsen, 2005). Lefebvre argumenterer for, at byen konstrueres ud fra forskellige rumlige forhold, der opererer på forskellige niveauer i samfundet¹²². Samtidig kendetegnes byen gennem sin spontane karakter af møder, forhandlinger og sammenstød (Lefebvre and Régulier, 1996:237). Ben Highmore (2005:141) betegner ydermere byen som det mest komplekse eksempel på af dynamiske sammenspil mellem forskellige kræfter. Disse

¹²¹ Grunden til, at jeg i dette kapitel taler om rum og ikke sted, som i det foregående analysekapitel, er, at Casey, Gibson og Ingold blev anvendt for at forstå stedets konkrete materialitet og karakter. Eftersom Lefebvre anskuer rummets produktion og nuancerer et abstraktionsniveau af rytmer på tværs af tid og rum, anvendes betegnelsen rum og rumligheder.

¹²² Se afhandlingens begrebsafklaring om Lefebvres triadiske forståelse for rum i kapitel 2.

forbindelser kan synliggøres og forstås ud fra begrebet om rytme¹²³. Den rytmeanalytiske metode og analyse introducerer Lefebvre med Catherine Régulier i (1985) i *Le projet rythmanalytique* (se Lefebvre, 1991, 1996:219-240, 2004).

Lefebvre observerede byens hverdagsliv i Paris. Han blev i sine observationer opmærksom på forskelligartede hastigheder og bevægelser i hverdagslivet som: personer der går på arbejde, krydser gaden, spiller musik, biler der accelerer, busser der stopper, grupper af mennesker, lyde og lugte. Han observerede rutiner i døgnet, klokker der markerer et tidsrum, som frikvarterer i skolen og bevægelserne i byen ved fyraften. Ud fra disse observationer søgte Lefebvre med begrebet *rytme* at forstå, hvordan bylivet er opdelt i og sammensat af forskellige former for tidsrytmer mellem rutiner og spontanitet (Lefebvre 1996).¹²⁴) Intentionen med rytmeanalysen er kort sagt at synliggøre og forstå forbindelserne og forskellene mellem de mangeartede processer, som opererer på forskellige skalaer af hverdagslivet (Simonsen, 2005:16-25).¹²⁵

Lefebvres rytme-optik på byen er karakteriseret ved, at han gør kroppen og sanserne primære for at forstå, hvordan byen praktiseres. Byen nuanceres ud fra lyd, lugt, larm og store som små bevægelser. Dertil forsøger han at tydeliggøre, hvordan synlige og mere underliggende rytmer påvirker social praksis. For at nuancere disse subtile rytmer af social praksis fordrer rytmeanalysen, at man som forsker har opholdt sig i byen (Lefebvre 1996). I det følgende belyser jeg, hvad rytmer som analytisk optik er, og hvad optikken bidrager med til denne undersøgelse.¹²⁶

”Everywhere there is interaction between a place, a time, and an expenditure of energy, there is **rhythm**” (Lefebvre, 2004:15 original fremhævnning). Lefebvre giver ikke en entydig definition af, hvad en rytme er. Rytmer er overalt og er en integreret del af den måde, hverdagslivet i byen er struktureret på. Der er både tale om, at kroppen og byen har rytmer, og at disse *interne* og *eksterne* rytmer mødes og kommer til udtryk i samfundet, i byen og på

¹²³ Med termen *rytmeanalyse* er Lefebvre inspireret af Gaston Bachelards *Dialectic of Duration* og Bachelards arbejde med poetik og det imaginære (*The Psychoanalysis of Fire* and *The Poetics of Space*) var central for Lefebvres arbejde (Elden, 2004:195).

¹²⁴ At rytmeanalysen vælges frem for andre mobilitetsperspektiver (eksempelvis John Urry, Tim Cresswell, Brian Massumi), grunder i, at rytmeanalysen giver konkrete begreber om rytmer og byens tidsligheder, og nuancer forbundetheder af tid, rum og social praksis.

¹²⁵ I afhandlingens anvender jeg ikke et skalaperspektiv, men referer her til Kirstens Simonsens pointe om, at hverdagslivets skala har forbindelse til både arkitektoniske skalaforskydninger og skala forstået som globaliserede processer i byen (Simonsen, 2005:16-25).

¹²⁶ Rytmeanalysen betragtes af flere førende socialgeografer som en tilgang, der vinder større indpas i byforskningen, da den nuancerer forståelsen af moderne by-praksisser (Amin and Thrift, 2002:302, Eden and Holloway, 2005:485, se også Simonsen, 2004).

gaden (Simonsen 2005:46). Rytmer defineres som bevægelser og gentagelser, men gentagelserne er aldrig ens, da der altid er en forandring, der medfører en ændring af rytmen (Lefebvre and Régulier 1996:231). ”Not only does repetition not exclude differences, it also gives birth to them; it **produces** them. Sooner or later it encounters the **event** that arrives or that arises in relation to the sequence or series produced repetitively. In other words: difference.” (Lefebvre, 2004:7, original fremhævning). Gentagelser (af rytmer) understreger, at hverdagshandlinger aldrig er ens, og at der derfor altid indtræder et nyt element i den givne rytme, uanset om det handler om selvorganisering, sociale regler, riter eller ceremonier.

Størstedelen af mine informanter opsøger handlerum, som ikke er defineret på forhånd, og hvor *rytmen* ikke er fastlagt, men kan defineres af dem selv. Her opstår en kontrast mellem det forudsigelige og det uforudsigelige. Det vil sige, at når informanterne konstruerer selvorganiserede praksisser, skaber de, gennem deres egne repræsentationer og måde at forholde sig til by-rutiner på, nye rytmer i byen. Rytmeanalysen kan derfor være indgang til at forstå, hvordan informanterne skaber selvorganiserede praksisser mellem etablerede og forudsigelige by-praksisser.

Da rytme er et tidsbegreb, som defineres ud fra varighed og gentagelsesform, handler det for Lefebvre om at synliggøre, hvordan praksisser er indlejret i forskellige rum- og tidsperioder. Dette gør rytmeanalysen velegnet som et komparationsværktøj til at analysere forskelle mellem rumlige praksisser. I afhandlingen anvender jeg rytmeanalysen som et analytisk værktøj, der hjælper med at synliggøre kontrasten mellem det selvorganiserede og det formaliserede rum. Når det er muligt at tale om rytmer som et bredt fænomen, er det, fordi rytmer skal forstås som en tidsudstrækning og gentagelsesform, hvilket derfor relaterer sig til mange aspekter ved det at *gøre* på (både det kropslige, sanselige, varighed af lyd, hverdagsrutiner, regler, brud med takter m.v.).

Lefebvres placerer kroppen i forgrunden for rytmeanalysen og inddeler rytmer i forskellige genrer, herunder *interne rytmer* og *eksterne rytmer*.¹²⁷ Interne rytmer er selvets, de indre rytmer i kroppen, som handler om det private, intime og det sociale liv, følelser, tanker og kropslige fornemmelser (Simonsen, 2005:47). Eksterne rytmer kommer derimod fra byen, det offentlige, samfundet og det globale. I begge forståelser er det dermed ikke alle rytmer, der kan ses, lugtes og føles, hvilket Lefebvre beskriver som: ”(they, red.) represent themselves without being present” (Lefebvre, 1996:223 I: Amin and Thrift, 2002:17). Brugen af byen

¹²⁷ Inspireret af den franske etnolog Robert Janulins (1973) begreb om *selvets rytme* og *det andets rytme*.

handler ikke blot om materialitet og socialitet, men også om de tidsstruktureringer, der omgiver os og vores sansning af dem. Dette dialektiske forhold inddrager jeg løbende i analysen i forhold til at forstå, hvordan informanterne i deres brug af byen anvender byens andre rytmer.

Lefebvre skelner ydermere mellem to andre tidslige rytmer, som har indflydelse på, hvordan socialt liv organiseres. Disse betegnes som *cykliske* og *lineære* rytmer, hvilket er to former for gentagelser (Simonsen, 2005:47), der opererer forskelligt i byen, men er forbundet. Cykliske rytmer kan forstås som fundamentale gentagelser som årstidens gang, nat og dag, måneder, barndom, ungdom m.v., som alle har en cirkulær og afgrænset periode. "Cyclical rhythms, each having a determined period or frequency." (Lefebvre, 2004:90). Der er således tale om naturlige rytmer, som ofte har ens form eller tidsafgrænsning. De cykliske menneskelige handlinger er ikke stramt struktureret eller indordnet: "The cyclical is social organisation manifesting itself." (Lefebvre, 2004:30). Cykliske rytmer kan forstås som nye sociale organiseringer og har en karakter i sig selv.

I modsætning til cykliske rytmer arbejder *lineære rytmer* som monotone og lineære bevægelser (Lefebvre, 2004:76). Et eksempel herpå er et lyskryds, der dikterer "do this, don't do that" (Lefebvre, 1996:119). Når vi bevæger os gennem byen med ét specifikt (lineært) formål, skabes mindre rum til kreative (cykliske) fortolkninger og handlinger (ibid.). Lineære rytmer fastholder og hæmmer kroppens egne rytmer gennem den stramme tidsstyring og takt. "The linear is the daily grind, the routine, therefore the perpetual." (Lefebvre, 2004:30). Lineære handlinger udgør bylivets vedvarende rutinerede trummerum. I hverdagen kan lineære rytmer komme til udtryk i form af skole- og arbejdsdag, matriklers faste rammesætning eller lyden fra maskiner, der arbejder.

En komparativ dialektisk optik for byens sociale organisering

Med Lefebvres interesse for det urbane udgør rytmeanalysen en komparativ forståelsesramme, som problematiserer forhold mellem mennesket, krop, tale og gestik, som det tager sig ud på et specifikt sted, og på den anden side forholdet mellem det offentlige rum og samfundet (Lefebvre and Régulier, 1996:235). I Kirsten Simonsens læsning af rytmeanalysen kan byen ikke forstås som en isoleret historie om mobilitet, vækst eller hjem, men derimod som et perspektiv på, hvordan steder opstår i kollision mellem en mangfoldighed af rum- og tidsligheder (Simonsen, 2005:46). Sammenligneligt med Simonsen betragter jeg byens sociale praksisser som et *vitalt sammentræf* (jf. Johnson-Hanks, 2002) af

forskelligartede rytmer, der opstår stedsspecifikt og indskrives sig i eller afgrænser sig fra andre rumlige praksisser (Edensor, 2010, Simonsen, 2005).¹²⁸ ”The comparative analysis of urban rhythms only distinguishes between them in order to bring them closer together.” (Lefebvre, 2004:96). Rytmeanalysens komparative vinkler gør det muligt at analysere på tværs af steder, rum og praksisser og forstå, hvordan kontrasteringer skaber forbindelser, grænser og overlap mellem sociale praksisser i byen.

Ved at integrere rytmeformerne illustrerer jeg, hvordan den selvorganiserede praksis konstrueres gennem informanternes leg og improvisation med cykliske og lineære rytmer, og ved at sammensætte rytmer på alternative måder. Rytmerne er ikke en praksisform, men gennem selvorganisering og det at få rytmer til at ’spille sammen’ på en ny måde, konstitueres en ny gentagelsesform, som derved får karakter af, at være en praksisform.

Den måde, rytmer forbindes på kommer, ifølge Lefebvre til udtryk i fire former for rytmisk forbundethed: *polyrytmi*, *eurytmi*, *isorhytmi* og *arrytmi* (Lefebvre, 2004:68). *Polyrytmi* omhandler rytmer, der sameksisterer uden gensidig konflikt. *Eurytmi* synliggør rytmer, der harmonisk eller konstruktivt, relaterer sig til hinanden, eksempelvis som forholdet mellem åndedræt og kroppens organer (ibid.). De rytmer, der er i konflikt eller disharmoni med hinanden, betegnes som *arrytmi*. *Isorhytmi* udgør en samordnet hierarkisk positionering af rytmer, hvor rytmernes position er placeret eksternt for at samstemme, og derfor er rytmerne ikke i vekselvirkende dialog. *Isorytmi* og ”eurytmi” kan ikke interagere samtidigt. Forbindelserne mellem rytmer giver mig mulighed for at forstå, hvordan interne og eksterne rytmer interagerer understøttende eller modvirkende i informanternes brug af byen. I denne diskussion placerer jeg, sammenligneligt med Lefebvre, kroppen som det punkt, hvor rytmer mødes og kommer forskelligt til udtryk.

Udover at kontrasterne er centrale i forståelsen af forholdet mellem krop og by, er forbindelserne mellem rytmer interessante, da de giver mulighed for at forstå, hvordan informanternes kropslige praksis opstår i samspil med og i byen (jf. Grosz, 1992, Lefebvre, 1991). De forskellige rytmeformer nuancerer ikke én rytmicitet og formår derfor at indfange,

¹²⁸ Jeg er bevidst om, at globaliserede tendenser tillægges betydning for social praksis indenfor socialgeografisk forskning (se Doreen Massey, 1994). Når jeg vælger at relatere Lefebvres rytmeanalytiske perspektiv til informanternes brug af steder og fortællinger om byen, er det, fordi mit empiriske materiale opererer på dette praksisniveau. Med andre ord har jeg eksempelvis ikke spurgt ind til informanternes forbrug i byen, kommunikation via sociale medier m.v. Selvorganisering som praksisform er søgt forstået i relation til byen og informanternes hverdagsliv og ud fra informanternes egen vægtning af hvilke eksterne rytmer, de tillægger betydning i deres brug af byen.

hvilke rytmer og sociale organiseringer, der er centrale, eksempelvis når informanter opsøger nedlagte fabrikslokaler frem for bymidten, og hvordan tidlig og social uforudsigelighed influerer disse valg. Men også hvorfor informanterne i rollespilsklubben søger et lukket lokale med høj genkendelighed og gentagelse.

Urbane, spontane og legende elementer er cykliske rytmer, der er af primær interesse for Lefebvre (Lefebvre, 2004:76). Det er også de rytmer, der er af primær interesse for analysen. I forhold til analysen finder jeg det interessant at udforske, hvordan byen er et oplagt rum for selvorganisering, og hvilke former for rytmer informanterne tager i brug eller tager afstand fra.

Hvad bidrager rytmeanalysen til at synliggøre i studiet af byen? ”... we can explore how some conform to dominant routines and timetables, while others reject such temporal structurings or become sidelined because they are thought to be out of time.” (Edensor, 2010:2). Ifølge socialgeograf Tim Edensor kan rytmeanalysen undersøge de forhandlinger, der finder sted i strukturerede og mere temporale løse rum (jf. Franck and Stevens, 2007). I Kvarteret, Undergrundsmiljøet og Spontane Steder nuanceres det, hvordan informanter opsøger forskellige former for tids- og handlerum. De rytmiske begreber giver anledning til at diskutere, hvordan informanternes brug af byen er en dialog mellem forskelligartede rytmer.¹²⁹

Rytmeanalysen er velegnet til at undersøge nutidige by-praksisser, som, ifølge Amin og Thrift, er forskningsmæssigt underbetonet, eller træder i baggrunden til fordel for mere markante måder at bruge byen på: ”The metaphor of city rhythms can highlight neglected temporalities”. (Amin and Thrift, 2002:17). Når selvorganisering som praksisfænomen ikke knytter sig til ét sted, én gruppe personer, en funktionslogik og by-forståelse, giver rytmeanalysen analytisk mulighed for at forstå, hvordan informanterne tager afstand fra rytmer, integrerer rytmer og skaber nye rytmer som et led i at konstruere og organisere egen

¹²⁹ Af mere konkrete analyser af byens rytmer skal særligt nævnes Iain Bordens (2001) analyse af skateboarderes brug af byen, som viser, hvordan deres praksis kommer til udtryk som et detaljeret og sanseligt forhold mellem arkitektur og krop. Derudover udfolder antologien *Geographies of Rhythms* (Edensor, 2010) aktuelle analyser af, hvordan forskellige socialgeografiske praksisser fremanalyses gennem Lefebvres perspektiv. På dansk grund skal Kirsten Simonsen (2005) blandt andet med bogen *Byens mange ansigter* nævnes, hvor hun kombinerer en praksis og narrativ tilgang til at forstå byens konstruktion. De fleste studier fokuserer på de af byens rytmer, der udfolder sig i dagtimerne, hvor nattestudier i overvejende grad fokuserer på det uforudsigelige og *dark happenings* (Amin og Thrift, 2002:17). I *Night in the Big City* udfolder Joachim Schlör (1998) dog et historisk studie af nattens rytmer i Berlin, Paris og London og hvordan rytmer kommer til udtryk i form af love, reguleringer, offentlig moralsæt m.v. (Amin og Thrift, 2002:17).

praksis. Den måde at forstå selvorganisering på kan forekomme mindre fremtrædende, når vi taler om, hvordan byen bør og kan tages i brug.

Det skal understreges, at rytmeanalysen ikke siger noget om praksis men om byen og fungerer som en analytisk tilgang til at forstå byen i en dialog med mit empiriske materiale.

I det følgende redegør jeg for analysens opbygning, de fire rumligheder og sammenhængen mellem dem.

Fire rumlige forhold – analysens opbygning

I analysen karakteriserer jeg fire rumlige forhold, også kaldet rumligheder, der er kondenseret ud fra gentagne fortolkninger af det empiriske materiale, ud fra informanternes fortællinger, og det der særligt viser sig centralt i empirien. De fire rumligheder fremhæver jeg som værende centrale analytiske aspekter for at forstå informanternes brug af byen. De rumlige forhold er min begrebsliggørelse og afgrænsning af, hvordan informanterne bruger byen. Rumlighederne er sammensat, så de viser forholdet mellem krop og sted og bevægelser og by. Rumlighederne inddrager rytmer af sansemæssig intern og ekstern karakter og viser geografiske karaktertræk ved stederne og forbindelserne mellem brugen af sted og by.

De fire rumligheder er struktureret hierarkisk og inddelt i to dele. Første del indeholder tre rumlige forhold og har fokus på interne kropslige rytmer, da disse viser de mere konkrete forbindelser mellem krop og sted. Første rumlighed: *Rum som spændende – sted, tid og autoritet*, handler om muligheden for at opleve spænding, som et sensorisk forhold der er forbundet med byens rytmer, og som for informanterne handler om at indtage steder i andre tidsrum, end de er vant til. Anden rumlighed: *Afgrænsning af rum gennem lyd og lys* handler om eksplicite måder at skabe et sanseligt rum i byens rum på. Tredje rumlighed: *Byen – et gørens og værens rum* undersøger den stemning, der opstår, når man 'bare er' på et sted, eksempelvis ved at hænge ud, have fælles ro, trance via dans m.v. De tre rumlige forhold kommer forskelligt til udtryk og er centrale for informanternes måde at tage steder i brug på. Herefter analyseres mere abstrakte forbindelser mellem informanternes bevægelser og byens eksterne rytmer.

Anden analysedel omhandler en rumlighed og udgør også en sammenfattende analyse. Anden del har også fokus på den konkrete brug af sted, men undersøger hvordan informanterne 'går til stedet' og organiserer sig i forhold til byen. Fjerde rumlighed: *At udforske rytmer og arkitektur med kroppen* undersøger, hvordan informanterne kropsligt

udforsker og afprøver brugen af sted som en særlig tilgang til byen. Analysens afsluttende analyse: *At jamme med byens rytmer*, er en sammenfattende analyse af, hvordan den samlede brug af rytmerne kan forstås. Jeg argumenterer for, at informanterne får multiple rytmer til at spille sammen, når de er selvorganiserende, hvilket jeg begrebsliggør som en *rumlig jamsession*.¹³⁰

Det følgende afsnit omhandler analysens første rumlige forhold.

Første rumlighed: Rum som spændende – sted, tid og autoritet

Stramme rum karakteriseres ved at være intentionelt struktureret og have en funktionslogik eller pædagogik, der i mindre grad er til diskussion og dermed rammesætter praksis (Sommer, 1974, Bernstein, 1974). Disse rumlige forhold medfører, at uforudsigelige handlinger kun i mindre grad kendetegner den rumlige praksis. I modsætning til stramt organiserede rum står matrikelløse rum, der i højere grad appellerer til alternativ brug og fri fortolkning. Når grænserne for en given rumlig praksis kun i mindre grad er defineret, åbner det op for, at spontane handlinger kan interagere med rummet. Spontanitet medfører samtidig en risiko for, at den givne praksis kan ændres (Franck and Stevens, 2007) og denne risiko oplever flere informanter fra Undergrundsmiljøet og Spontane Steder som spændende. De nævner forskellige forhold, som de på forskellig vis relaterer til det, de oplever, er ”spændende”. Malek fra Undergrundsmiljøet kontrasterer mellem nedbrudte slidte steder og hjemmet:

Malek: ”Der er bare noget ved de nedbrudte slidte steder.”

Al: ”Men hvad er det de kan? Lad os lige sammenligne.”

Malek: ”De er tilgængelige og man kan være pisse ligeglad, det er ulovlig og forkert, ja men det er alligevel fedt, der er ikke noget man skal tænke på, måske flygter man fra et ansvar, når det ikke er ens eget hjem?” (Interview i Maleks lejlighed, 10.10.2011).

Maleks udsagn er ikke enestående i det empiriske materiale. Ifølge flere informanter handler brugen af steder i byen ikke blot om at have fortolkningsfrihed eller retten til at definere en given praksis, men også om at være en del af noget af det som er ”ulovligt” og ”forkert”. Det

¹³⁰ I forbindelse med denne analyse har jeg udarbejdet et afsnit om *Modrytmer*. Grundet afhandlingens inddeling af fire analytiske dele har jeg valgt at placere og indskrive afsnittet om modrytmer i kapitel 9, da jeg her berører forholdet mellem præetablerede og løse rum. Modrytmer er eksempler på, hvordan rum reguleres og gøres stramme. Derfor skal man som læser have in mente, at jeg har medtænkt modrytmerne, men at de berøres andetsteds.

giver en anden oplevelse af at *være* og *gøre* på stedet. Dette kan forstås som, hvad Lefebvre kalder for en *intern rytme*, som er en kropslig oplevelse, der skaber en intensitet i måden at bruge sted på. Steder, som opleves som spændende, kommer til udtryk flere gange i det empiriske materiale: ved OPP-fester i forladte bygninger, koncerter under broen og ved meetup's i hallen. Stederne har det til fælles, at de hverken er mellemstationer i hverdagen eller har status som offentlige steder som parker eller pladser. Der er heller ikke mange mennesker, der opsøger stederne, heller ikke på de tidspunkter, informanterne gør, da der knytter sig en særlig funktionslogik eller historik til stederne, eksempelvis at stedet er en fabrik, en arbejdsplads, et privat område eller har fået betegnelsen nedlagt (jf. grå oaser).

En anden fællesnævner for stederne er, at de giver mulighed for en anden brug. Malek betegner stederne som nedbrudte og slidte, og at man har mindre ansvar og kan gøre, hvad man har lyst til. Der er således tale om en del af byen, som ikke er bundet op på en bestemt måde at *gøre* eller *ikke gøre* på. Man har selv mindre ansvar, og der er ingen, man skal stå til ansvar overfor. Rytmerne får her karakter af at være mindre lineære og giver mulighed for at definere, hvordan og hvornår stedet bruges. Gennem kropslige måder at komme til stedet, træde ind på stedet, være på stedet og forlade stedet på udfordres informanterne i deres måde at positionere og bevæge sig på. Disse kropshandlinger står i kontrast til måden, mennesker sætter sig på en café på eller den fokuserede måde mennesker bevæger sig på vej til skole eller arbejde på. Informanterne skal igennem en anderledes rute for at komme til byens *grå oaser*, hvilket aktiverer en nysgerrighed i forhold til stedet. Selve mødet med stedet og det at udfordre måden, som tid og funktion praktiseres på, er forhold, der ifølge informanterne gør det spændende. Et eksempel herpå er, da jeg med fire informanter er på vej til et stedsinterview, og vi kravler over den låste låge til den store trafikerede bro og ud over broens rækværk og fortsætter ned af vindeltrappen. På grund af rute til stedet fornemmer jeg en adrenalin og en nysgerrighed over, hvor vi er på vej hen.

Som ovenstående viser, handler brugen af steder om mere end materialitet. Informanter har vist, hvordan uforudsigeligheden kan opsøges og holdes konstant på nogle steder. Informanterne skaber en balance, hvor de ikke regulerer tiden, men rammesætter den, så de kan *gøre by* på en bestemt måde. Eksempelvis laves der ikke billetter til OPP, der er ingen adgangskrav, og informanterne finder andre måder at organisere det, de laver på. I nedenstående analyseres det, hvordan det spændende element organiseres og kommer til

udtryk i forhold til materialitet, tid og autoritet. Afslutningsvist i kapitlet samler jeg op på, hvorfor informanterne bevarer uforudsigeligheden og hvad, den giver af praksispotentialer.

Uforudsigelighed i forhold til materialitet

Nedenstående fotografier (nr. 28 og 29) illustrerer, hvordan stedet, grundet andre rumlige og tidslige præmisser, fordrer, at kroppen bevæger sig på en anden måde i bygningen, hvilket udfordrer eksisterende rumlige logikker for, hvordan man bevæger sig og interagerer med materialitet. De kropslige handlinger står i kontrast til de rumlige bevægelseskategorier, som Jan Gehl (2010) kategoriserer som ganglinjer, gå-distancer, belægning, plads til at gå, trapper, stå-steder, siddende opholdszoner, at se på en bestemt udsigt m.v.¹³¹ Og samtidig influerer de kontekstuelle kulturelle logikker på, hvordan man handler og bevæger sig i rum (jf. Gulløv og Højlund, 2003). Eksempelvis som de logikker man bevæger sig gennem en svømmehal med, måden man gør på i banken, i hjemmet, til en koncert m.v. hvor der ofte er tale om at stå, sidde, gå på specifikke materialer og inkorporere en specifik adfærd.

Foto nr. 28: Venligst udlånt af informant

Foto nr.29: Venligst udlånt af informant

Første billede viser, at indgangen til bygningen er en smadret dør, som er låst og barrikaderet. For at OPP-deltagerne kan komme ind i bygningen, skal de kravle på hug igennem hullet, hvor en plade mangler i døren, overkroppen skal vrides lidt på skrå, og hovedet dukkes, imens de tager et skridt. Det er mørkt udenfor, og selve bygningen er kun lyst op med stearinlys. I interviewet med Troels forklarer han, hvordan han, som arrangør og DJ til festerne, har observeret, at folk oplever festen som værende spændende.

¹³¹ Med begrebet *Tight space and hard architecture* problematiserer Robert Sommer (1974) også hvordan institutioners rum dikterer en særlig handlingslogik, hvilket han udfordrer ved at *humanisere rummet* gennem det han betegner for *open classrooms*.

”Det er jo spændende at gå hernede, det er mørkt, det er en kringlet vej, og når du først er inde i bygningen, så du hører, at der er en puls, der slår et sted, så skal du på jagt efter den... Man kan fornemme det hurtigt, for der er mange folk, som går frem og tilbage i bygningen.” (Troels, 34 år, stedsinterview i kælderen, 12.10.2011).

OPP er et rave, som handler om, at danse til techno, men Troels har observeret, hvordan folk går ”frem og tilbage i bygningen” frem for at blive i det store lokale, hvor bassen pumper. Dette mener Troelsskal forklares med bygningens gange og belysning, hvor deltagerne opsøger pulsen fra bassen, som på samme tid guider personen igennem bygningen. Det ”kringlede” refererer til de mange gange, der fører til forskellige mere eller mindre tomme lokaler, som jeg selv var ved at fare vild i, da jeg, ved en senere lejlighed, besøgte stedet. Selv om bygningen er ukendt, skaber de rumlige forhold en cyklisk rytme, som deres bevægelsespraksis knytter sig til. Citatet illustrerer en intim forbindelse mellem arkitektur, lyd, lys og krop, hvor kroppens bevægelser opstår gennem sansning af de rumlige fænomener. Det viser, at deltagerne ikke bare kommer, fordi de kan bevæge sig på en særlig måde, men fordi det giver en bestemt oplevelse af at være på stedet. På den måde får den cykliske tid betydning som værende en fænomenologisk oplevet tid (jf. Ricoeur, 1983/1984).¹³² I mødet mellem interne og eksterne rytmer fremstår stedsoplevelsen ifølge informanterne som spændende, ukendt og som et andet alternativ til de eksisterende, komfortable og velordnede oplevelsesmuligheder i byen.

På foto nr. 29 ses piger der, med en dresscode fra byens natklub, står i deres stiletter med håndtasker. Fotografiet visualiserer kontraster mellem det formaliserede byliv og de *grå oaser*, som er kendetegnet ved ødelagte betonvægge med graffiti og fugtig luft. Jeg tolker disse forskelligartede forhold, som kontraster der understøtter den spændende oplevelse.

Tidslig uforudsigelighed

De informanter, der arrangerer begivenheder som koncerter, meetups eller raves i byen, nævner alle, at Facebook, skaber en uvished omkring begivenhederne. Stederne indtages i tidsrum, der ikke gentages på en fast ugedag eller klokkeslæt, hvorfor Facebook anvendes til at organisere aktiviteterne med. Facebook skaber på den ene side en øget mobilitet, hvor man henvender sig til mange forskellige personer uanset geografisk tilknytning. På den anden side

¹³² Dette viser Lefebvre med begrebet *intern rytme*, men Paul Ricoeur får med begrebet *fænomenologiske tid* understreget betydningen af at det er en fænomenologisk og særegen måde at gå til byen på (jeg underlader en videre indføring i Ricoeurs tidstænkning).

kan den sociale og tidslige uforudsigelighed, som Facebook medierer, hindre et rytmisk flow i organiseringen og oplevelsen af begivenheden. Begivenhederne annonceres som offentlige via Facebook og spredes via eget, venners og andre grupperes netværk¹³³. Som organisatorisk redskab og medie, giver brugen af Facebook arrangørerne med en uvished om: Hvornår kommer folk? Hvor mange kommer der? Hvilke typer af folk? Og hvilken intention kommer de med? Selv om Kasper, der arrangerer et meetup i Horsens, Troels, der arrangerer OPP og Sebastian og kammeraterne, der arrangerer koncerter under broen, omtaler dette som en udfordring, vil de samtidig ikke undvære det uforudsigelige element. ”*Uvisheden er en drivkraft i sig selv*” fortæller Sebastian, og Kasper fortæller i et andet interview: ”*Det giver et kick, når det er gået godt*”.¹³⁴ I Lefebvres (2004) rytmeanalytiske optik kan begge udtalelser forstås som et udtryk for en kropslig fornemmelse, der opstår som en indre kropslig rytme i mødet mellem rummets tidslige og sociale uforudsigelighed. Denne rytme står i modsætning til byens andre mere strukturerede og lineære rytmer, da rytmen har en anden tids- og gentagelsesform og derfor bryder med hverdagslivet i byen. Gennem Facebook opererer tiden og socialiteten asynkront og polyrytmisk, da rytmerne ikke er ramme- eller fastsat som mange af hverdagens rutiner. Når informanterne opsøger og fastholder den asynkrone rytme ved at fastholde det konfliktuerende forhold mellem organisering og uforudsigelighed, gør de på en måde uforudsigeligheden konstant, da der heri ligger et praksispotentiale for den selvorganiserede praksis. Andre mennesker vil opleve rytmerne anderledes, men i informanternes perspektiv skaber de en polyrytmi, hvilket vil sige, at rytmerne sameksisterer uden en egentlig konflikt. Ved at informanterne i mindre grad definerer deres praksis ud fra en bestemt tidsramme, medfører det en uvished, som giver mulighed for at handle in situ. Herudfra kan man sige, at informanterne ikke bevæger sig med en `fast takt` i byen, men at de har en kropslig åbenhed over for at håndtere spontane handlinger og uforudsigelighed. Det er således centralt for informanterne, særligt fra Undergrundsmiljøet og Spontane Steder, at der i rytmeformen er en risiko for, at praksis ændres (se Franck and Stevenes, 2007).

¹³³ Dette kan jeg se, da jeg på Facebook selv har mange venner i samme omgangskreds og personligt selv er interesseret i samme musik, steder og typer aktiviteter i byen, som mange af informanterne er.

¹³⁴ I forhold til det samlede empiriske materiale taler informanterne i minimal udstrækning om Facebook og andre sociale medier. Ovenstående er et eksempel på, hvordan informanterne bruger Facebook som et redskab til at organisere begivenheder i byen og i denne henseende har Facebook, som illustreret i ovenstående, værdi. Eftersom undersøgelsens fokus er brugen af byen og brugens stedslige aktualisering, kan det have haft indflydelse på, i hvilken udstrækning sociale medier er en del af det empiriske materiale.

Denne brug af sted tolker jeg ikke blot som et udtryk for, at informanterne opsøger tidlig uforudsigelighed, men at de skaber en ny tidsrytme. I kapitel 6 fremanalyserede jeg, hvordan informanterne var selvorganiserende ved at lave en anden *framing* af byen (Bateson, 1972). Men nærværende analyse viser, at de ikke blot *framer* eller rammesætter deres praksis i byen, men laver en *reframing* af byen, da de skaber en ny betydningsorden qua mødet med byen. Følgende citat viser, hvordan det er en grundlæggende præmis for OPP, at stedet først blev kendt en time før festen: ”Meningen er, at man skriver en SMS-besked med sit navn, og på selve aftenen vil der – kort før festens start – blive udsendt SMS til alle tilmeldte med oplysninger om, hvordan man kommer til festen.” (Citat fra Bilag C). Informanterne spiller på den dobbelthed, der ligger i de lineære og cykliske rytmer. Når de lader tid være en eksplicit faktor i deres måde at indtage stedet på, rammesætter og afgrænser de ikke blot deres praksis ved at indtage en eksisterende tidsrytme i byen. Informanternes kombination af rytmer rekonfigurerer også rytmerne til en ny rytme, hvilket skaber en dobbelthed i deres framing.¹³⁵

Brugen af uforudsigelighed er mest markant ved de Spontane Steder og dernæst Undergrundsmiljøet. I Kvarteret opererer forudsigeligheden inden for andre hverdagslige rammer. Den sociale forpligtelse og befolkningstæthed i Kvarteret influerer rytmerne, således at uforudsigeligheden kommer anderledes til udtryk. Som vist i kapitel 6 afprøver informanterne ikke rytmerne på samme måde, men de bryder med den egentlige funktionslogik i en rutinepræget hverdag ved at opsøge steder som børnehaven og skolen i aftentimerne.

Spænding i forhold til autoritet

Informanternes brug af sted står først og fremmest i kontrast til den intentionalitet, stedet er konstrueret i forhold til, og de personer der varetager funktionerne. Nedenstående er observationer fra en videodokumentar om en OPP-fest, som en informant har givet mig. Med eksemplet vil jeg vise, hvordan spænding knytter sig til det den potentielle tilstedeværelse af personer med stedslig autorisation.

¹³⁵ Denne analytiske pointe udfoldes i kapitlets afsluttende analyse *En rumlig jamsession*.

”Det er mørkt udenfor, folk kravler på hug igennem et hul og kommer ind i bygningen. Folk udtrykker overrasket: ”Ej hvor er det fedt, at det er sådan et sted her.” Stearinlys er placeret på betongulvet hele vejen op ad en trappe og rundt i bygningens gange, så man kan finde rundt. Musikkens bas pumper, hvilket Troels fortæller, mærkes i kroppen. Omkring 100 folk danser i bygningens store lokale. Der er stetoskoplys, nogen maler graffiti, og en dj spiller. Lyden afbrydes, udover små tilråb er folk stille, og en forklarer på videoen ”Vi ved ikke, om vi er blevet lukket, politiet går udenfor, men det er ikke sikkert, de har opdaget os”. Kort tid efter annonceres det i mikrofonen, at festen lukkes af politiet og fortsætter på havnen. Festen brydes op, og folk går mod havnen for at fortsætte festen. (Transskribering fra videodokumentar lånt af Troels).

Uforudsigeligheden kommer både til udtryk fra arrangørernes og deltagernes side og knytter sig til et brud med eksisterende rytmer i kraft af at informanterne indtager steder, hvor det principielt ikke er tilladt at være. Arrangørerne står samtidig til ansvar for arrangementet og kan blive pålagt bøder for at sælge alkohol. Udsagnene ”vi ved ikke, om vi er blevet lukket”, og ”det er ikke sikkert de har opdaget os”, synliggør den grundlæggende rumlige præmis, som skaber det uforudsigelige element, der ifølge flere informanter gør, at det er spændende at feste i en nedlagt bygning fremfor i byen.

Selv om det spændende element fremstår mere markant i steds materialet Spontane Steder, opstår der også i Undergrundsmiljøet logikker for, hvem et sted tilhører, og hvordan stedet skal bruges eller ikke bruges i forskellige tidsrum. Personer fra Undergrundsmiljøet fortæller, hvordan skaterne har første ret til hallen, og at Kasper skal flytte meetup’et, hvis skaterne kommer. Bevidstheden om denne uformelle autoritative uforudsigelige præmis medfører, at meetup’et organiseres således, at de spiller musik fra en bil, så de hurtigt kan køre væk igen.

Formelle autoriteter manifesterer sig på tværs af de empiriske steds materialer som vagtmænd der tjekker, om nogen har brudt ind i den bygning, politiet som lukker en fest, DSB-personale der arbejder omkring godsbanen, lærere på skolen og pædagoger, der søger at få kontakt med de personer, der bruger deres udendørsarealer i børnehaven (mere herom i kapitel 9). En pige udtaler: ”Ej hvor er det fedt, at det er sådan et sted her”, hvilket viser, at nogle deltagere er overrasket over at feste i nedlagte bygninger. Derudover forklarer Troels: ”Pigerne kommer pga. (...) at det er spændende at komme til sådan nogle ting.” (se citat

kapitel 9 i afsnittet ”Hinden” mellem ”os” og ”byen”). Da jeg en aften sidder under broen med informanterne, tror de, der kommer en DSB-arbejder og de bliver usikre, diskutere hvad de skal gøre, de begynder at pakke sammen og bagefter griner de over, at de fik ”nøjaen på”¹³⁶ over det. De nævner ikke ordet spændende med ved at være til stede med dem, opleve og observere dem, tolker jeg det som noget, der gjorde den aften spændende.

Spænding som en intern kropslig rytme knytter sig her til en bevidsthed om, at andre har tilknytning og ofte offentlig tilladelse til stedet, hvilket jeg argumenterer for påvirker den interne rytme, den enkelte oplever. Ved at anskue den interne rytme på tværs af steder, betragter jeg den som værende en puls, informanterne opsøger ved steder.

De tre eksempler viser, at autoriteten er dobbeltsidet: formelt og uformelt konstitueret. Informanterne indgår i implicite forhandlinger om deres brug af steder, som eksempelvis med skaterne, med pædagoger og, som jeg viser senere, også med politiet og andre personer. Derudover forhandler de steder med personer, der bruger byen på samme måde. De skaber interne spilleregler for deres brug af byen, og derfor kan personer af samme slags have større stedslig autorisation end politiet (mere herom i kapitel 8 *Matrikelløse fællesskaber*).

Det spændende forhold defineres empirisk som en kropslig intern rytme, som grunder i, at informanterne oplever et brud med og et andet forhold til byens formaliserede velordnede, socialt- og tidsligt forudsigelige rytmer. Uforudsigeligheden og den kropslige sansemæssige oplevelse af, at noget er spændende, er afgørende rumlige forhold, som informanternes brug af steder i byen afhænger af. Disse rumlige forhold vil for andre ikke opleves som et rart sted at være (jf. Gehl, 1971:175), hvilket Lefebvre kalder for *arrytmi*, og er en uoverensstemmelse af rytmer (Lefebvre, 2004:67-69). Eksempelvis som at være på andres steder, som dels er statsejede eller private, og indtage dem uden for åbningstid og med en uvished om, hvad der kan se. Men at tolke ud fra informanternes måde at sanse og formgive stedet på, oplever de sammensætningen af de forskellige rumlige forhold som værende harmoniske og som en positiv spændende kropslig fornemmelse. Derfor skaber eksterne rytmer og påvirkninger ikke en disharmoni i informanternes stedsoplevelse, men derimod en harmoni, hvilket Lefebvre betegner som *eurytmi*. I sin enkelthed er dette et møde mellem dem selv, tid, rum og omverden.

¹³⁶ Slang for paranoia.

Analysen viser, at det at *gøre by* er vigtigt at få en særlig sansemæssig oplevelse. Informanterne forfølger en intern rytme ved at opsøge steder, hvor den lineære og cykliske tid 'stemmes sammen', da de i dette rytmiske møde konfigurerer en ny oplevelsespraksis. Kort sagt handler det at stemme de to tidsligheder / rytmer sammen om at gøre noget, der er i kontrast til byens lineære rytmer, da dette giver en fornemmelse af, at noget er spændende. Men det handler også om at være i nu'et, da det giver mulighed for at udforske stedet og deres egen krop på stedet. På den måde er sansemæssige rytmer med til at konstruere rummet (jf. Lefebvre, 1991:212).

Anden rumlighed: Afgrænsning af rum gennem lyd og lys

Udover at stederne som materiel form har betydning for informanternes brug af byen, kan lyd og lys betragtes som to rytmer, fordi de har en tidslig gentagelsesform (Lefebvre, 2004:21, 64). Informanterne afgrænser deres selvorganiserede praksis i byen ved brug af lys og lyd og er samtidig med til at give informanterne interne rytmiske oplevelse i byen.¹³⁷ Samtidig kan lyd og lys forstås som rytmer og virkemidler, der visuelt og auditivt virker kontrasterende til byens lineære og cykliske hverdagsliv. Brugen af musik og belysning er ikke blot et omdrejningspunkt for informanternes stedslige handlinger, men også fænomener som de, visuelt og auditivt, konstruerer og afgrænser deres praksisrum med. Gennem ikke-sproglige rytmer og kropslige bevægelser på steder konstrueres handlerum i byens hverdagsliv (Lefebvre, 1991:39). Til brugen af sted knytter sig derfor koder, logikker og symbolske betydninger, som konstituerer det sociale rum (ibid.:33). Den nedlagte hal, gamle fabriksbygninger, broen og udendørsarealerne ved jernbanen i Horsens er steder, der står i kontrast til etablerede steder i byen. Steder er ikke intentionelt afprøvet, formålsbestemt eller kvalitetssikret som rum for lyd og lys eller en særlig type lyd og lys. I informanternes brug af steder arbejder de på forskellig vis med at formgive rummet og afprøve lyd i forhold til de arkitektoniske omgivelser og artefakter. I afsnittet synliggør jeg gennem tre empiriske eksempler, hvordan informanterne afgrænser et handlerum gennem deres brug af lyd og lys. Herefter diskuterer jeg de tre eksempler med afsæt i rytmeanalysen.

Første eksempel: Foto nr. 30: På fotografiet ses to kammerater med deres computer foran en strømboks placeret uden for en fabriksbygning. ”Vi skal jo finde noget strøm” siger en fyr fra

¹³⁷ I dette afsnit taler jeg i højere grad om de informanter, der bruger byen gennem lyd og lys, og har en specifik intention med dette. Eksemplerne giver en viden om, hvordan rum i byen kan afgrænses visuelt.

OPP på deres dokumentarvideo og synliggør, at mange af stederne ikke har strøm, eller at strømmen bliver trukket ad alternative veje. En informant har vist mig videoen, som han har lagt ud på MySpace.¹³⁸

Mangel på strøm er samtidig det aspekt, der betyder, at lyd tænkes ud fra andre rumlige præmisser, end det eksempelvis er tilfældet til privatfest eller på en club i byen. Konceptet bag OPP er at indtage nedlagte bygninger, finde strøm og i hemmelighed afholde technoraves. Som informanterne viser på videoen, og Troels fortæller om i interviewet, kræver det, at de kravler under og over hegn til bygninger, trækker ledninger igennem ventilationskanaler, finder backup til et relæ samtidig med at de sørger for, at de ikke aktiverer alarmer.

Arrangørerne bag OPP har organiseret sig således, at to personer patruljerer uden for stedet under koncerten, og de beder folk holde sig indendørs for at sikre, at der ikke står folk, som tiltrækker opmærksomhed ved at snakke eller småråbe. De organiserer stedet kropsligt og socialt ved at orientere sig i forhold til lyd. Samtidig prøver de at centrere lyden i kælderen ved at isolere væggene med pap og holde døre lukkede, så området beboere ikke bliver generet og tilkalder politiet.

Foto nr. 30: Venligst udlånt af informant

Andet eksempel: Ved et *chill-meetup*¹³⁹ i Undergrundsmiljøet Horsens tager Kasper en nedlagt hal spontant i brug.¹⁴⁰ I stedet for at stille højtalere op og trække strøm, som ved OPP,

¹³⁸ Til trods for at videoen er offentlig tilgængelig vælger jeg på grund af anonymitet ikke at henvise til internetsiden.

¹³⁹ Et *chill-meetup* er et uofficielt meetup, hvilket betyder samling af folk der shuffler (mere herom i kapitel 9).

¹⁴⁰ Fotografiet er et stillbillede af en YouTube video af det chill-meet, jeg gennem et stedsinterview og et interview på Burger King interviewede Kasper om. Udover at Kasper selv tog billeder til mig med et

får Kasper en kammerat med kørekort, bil og et stort anlæg til at komme. Bilen køres ind i hallen (se foto nr. 31) og musikken spiller ud fra bagagerummet. Den nedlagte hal er, ifølge Kasper, fed og ”*ungdomsagtig*” og graffitien, skaternes ramper, de smadrede ruder m.v. giver stedet en karakter, som passer godt til det chill-meetup, Kasper laver. Som det ses på fotografiet, samles deltagerne rundt om bilens bagagerum, hvor lyden er. Lyden er i dette eksempel et mobilt fænomen og et rumligt forhold, som informanterne kan rammesætte deres praksis med (jf. Bateson, 1979). Informanterne har i dette eksempel gjort lyden mobil, så de kan flytte meetup’et op på skaterbanen, der ligger i samme kvarter, hvis skaterne kommer og vil bruge hallen.¹⁴¹

Foto nr. 31: Er et stillbillede fra en YouTube film. Jeg har interviewet Kasper, som arrangerer meetup’et, samt Kaspers mor og andre fra Undergrunds- miljøet, der kender begivenheden.

Med første og andet eksempel har jeg illustreret, hvordan lyd kan organiseres både som værende mobil og stabil. Det at shuffle og bevæge sig mobilt i byen med lyden er omdrejningspunktet for Kaspers måde at være selvorganiserende på. Sebastian, Daniel, Matias og Kristian, som indtager broen som et koncertsted, tillægger lyden, kvaliteten af lyden, sammenspillet med arkitektur og brugen af stedets atmosfære en anden betydning for det udtryk, de søger at skabe. Lad mig eksemplificere denne forskel i det tredje eksempel¹⁴².

engangskamera til et official meetup, havde han ikke billeder fra dette meetup. Fotografiet repræsenterer således ikke Kaspers perspektiv, men visualiserer og nuancerer hans beskrivelser og fortællinger om meetup’et. Derudover giver dette en konkret viden om, hvordan de installerer sig på stedet med lyd, sted, dans m.v.

¹⁴¹ http://www.youtube.com/watch?v=UOcpdMsvJSk&feature=player_embedded (sidst besøgt 19.03.2013).

http://www.youtube.com/watch?v=9giGrRr7D3U&feature=player_embedded (sidst besøgt 19.03.2013).

¹⁴² Eksemplet tildeles mere plads end de to andre eksempler, eftersom informanterne tillægger forholdet mellem sted, materialitet og lyd en central værdi.

Tredje eksempel: Under broen tager lyd og lys i højere grad form som en stedsspecifik installation. På fotografiet trækker og skubber en gruppe kammerater en generator, som de har lejet for 500 kr., som skal generere strøm til aftenens koncert, op ad en skrænt.

Foto nr. 32: Cisco
Gulløv

Skrænten er ved siden af broen, og informanterne fortæller, hvordan generatoren skal i behørig afstand til ”scenen”,¹⁴³ for at den høje brummende lyd, der genererer strøm, ikke intervenserer med deres lydrum og forstyrrer lyden fra koncerten. Deres måde at indtage stedet på er formet ud fra deres tidligere erfaringer med lyde, deres forestillinger om den lyd, de vil skabe, og ved at teste, hvordan lyd og sted intervenserer med hinanden. Formgivningen har udviklet sig processuelt over en treårig periode. Bands er inviteret til at spille, og trommer, guitar, cello, violin m.v. er valgt ud fra kriterier, de selv definerer med afsæt, i hvordan musikken vil passe til stedet:

¹⁴³ I kapitel 6 blev det fremanalyseret, hvordan plateauet under broen ses som en potentiel musikscene.

”Musikken er først og fremmest valgt på grundlag af, at det skal være folk, som har noget interessant at sige/vise, og især er i stand til at tage broen og inkorporere den i deres udtryk. Doom-metal er flydende og ikke så rytmisk musik, og det passer bare naturligt til det soniske miljø dernede. Det er vigtigt, at musikken er meget flydende, kraftfuld og udtrykksfuld.” (Sebastian 23 år. Opfølgende mailinterview 13.11.2012).¹⁴⁴

I ovenstående citat er det tydeligt, hvordan musik, genre og broens arkitektoniske forme skal skabe en helhed. Ifølge Sebastian skal musikerne kunne ”tage broen”. De skal inkorporere en forbindelse mellem deres musikalske udtryk og to rumlige forhold: det soniske miljø og broens beton og monumentalistiske udtryk¹⁴⁵. Derfor kan et musiknummer ikke indøves på forhånd, men konstrueres i mødet med stedet under broen. På tværs af de empiriske stedsmaterialer er det, informanterne opsøger i byen, en særlig måde at gøre på.

På fotografiet ses scenen i baggrunden under broens fundament. Foran scenen vises en performativ event, som et band stillede op under koncerten.

Foto nr. 33: Marcus Marcussen

Imens et band spiller på scenen, går folk med tilknytning til bandet frem foran scenen med et drejebor, hvor de borer en meter dybe huller i jorden. De banker to bjælker sammen til et kors, som de placerer tre af i hullerne foran scenen. I mellemtiden går Sebastian (hvilket jeg

¹⁴⁴ Da det var vanskeligt at bevare kontakten med alle informanter fra broen i den treårige proces, har jeg valgt at have kontakt med en informant som løbende kunne deltage i opfølgende spørgsmål under det analytiske arbejde. Sebastians stemme er derfor markant i fortællingen om broen, eftersom vi har haft kontakt via opfølgende interviews over mail, Facebook og til koncerterne.

¹⁴⁵ Sonisk betyder sammenspielt eller ekkoet, hvilket informanten sætter i forhold til broens arkitektur.

også observerede året forinden) hen til lygtepælen, som han med besvær kravler op i. Han beklæder lampen med stof, så lyset ikke intervenserer med udtrykket på og omkring scenen. Da korsene er solidt placeret, sætter de ild til korsene, som lyser op. Denne performative event vidste Sebastian og kammeraterne ikke noget om, så selv om konceptet tager mere fast form, som det gentages år efter år, bevarer de et rum for det ukontrollerede og uforudsigelige. Det andet år, de laver koncerten, viser de med en medbragt projektor film på broens betonfundament, som visuelt er et kontrasterende udtryk til aftenens mørke.

I det følgende diskuteres de tre eksempler samlet. Der er tale om tre forskellige måder at bruge lyd på, som skaber en harmoni og ny rytme ud fra et møde med musik, stedets arkitektur, og de rytmer der omgiver stedet (jf. Lefebvre, 2004:6). Samtlige informanter bruger redskaber og instrumenter, men de `instrumentaliserer` ikke brugen af dem, men lader musikken og brugen af byen udvikle sig i og med stedet. Fordi rytmen stemmer sammen i et stedsspecifikt møde, kan det samme udtryk ikke skabes på et etableret spillested. Den kropslige fornemmelse, som flere informanter refererer til, handler ikke blot om en intern rytme, da den netop opstår i mødet med arkitektur og den kropslige brug af stedet. Der er tale om den type rytme, som Lefebvre betegner som en *ny rytme*. Den empiriske analyse viser, at rytmen ikke bare en ny tidsform, da den også skaber en intern rytme og fornemmelse af, at være til stede.

Ved at anskue måden, hvorpå lyd og lys bruges i de tre empiriske eksempler, bliver det tydeligt, at den selvorganiserede praksis konstrueres ud fra en specifik lydpraksis, som både er en afgrænsning og en euritmisk forening af forskellige rumlige forhold: sted, arkitektur, eksterne rytmer (byens lyd), interne rytmer (fænomenologisk tid, stemning, atmosfære), tidspunktet, hvor stedet kan tages i brug, og det musikalske og visuelle udtryk. Informanterne afgrænser rummet og igennem `instrumenter` som lyd og belysning skaber de personlige æstetiske fortolkninger af stedet. Deres lydpraksisser, og måden hvorpå de organiseres i tid og rum, afhænger af, hvad man mødes om, og hvilket udtryk, der skabes.

Filosoffen Gernot Böhmes atmosfærebegreb er et forsøg på at udvikle en ny æstetik, der ikke grunder i kunsten (Albertsen, 1999:6). Gennem kroppen og et sammenspil af alle sanser (ibid.:9)¹⁴⁶ forenes og sanses en atmosfære i en fælles virkelighed mellem mennesker og ting eller arkitektur (ibid.:7-8), hvilket giver stedet og stedsoplevelsen en særlig karakter. En

¹⁴⁶ Böhme argumenterer: "En by uden lugt, er som et menneske uden karakter" (Böhme, 1998:51 i: Albertsen, 1999:15). Ligeledes er byens lyd, akustik og lys centrale elementer i et steds atmosfære.(Albertsen, 1999:15).

atmosfære er en del af det levede liv. Med kobling til rytmebegrebet underbygger det informanternes fortællinger om, hvordan de kombinerer forskellige sanselige og materielle forhold og i denne sammensmeltning, skaber de en ny praksis eller æstetisk fordobling (jf. Albertsen, 1999:8).

I Lefebvres optik kan brugen af lyd og lys tolkes som en måde at lege med kontrasteringer til byens mere etablerede og lineære hverdagsliv. Samtlige informanter er bevidste om rytmerne over og omkring sig, og de opsøger dem bevidst. Under broen summer trafikken over dem, som er et modstykke til den lyd, de selv laver under broen, og samtidig bruger de byens lineære lyd til at afgrænse deres egen lydpraksis med. Byens lyd kamuflerer den lyd, de selv laver, og derfor kan informanterne arrangere koncerten i kraft af byens trafiklyd. Den geografiske afstand til byen bliver mindre central for informanterne, da den arkitektoniske og lyd-mæssige framing afskærmer deres lydpraksis. Det er en leg med æstetiske betydningsstrukturer, og informanterne skaber et handlerum i byen, hvor de har mulighed for at afgrænse og positionere sig anderledes.

Hvilken rolle spiller lyd og lys for den selvorganiserede brug af byen? Ovenstående analyse viser, at lyd og lys er fænomener, der kan anvendes til at definere stedsoplevelsen og afgrænse handlerummet. Derudover er belysning og musikkens møde med stedet med til at give en særlig stedsoplevelse, som informanterne ikke oplever i midtbyen. Informanterne bruger aktivt lyd og lys omkring sig, hvormed de konstruerer deres brug af byen i og med byen. Dette rumlige forhold markerer, hvad Lefebvre betegner som rummets dialektik, hvor rummet producerer rytmer i kroppen, men kroppen også skaber en rytme (Lefebvre, 1991:40). Informanternes praksis er dermed ikke en reproduktion, men en ny kropslig og sanselig æstetisk fortolkning af byen. Dette spørgsmål tager jeg op igen under afsnittet *At jamme med byens rytmer*.

Den foregående analyse har kredset om informanternes oplevelse af en form for stemning. I det kommende afsnit undersøger jeg, hvordan informanterne oplever og opsøger en bestemt stemning i byen.

Tredje rumlighed: Byen - et gørens og værens rum

Når jeg gik i Kvartererne, observerede steder og hverdagsliv, mødte mennesker spontant eller spurgte ind til deres brug af byen, fortalte de ofte om deres handlinger ud fra sætninger som: ”*Jamen vi er her bare*” og ”*det kan vi bare godt li*”. Udtalelser som disse indikerer, at

informanterne har haft svært ved at sætte ord på, hvorfor de tager stederne i brug. Til trods for informanternes kropslige og stedslige diversitet, har de det til fælles, at de taler om at opnå en særlig stemning, de fornemmer kropsligt. Det særlige for de praksisser, jeg har fulgt i byen, er, at de knytter sig til en rytme, der til trods for at informanterne har svært ved at italesætte den, er blevet underbygget gennem stedsinterviewene. I informanternes brug af byen sanser de byens rytmer og stedet, hvorigennem de skaber en fornemmelse for sted, men også en særlig stedsfornemmelse¹⁴⁷, der handler om at være og gøre på en særlig måde. Byens rytmer er ikke alle synlige eller hørbare, men kan sanses ved at ”gå dybt ned på det enkelte sted” (Lefebvre, 2004:89). I dette afsnit forfølger jeg, med udgangspunkt i empirien, den stemning, som blev fremanalyseret i de forestående afsnit. Dette med henblik på at forstå, hvad der karakteriserer stemningen, og hvorfor den har betydning for måden at gøre sted og by på. Også her forstås stemning som en intern rytme og er i forbindelse til andre rumlig- og tidligheder. Stemning hjælper med at indkredse, hvordan forskelligartede rytmer indgår i interaktion med hinanden, og hvordan de influerer informanternes stedsoplevelser.

I et interview med Malthe (23 år, pædagogmedhjælper) fortæller han om en kropslig fornemmelse, han oplever, når han spiller i øvelokalet, hvilket han kontrasterer til, når han spiller koncert. Udsagnet hjælper med at forstå, hvad den stemning, informanterne opsøger, handler om, og hvordan stemningen er rumligt forankret:

”Der er forskel på øveren, der hvor magien bliver skabt, og koncerterne, hvor det skal svinge og ud. Det er på den ene side så ligetil, men på den anden siden svært at forklare. Man skaber noget i nuet, det giver kuldegysninger, og man gør det selv, man fremprovokerer følelser, man spiller med følelserne, det er meget komplekst, men det er fantastisk og jeg bliver rolig bagefter.” (Interview i Malthes lejlighed, 20.07.2011).

Ifølge Malthe skal det til koncerten ”svinge” og ”ud”, og i øveren¹⁴⁸ bliver ”magien” skabt ved at ”spille med følelserne”. I en rytmeanalytisk optik er der forskel på de to rytmer, og som tidsform opstår den ene lineært og den anden cyklisk. Malthe forklarer, hvordan bestemte sange og kompositioner er indøvede og fastsat til koncerten, hvorfor den har en defineret

¹⁴⁷ Fornemmelser for sted er begrebsliggjort på forskellig vis. Heidegger refererer til begrebet *dwelling* til en særlig måde at være til stede hjemme på. I værket *Sense of Place* indkredser Feld and Basso (1996) forskellige forhold mellem mennesker, sted og sanser, der skaber indsigt i måder at være til stede på.

¹⁴⁸ Forkortelse for øvelokalet.

rækkefølge, og instrumenterne er hierarkisk positioneret i forhold til hinanden. Denne rytme står i kontrast til rytmer, hvis gentagelse ikke er fastlagt og instrumentaliseret.

Musikken aktiverer kropslige følelser, som har overførselsværdi til skjulte rytmer i byen, da det handler om interne rytmer, som influerer praksis og den eksistentielle oplevelse af praksis. Musikken som praksisreference er her velegnet til at forstå, hvad der `er på spil`, når informanterne fortæller om at være på steder uden grund. Fordi de opsøger tidsrum og steder, hvor det ikke er fastsat hvem, hvad og hvornår de skal noget, kan de opnå en denne stemning.

Ifølge 10 drenge mellem 18-22 år, der mødes ved multibanen i Kvarteret i Viby, handler det om, at de kan være sig selv, hvilket de i nedenstående citat kontrasterer til offentligheden og det organiserede hverdagsliv. Da de holder pause fra streetfodboldkampen ved bænkene uden for banen, forklarer Martin: *”Det gør vi bare og vi kan bare slappe helt af i et andet miljø og være os selv. Sådan helt af, uden det hjemme eller fra skole eller andet. Koble af... vi kan spille fodbold.”* For drengene på multibanen er det centralt, at de indtager et sted, som ikke er forbundet til skolen eller hjemmet. Det er deres hverdagslige frirum, hvor de *”kobler af”*. At gøre brug af steder handler i dette tilfælde om at være sammen med kammeraterne uden et formål. Fælles for samtlige steder er, at de ikke er befærdede af andre mennesker, lyden fra andre mennesker er fjern, og man ser ikke umiddelbart andre mennesker.

I kontrast til de rutineprægede praksisformer, der finder sted i hverdagskontekster som hjem og skole, foregår informanternes brug af steder i en *steds-temporalitet* (Wunderlich, 2010:45). Stemning kan ud fra ovenstående forstås som noget, informanterne opsøger på steder, hvor tid ikke er fastsat, og de ikke behøver at lave noget bestemt, men de kan være sammen, også bare fordi rytmen føles godt. Rytmer handler ikke om hastighed eller bevægelser, men om hvordan forskellige tidsligheder influerer hverdagslivet, og disse opererer eksempelvis internt og eksternt. Når størstedelen af informanterne opsøger steder, hvor de ikke behøver at lave noget, betyder det ikke, at kroppens puls er lav, og aktivitetsniveauet er lavt, men rettere at de er samlet om det samme og selv kan definere tid og rum. Dette kommer til udtryk gennem afstand til andre mennesker, lyde og huse, eller de er afskærmet fysisk bag bygninger eller træer. Stemningen er lystbaseret, hvilket Malek betegner som: at *”hænge ud”*. Malthé taler om at *”jamme”* og *”lave ingenting”*. Drengene under broen taler om at være *”random drank”*, og Simon fra Kvarteret nævner ordene *”kokse”*, *”game”* med computerspil og han forklarer det yderligere med det at *”chille”*:

Simon: ”*Jamen vi sidder bare.*”

Al: ”*Er det kedeligt?*”

Simon: ”*Nej slet ikke, det er godt, det er lige sådan, det skal være... især når jeg er startet i en ny klasse og skole, så er det en god måde at bruge tid på, uden at man skal have gang i en masse, og at der hele tiden er fokus på en aktivitet. Du ved, vi chiller bare.*” (Simon, interview i boligforeningens kælderlokale, 1.06.2011).

Denne måde at være til stede på kan forstås ud fra filosofen Charles B. Guignons læsning af Martin Heideggers begreb *stimmung* (på engelsk ”mood” og på dansk ”stemning”). ”A mood is a particular way we are ”tuned in” to the works in our activities.” (Guignon, 2003:181). Heideggers stemningsbegreb handler om menneskers måde at gå til en praksis på. Det er ikke blot en psykologisk proces, da Heidegger gennem begrebet *situatedness* understreger: ”A mood assails us. It comes neither from ”outside” nor from ”inside,” but arises out of Being-in-the-world as a whole, as a way of such being.” (Guignon, 2003:185). Som et integreret samspil mellem indre og ydre forhold er stemning situeret og bidrager til måden at skabe mening i en situation på. Det handler ikke om at være på vej et sted hen, men om en eksistentiel væren i det værende. Brugen af byen bliver således ikke bare et spørgsmål om at ”gøre by”, men om selve *måden* at gøre by på. Oplevelsen af denne gøren forsvinder, hvis praksis er skematisk tilrettelagt.

For at blive i den musikalske metaforik kan dele af den selvorganiserede praksis forstås som en måde at være ”tuned” ind på en bestemt måde over for byen (jf. Guignon, 2003:181). Når handlerummet er løst defineret, kan man i højere grad lytte til egen krop og sanser de fysiske, rumlige og sociale omgivelser. Ud fra dette perspektiv på stemning handler denne brug af byen om at opnå en kropslig tilstedeværelse og en særlig stemning.¹⁴⁹ Ifølge informanterne opstår stemningen ud fra lyst, spontanitet, det at være sammen uden et specifikt mål og ved at være sansende ’åben’ overfor uforudsigelighed. Spørgsmålet er, om de ikke kan opleve denne væren i en park i byen eller på de spanske trapper i Aarhus midtby, hvor tid og praksis i mindre grad er defineret på forhånd?

¹⁴⁹ Lars Geer Hammershøj beskriver i ph.d.-afhandlingen *Selvdannelse og socialitet* et stemningsfællesskab, der knytter sig til technomiljøet og technofesten. Stemningsfællesskabet er kollektivt og opstår i mødet mellem technomusik, dans, rytmer, stof og fællesskab (Hammershøj, 2003:355).

Informanterne svarer ikke eksplicit på dette spørgsmål, men i kapitel 6 viser jeg, hvordan tættere by-beboelse giver informanterne en tilbøjelighed til at opsøge grå oaser og mindre opsøgte steder, eksempelvis som daginstitutioner i aftentimer eller multibanen, der er skærmet med træer. Empirien viser, hvordan faste, definerede tidsrum og markante eksterne rytmer, som steder der er indlejret i rammesætninger for, hvordan mennesker skal gøre sted, minimerer den interne stemningsfyldte rytme, informanterne opsøger. Det betyder ikke at deres brug af byen er uorganiseret, men tid og rum er organiseret ud fra en intention om at gøre byen til et *gørens* sted. Et sted hvor man kan være og gøre uden en intention og hvor sanserne kan aktivere og definere det næste skridt. Ligesom et rumligt forhold influerer stemningen, hvordan informanterne bruger byen. Steder i det formaliserede byrum er ikke på samme måde et *gørens*-sted, da steder i højere grad er indlejret i en funktionslogik og normer for gøren.

På baggrund af kapitlets første analysedel er konkrete rumlige forhold og specifikke rytmiciteter fremanalyseret som værende en del af informanternes selvorganiserede måde at gøre by på. Det er illustreret, hvordan informanterne organiserer egen praksis gennem rumligheder som uforudsigelighed, tid, lyd, lyd, stemning m.v. I analysens anden del anskues informanterne og rumlighederne som en samlet praksisform, og det undersøges, hvordan informanternes måde at gøre by på har en udforskende karakter (fjerde rumlighed). I afsnittet *At Jamme med byens rytmer* behandles spørgsmålet om, hvordan informanter gennem selvorganisering får rytmerne til at spille sammen. Den resterende analysedel præciserer således informanternes gøren i forhold til byen.

Fjerde rumlighed: At udforske rytmer og arkitektur

Informanterne tager byen i brug på en bestemt måde, hvor de af lyst udforsker og udfordrer hverdagslige betydningsstrukturer og grænser. Denne måde at gøre by på står i kontrast til den måde, mange europæiske bymidter intentionelt er planlagt ud fra. Den danske arkitekt Jan Gehl forklarer:

”Øjne, øre og næse er orienteret fremefter for at kunne sanse farer og muligheder på ruten. Stavene i øjet er tilsvarende organiseret i overensstemmelse med det vandrette, jordnære oplevelsesfelt. Der ses skarpt fremefter, perifert til siderne, noget nedad og kun meget lidt opefter...” (Gehl, 2010:43).

Ifølge Gehl, er sanserne en stor del af den måde, vi orienterer os i og bruger byen på, men sanserne er samtidig rettet ind efter den underliggende funktionslogik, der dominerer byplanlægningen. Folk bevæger og orienterer sig efter noget bestemt, hvilket ifølge Gehl medfører, at menneskers handlinger er strømlinede. Helt konkret ser mennesker i mindre grad op og sætter sig primært steder, der er lavet til at sidde på. Kroppen er indlejret i en rumlig bevægelsesorden og defineret måde at gøre by på, hvilket står i kontrast til de steder, der undersøges i afhandlingen. Det er disse kropslige strømlignede handlinger, som informanterne udfordrer og formgiver med. Spørgsmålet er, hvad der specifikt karakteriserer informanternes kropslige måde at gå til byen på?

Filosoffen Walter Benjamin anskuer som tidligere nævnt det at bevæge sig gennem byen med figuren *flanêur*, der karakteriseres som en person, der strejfer rundt i byens gader og for hvert skridt opluges af byen (se Simonsen, 2005:35). Ved at observere byen søger han oplevelser, nydelse og eventyr. Flanêuren beskrives som en rodløs karakter, der føler sig hjemme i byen, imens han sanser dens mangfoldige indtryk (Simonsen, 2005:35). Informanterne kan ikke beskrives som rodløse, men ligesom flanêuren bevæger de sig i byen med en nysgerrighed. De slentrer ikke i byen, men aktivt har de rettet deres opmærksomhed mod at opsøge nedslidte, mindre befærdede steder og at overskride den måde, byen i overvejende grad gøres på.

I det følgende inddrages tre empiriske eksempler, som illustrerer, hvordan rum, krop og sted udforskes af informanter i byen. Dette med henblik på at forstå, hvordan informanternes praksis også handler om at udforske rumlige forhold.

Foto nr. 34: Anne-Lene Sand

Fotografiet er taget på Rabbit Hole Festival i 2011 i udkanten af Horsens. Festivalen er arrangeret af personer fra og med tilknytning til Undergrundsmiljøet. Som frivillig på festivalen tager jeg dette foto, som i et øjeblik fanger to forskellige måder at indtage sted på. Forrest i fotografiet ses tre festivaldeltagere, der sidder på tre taburetter på jorden ved siden af en af festivalens workshops. De sidder inden for festivalens område, hvilket indrammes af et hegn. I baggrunden, uden for hegnet, ses to drenge, der er kravlet op på taget af en gammel statsejet hal. De sidder med benene udover tagkanten, taler sammen og ser udover festivalen. Samtidig forsøger den ene af drengene at nå lampen på hallens gavl med sin fod og ser, om den kan holde til hans vægt.

Den måde, stedet tages i brug på, knytter sig til et handlerum med høj grad af selvorganiseringspotentiale. Som jeg tidligere har argumenteret for tolkes handlinger forskelligt, afhængigt af stedets placering i byen og de forskellige tidsrum, stedet indtages i. Forestiller vi os, at de to drenges måder at sidde på taget af bygningen havde fundet sted i den centralt beliggende bydel, ville andre logikker for at tage stedet i brug være indlejret i byrummet. Sammenstødet mellem forskellige praksisser kan med en rytmeanalytisk optik

forstås som modrytmer. Eksempler på disse modrytmer er følelsesmæssig respons fra forbigående som frygt for at komme til skade, utryghed ved at se folk indtage steder på andre måder eller offentlig vurdering af, hvad der er lovligt og ulovligt. På dette sted eksisterer andre rumlige logikker, hvilket på billedet og gennem observationer ses ved, at arrangører eller deltagere på festivalen ikke giver de to på taget opmærksomhed. Arrangørerne og deltagere er gennem deres kropssprog og det, at de ikke tildeler de to på taget opmærksomhed, med til at skabe rum for, at stedet kan udforskes spontant gennem individuel fortolkningsfrihed. Karakteren af det sociale og arkitektoniske rum legitimerer, at stedet kan udforskes kropsligt, hvilket illustrerer en eksplicit sammenhæng mellem kropslig udfoldelse og rumlige logikker.

Et andet eksempel illustrerer, hvordan arkitektur og ”*stedets energi*”, som en informant kalder det, er med til at understøtte og give signaler til informanterne om, hvordan stedet kan tages i brug. Da jeg spørger Sebastian, hvorfor de ikke har taget et sted som Godsbanen¹⁵⁰ i brug, forklarer han:

”Det, vi laver under broen, laver vi, fordi vi føler, at broen indbyder til det. Atmosfæren under de forskellige arrangementer dernede er klart hovedsageligt en effekt af selve broens naturlige karakter. Det er altså ikke et forud tænkt arrangement, som vi så senere skulle finde et sted til. Arrangementet er udsprunget af selve broen og den energi og feeling, der er der.” (Sebastian, opfølgende interview 20.02.2013).

I citatet fremgår det tydeligt at måden, hvorpå broen tages i brug, ikke er en prædefineret performativ strategi, der, som et udtænkt koncept, kan installeres på et hvilken som helst sted. Ifølge Sebastian er ideen udsprunget af stedets fysiske rammer og broens energi, hvilket som argumenteret i første analysedel i dette kapitel først og fremmest er betinget af, at de kan sanse potentialet og ændre stedets betydningsstrukturer. Citatet synliggør, at man ikke kan tænke sig til, hvordan et sted som broen kropsligt skal tages i brug. Sebastian betegner det i interviewet som en nysgerrighed over for stedet, hvilket i kombination med de fysiske og rumlige forhold opfordrer til en fortolkning af, hvad krop og sted kan i deres forbindelse. Sebastian nævner ”*broens naturlige karakter*”, hvilket jeg på baggrund af det øvrige empiriske materiale fra broen tolker som, at de ser bort fra den funktionalitet, som broen er tillagt i et byplanlægningsperspektiv. Ud over at informanterne sansemæssigt er åbne over for

¹⁵⁰ Godsbanen i Aarhus er et etableret kulturproduktionscenter for scenekunst, billedkunst, litteratur og musik.

stedet og dets energi, kan jeg i mine observationer se, at de anlægger en legende kropslig tilgang til stedet, hvor de udforsker dets rytmer. Dette kan forstås ud fra, hvad Ingold betegner som at ”feel their way through”:

“People do not traverse the surface of the world whose layout is fixed in advance – as represented on the cartographic map. Rather they ‘feel their way’ through a world that is itself in motion, continually coming into being through the combined action of human and non-human agencies” (Ingold, 2000:155).

Ingolds pointe er, at mennesker ikke bevæger sig gennem et allerede etableret stisystem, men er til stede i øjeblikket, hvormed man sanser sig gennem en verden, som i sig selv er i bevægelse. Der er tale om en måde at være til stede på, som gør det muligt at bryde med etablerede ruter og bevægelsessystemer. Ingolds citat hjælper med at forstå, hvordan informanterne er indstillet over for byen på en særlig måde, hvor de udforsker steder og herigennem konstruerer nye måder at gøre by på. I dette perspektiv skaber informanterne forbindelse mellem egen kropslige rytme og de fysiske omgivelser, som giver potentiale til at udforske stedet i øjeblikket.

Nedenstående foto kan forstås ud fra Ingolds perspektiv og illustrerer, hvordan kroppen positioneres i fysiske omgivelser.

Foto nr. 35: Cisco
Gulløv

Fotografiet viser en informant, der forinden koncerten under broen øver med sin violin på broens fundament. Med fødderne placeret på en af broens bærende stolper sidder han på en skrå betonside i skyggen, lyden fra violinen skaber genklang mellem broens fundament, og trafikken kører over ham. Ved at kravle op under broen skaber han andre kropslige erfaringer med sig selv og sin violin end i omgivelser som eksempelvis hjemmet eller i et øvelokale. Under feltarbejdet afprøver jeg selv, hvor vanskeligt det er at komme op og ned på broens plateau, på grund af broens skrå og stejle sider. Dette arkitektoniske forhold anses ikke for at være en barriere for informanterne, men rettere et fysisk forhold, som de bruger til at konstruere nye måder at spille musik på og udforske egen krop. Den kropslige praksis konstrueres gennem den enkeltes positioneringer og udtryksformer, hvormed den enkelte har konkret kropslig indflydelse på udtrykket og den performative proces, som ligger til grund for koncerten.

Ifølge Mehmet på 14 år kræver det en kropslig overskridelse at gå ud til folk, man ikke kender og være i Kvarteret på steder, hvor man ikke ved, hvad der helt sker. *”Jeg tror ikke, at man ville turde så meget, hvis ikke man gik ud på den måde, det giver en noget rygrad.”* (Mehmet, stedsinterview på stakittet på fodboldbanen, 23.08.2011). For Mehmet giver det *”rygrad”* at bevæge sig i rum, der er mindre definerede. Når forskellige steder kalder på en kropslig fortolkningsfrihed, medfører det en risiko, hvilket fordrer, at man kan navigere i uforudsigelighed, hvorfor kroppen skal kunne handle impulsivt og samtidig hvile i, at struktur og tid ikke er defineret på forhånd (jf. Franck and Stevens, 2007). I Mehmet's perspektiv giver det en kropslig udfordring. Udfordringen italesætter han med direkte reference til sin krop, hvor betegnelsen *”rygrad”* får en symbolsk og samtidig kropsligt forankret betydning, i forhold til at bemestre det at være til stede i mindre rammesatte rum. Fælles for informanterne er, at de aktivt opsøger en bestemt måde at gøre by på. Det handler ikke om at gå ud og spille fodbold, men om at være til stede mellem kendte og uforudsigelige rytmer, og det kræver *”rygrad”* at kunne være i det.

I dette afsnit vil jeg fremhæve, at den selvorganiserede brug af steder er præget af en bestemt kropslig tilgang til byen. De kropslige handlinger kommer forskelligt til udtryk, når broen, skolegården, daginstitutioner om aftenen, eller hallen indtages. Ved at studere de differentierede måder, hvorpå informanterne er indstillet mentalt og kropsligt over for stederne, synliggøres en fælles gøren i deres måde at bryde med eksisterende kropslige og stedslige logikker på. Denne tilgang er præget af en åbenhed og en lyst til kropsligt at

udforske materialitet og de rumlige grænser. Denne kropslighed adskiller sig fra måden, hvorpå man færdes i skolen eller i hjemmet. Informanterne afprøver og er åbne over for de rytmer, som de møder. For informanterne er det at imødekomme disse rumlige udfordringer en markant del af deres praksis. Ifølge Lefebvre er den kropslige måde at gøre på en måde at skabe eget handlerum i byen på: "...the body with the energies at its disposal, the living body, creates or produces its own space; conversely, the laws of space, which is to say the laws of discrimination in space, also govern the living body and the deployment of its energies." (Lefebvre, 1996:170). Informanternes kropslige måde at bruge rytmer på kan betragtes som en måde at konstruere eget handlerum i byen på. Grundet rummets manglende regler er der plads til forskellige fortolkninger og udtryk. Informanterne sanser ikke blot byen, men konstruerer og reframer den gennem den energi, der opstår i mødet mellem krop, arkitektur og rytmer. Denne brug af byen er ikke en gentagelse af en ekstern og bevidst rytme, men opstår ved at følge lysten til at udforske som en kropslig rytme, der, i samspil med de arkitektoniske former, reframer og konstituerer et kropsligt rum. I kapitel 6 argumenterede jeg for, at informanterne skabte en legende rammesætning i byen, og denne analyse viser, at rammesætningen skaber en ny rytme og betydningssammenhæng.

Hidtil har jeg analyseret fire rumlige forhold, som er materielle, rytmiske og sensoriske og er en del af den selvorganiserede måde at gøre by på. Analysen viser, at den selvorganiserede brug af byen i høj grad handler om at sanse byen og opleve at kunne være i byen på en anden måde ved at aktivere rum og tid som nærværende rumlige faktorer. Rytmeanalysen giver adgang til at forstå, hvordan forskellige former for rytmer spiller sammen, og hvordan informanterne skaber en ny rytme og praksisform. I resten af kapitlet vil jeg fokusere eksplicit på denne arkitektoniske og rumlige organisering. Jeg besvarer følgende spørgsmål: Hvordan håndterer og anvender informanterne forskellige rytmer i deres selvorganiserede brug af byen? For at besvare dette spørgsmål har jeg udviklet begrebet *en rumlig jamsession*. Det er et begreb, der er inspireret af den musikalske metaforik og praksis, og herudfra diskuterer jeg, hvordan informanterne gør byen ved at få rytmer til at spille sammen. Det følgende afsnit er en selvstændig analysedel, der samtidig udvikler et analytisk perspektiv på, hvordan forholdet mellem rytmer, krop og rumligheder kan forstås.¹⁵¹

¹⁵¹ I forlængelse af diskussionen om byens rytmer, er *modrytmer* en central rytmeform, der har betydning for brugen af byen. Afsnittet om *modrytmer* er placeret i kapitel 9, da jeg her diskuterer implicite og eksplicite magtforhold, som influerer på, hvordan rum gøres løse og stramme. Analyserne skal læses sammenhængende.

At jamme med byens rytmer

Hvordan kan vi i et rytmeanalytisk perspektiv forstå, hvordan informanterne skaber forbindelse mellem rytmer og bruger rytmerne som en del af deres selvorganiserede praksisform i byen? De forskellige og overlappende rytmer kan forstås ud fra, hvad Casey betegner som "a gathering": "Places also gather experiences and histories, even languages and thoughts." (Casey, 1996:24)". Som nævnt tidligere begrebsliggør Casey sted som en "event", hvormed han understreger, at sted ikke er konstant, men sker i øjeblikket (se Casey, 1996:26-39). "A giving place may certainly be perduring and consistent, but this does not mean that it is simply something inactive and at rest (...) Part of the power of place, its very dynamism, is found in its encouragement of motion in its midst..." (Casey, 1996:23). Caseys perspektiv på sted som værende en event åbner op for at forstå, hvordan sted konstrueres i midten af forskellige fysiske, sociale, spirituelle, kulturelle og sociale kvaliteter (Casey, 1996:27). Den rumlighed, som Casey i mindre grad berører, men som ifølge mine informanter er central for deres brug af byen, er, hvordan sted konstrueres eller er indlejret i typer af tidspunkter og tidsrum. Og det tidslige perspektiv er centralt, når informanternes selvorganiserede praksis i høj grad er præget af spontanitet og uforudsigelighed. Med Lefebvres rytmeanalyse understreger jeg netop vigtigheden af at diskutere forholdet mellem materialitet, praksis og tid.

I den resterende del af kapitlet forsøger jeg at nuancere forståelsen af dialektikken mellem brugen af steder og byen. Informanterne skaber nye betydningsstrukturer, men de gør det gennem en ny organisering af rummet. Ved at anvende den musikalske metafor *at jamme* fremfører jeg to rytmeanalytiske argumenter. Jeg synliggør indledningsvist, hvordan krop og rytmerne 'spiller sammen' ud fra betegnelsen *at jamme*. Dernæst diskuterer jeg, hvordan informanternes brug af steder kan forstås som en *rumlig jamsession*, som et rytmisk samspil og en organiseringsform af hvordan det kropslige rum "comes together" (jf. Casey, 1996:25).

I værket *Noise Orders* forsøger David Brown (2006) at forstå arkitektur og byplanlægning gennem improvisation og jazz. Ifølge Brown er improvisation et centralt musikalsk og kropsligt aspekt i *at jamme* musikalsk. En kritik af Browns perspektiv er, at han i overvejende grad berører forholdet mellem improvisation og jazz (Panabaker, 2007, Heathcott, 2007). I

modsatning hertil er mit fokus ikke på musikken, men med afsæt i musikkens metaforik, undersøger jeg brugen af arkitektur, som en selvorganiserende praksisform i byen.¹⁵²

En rumlig jamsession

I efteråret 2011 observerer jeg over tre gange torsdagsarrangementet Jamaften, som finder sted på Pakhuset.¹⁵³ Jeg observerer folk gå på scenen, og hvordan de spiller kendte sange og improvisatoriske melodier. Jeg bliver interesseret i den måde, personerne spiller sammen på, deres kropsbevægelser, måden de ser nysgerrigt på hinanden, afventer hinandens bevægelser og imødekommer hinanden, når en anden slår en tone, en takt eller et velkendt riff an. De tager ofte udgangspunkt i et velkendt blues-riff¹⁵⁴ og improviserer derudfra. Den musikalske komposition, som gradvist ændrer sig, skaber en ny lyd og rytmisk gentagelse.¹⁵⁵ Det centrale element i en jamsession er, at processen ikke kan konstrueres på forhånd, men derimod er en samstemning af sansemæssige forhold.

¹⁵² Browns brobygning mellem jazz og arkitektur betragtes som et bidrag til et mangelfyldt felt, men perspektivet kritiseres for den relativt teoretiske diskussion af improvisation og mangel på selve den empiriske og pragmatiske vinkling på by-arkitekturen (Heatcott 2006, Panabaker 2007).

¹⁵³ Jamaften finder sted på torsdage og er de ældste tiltag på Det Gule Pakhus. Ideen med Jamaften er, at faste og udefrakommende brugere af Pakhuset, kan 'indtage scenen' med folk de kender og ikke kender og spille sammen. Der er musikinstrumenter på scenen. Folk kan jamme ud fra en aftale, men man kan også træde til undervejs i en jamsession. Dette sker ofte, når folk har taget (eller drukket) sig mod til. Da jeg var omkring 14 år, mødte jeg ofte op til jamaften for at se venner og høre musik.

¹⁵⁴ Et *riff* er, rytmisk del af et musiknummer og består typisk af nogle få toner eller takter, der gentages i nummeret.

¹⁵⁵ En jamsession er en musikalsk proces, hvor musikere spiller ud fra improvisation uden prædefinerede kompositioner. Men musikken beror ofte på et velkendt anslag eller sammensæt af velkendte akkorder. Af samme grund anvendes jamsessions ofte til at skabe ny musik, nye rytmiske sammensætninger.

Foto nr. 36 er taget på Pakhuset til Jamaften.

Foto nr. 36: Anne-Lene Sand

Tre personer går på scenen og en anden støder efterfølgende til. Efter 15 minutter går de ned igen og to ”gamle”, som har spillet sammen i mange år, indtager scenen. Observationerne har styret min forståelse af det empiriske materiale og hvordan informanterne organiserer sig selv i og med byen. Gennem Lefebvres begreb om rytmeanalyse er informanternes kropslige brug af byen hidtil analyseret som rumlige forhold, hvis rytmer opererer på forskellige måder som interne og eksterne, lineære og cirkulære former for gentagelser. Ud fra kapitlets musikalske analytiske metaforik betragter jeg de rumlige forhold som forskellige ’instrumenter’, som informanterne anvender i deres selvorganiserede brug af byen.

Som argumenteret indledningsvist skal rumlighederne anskues i sammenhæng, men der opstår et praksisparadoks, eftersom informanterne har en hensigt, dog ikke i klassisk forstand. Hensigten er ikke produktet, men processen at spille på et instrument, som ikke er defineret entydigt som havende et udtryk eller rolle. Instrumenterne skal udfolde sig i sin egen ret og lade sig organisere processuelt frem for at være produktorienteret. Udfordringen består for informanterne i at bevæge sig uden en fastlagt progression, hvilket kræver, at de kan improvisere i deres møde med materialitet og rum. Derfor begrebsliggør jeg deres kropslige brug af steder i byen som en *rumlig jamsession* hvor de ’instrumenter’, der spiller sammen er sted, materielle impulser, rytmer af spænding og atmosfære, stedets artefakter og byens egne

rytmer. I denne måde at jamme rytmerne sammen på udforsker informanterne stedets, rummets og deres egne kropslige potentialer.

Størstedelen af informanter opsøger uforudsigelighed og bruger byen uden et egentligt mål. Improvisation handler om en redisciplinering af kroppen, hvor musikeren bryder med faste takter og musikeren bemestrer nye teknikker, bevægelser og responser (Brown, 2006:46). Lefebvre (2004) søger som tidligere nævnt at nuancere samspillet af rytmeformerne gennem: arytmi, eurytmi, polyrytmi og isorytmi. Polyrytmiske og eurorytmiske rytmer adskiller sig fra hinanden ved, at eurorytmik opstår ud fra en rytmisk helhed som et velordnet sammenspil. Polyrytmik betyder, at flere uafhængige rytmer danner en helhed (Lefebvre, 2004:68-69). At jamme og spille koncert giver begge en harmonisk helhed, men forskellen består i rytmernes struktur og sammensætning og den måde, de indskrives i tid og rum på. At jamme bygger på erfaringer, men sker i øjeblikket ved at sanse de forskellige rytmer. Når man jammer, skabes rytmen i musikken ud fra gehør og sansning af de andres toner, takter og bevægelser. Jeg relaterer disse handlinger til brugen af byen som et socialt konstitueret rum, hvor det at jamme rækker ud over forholdet mellem musiker og instrumentet. Der er tale om en rumlig sanselig interaktion, hvor det løst definerede rum giver potentiale til et improvisatorisk og selvorganisatorisk møde mellem krop, bevægelser, rytmer og arkitektur.

Improvisation er ikke blot noget, der sker, som man bevæger sig frem (Brown, 2006:xvii), og er ikke blot forhandlinger mellem det forventede og uforventede (Asgedom and Hood I: Brown, 2006:xvii). Improvisation handler om at beherske specifikke teknikker: "An individual technique, in improvisation, emerges from the work with the instrument in order to find and develop his or her sound." (Brown, 2006:45). Ved at beherske og improvisere med teknikkerne finder og udvikler musikeren sin "egen lyd" (ibid.). I musikinstrumentet ligger teknikker for, hvordan instrumentet skal spilles (Brown, 2006:46). I forhold til byen, er 'instrumentet' ikke givet på forhånd, og byen har et potentielt større bevægelses- og mulighedsrum, hvor instrumenterne kan være mangeartede og selvopfundne. Informanterne redefinerer, grundet byens løse form, således handlinger fra mere stramme rum til et andet udtryk (jf. Brown, 2006). Kort sagt handler informanternes kropslige redisciplinering om, hvordan de sanser potentialer og bringer rumlige forhold sammen i en ny organiseringsform. I det følgende udforsker jeg denne tese gennem empiriske eksempler.

Hvordan jammer informanterne i byen?

Når koncerten under broen omtales som værende udsprunget af broens ”*naturlige karakter*”, stedets ”*energi*” og ”*atmosfæren*” er det et eksempel på, hvordan koncerten under broen er konstrueret ved hjælp af forskellige rytmer og materialiteter. Tilsvarende forklarer Malek på 21 år et karakteristisk træk ved brugen af byen: ”*Det skal være spontant, så man ender med at hænge ud. Man skal ikke koncentrere sig om det, det er noget, der selv sker. Det kommer naturligt*” (Interview i Maleks lejlighed, 10.10.2011). At noget ”*sker selv*” og kommer ”*naturligt*” er sammenligneligt med, hvad Malthe omtalte, som fornemmelsen, der ”*skaber noget i nuet*”, når han jammer¹⁵⁶. Selvom mange informanter taler om ”bare” at være på steder, er deres praksis ikke tilfældig. Som vist i analysen indordner informanterne sig ikke blot efter reglerne/rytmerne, de aktiverer dem også kropsligt, rumligt og tidsligt. Deres improvisation tager form inden for nogle regler, strukturer og omkringliggende rytmer. At lave en selvorganiseret begivenhed i byen kræver et stort overblik, ikke mindst over hvordan det konkrete udtryk skal spille sammen med forskellige sociale og institutionaliserede reguleringer.

Personerne i Undergrundsmiljøet og arrangører af Rabbit Hole Festival balancerer mellem det strukturerede og det ustrukturerede. Selv om festivalen kunne blive planlagt lang tid i forvejen, venter de hvert år og samler energien i sidste øjeblik. Selv om de forsøger at skabe en organisering, fraviger de fra stram tidsstrukturering og opsøger lystbaserede og improvisatoriske organiseringer, hvorigennem de bryder med en eksisterende form for overregularitet. De organiserer sig, men inden for nogle særlige lommer i hverdagslivet, da de her kan lave en ny rytme og et nyt praksisrum. Det centrale er, at de kan opleve at gøre det på en bestemt måde.

Helt konkret improviserer informanterne i deres brug af sted ved at sanse rytmer fra byen, de opsøger løse rum, de prøver at installere musik og lys, og de hænger ud på forladte steder. Ud fra erfaringer med byen, kontrasteringer hertil og ændring af betydningsstrukturer organiserer de sig over tid gennem improvisation og konstruerer et rum for selvorganisering. Improvisationen består også af at lege og genanvende (Brown, 2006, Bateson, 1972, Lefebvre, 1996) det, de møder i situationen og det givne tidsrum. Dertil improviserer informanterne med brugen af byen ud fra forskellige former for social forpligtethed. De tre empiriske materialer viser, at der samtidig er forskellige omfang af den organisatoriske

¹⁵⁶ Se *Tredje rumlighed: Byen – et gørens og værens rum*.

praksis, hvor en større rumlig skala kræver en større orkestrering af sted og krop, bevægelse og rum, og hermed organisation af praksis.

Som tidligere vist er informanternes brug af byen ikke værdiløs, men de indgår i og redefinerer kulturelle betydningsstrukturer. Med reference til Mondrain distingverer Brown mellem *sound* og *nonsound* (noise), lyd og larm, hvormed han argumenterer, at der inden for musikken eksisterer logikker for, hvad rigtige kompositioner er (Brown, 2006:12-13). Når informanterne leger og udforsker musikkens orden ved at bringe rumlige forhold sammen, som normalt ikke er i harmoni, skaber de en anden orden i musikken. Det er ikke bare en ny rammesætning (Bateson, 1972) men rettere en *re-framing* af eksisterende rammesætninger, som beror på en ny rytmisk logik. Den nye rammesætning af byen giver potentiale til at jamme med forskelligartede by-rytmer.

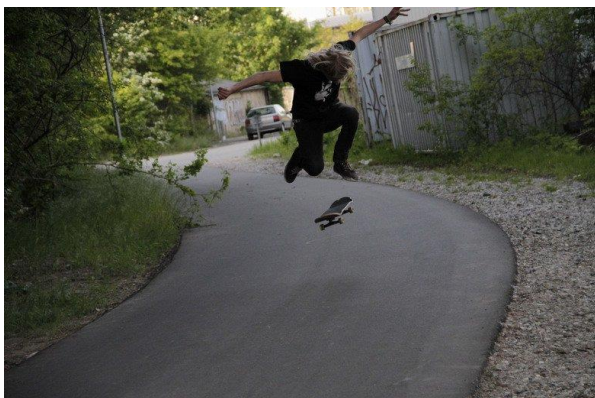

Foto nr. 37: Cisco Gulløv

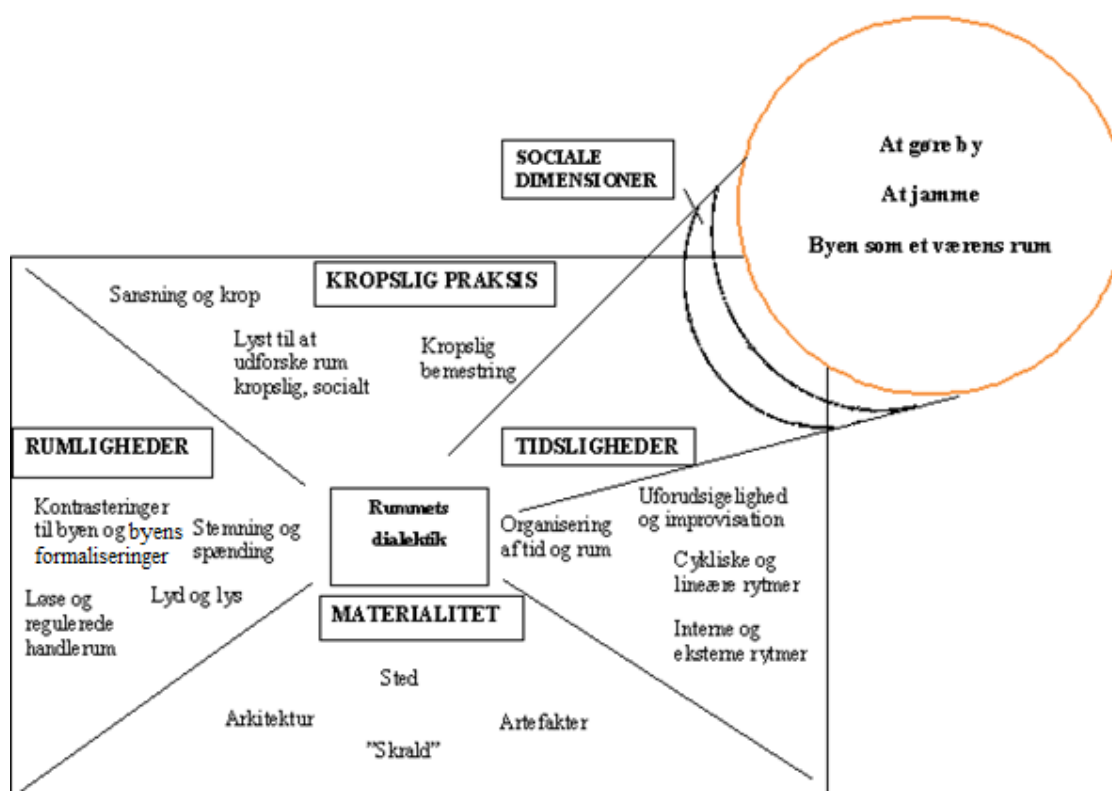
Foto nr. 38: Cisco Gulløv

Fotografierne viser, hvordan informanterne afprøver deres egen krop i den omgivende arkitektur. At bevæge sig ud på forladte steder i byen kræver, at man eksempelvis kravler under eller over det fysiske miljø. Det første fotografi viser, hvordan en informant bruger et skateboard til at udforske sig selv og vejen under broen. Det andet fotografi viser, hvordan man skal kravle gennem eller under togvogne for at komme til stedet (andre bruger togvognene til at kravle på). Begge fotografier illustrerer to former for improvisation, der er påvirket af de omkringende by-rytmer.

Det at jamme med stedets og byens rytmer bliver en måde at organisere sig kropsligt i byen på, hvor informanterne befinder sig i en kropslig og sanselig åbenhed både over for materialitet og rytmer. Både i formaliserede rum og i byen er informanterne omgivet af rytmer og reguleringer, men hvorfor kan informanterne i højere grad reframe byens rum frem for

stramme rum? Forskellen ligger i rytmens struktur. Hvor de lineære rytmer giver mindre plads til subjektiv fortolkning, giver cykliske rytmer derimod mulighed for, at rytmerne kan stemmes sammen. Jamming med byens rytmer er en måde at bryde med de begivenheder, reguleringer, steder, tidspunkter og sociale rum, der er forudsigelige. Kort sagt laver informanterne deres egne rytmer i byen, hvori der er indlejret en organisatorisk, social, rum- og tidslig struktur.

Figur 2: *En rumlig jamsession*

Figur 2 illustrerer de forskellige 'instrumenter', som informanterne improviserer med i deres brug af byen. Anskues elementerne samlet, illustrerer det, hvad en *rumlig jamsession* kan bestå af. Figurens forhold opererer på forskellige abstraktionsniveauer: materialitet, det kropslige og sanselige møde med stedet, rum og tidsligheder. Niveauerne skal ikke forstås som hierarkisk organiserede eller adskilte, men som forbundne rum-, tids-, og kropsligheder, informanterne jammer med. I midten er dialektikken placeret, eftersom forholdene influerer, hinanden, og fordi den selvorganiserede praksis forhandles i et vekselvirkende samspil med byens rytmer. Som argumenteret i analysen skaber den selvorganiserede brug af byen en ny

rytme og æstetisk fordobling, hvilket illustreres med cirklen. Her placeres måden at gøre by på og det at gøre byen til et *værens-* og *gørensrum*, hvor man kan improvisere og jamme in situ. I denne praksisform medtænkes de sociale dimensioner, der omgiver stedet. Som argumenteret i kapitel 6 påvirker graden af genkendelighed og social forpligtelse graden af uforudsigelighed og improvisation.

Nå jeg betegner de kropslige, materielle, rumlige og tidslige forhold som 'instrumenter', er det med afsæt i dette kapitlets forestående analyse. Her er det eksempelvis fremanalyseret, hvordan nogle informanter spiller på de rytmer, der gør brugen af sted spændende. Uforudsigelighed bliver et konkret instrument, som informanterne opsøger og aktiverer. Det er også vist, hvordan lyd og lys bliver instrumenter, som informanterne aktivt bruger i deres selvorganiserende by-brug. Instrumenterne kan være fysiske i form af gamle ting, som informanterne anvender, men er også sensoriske og kropslige.

Når formålet med en jamsession er at skabe en ny form for orden og harmoni, hvordan passer kontrasteringer, modsætninger og byens eksterne rytmer så ind i den nye harmoni? Som tidligere nævnt, afgrænser informanterne deres praksis ved at tage byens eksterne rytmer i brug. I brugen af byen er der således noget, der potentielt er modsætningsfyldt, men informanterne bruger det aktivt og skaber deres egen form for harmoni. Som nævnt skaber informanterne en *ny* framing af deres praksis og tillægger fænomener ny betydning, eksempelvis bliver trafikstøj til god og brugbar lyd, som de afskærmer deres praksis gennem.

Ved at forstå den kropslige brug af byen som en *rumlig jamsession*, argumenterer jeg for, at informanterne integrerer sanser, løse tidsligheder og rumlige og materielle forhold i byen. Med analysen har jeg ydermere argumenteret for, hvordan spontane, sensoriske og improvisatoriske forhold indvirker på den kropslige bemestring og den selvorganiserede praksis i byen. Jo løsere et rum, jo større er retten og fortolkningsfriheden til at *jamme* og dermed kropsligt forfølge spontane ideer og rumlige impulser.

Det skal understreges, at perspektivet *at jamme med byen* ikke skal forstås som en livsstil, hvor informanterne udelukkende bruger byen som én praksisform. Perspektivet *rumlig jamsession* skal forstås som en måde at deltage i byen på og en organiseringsform, der opstår ud fra informantens handlinger og står i kontrast til andre organiseringsformer i informanternes hverdagsliv. Gennem improvisation og samspillet mellem ovenstående rumlige forhold kommer praktiseringen af én social organiseringsform, der er i konstant bevægelse, til udtryk. En *rumlig jamsession* er et greb, som tager rytmeanalysen et skridt

længere og ser på, hvordan rytmer ikke bare spiller sammen, men skaber en ny rumlig organisering og nye betydningsstrukturer. Det er et forsøg på at forstå de nutidige processer, som er i sammenspil i brugen af byen, og hvordan informanterne i nogle tidsrum vender hverdagens rytme på hovedet.

Delkonklusion: Kroppen i byen – byen i kroppen

Intentionen med kapitel 7 har været dobbelt. Jeg har dels ønsket at nuancere forståelsen, hvordan byen fortolkes og bruges kropsligt, og dels udforske, hvordan byen er med til at formgive selvorganiserede kropslige praksisser. Med afsæt i Lefebvres rytmeanalytiske perspektiv har jeg med empiriske eksempler fremanalyseret, hvordan informanterne interagerer kropsligt med sted, tid og rum. Det er illustreret, hvordan rytmer af intern og ekstern karakter er en stor del af den selvorganiserede brug af byen. Det er vist, hvordan rytmerne har forskellig varighed, er subjektive og kollektive, og indskrives i forskellige tids- og rumligheder.

Det rytmeanalytiske perspektiv har været velegnet til at studere selvorganiserede måder at gøre på, da rytmeoptikken integrerer sanser, lyd og lys, materielle forhold, hverdagsliv, rutiner, repræsentationer af handlerum m.v. Det er et bredt begrebsapparat, men det har også åbnet op for at forstå den kompleksitet af multiple rytmer, som byen er. Ofte analyseres materialitet, funktionalitet, tid, rum, autoritet m.v. som værende adskilte dele af steder og byen, men rytmeanalysen har nuanceret, hvordan disse er forbundet gennem informanternes kropslige og sanselige praksis.

Den selvorganiserede brug af byen handler ikke blot om at redefinere materialitet og skabe en legende framing af byen, men også om at håndtere og udnytte det potentiale, der er i byen og dens rytmer. Byens arkitektoniske forhold ansues ikke som en visuel form, som moderne arkitektur er baseret på, men derimod som et kropsligt, sanseligt og socialt handlerum (Lefebvre, 1991:200, Gehl, 2010).

Analysen opererer på to niveauer: Først og fremmest informanternes konkrete kropslige brug af det fysiske sted. Dernæst måden, de sanser byen og dens tidligheder på. Den selvorganiserede brug af byen fremanalyseres gennem fire tematiske, rumlige forhold. Rumlighederne har status som værende kvaliteter, informanterne opsøger ved byen, men som de også selv konstruerer ved aktivt at indtage steder i byen, hvor tid og indhold er mindre klart defineret. Informanterne gør byen ud fra, hvad de oplever som spændende gennem den

uforudsigelighed, der knytter sig til materialitet, autoritet og tid, samt måder, de kan afgrænse deres brug af byen på og udtrykke sig gennem lyd og lys.

I analysen integreres observationer fra en jamsession, og observationerne giver mulighed for at forstå, hvordan informanterne improviserer og *jammer* med byens materialitet og rytmer. Gennem begrebet en *rumlig jamsession* argumenterer jeg for, at selvom den selvorganiserede brug af byen kan forekomme uintenderet, bliver uforudsigelighed et stabilt forhold for måden informanterne gør by på. Fordi byen, og den måde de ser byen på, ikke er instrumentaliseret, bliver informanterne øvede i at sanse og improvisere in situ. Det særlige ved at jamme er at forstå, hvordan den selvorganiserede praksis tager form i nuet ved at udforske, improvisere, formgive, forhandle og redefinere udtryk i et sammenspil mellem byens rytmer, krop og materialitet.

Det, der gør byen særlig, er, at informanterne kan være i byen uden et specifikt formål. Byen får karakter som et gørens- og værens sted, hvor man nogle gange ”bare er”, fordi det giver en god fornemmelse i kroppen. At sanse byen på denne måde betyder, at informanternes har en udforskende tilgang til byen, hvor de forholder sig nysgerrigt og åbent overfor det de møder.

Et grundlæggende forhold i de fire temaer er, at de opstår i et vekselvirkende forhold mellem byen og kroppen, hvor informanterne bruger byens eksterne, lineære og cykliske rytmer til at konstruere eget handlerum. De fire rumligheder synliggør, hvordan den kropslige måde at gøre rum på handler om at afskærme egen praksis fra byens lyd og samtidig sanse det potentiale, som byen har for selvorganisering. Aktivt skaber informanterne nye fortolkninger af byen og måder, hvorpå materialitet kan bruges på. Praksissen udspiller sig i et dobbeltforhold, hvor de ikke instrumentaliserer brugen af byen, men de oplever at være i den, imens de integrerer egne fortolkninger af byen.

Informanterne får rytmer til at spille sammen, som normalt ikke kombineres, og herigennem skaber de en ny rytme og praksisformer i byen, som har egne logikker og betydningssystemer. Selvorganiserede måder at gøre by på er ikke bare en framing i byen, som jeg fremanalyserer i kapitel 6, men en praksis, de konstruerer med byen, hvorfor der i højere grad er tale om en re-framing, som skaber et nyt handlerum i byen.

Forholdet mellem krop og by kan forstås som det, Elizabeth Grosz betegner som *cityfied* (Grosz, 1992:242). Det betyder, at kroppen bliver by-lig og understreger, at byen er et produkt af kropslige praksisser, og samtidig er kroppen influeret af byens rytmer. Med rytmeanalysen

og udviklingen af optikken en *rumlig jamsession* har jeg vist en ny tilgang til at forstå det komplekse sammenspil af rytmer og tids-, rum-, og kropsligheder på, som den selvorganiserede brug af byen består af.

Analyseoptikken bevæger sig nu fra at se på sted og krop til i kapitel 8 at analysere forholdet mellem brugen af byen og sociale fællesskaber. Dette med henblik på at undersøge karakteren af de fællesskaber, som den selvorganiserede praksis består af. Med bevidsthed om, at der til de tre stedsmaterialer knytter sig sociale grupperinger og samhørighedsformer, opererer analysen på tværs af steder og udforsker, hvordan byen er et rum for mobile sociale fællesskaber.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Se kapitel 5, afsnit: *Afhandlingens fire analytiske temaer – dialog mellem empiri og teori.*

8. Matrikelløse fællesskaber

Mark er 34 år, han har tidligere været foregangsmand for en selvorganiseret koncertklub i Aarhus, han er universitetsuddannet, og i dag er han med til at drive et af byens større etablerede spillesteder. Mark betragtes som en primærinformant, da han har erfaringer både fra byens undergrund og fra det etablerede byliv. Jeg fortæller ham om de personer, jeg har interviewet og det, de gør, og om denne måde at bruge byen på forklarer Mark:

Mark: ”Ja man har behov for nogen omkring sig, der er nogenlunde jævnbyrdige til at forstå, hvem man selv er (...) Ved at stå og lave hardstyle, så oplever man, hvem man selv er, men man ser også sig selv i de andre. Det er i de øjeblikke, at man oplever at føle samhørighed med andre. Den (samhørigheden, red.) går på tværs, om det er på havnen, i Viby, til hardstyle, koncerter ved Mads eller andet.”¹⁵⁸

Al: ”Hvordan er det forskelligt fra skolen og institutionen?”

Mark: ”Det er kontekster, som er defineret på et kompromis, i skolen er du af pligt i relation til noget andet. Men disse kontekster er kompromisløse.”

(...)

Mark: ”Jeg har forsøgt at fortælle mine forældre, om det jeg laver, og de vil gerne interessere sig i det, da jeg er deres søn, men de er bare så ligeglade og forstår det ikke, men det fede er, at der er nogen, der forstår det, og man behøver ikke engang at snakke om det, for man fornemmer det bare, når man er der.” (Mark 34 år, interview, 06.09.2011).

Ovenstående empiriske eksempel synliggør en forskel mellem det selvorganiserede fællesskab i byen og fællesskabet i skolen, ungdomsklubben eller en specifik fritidsaktivitet.

¹⁵⁹ Sammenligneligt betegner Sasha fra Kvarteret skolen som et ”*tvunget fællesskab*”, da fællesskabet er centreret omkring selve det at gå i skole. Ifølge Mark bliver ”*pligt*” og et entydigt fælles fokus et ”*kompromis*” for mødet mellem mennesker, som fællesskabet i byen ikke er baseret på. Møderne med folk i byen betegnes for ”*kompromisløse*”, da fællesskabet

¹⁵⁸ Mads er en fælles ven, som har arrangeret punkarrangementer på etablerede og selvorganiserede steder i Aarhus i mange år.

¹⁵⁹ Det at ”*gå på tværs*” nævner Mark, som noget der har betydning for måden, han bruger byen på. Sammenligneligt udgør afhandlingens analysestrategi (kapitel 5) bevægelsen at *se på tværs af steder og personer*. Dette analytiske greb har været vanskeligt at styre og skabe gennemsigtighed om, men når en informant selv nævner, at det er en faktor, der influerer hans brug af byen, så underbygger det vigtigheden af, at optikken afspejler sig i afhandlingens analysestrategi.

ikke umiddelbart er rammesat ud fra begrænsninger, men foregår på tværs af steder og tidsrum.

Citatet synliggør, hvordan fællesskaber konstrueres ud fra særlige rumlige og sociale forhold og skaber en særlig samhørighedsform. Mark bruger ordet ”*jævnbyrdige*”, men han referer ikke til alder, men gennem en kontrast til forældrene refererer han til mennesker, der indbyrdes forstår og har fornemmelse for det, de foretager sig. For at komme nærmere hvad denne jævnbyrdighed består af, anvender jeg betegnelsen ”*likeminded individuals*”, som er et udtryk, Sebastian under broen nævner i forhold til at være sammen med folk, der har sammenlignelige måder at gøre byen på. *Likeminded individuals* anvendes som en fælles betegnelse for de personer, der oplever samhørighed på tværs af steder i byen, og som kender logikkerne for det, de foretager sig. For samtlige informanter er det centralt, at de, til trods for at deres brug af byen ikke altid er knyttet til den samme gruppe mennesker, oplever en samhørighed.

Når der i det empiriske materiale markeres en tydelig forskel mellem fællesskaber i byen og fællesskaber fra eksempelvis skolen, ungdomsklubben eller hjemmet, rejser det et spørgsmål om, hvem gruppen af *likeminded* er? Hvad medvirker til, at man er *likeminded*? Skal man kunne noget bestemt? Hvem og hvordan kan samhørigheden brydes? Hvordan finder man andre *likeminded*? Og hvis man ikke har et fast tidspunkt at mødes på eller en bestemt aktivitet at mødes om, hvilke sociale pejlemærker er da bærende for måden at mødes på?

Disse empiriske refleksioner er influeret af, at jeg ikke har fulgt én gruppe mennesker over tid, men har observeret og lyttet til forskellige menneskers måder at orientere sig i byen på. Som det hidtil er fremanalyseret i afhandlingen er brugen af byen præget af diversitet, fleksibilitet og uforudsigelighed. Disse by-karakteristiske træk influerer de pejlemærker og sociale forbindelser, som skaber en samhørighed blandt mennesker, der er selvorganiserende. For at forstå, hvordan der i byen skabes fællesskaber af *likeminded*, anvendes antropologen Henrik Vighs begreb om *social navigation*, som analysens teoretiske afsæt. Begrebet er valgt, da det giver analytisk indsigt i de sociale processer, som fællesskaber i byen konstrueres på baggrund af. Begrebet *social navigation* tillægges en dobbeltfunktion: Det synliggør den måde, informanterne navigerer på, og det synliggør, hvordan informanterne skaber en *likemindedhed* ud fra deres sociale pejlemærker. Pejlemærkerne varierer i forhold til de sociale dimensioner, der knytter sig til Kvarteret, Undergrundsmiljøet og Spontane Steder.

I kapitlet besvarer jeg følgende to spørgsmål: Hvordan navigerer informanterne mellem sociale rum og sociale kategorier og skaber sociale forbindelser i byen? Hvad karakteriserer fællesskaberne af likeminded individuals, som det kommer til udtryk på tværs af steder? Kapitlet indledes med en gennemgang af begrebet social navigation, hvor jeg argumenterer for begrebets relevans i forhold til det empiriske materiale. Herefter inddeles analysen i to. Første del handler om, hvordan informanterne har fælles pejlemærker i deres orientering efter ”likeminded” i byen, og hvordan de afgrænser sig fra andre sociale grupper. Den anden del af analysen anskuer de sociale taktikker, informanterne navigerer med i byen, da taktikkerne er en del af den ”likeminded” måde at gøre byen på. Analysen afsluttes med en diskussion af de typer fællesskaber, som likeminded indgår i, hvor begrebet *matrikelløse fællesskaber* anvendes som en opsummerende uddybning af analysen.

Social navigation

I et antropologisk feltarbejde undersøger Henrik Vigh, hvordan unge soldater vælger at deltage i borgerkrigen i Guinea Bissau. Krigsdeltagelsen anskuer Vigh som en social taktik, der skal sikre de unges fremtidsmuligheder. (2004, Vigh, 2002, 2006, 2009, 2010). Det centrale i Vighs teoretiske perspektiv er, at han udvikler et begreb, der gør det muligt at undersøge, hvordan folk navigerer socialt i en mindre stabil kontekst.¹⁶⁰ Til trods for, at kontrasterne mellem en hverdag med krig i Bissau og en selvorganiseret hverdag i horsensianske og aarhusianske byrum er markante, er begrebet social navigation centralt, da det som analytisk optik synliggør, hvordan personer, gennem deres måde at navigere på, skaber en social fælleshed.

Kortlægninger og landskab anvendes ofte som analytiske metaforer for befolkninger og folks bevægelser på landet eller i byen (Crampton, 2009). Det kritisable ved dette perspektiv er, at kortlægningerne kan fremstå som stationære og stabile, hvormed de dynamikker, som socialt bevægelige felter består af, ikke nuanceres.¹⁶¹ Med inddragelse af metaforen seascape retter Vigh (2009:420) opmærksomhed mod det at navigere til søs, hvormed han har en ambition om at nuancere forståelsen af det stationære perspektiv, metaforen *landskabet*

¹⁶⁰ Navigation stammer fra den latinske betegnelse *navigare* og er læren om at finde vej over hav eller gennem luft til et bestemmelsessted (Vigh, 2009:420).

¹⁶¹ Begrebet social navigation anvendes ofte i kontekster, som er præget af markante sociale forandringer for at forstå, hvordan lokale befolkningsgrupper håndterer vanskelige forandringer (se Evans and Furlong, 1997, Johnson-Hanks, 2002, Vigh, 2006, 2009). Ifølge Henrik Vigh anvendes begrebet ofte i flæng uden nærmere analytisk præcisering (Vigh, 2009:419).

medfører.¹⁶² Havet kan eksempelvis ikke defineres som en entydig stillestående og afgrænset fysiske størrelse (Barth, 2000).

Med begrebet social navigation formår Vigh at indfange bevægelige sociale processer, og begrebet er velegnet til at forstå, hvordan 'indfødte' navigerer i en bevægelig og dynamisk hverdag. Min læsning af begrebet social navigation giver mulighed for at forstå, hvad informanterne orienterer sig efter, når det ikke umiddelbart er en institution, samme alder, køn og etnicitet. Herigennem søger jeg at forstå informanternes *likemindedhed* og karakteren af det sociale rum, de konstruerer.

Selvom der er ligheder mellem det at navigere i et dynamisk rum i Bissau og i danske byer, ser jeg en central forskel, som har indflydelse på, hvordan begrebet likeminded forstås. Hovedpointen i begrebet social navigation er: "... we organize ourselves and act in relation to the interplay of the social forces and pressures that surround us, and that social navigation designates the practice of moving within a moving environment." (Vigh, 2009:425). Central for informanterne i Bissau er, at de er tvunget til at deltage i krigen for at sikre deres fremtidsposition, til trods for at de ønsker stabilitet i den konfliktfyldte situation, deres land er i. Dette står i kontrast til informanternes fortællinger om, at de søger væk fra skolen, ungdomsskolen og foreningsbaserede aktiviteter, fordi de anser dem for 'rigide' steder og stabile fællesskaber, der kategoriserer personer ud fra pligt, alder og social baggrund. Informanterne opsøger aktivt ustabile sociale rum, hvilket står i kontrast til fællesskaber, der på forhånd er rammesat af andre. Den kontrast, der opstår i måden, hvorpå fællesskaber konstitueres, finder jeg interessant i forhold til brugen af byen, da de sociale orienteringer og pejlemærker er anderledes i præetablerede fællesskaber.¹⁶³

At forstå sociale bevægelser i byen handler, med inddragelse af Vigh, ikke blot om at forstå, hvordan informanterne interagerer med omgivelserne, men hvordan de orienterer,

¹⁶² Frederik Barth anvender samme metafor i artiklen *Boundaries and connections* og problematiserer, om havets grænse skal måles ved det lave eller høje tidevande (Barth, 2000:18). Hermed understreger han, at havets *sea-ness* er udefinerbart, flydende og tværgående.

¹⁶³ Betegnelsen pejlemærke kan sammenlignes med Erving Goffmans begreb *markør*, som defineres ud fra, hvordan sociale eller kulturelle tegn, sprog, handlinger eller sociale karakteristika giver en ret til territorialt handlerum. Kroppen er eksempelvis en markør for, hvordan et sted afgrænses. Goffman sonder mellem "centrale markører, grænsemarkører, øremarkører" (Goffman, 2004:173). "En formodet besidders fordring på et reservat bliver gjort synlig af en eller anden form for tegn, som man i overensstemmelse med etologisk praksis kan kalde en >>markør<<" (Goffman, 2004:173). Når jeg anvender betegnelsen *pejlemærke*, er det ud fra argumentet om, at det at pejle knytter sig til det at navigere, hvormed pejlemærket ikke handler om territorium, men understreger, at terrænet er i bevægelse. Betegnelsen pejlemærker er ikke et begreb fra Henrik Vighs studie, men et begreb, jeg anvender som et bindeled mellem empirien og Vighs teoretiske perspektiver. Intentionen med dette er at skabe en bedre forbindelse mellem empiri og teori i analysen.

fortolker og afgrænser deres sociale rum i forhold til de omkringliggende sociale bevægelser (ibid.:433).¹⁶⁴ Styrken ved denne analytiske optik er, at man som forsker tvinges til at anskue bevægelserne og ikke positionerne. ”When navigating, we have to direct our attention towards immediate social flows and shifts, as well as to how these influence our position and possibilities, where and how these move and affect us and the point we are moving towards.” (Vigh, 2009:426). Menneskers sociale navigation opstår ud fra en opmærksomhed på socialt flow og de ændringer, der påvirker menneskers position eller muligheder. Derfor er processen mere central end selve positionen (Vigh, 2006:93). Det er ikke progressionen i en forandringsproces, der er central, men forbindelserne mellem forskellige processer i forandring (jf. Vigh, 2009:420). Som jeg illustrerer i kapitlet, har processerne, i form af sociale pejlemærker og sociale taktikker, indflydelse på, om man er inden for eller uden for det at være likeminded.

I kapitlet undersøger jeg, hvad informanterne har til fælles med hinanden, når alder, fritidsinteresse eller et afgrænset geografisk område ikke er det fællesskabende. Jeg anskuer i højere grad de sociale pejlemærker og sociale taktikker frem for absolutte kategorier som sprog, etnicitet, klasse eller ideologi (jf. Vigh, 2002). Hvorvidt har dette valg spærret for at se kønslige og aldersmæssige betydninger i felten? Det er et valg i afhandlingen, at køn, alder og etnicitet ikke er fremtrædende temaer i kapitlet, hvilket grunder i, at informanterne ikke har nævnt, at køn, alder og etnicitet har betydning for deres fællesskaber. Derudover er det prioriteret at studere fællesskaber i relation til byen som fænomen. Kapitlet igennem peger jeg dog på aspekter, som kan være kønsrelaterede.

”Linkminded individuals”

I Kvarteret, i Undergrundsmiljøet og på Spotane Steder samles folk med personer, der bruger stederne på en sammenlignelig måde, og det giver en oplevelse af samhørighed. Samhørigheden konstitueres ud fra forskellige pejlemærker, som bliver sociale omdrejningspunkter, eksempelvis for hvordan informanterne opsøger steder i Kvarteret. Ud fra følgende tematiske tredeling er hensigten med afsnittet *Likeminded individuals* at karakterisere kategorien *likeminded individuals*: Temaet *Samhørighed der går på tværs af steder* udforsker, hvordan informanternes sociale kontrasteringer er pejlemærker, der

¹⁶⁴ Et sammenligneligt argument fremsætter geograf Jeremy W. Crampton (2009) ved at argumentere for, at kartografi skal ses som en social praksis, der er processuel og i konstant bevægelse.

konstituerer informanterne oplevelse af samhørighed i byen. Temaet *I familie med folk du kender* illustrerer, hvordan informanternes spontant opnår samhørighed, og hvordan stedet er et pejlemærke for deres relationer. Temaet *De foreningsløse* nuancerer, hvordan kategorien *likeminded* står i kontrast til andre kategorier og sociale rum i byen og samfundet.

Samhørighed der går på tværs af steder

Eftersom informanternes møder ikke altid baserer sig på rutiner, kontinuerlighed og ritualer, har den genkendelighed, som kendetegner andre intime eller private fællesskaber (se Lofland, 2009) en anden betydning for kategorien *likeminded*. Her skal nævnes, at nogle informanternes brug af steder i Kvarteret har haft en mere intim karakter, eksempelvis når to veninder har siddet og talt sammen, eller for de informanter, som bruger rollespilsklubben i boligforeningens kælderlokale. De praksisser, jeg fokuserer på, er de møder, der opstår, når folk vil spille street fodbold, skate, høre eller arrangere musikbegivenheder, danse, hænge ud m.v. Det at samles med folk, der gør byen på samme måde og det at være væk fra byen er særligt centralt for informanterne på stedsmaterialerne fra OPP, skaterne, broen, musikmiljøet i Aarhus, hallen og multibanen. Da jeg sidder på en bænk på Sct. Annegade Skole og observerer børn, unge og voksne skate, siger en dreng på ca. 12 år til en anden dreng, der skater forbi: ”*Hvad er dit efternavn?*” Den anden dreng stopper ikke, men vender hovedet og siger sit fornavn og efternavn. Den første dreng spørger: ”*Er du på Facebook? Så finder jeg dig der.*” ”*Ja*” svarer den anden. Udvekslingen tog under et halvt minut og eksemplificerer, hvordan der skabes forbindelser til mennesker i tidsbegrænsede møder. Facebook gør det muligt at etablere kontakt uden for den aktuelle by-brug. I Undergrundsmiljøet og på Spontane Steder er Facebook velegnet til at organisere begivenheder i byen og samle *likeminded* fra byen eller hele Danmark ud fra samme sociale pejlemærker og specifikke interesser.¹⁶⁵ I ovenstående eksempel er de sociale pejlemærker det at skate, og Sct. Annegade skole er mødestedet. Oplysninger om hvilken skole vedkommende går på, hvor vedkommende bor m.v. fremstår som irrelevante for måden, hvorpå de skaber samhørighed.

I nedenstående empiriske eksempel udtrykkes samhørigheden ikke blot på et sted mellem to personer, men på tværs af steder i byen. Mark på 34 år fortæller om forskellen imellem, da han i 1990'erne arrangerede koncerter på vilkårlige steder i byen og i dag, hvor han arrangerer

¹⁶⁵ Ingen informanter ekspliciterer brugen af byen gennem sociale medier som et maskulint og kønnet fænomen, men jeg som tidligere nævnt finder jeg det interessant at undersøge, hvorvidt piger på samme måde er spontane i deres by-brug og i forhold til at indgå i fællesskaber, der er brede og uforudsigelige. Dette ligger udenfor afhandlingens genstandsfelt.

konserter på et stort spillested i Aarhus. Dialogen synliggør, hvordan han selv har orienteret sig i byen, og hvordan han har observeret folk bevæge sig efter bestemte sociale pejlemærker.

”Man kom ikke kun for musikken. Men det var meget dedikerede folk. Man blev introduceret til andre, og folk lærer hinanden at kende igennem det. Det var mere et broderskab, det vil lyde arrogant, men dem der var dér, er et aktivt tilvalg. Når man gider tage ned på havnen, hvor der er dårlige toiletforhold, øllene er varme og lyden ikke optimal, man stod tæt og der var ikke en scene, så man kunne ikke se folk.”

Al: "Men hvad er det så, der trigger det?"

Mark: "Det har meget appel til folk, der har en grad af lyst til at skabe noget selv, på forskellige niveauer, om man skal spille, køre pladeselskab eller arrangere ting. Folk kom af 100 forskellige grunde, fordi den lækre fra studiet kom, fordi der skulle nørdes. Når folk kom derned, så havde man ikke bare set i avisen, men man kendte til en gruppe og en del af noget. Og det var der noget særligt i (...)"

(Mark 34 år, 06.09.2011)

Ifølge Mark orienterer mennesker sig i byen ud fra sammenlignelige men ikke entydige pejlemærker: ud fra musikken, en interesse i at skabe noget, at mødes med nye folk. Det faktum, at man ikke kan læse sig til det i avisen, men var en ”del af noget”, betragter jeg som en del af en likemindedhed. Mark nævner stedslige karakteristika som: at mødes udenfor midtbyen, dårlige toiletforhold, manglende scene, varme øl, ikke optimal lyd m.v. De stedslige karaktertræk og potentialer minder om de grå oaser, fremanalyseret i kapitel 6 og indikerer, at et pejlemærke for likeminded kan være den type af steder og de selvorganiserede praksisser, som byens ”grå oaser” symboliserer. Selvom folk ifølge Mark kan have forskellige grunde til at komme, så konstitueres en likemindedhed ud fra, at de tager et aktivt valg om at bevæge sig væk fra midtbyen, opsøge steder i mindre befærdede tidsrum, og opsøge et konkret sted. I citatet finder jeg det centralt, at møderne ikke er tilfældige, selvom de kan være præget af uforudsigelighed.

Selve pejlemærkerne giver en fornemmelse af samhørighed med personer, man ikke nødvendigvis kender eller har set før. I kapitlets indledende citat nævner Mark ”gruppen”, hvilken han karakteriserer ud fra en samhørighed, som ”går på tværs” af steder i byen. Ud fra Vigh kan pejlemærkerne forstås som en måde, hvorpå informanterne orienterer sig efter steder, som kan redefineres musikalsk og socialt. Ved at mødes har man som likeminded taget

et valg om at bevæge sig ud til steder som eksempelvis hallen, broen, de nedlagte bygninger, stranden m.v., hvilket skaber en fornemmelse af samhørighed. Informanterne forbindes og afgrænser et fællesskab ud fra deres sammenlignelige måde at se på byen som et socialt rum.

Ud fra ovenstående opstår samhørigheden ud fra andre pejlemærker end mere definerede og faste rum, eksempelvis som en aktivitet, klassekammerater, et sted med en funktionslogik, tidspunkter hvor man skal noget bestemt. Som Mark beskriver, går samhørigheden ”på tværs” af byen. En sammenlignelig tendens reflekterer antropologen Richard Jenkins (2006) over i diskussionen af social klassifikation. Jenkins argumenterer for, at man i et fællesskab skaber en fornemmelse af *os*, ud fra måden, hvorpå *tingene gøres*.¹⁶⁶ I et fællesskab søger man, ifølge Jenkins, konformitet og tryghed, hvilket ofte konstitueres stedsligt og intimt (Jenkins, 2006:151). Dette afspejlede sig i høj grad i Kvarteret og delvist i Undergrundsmiljøet, hvor social forpligtelse er central for informanterne. Når byens Spontane Steder er kendetegnet gennem uforudsigelighed, søger informanterne ikke tryghed gennem forudsigelighed. De opsøger ustabiliteten og anser ustabilitet som værende et positivt element i måden, de gør byens sociale rum på.

Når der er folk til stede, man ikke kender, bliver det sociale rum risikobetonet (Franck and Stevens 2007:28). Informanternes sociale navigation skaber social uforudsigelighed. For samtlige informanter gælder det, at de forstår konformitet og tryghed ud fra andre rumlige forhold end dem, man kender fra skoler, institutioner og hjemmet. I byen bliver social diversitet og mødet med ukendte faste præmisser for fællesskabet, da det er forhold der er konstante. Det er ikke utrygt for dem at navigere i social uforudsigelighed. Ud fra Marks beskrivelser forstår jeg dette, som værende samhørighedsaspekter, der går på tværs af steder og en måde at etablere et socialt rum i byens rum på.

I familie med folk man ikke kender

På forskellige måder orienterer og distancerer informanterne sig fra Kvarteret, Undergrundsmiljøet og de Spontane Steder sig fra byens offentlighed, hvilket flere betegner som ”*mainstream*” og de ”*pæne mursten*”. De søger ud på byens grå oaser og steder med

¹⁶⁶ Jenkins opfattelse af identitet er inspireret af sociologien, den symbolske interaktionisme og socialantropologien (Kristiansen og Jacobsen, 2006:13). Jenkins adskiller sig iden for identitetsforskningen ved at definere selvet som en social, processuel og kropsliggjort konstruktion. Jenkins tager afstand fra postmoderne identitetsteorier, da han mener, de opererer meta-narrativt og underkender perspektivet på den betydning, som interaktion og identifikation har for, at identitet skabes. Jenkins perspektiv står ydermere i kontrast til tidligere individfokuserede og psykologiserede diskurser, hvor selvet er et førdetermineret karakteristika ved individet (se Baumann og Gringrich, 2005).

mindre offentlig bevågenhed, hvormed de afgrænser deres (private) rum. De afgrænser sig ved at søge væk, men åbner samtidig fællesskaberne ved at invitere andre likeminded over Facebook eller fra mund til mund. Koncerten under broen annonceres på Facebook ud fra ordene: ”*Folk du kender – folk du ikke kender*”, hvilket understreger, at en præmis for det at mødes er, at man ikke kender alle. Det indikerer, at likemindede opsøger fællesskaber, der er åbne og bredt afgrænset. Spørgsmålet er, om de er åbne over for alle? (mere herom i afsnittet *Trælse typer*).¹⁶⁷

Der konstitueres et privat rum, som opstår ud fra interessen om at være et specifikt sted, hvad enten det er for at hænge ud på stedet, shuffle, høre musik eller danse. Dette kan også forstås ud fra, hvad den amerikanske sociolog Lyn Lofland betegner som *person-to-place relations* (Lofland, 2009:63-70). Ifølge Lofland samles folk på samme sted, og de kan både kan have et sammenligneligt omdrejningspunkt og være til stede for at opleve forskellige ting. Selvom likemindede har forskellige intentioner, navigerer de efter sammenlignelige steder i byen.

Det private rum kendetegnes ved en åbenhed. Eksempelvis er multibanen, på grund af stedets lokale tilknytning til boligkvarteret, præget af større genkendelighed blandt folk, og beskrives af informanterne som åbent. Mattias siger: ”*Vi har én regel, og det er, at alle skal kunne komme ind i spillet.*” Skaterne på Sct. Annegade Skolen og informanterne i Undergrundsmiljøet anvender betegnelsen ”*en stor familie*” og fremhæver, at fællesskabet er baseret på åbenhed og tolerance.¹⁶⁸

Kategorien *likeminded* forstås ud fra ovenstående udtalelser som værende ”*en stor familie*”, men de åbne forpligtende fællesskaber er samtidig ikke ensbetydende med, at man som likeminded er interesseret i alle. Til en Sommerevent for børn og unge i Kvarteret i Viby er Mikkel på 14 år konferencier og præsenterer Sommereventens forskellige indslag. Mikkels far er journalist, hans mor er uddannet psykolog, og han er aktiv bruger af Kvarterets fritidsklub. Han betegner sig selv som en, der kan lide at snakke meget. Mikkel inddrages, da han adskiller sig fra de andre personer, jeg har interviewet. Mikkels udsagn er atypisk og står i

¹⁶⁷ Kvarteret mødtes ingen gennem Facebook, men mere sms, aftaler fra skolen og gennem en bevidsthed om, at stedet blev brugt næsten hver ugeaften. Ved de mere spontane begivenheder er Facebook velegnet, da man inden for få dage kan sprede et budskab. I disse sammenhænge har sociale medier haft betydning for kommunikationen mellem *likeminded*.

¹⁶⁸ Med afsæt i Vigh og de Certeau argumenterer jeg for, at man for at ikke blot skal navigere på en bestemt måde i byen, men også beherske taktikker inden for fællesskabet af likemindede. I forhold til det socialt åbne fællesskab, viser jeg i afsnittet *Første taktik: Tolerance som social taktik* hvordan tolerance udgør en taktik.

kontrast til de øvrige informanter, idet han opsøger social anerkendelse og ikke skelner mellem, om måden at gøre by på er mainstream eller selvorganiseret:

”Jeg kan godt lide at stå foran folk. Det giver en vis form for kendskab til lokalområdet, så jeg forsøger ret aktivt at byde ind hvor jeg kan i lokalområdet. Der er mange der kender mig og siger hej til mig, når jeg går rundt i byen, så på den måde har det givet en vis fame.” (Mikkel, gående interview i Kvarteret, 27.06.2011).

Udsagnet markerer en social grænse, som kan hjælpe med at præcisere, hvordan kategorien af likeminded afgrænses. For Mikkel handler kendskabet til lokalområdet om, at orientere sig efter og kende et stort antal personer uanset deres stedslige og sociale tilknytning. I dette sociale rum opnår Mikkel en bred social anerkendelse på tværs af alder, steder, personer og interesse. Kendskabet betegner han ud fra ordet *”fame”*. I forhold til byen markerer udsagnet en kontrast mellem nogle by-brugere og kategorien af likeminded, da likeminded tager afstand fra den genkendelighed som Mikkel opsøger. Kategorien af likeminded afgrænser sig ud fra en distancering fra andre sociale rum i byen, hvor der ikke er likeminded. Lofland og Sennett karakteriserer byen som møder mellem fremmede (Lofland, 2009, Sennett, 1977). Igennem informanternes orienteringer mod andre likeminded redefinerer de betydningen af, hvad der er fremmed, privat og genkendeligt. Det viser, at der er forskel på en fremmed i byen og en fremmed på multibanen, i Undergrundsmiljøet, til OPP eller under broen.

Begivenheder i byen annonceres ofte på Facebook. Samtlige informanter har i højere grad talt om, hvor mange der mødte op til begivenheden i byen, end hvor mange *likes* eller *deltagere*, begivenheden har fået. Informanterne er bevidste om, at selvom der er mange tilmeldte, så tegner det ikke et reelt billede af, hvor mange der kommer. Facebook som socialt medie er med til at samle grupper af likeminded, der kommer fra forskellige bydele eller byer og kan derfor betragtes som et redskab til at navigere socialt med. Der eksisterer et interessant forhold i at undersøge, hvordan *likemindede* kan anvende Facebook på tværs af tid og sted i byen, og konstituere en samhørighedsform via sociale kommunikationsmedier. Dette ligger dog uden for afhandlingens fokus.

Opsummerende viser ovenstående, at samhørighedsformen blandt likemindede skaber en fællesskabsfølelse af at være *”i familie med folk man ikke kender”*. Pejlemærkerne og identifikationsmarkørerne i det selvorganiserede fællesskab er ikke navn, baggrund, alder, interesse m.v., men det faktum, at folk eksempelvis mødes i byens grå oaser og ved at

navigere socialt på en ens måde. Det selvorganiserede fællesskab er karakteriseret ved at være åbent, bredt og tolerant, men samtidig viser afsnittet, at der eksisterer grænser for den sociale tolerance. Selv man som likeminded ikke nødvendigvis kender hinanden, redefinerer informanterne betydningen af, hvem der er fremmede. Informanterne navigerer ikke socialt efter pejlemærker som det offentlige byrum og sociale rum der repræsenterer den brede befolkning. De navigerer socialt efter personer med en samme likemindedhed.

I forhold til at forstå hvad der er karakteristisk for kategorien likeminded inddrager det tredje tema Tobias' betegnelse "de foreningsløse". Kategorien kan hjælpe med at nuancere kategorien likeminded i forhold til sociale kategorier der eksisterer i samfundet.

"De foreningsløse"

Tobias har været med til at opbygge Pakhuset, han er en ildsjæl og har mange års erfaringer med Undergrundsmiljøet, selvorganiserede aktiviteter og koncerter. Derudover er han en dygtig musiker, som mange i miljøet er inspireret af. Han betragtes som en primærinformant, da han har et stort kendskab til miljøet. Da jeg spørger Tobias, hvem der anvender Undergrundsmiljøet, siger han:

Tobias: "Det her det henvender sig nok til dem, som man populært kan kalde de foreningsløse. Hvor det der er, er et forpligtende socialt fællesskab. Man skal heller ikke glemme, at vi i høj grad er her for musikken, og det er det, der trækker i rigtig mange af os..."

Al: "Ja, for hvad er det for nogle personer, der kommer her i forhold til dem, der bruger det etablerede foreningsliv?"

Tobias: "Hmm det er i høj grad rygere, cigaret-rygere, (han griner, red.), det er ikke fodboldgutterne, og måske dem, der er mere snævert anlagt musikmæssigt (...) det er jo dem der kan lide punk og rock. Mange af dem skiller sig ud, og dette er et sted, hvor man kan få lov til at skille sig ud. Det er et fristed."

Som Mark også nævner, samles de ofte om musik og ud fra musikalsk interesse. Med betegnelsen "de foreningsløse" markerer Tobias en kontrast til det etablerede institutions- og aktivitetsbaserede foreningsliv, hvor han mener at de foreningsløse opsøger Undergrundsmiljøet, da det er et "fristed". I foreninger mødes man om en nogenlunde defineret aktivitet, et defineret sted og gentagende tidspunkt, hvor dét, deltagerne har til

fælles, principielt kan ophøre, når aktiviteten ophører. Med et forpligtende socialt fællesskab, baserer samhørigheden sig på nogle selvdefinerede måder at *gøre på* (Jenkins, 2006:111). De kendetegnes og adskiller sig blandt andet fra andre mennesker ved at have en anden musiksmag: i Undergrundsmiljøet hører de punk og rock, ved OPP hører de techno, under broen hører de Doom-metal og til meetup'et hører de progressiv hardstyle. Igennem en fælles bred interesse konstituerer de foreningsløse en likemindedhed gennem en kontrast til byens mange formaliserede steder og institutionaliserede fællesskaber, og ved at navigere efter egne sociale pejlemærker skaber de et socialt rum i byen (jf. Vigh, 2006, 2004, Lefebvre, 1991).

I denne forbindelse skal det nævnes, at nogle informanter også benytter det etablerede foreningsliv. Det handler ikke om et enten-eller perspektiv på byens sociale rum, men analysen understreger, at byen har potentialer i forhold til at konstituere fællesskaber, som står i kontrast til sociale rum, der er forudsigelige og præetablerede.

Fotografiet er taget under broen en sommeraften. Folk kom ofte med en eller flere venner til koncerter, OPP Rabbit Hole m.v. *Matrikelløse fællesskaber* består både af intime møder med venner og møder med fremmede likemindedede.

Foto nr. 39: Cisco Gulløv

Som fotografiet (nr. 39) viser, har jeg observeret likemindedede, der er kommet to og to eller flere sammen til meetups, koncerter osv. Det indikerer, at der inden for det at være likeminded også eksisterer underkategorier, som knytter sig til en tættere gruppe af kammerater eller veninder, som man opsøger steder, musik eller arrangerer begivenheder sammen med. Med bevidsthed herom er fokus i kapitlet fællesskaber, der etableres på tværs af tid og rum.

Med begrebet social navigation har jeg gennem tre tematiske afsnit vist, at informanterne skaber en likemindedhed på tværs af steder, og hvordan de etablerer et bredt afgrænset socialt fællesskab af folk, der navigerer og gør byen på en ikke ens, men dog sammenlignelig måde. Det at være likeminded nuanceres gennem den empiriske betegnelse *de foreningsløse* hvormed det understreges, at likemindede navigerer i byen og etablerer fællesskaber ud fra selvdefinerede pejlemærker. I følgende tre afsnit undersøger jeg, hvordan likemindede etablerer sociale forbindelser og distinktioner i deres måde at navigere socialt i byen på.

Kategorier i byen – forbindelser og distanceringer

De tre kategorier der belyses i afsnittet, er: *Hinden mellem "os" og "de andre"*, *Trælse typer* og *De gamle*. Kategorierne har været fremtrædende i det empiriske materiale og er valgt ud fra perspektivet om social navigation.¹⁶⁹

Hinden mellem "os" og "de andre"

Som berørt perifert i afsnittet *De foreningsløse* opstår blandt likemindede en kontrast mellem "os" og "byen". Der er to former for offentligheder, der er centrale for måden, hvorpå likemindede skaber en fællesskabsfølelse i byen. I et interview med en 38-årige Claus fra Undergrundsmiljøet fortæller han følgende:

Al: "*Det lyder som om, at der er lidt langt derned og det er der jo ikke.*"

Claus: "*Nej. det er bare lidt en anden verden. Det er bare sådan, det er, jeg ved ikke, hvordan jeg skal beskrive det. Det er nogle andre mennesker. Du ved, når man går fra mig, forbi døgneren ned for enden af gaden, hvis du går over fortovet og ind i boligsystemet, så kommer der en port og dér er der en hinde. Vi plejer at sige: "Nu går vi igennem hinden arhhh"* [udtrykker med ironi en lyd som en hellig åbenbaring, red.]. *Det er enden, det er dér, alle de andre de er. Det er dér, ræset det foregår. De andre, ræset, hinden, det er et symbol.*" (Claus, stedsinterview på Pakhuset, 11.08.2011).

¹⁶⁹ Forskellen mellem grupper og kategorier defineres således: "Grupper defineres af og er meningsfulde for deres medlemmer, mens kategorier defineres eksternt uden nogen nødvendig anerkendelse af kategorien på vegne af medlemmerne." (Jenkins, 2006:114). Når jeg taler om kategorien (og ikke gruppen) af likeminded, er det fordi, det er en analytisk konstruktion, der analyserer på tværs af grupper og steder, men for at forstå kategorien gør jeg brug af den interne viden, som kommer til udtryk mere lokalt.

Foto nr. 40: På fotografiet ses informanten Louise gå gennem ”hinden”.

Foto nr. 40: Anne-Lene Sand

”Hinden”, som ses på fotografiet (nr. 40), symboliserer en socialgeografisk og forestillet grænse om byens sociale rum. Ved at passere hinden træder man ind i en anden social sfære med ”ræs”, ”de andre” og en anden omgangsform. Hinden bliver et symbol, som informanterne afgrænser et socialt rum i forhold til. Midtbyen bliver, for en stor andel af informanterne, et kontrasterende pejlemærke, som de navigerer udenom i deres sociale orienteringer i byen.

Netop sociale kontraster arbejder Jenkins med i diskussionen om *social identitet*, hvor han argumenterer for, at fællesskaber afgrænses og opretholdes gennem markeringer af kontraster til andre sociale grupper. Det er ikke Jenkins identitetsdiskussion, der er interessant for nærværende analyse (se Jenkins, 2006). Men i forhold til at forstå det sociale rum, informanterne navigerer i og konstruerer, er Jenkins perspektiv interessant, da det nuancerer forståelsen af de processer, som opererer internt i sociale grupper.

Ifølge Jenkins er kategoriseringen af andre med til at tydeliggøre, hvor man som person eller gruppe står i forhold til andre grupper eller samfundet. Jenkins argumenterer: ”... kategorisering er et rutinemæssigt og nødvendigt bidrag til den måde, vi finder mening og skaber forudsigelighed på i en kompleks menneskelig verden...” (Jenkins, 2006:108). Når

informanterne tager afstand fra bymidten, er det med Jenkins' optik et udtryk for, at informanterne skaber en bevidsthed om dem selv og de sociale rum, de navigerer imellem. Af samme grund kan kategoriseringen af andre, ifølge Jenkins, være mere betydningsfuld for dem der kategoriserer, end for de kategoriserede. Det betyder, at der ved at tale om andre og andres måder at *gøre på*, opstår et fælles kategoriseringskriterium eller pejlemærke, som definerer grænser og fællesnævner (Jenkins, 2006:111, 135).

Grænserne for legitime handlinger og udtryksformer er anderledes i byen og blandt likemindedede på byens Spontane Steder, hvilket får informanterne til at søge andre steder og sociale rum i byen. Sammenligneligt med Tobias forklarer Alexander, som er skater i Aarhus: "*Jeg ved godt, at vi skiller os ud fra andre, men her har vi et sted, hvor det ikke opleves.*" (Alexander 28 år, Sct. Annegade skole, 04.07.2011). Distanceringen skal ikke forstås som et kollektivt modtryk, men rettere som en måde at opnå et socialt tilhørsforhold til andre likemindedede i byen på. Det skal understreges, at der indbyrdes i de forskellige grupper, informanterne indgår i, opstår interne grupperinger, men centralt for nærværende analyse er, at de opnår en kollektiv identifikation gennem sociale læsninger af byens sociale rum, hvor de afkoder sociale logikker og sociale kategorier.

I forhold til byens etablerede og selvorganiserede steder skelner Troels fra OPP som en af de eneste informanter mellem køn:

Troels: "*Det er sjovt at ta' til Berlin og se at de forstår at se på, hvad rummet selv har at byde på, men generelt (i Danmark, red.) river man lortet ned, og så bygger man det samme lort en gang til. Sætter fake guldtapet op og laver båse, lysekroner og spejle, LLV lamper og alt det sædvanlige gøgl.*" (...) "*pigerne kan godt lide det og det er i virkeligheden pigerne, der bestemmer, for drengene kommer dér, hvor pigerne er. Pigerne kommer ikke der hvor drengene er, altså nu snakker jeg helt generelt forskel på kønnene. Det er mændene, der er kunstnere, fodboldspillere, musikere og alt..*"

Al: "*Er der også flest piger her?* (til selvorganiserede OPP-fester, red.)"

Troels: "*Her er der flest drenge. Pigerne kommer pga. (...) at det er spændende at komme til sådan nogle ting. Men det er pigerne, der vil have pop, selvom at fyrene vil høre metal eller hip hop, så går de på almindelig diskotek sammen med pigerne..*"

Ifølge Troels er mændene iværksættere. Pigerne navigerer efter og opsøger Spontane Steder, da de synes, stederne er spændende og står i kontrast til byens almindelige diskoteker. Til

trods for at fyrene hører metal og hip hop, navigerer de efter byens mainstreamsteder, da pigerne er der. Dialogen viser, hvordan piger og drenge navigerer efter forskellige pejlemærker. Pigerne finder Spontane Steder spændende og såfremt drengene opsøger diskotekerne, er det fordi, pigerne kommer der.

I det følgende synliggør jeg, hvordan likeminded laver sociale læsninger af kategorien ”*trælse typer*” og hvordan de herudfra navigerer mellem byens sociale rum. ”*Trælse typer*” er informanternes betegnelse.

”*Trælse typer*”

I forhold til tidligere refleksioner rejst over fællesskabets åbenhed er det oplagt at spørge, hvorvidt alle er velkomne inden for ”*familien*” af likemindede? Informanterne fra de Spontane Steder og med tilknytning til Undergrundsmiljøet distancerer sig fra kategorien ”*trælse typer*”:

”Havde vi nogen, der var efter politiet, når de (politiet, red.) kom, så var vi faktisk selv hårdere mod dem (dem der var efter politiet, red.) og skubbede dem væk, da vi vidste, at det ellers ville falde tilbage til os. Og når politiet så, at det var den attitude, der blev lagt for dagen, så var de helt anderledes.” (Troels 34 år, stedsinterview i en gammel fabrikkældre, 12.10.2011).

Kategorien ”*trælse typer*” beskrives ud fra en bestemt adfærd, som eksempelvis kom til udtryk ved deres OPP-raves. Det centrale i citatet er, at begivenheden og bevaringen af sociale rum vægtes højere end forholdet til personer, som skiller sig ud fra kategorien af likemindede. Ikke alle likemindede forstår sig på de sociale koder, og det at navigere på en hårdfin grænse mellem hvad der er lovligt og ulovligt. Ud fra sociale læsninger vurderer arrangørerne, hvem der har dårlig opførsel, og dermed opstår to underkategorier af det at være likeminded: likemindede der forstår de sociale logikker og likemindede der bryder med de sociale logikker.

Grunden til, at der opstår interne grænser for likemindedheden i byen, er, at informanterne ved, at de ved at bevare et godt forhold til autoriteter som politiet bevarer deres selvorganiserede byrum. Med politiets accept har informanterne i højere grad mulighed for at

bruge byen i fremtiden. Dette er et eksempel på, at god dialog bliver et pejlemærke for brugen af byen og hvordan grænser for sociale rum forhandles (jf. Vigh, 2006:132-139).¹⁷⁰

Under broen oplever Daniel, Sebastian, Matias og Kristian også, at der dukker trælse typer op, som enten er for fulde eller skaber sig og bryder med den praksis, de har. I fokusgruppeinterviewet forklarer de: "*Helt klart, bliver den ødelagt [stemningen, red.], så smutter vi alle sammen et nyt sted hen, så kan de få lov til at sidde hernede selv.*" (Fokusgruppeinterview under broen, 16.08.2011). De afgrænser ikke deres territorium, men opløser territoriale grænser ved at bevæge sig videre til et nyt sted. "God stemning" bliver her et pejlemærke for det sociale fællesskab, som prioriteres højere end blot at være ét sted eller være sammen med folk, de ikke mener bidrager konstruktivt til fællesskabet. I forlængelse heraf vil det være interessant at undersøge, hvorvidt det afspejler en maskulin måde at forholde sig til et territorium og fællesskab på, men det ligger uden for nærværende afhandlings fokus.

Under broen navigerer informanterne ud fra interne kriterier om, hvilke typer de ikke ønsker at være sammen med og de steder, informanterne tror, de andre typer opholder sig: "*Botanisk [botanisk have, red.] er alligevel et åbent forum, alle folk kan være der. Der er masser af de typer, som kommer i Botanisk, som aldrig vil sætte sine ben hernede. På den måde undgår vi nogle trælse typer.*" (Fokusgruppe stedsinterview under broen, 16.08.2011). Ved at søge væk fra det offentlige byrum som eksempelvis parker, minimeres mødet med kategorien af trælse typer. Dette er et eksempel på, hvordan likemindedede bevidst orienterer sig mod andre sociale kategorier i byen og hvordan sociale grænser forhandles stedsligt og i forbindelse til byens andre sociale måder at *gøre på* (jf. Jenkins, 2006:138).¹⁷¹

Det er få gange, alder nævnes som havende betydning for brugen af byen, men i Kvarteret nævner en dreng på multibanen, som jeg mødte kortvarigt, at de yngre i Kvarteret opfører sig på en træls måde: "*... det er faktisk et stille og roligt område, hvor der ikke sker så meget. Det er faktisk nok de lidt yngre, der er værst. De 13-15 årige, de render og laver hærværk og skal spille så smarte.*" (Multibanen, 6.9.2011). I citatet er 13-15 årige karakter "*værst*", fordi de spiller smarte og laver hærværk. Han forklarer ikke, hvad det har af betydning for brugen af Kvarteret, men eksemplet indikerer, at alder i nogle sammenhænge kan gøre en forskel i forhold til den samhørighed, der skabes.

¹⁷⁰ Distancering til andre kan ud fra Vigh forstås som en social taktik og en eksplicit måde at navigere i byen på (dette vender jeg tilbage til).

¹⁷¹ Måden at navigere i forhold til, hvem der er mere eller mindre inde og ude blandt likemindedede, handler om grader af tolerance, hvilket jeg analyserer som en taktik til at manøvrere inden for fællesskaber af likemindedede. (se afsnittet: *Første taktik: Tolerance som social taktik*).

”De gamle”

Den tredje kategori som konstituerer det at være likeminded og på samme tid redefinerer forståelsen af, hvad en voksen er, i form af betegnelsen ”de gamle”¹⁷². Malek beskriver, hvordan alder ikke er centralt for, hvorvidt de likemindedede har noget til fælles.

”Jeg flyttede hertil, da jeg var 17, og så begyndte jeg at snakke med nogle af de gamle og for første gang i mit liv, kunne jeg sidde som 17-årig og snakke med nogle voksne, som havde nogle rigtig gode historier, nogle gode pointer, og som havde prøvet nogle forskellige ting. Jeg kunne snakke med dem om ting, som jeg ikke kunne snakke med mine forældre om. I min øjne er der ikke nogen voksne, eller jo det er de, men så ikke alligevel. Og det kan faktisk godt være et problem i sig selv nogle gange. Pludselig er der ingen, der har det der fornuftige forbillede, de skejer jo lige så meget ud, som vi gør, nogle af dem. Men vi er jo på lige fod. Jeg tror måske ikke, vi har brug for forbilleder, jo musisk måske, men de gamle er ikke så meget forbilleder mere, det er blevet mere til et kammeratskab.” (Malek 21 år, stedsinterview i lydstudiet, 10.10.2011).

Mange informanter fra Undergrundsmiljøet og Spontane Steder nævner, at relationen til ”de gamle” er præget af gensidig respekt, og giver en fornemmelse af, at blive set i øjenhøjde. Gensidigheden giver relationen betydning af kammeratskab, hvor de samles om musikken, det at hænge ud sammen, arrangere koncerter eller festivaler sammen. Udtalelsen ”de er voksne, men så alligevel ikke” markerer et paradoks, hvor der eksisterer en forforståelse om, hvordan man er voksen. Denne alderstænkning, mener jeg, er rodfæstet i en institutionel tænkning og positionering af voksne, unge og børn. De likemindedede bryder med institutionaliserede forståelser af, hvad voksne er, og indgår i en kammeratslig dialog med personer, der er ældre end dem selv, hvor de anser hinanden som ligeværdige. Forskellen er ikke et spørgsmål om alder, men eftersom ”de gamle” har mere erfaring i forhold til det at spille musik og arrangere koncerter, kan ”de gamle” blive en form for mesterlærer inden for det specifikke område. Navigation på tværs af alder er således en del af den måde, informanterne tager byen i brug på. Med andre ord er deres sociale navigation inden for

¹⁷² Kategorien ”de gamle” er en empirisk betegnelse, som dagligt anvendes i Undergrundsmiljøet.

selvorganiserede fællesskaber ikke styret af de sociale aldersbaserede kategoriseringer, som er en del af struktureringen af hverdagslivet.¹⁷³

De forrige tre afsnit bidrager med en viden om, hvordan informanternes sociale kontrasteringer er pejlemærker i forhold til at opnå en samhørighed i byen og afgrænse sig som fællesskaber, hvor nogen er mere likeminded end andre. Ved at navigere ud fra pejlemærker som *hinden*, *byen* og *trælse typer* afgrænser likemindede et socialt rum i byen, hvor de ikke oplever at være og gøre by anderledes end andre. Informanternes sociale navigation viser, at fællesskaberne er fleksible og mobile. Med andre ord er fællesskaberne ikke territoriale, og deltagelse fordrer ikke en bestemt alder.

I de følgende afsnit analyseres det, hvordan informanterne oparbejder selvdefinerede taktikker til at begå sig socialt i byen med (de Certeau, 1984, Vigh, 2006). Taktikkerne synliggøres ud fra den måde, hvorpå informanterne socialt og kropsligt manøvrerer i byen. Taktikkerne åbner op for en diskussion af: Skal man kunne noget for at være likeminded – og i så fald hvad? Eftersom Vigh anvender begrebet *taktik* i forhold til at forstå den sociale navigation, opsummerer jeg indledningsvist Vighs brug af begrebet. I forhold til begreberne pejlemærker og navigation, anses de sociale taktikker som en måde, hvorpå informanterne manøvrerer efter pejlemærkerne.¹⁷⁴

Sociale taktikker – måder at manøvrere i og med byen på

Byen som fænomen er, som hidtil illustreret, mobile og sociale rum, hvor konventioner og grænser opstår spontant eller er i konstante forhandlinger med andre sociale rum. Betingelserne fordrer sociale taktikker at navigere med. Informanterne betegner ikke selv deres måde at navigere i byen på som taktikker, men taktikkerne fremgår af deres hverdagslige fortællinger og måder at kommunikere med hinanden og andre på.¹⁷⁵ Vigh sondrer mellem taktik og strategi ud fra følgende:

¹⁷³ I afhandlingens forskningsfortælling anvendes to citater af to piger, hvor de også markerer, at alder nedbrydes og spiller en mindre rolle i det sociale fællesskab (se kapitel 1, afsnit: *Fra aldersdeterminering til selvorganiserede praksisrum*).

¹⁷⁴ Vighs begreb (2010:424) er funderet på de Certeaus (1984) marxistiske sondring mellem taktik og strategi.

¹⁷⁵ I kapitel 2 redegjorde jeg for de Certeaus' praksisbegreb i relation til taktikker og strategier. Dette er en uddybning der relateres til det at navigere socialt i byen.

”... strategy would be used to create and define a terrain of action (...) tactic, is rather used to navigate a given already constructed, terrain, and can be seen as the ‘makeshift creativity of groups and individuals’, manipulating and acting between and across the rules defined by others.” (Vigh, 2006:133).

En strategi kan ifølge Vigh forstås som handlinger, der knytter sig til et bestemt terræn eller stabilt handlerum, eksempelvis som når institutioner definerer strategier for at skabe gentagelige bevægelsesmønstre (ibid.:134). Taktikker er anderledes, eftersom de opstår i relation til en organisering, der er defineret af andre. Taktikker er en praksis, som består af de konkrete manøvreringsprocesser, som personer bruger til at navigere med i et rum, der er afgrænset af andre.¹⁷⁶ Med andre ord opstår taktikker i et dialektisk møde med byens repræsentationer. Ud fra denne sondring mellem strategier og taktikker anskuer jeg udvalgte sociale processer som taktikker, informanterne anvender i deres selvorganiserede brug af byen og dermed medkonstituerer det sociale rum.¹⁷⁷ Det sociale rum er ikke defineret som eksempelvis i skolen. I modsætning til skolen fordrer det, at informanterne har forståelse for de processer, der er på spil i byen, hvis de skal begå sig socialt.¹⁷⁸ Taktikkerne anser jeg således som værende gatekeepere, hvilket er den antropologiske metodologiske betegnelse for, hvordan personer, kvalifikationer eller steder kan skabe direkte eller indirekte adgang til et socialt fællesskab (jf. Hammersley and Atkinson, 2007:49-53).

En præmis for selvorganiserede sociale praksisser er, at de leger med rummets grænser og måder, de kan indtage det på. Når informanterne på tværs af de tre empiriske stedsmaterialer opsøger det ustabile og uforudsigelige, har de en åbenhed og legende adfærd over for det sociale felt. De leger med logikker, regler, grænser og sociale positioner. Vigh anvender spil (game) – metaforen: ”The game metaphor brings forth an image of people interacting with each other on a field rather than having to interact with each other **and** the field.” (Vigh, 2010:427). Vigh argumenterer for, at felten og personerne skal anskues sammen. Jeg er enig i Vighs sammentænkning af felt og personer, men frem for at interagere *i forhold til* (”and”) mener jeg, at informanterne interagerer *med* (”with”) byen. Denne forbindelse skaber en

¹⁷⁶ Se antropologen Michael D. Jacksons begreb *maneuvering* (Jackson, 1998:26).

¹⁷⁷ Samlet set kan disse taktikker ses som en strategi eksempelvis som selvorganisering som fænomen, hvor igennem mennesker strategisk konstruerer et socialt rum i byens rum (jf. Vigh, 2006:134).

¹⁷⁸ Jenkins argumenterer: ”Institutioner skal forstås som faste handlemønstre, der besidder gyldighed i forhold til ’den måde, man gør ting på’ og som sådan anerkendes de af aktørerne.” (Jenkins, 2006:47). Centralt i Jenkins’ forståelse af, hvad en institution er, er, at denne ikke knytter sig til en matrikel, men defineres ud fra en måde at organisere social praksis på.

sammentænkning af dikotomiske forhold mellem sociale processer og den rumlige kontekst, som også, ifølge Lefebvre (1991) er uløseligt forbundet i brugen af byen. Medtænkes metaforen *seascape*, fremhæves det, at sociale felter og dynamikker (tværgående bølger) konstant er i interaktion med personer.

Ud fra empiriske læsninger har jeg udvalgt fire sociale taktikker, som er en del af den sociale brug af byen: *Tolerance som social taktik*, *At afkode sociale logikker som adgangsgivende taktikker*, *Autentisk tilstedeværelse – en social taktik* og *Det taktiske i at beherske specifikke ”skills”*.¹⁷⁹ Taktikker forstår jeg som sociale manøvrer, som definerer, hvordan informanterne socialt gør det at være likeminded.

Første taktik: Tolerance som social taktik

Tolerance er et centralt pejlemærke for den selvorganiserede måde at navigere i byens sociale rum på, og det er en social fordring for at kunne indgå i fællesskabet af likeminded. I fællesskabet er der samtidig sociale distinktioner og markeringer, som er en del af det at navigere socialt. Mehmet fra Kvarteret er en dreng på 14 år, der går meget op i sin fodboldtræning. Ugentligt bruger han over 15 timer på fodbold sideløbende med, at han tager sin skole seriøst. Han er interessant, da han både spiller fodbold i en klub og på multibanen og formår at italesætte forskellene ved de to hverdagsrum. Da vi sidder på stakittet på fodboldbanen, beskriver Mehmet et eksempel fra sin hverdag, som handler om fodboldspillet på multibanen i Kvarteret, hvor han bor:

Mehmet: *”Dem jeg spillede fodbold med, de lavede hærværk, nogle af dem de solgte hash og coke. Og de røg meget og drak heroppe.”*

Al: *”Var det så ubehageligt at være deroppe, når de røg og sådan?”*

Mehmet: *”Nej nej det var okay, jeg var gode venner med dem, så det var fint, på et tidspunkt var det lidt nederen, da jeg bare gerne vil spille fodbold og de holdt mange pauser, fordi de var i dårlig form.”* (Mehmet, stedsinterview på stakittet, 23.08.2011).

Citatet er et eksempel på, hvordan grænserne for, hvad man blander sig i, er løsere defineret på multibanen blandt vennerne. Mehmet hverken ryger eller drikker, og han blander sig heller ikke i, hvorvidt de andre på multibanen ryger hash, da hans brug af multibanen er centreret om det at spille fodbold. At være med på multibanen kan betyde, at man indgår i et socialt

¹⁷⁹ Temarne er valgt, da de har vist sig at være markante i informanternes brug af byen. Informanterne fra Kvarteret i Viby har dog ikke brug løbesedler eller Facebook men mere telefon.

kompromis, hvor egne normer tilsidesættes med henblik på at tolerere andres måder at være på. Mark nævnte tidligere, at stederne i forhold til institutioner er kompromisløse, da de ikke er konstrueret ud fra et specifikt mål eller rammesætning. Det kompromis Mehmet indgår i, er af en anden karakter, da det handler om at tolerere andre måder at gøre på og frem for at dømme andre eller tage stilling til, hvad der er rigtigt eller forkert. Mehmet's entydige fokus på at spille fodbold er det, der adskiller ham fra de andre, som også chiller, ryger og holder pauser. Social tolerance bliver her en betingelse for det sociale fællesskab.

Der er forskel på det sociale rum af likemindedede og det offentlige sociale rum i byen, hvilket gør, at flere informanter tager afstand fra offentlige rum. I Undergrundsmiljøet i Horsens beskriver Malthe, hvordan der er forskel på tolerancen i det kammeratlige fællesskab hjemme og det sociale rum, som han oplever det i byen.

Malthe: "Forleden havde vi kæmpe abefest i lejligheden, vi væltede os i sprut og kastede os rundt. Det var ikke fordi, at vi var sure på hinanden, det var bare for sjov. Men den går ikke i byen. Det gør det bare ikke. Det er her, vi kan gøre det."

Al: "Hvorfor?"

Malthe: "Så vil vi blive anholdt... Men der ligger et broderskab i det, vi har."

Al: "Ok, så der er en indforståethed omkring, hvordan I er sammen og det er noget som andre måske ikke rigtig forstår?"

Malthe: "Et glimrende eksempel er da vi havde rap-festival. Hvis man lå mærke til, hvor mange forskellige folk der kom her, kan man stort set se sig som en tosse, der er ingen, der ser skævt på en, fordi man er lidt anderledes eller råber lidt højt. Det er helt ok."

(Interview i lejlighed, Malthes 21 år, 20.07.2011).

Den sociale taktik består ud fra ovenstående to empiriske beskrivelser af interne og eksterne sociale processer. "Broderskabet" er ikke ensbetydende med et tæt sammentømret fællesskab, men handler om en intern forståelse af, hvad acceptabel adfærd er. Tolerance-aspektet fremstår forskelligt mellem en rap-festival og det offentlige byrum, hvor der i det offentlige byrum eksisterer andre grænser for, hvad legitime måder at handle på er (jf. Jenkins, 2006:137-138). Derfor distancerer ikke bare Malthe, men samtlige andre informanter, sig fra steder i byen, som ikke forstår logikkerne. De opsøger steder, hvis sociale grænser og konventioner er mindre regulerede, da det giver mulighed for andre samværsformer.

For de informanter, der arrangerer begivenheder i byen, kommer tolerancen anderledes til udtryk, da de påtager sig et ansvar for begivenheden og dermed også for de handlinger, som de aflæser som værende uacceptable. Kasper beder eksempelvis folk til et meetup om ikke at ryge hash, og arrangørerne under OPP beder folk opføre sig ordentligt over for politiet. Herudfra forhandles tolerance ud fra et ejerskab og ansvar overfor de sociale omstændigheder, som omgiver en begivenhed, eksempelvis i forhold til politi, deltagere, beboere omkring stedet m.v.

De to eksempler viser, hvordan sociale læsninger af folk, steder og handlerum er vigtige, da sociale konventioner i byen i mindre grad er givet på forhånd, og da informanterne igennem sociale læsninger vurderer, hvilke sociale rum der er velegnet til deres sociale praksis. Selvorganisering handler ikke blot om at opsøge steder med frihed til at bruge materialitet, men det består også af at foretage taktiske sociale læsninger af byens rum og afkodninger af personer og adfærdsformer. Informanterne manøvrerer ud fra, hvordan de bliver oplevet i byen, hvilket viser det dialektiske forhold, som er centralt for den selvorganiserede by-brug. Social tolerance er en central taktik at beherske, eftersom mennesker med forskellige intentioner mødes. Det havde været interessant at følge en gruppe mennesker eller et sted over tid for at studere, hvordan tolerance blev forhandlet internt mellem mennesker, og hermed supplere optikken på de grænsedragninger og distinktioner, der opstår mellem forskellige sociale rum i byen, men dette ligger uden for afhandlingens fokus.

Anden taktik: At afkode sociale logikker som adgangsgivende taktikker

Løbesedler og plakater til technoraves eller koncerter er to former for kommunikative taktikker, der anvendes inden for den selvorganiserede by-brug i forhold til at etablere kontakt til en bred gruppe af likemindedede. Nedenstående løbeseddel er et eksempel på en social taktik, som personerne bag OPP anvender til at få kommunikeret budskabet om deres begivenhed, og som andre likemindedede manøvrerer efter i byen.¹⁸⁰ Ved at SMS'e til det håndskrevne telefonnummer på løbesedlen bliver man skrevet op på en telefonliste til den næste fest. En til to timer før festen får alle på listen en SMS om at mødes et hemmeligt sted, eksempelvis et busstoppested. Derefter går deltagere og arrangører sammen hen til den pågældende "location", som stedet kaldes.

¹⁸⁰ Se Bilag C for læsevenlig størrelse.

Ulovlige fester hærger byen

OPP (Other People's Property) er navnet på en gruppe unge, der har valgt at sejle under piratflag og lade hånt om såvel ejendomsret som offentlige tilkædelser. De indtager tomme, private lejemål, til ulovlige fester med elektronisk musik - et fænomen der hærgerde især England i slutningen af 80'erne.

Tekst: Bill Justice

Mere end 15 år efter England oplevede sin "Second summer of love", er ferionsæsonen med at tage uden at spørge først, åbenbart ikke blevet nedslæmpet effektivt - selv ikke i en ellers pæn og loydlig lille by som Aarhus. Til trods for, at den så-aldre DJ Bass Dali (billedet) blev fanget og tilbageholdt under den sidste ulovlige OPP-fest, hvor politiet mistænkte, at omkring 300 unge har festet ulovligt hele natten, fortsætter de selvbestaltede "party pirater" deres ulovlige aktiviteter.

Overforældre unge
Skandalenævende heljert ved politiet, Bert Bryhsk, har svært ved at forstå hvorfor det skal være nødvendigt for nogen, at trænge ind på andres ejendomme og holde fest, når byen er så rigligt forsynet i fødevarer. Det er et komplet tilhænger form for aktivitet de adover og fra politiets side stiller vi os således på den anden side af gaderne. OPP Vi har arvisvornet at gøre med en lille gruppe overforældre unge, der ikke kan nøjes med at få sig en deligt fadøl ved åen eller berømte sig af de uindmærkede diskoteker, som i rigt mål sikrer, at de unge i byen absolut ikke mangler noget at give sig til på en fredag eller lørdag aften.

Slår til igen
En anonym talsmand for OPP har indvilliget i, at blive ringet op på en mindre ligeså anonym mobil med julekort for en kommentar: "Aarhus har et byliv, der domineres af åen og smarte klubber. Der er for meget Jomfru Ane Gade, for meget ligegyldigt musik og for mange tøjfolk i jeans, de egentlig ikke har råd til at gå i. Vores fester handler om at feste - ikke om at have råd til dyre drinks i baren...".

Hemmelig til det sidste
Bølge OPP er den eneste mulighed for at komme med til festen, at man opstøver nummeret til en af de to taleraks-mobiler, som bliver bragt til helgenhed på selve aftenen. Det sker for, at politiet ikke skal få kendskab til den hemmelige location og lukke festen ned på forhånd. De gode det på samme måde i København flere gange til PPP (Party Party Pack) festerne, og det var en kæmpe succes. Vi er sikre på, at

FAKTA
• OPP holder deres næste fest lørdag den 02. juni. Den eneste chance for at komme med julekort er om bord, er at skaffe et af de mobilnumre, som er blevet givet ud til en række personer fra byens nat-teliv.
• Når ingen er at man skriver en SMS-besked med sit navn, og på selve aftenen vil det - kort før festens start - blive udsendt SMS til alle tilkaldte, med oplysninger om hvordan man kommer med til festen.

af åen og smarte klubber. Der er for meget Jomfru Ane Gade, for meget ligegyldigt musik og for mange tøjfolk i jeans, de egentlig ikke har råd til at gå i. Vores fester handler om at feste - ikke om at have råd til dyre drinks i baren - så vi har valgt at lade festet gå ned med et brag igen, nu til sommer".

Den sidste OPP-fest blev lukket af politiet kl. 05 om morgenen. De der viste sig umuligt for politiet at udspore arrangørerne, valgte man i stedet at anholde Dali, den altid bemærkelsesværdige Bass Dali, der spiller såkaldt "electro", "house" og "rave" i rolle".

Aarhus er helt klar på at køre stilen videre", siger altså talsmanden for OPP/aka Other People's Property:

Den sidste OPP-fest blev lukket af politiet kl. 05 om morgenen. De der viste sig umuligt for politiet at udspore arrangørerne, valgte man i stedet at anholde Dali, den altid bemærkelsesværdige Bass Dali, der spiller såkaldt "electro", "house" og "rave" i rolle".

Løbesedlen blev anvendt til en af de første OPP-event, og var henvendt til folk inden for arrangørernes netværk og brede musikalske miljø. Løbesedlen er formuleret af folkene bag OPP, hvoraf Troels til daglig er journaliststuderende i Aarhus. Politimanden på billedet er Troels' onkel og den DJ, der på billedet føres ud af en nedlagt bygning, er en ven. Forklædt som avisartikel er løbesedlen en invitation til en OPP-fest, der med overskriften "Ulovlige fester hærger byen", kritiserer personers brug af nedlagte steder i byen. Gennem et fiktivt interview med politimanden "Bert Bryhsk" fremstilles den selvorganiserede brug af byen som en skændsel for samfundet. I løbesedlen fremskriver

arrangørerne et sarkastisk billede af, hvordan deres brug af byen kan fortolkes af medierne og ordensmagten. Denne ironi betragter jeg som en fælles logik og social markør for deres fællesskab.

Løbesedlen er ikke neutral og forholder sig ikke udelukkende til facts om OPP-eventen, men informanterne leger, overfortolker og kontrasterer værdier mellem formaliserede byrum og deres selvorganiserede by-brug. Følgende udsagn markerer de sociale logikker, informanterne manøvrerer i forhold til: "Aarhus har et byliv, der domineres af åen og smarte klubber. Der er for meget Jomfru Ane Gade, for meget ligegyldigt musik og for mange tøjfolk i jeans, de egentlig ikke har råd til at gå i. Vores fester handler om at feste - ikke om at have råd til dyre drinks i baren...". Arrangørerne skaber tydelige distinktioner til: smarte klubber, åen¹⁸¹ og fadøl, diskoteker (som "ikke mangler noget"), byen som er "så rigeligt forsynet i forvejen". Gennem fiktive personer og citater markerer de, at de manøvrerer uden om steder og by-normer, som knytter sig til stil, penge og populærkulturelle værdier. For kunne manøvrere det rigtige sted hen skal man forstå budskabet og beherske en specifik social by-læsning. Denne by-læsning er fælles for de likeminded, der tager byen i brug på denne måde. Den sociale læsning er dobbelt: Den handler dels om at forstå identifikationsmarkørerne for det at være likeminded, og dels om at læse byen ud fra sammenlignelige værdier, som nævnes

¹⁸¹ "Åen" (startede som bymodernisering med etableringen af Den Spanske Trappe) udgør et centrum for Aarhus' mest besøgte by, cafe og nattelev.

i citatet. Der opstår en anden prioritering af værdier, hvor fælles for de likeminded er, at de vægter festen og musikken højere end subjektive forbrugskulturelle udtryk som tøj, stil og dyre drinks.

Kort sagt er den taktik, man skal beherske som likeminded, at være i stand til at aflæse tekstens underliggende budskab. Løbesedlen er ydermere en taktisk organisering i forhold til at manøvrere blandt andre mennesker i byen. Eftersom ikke alle forstår budskabet, eller eksempelvis at telefonnummeret er gatekeeperen til festen, kan det forstås som en taktisk måde at sprede budskabet inden for en kreds af likeminded (jf. Hammersley and Atkinson, 2007:49-53). Dette er et eksempel på, hvordan den selvorganiserede brug af byen kan kommunikeres ved at manøvrere mellem byens sociale rum. I Undergrundsmiljøet, til Rabbit Hole Festival, anvender de Facebook og plakater, som sættes op i byen, og under broen bruger de Facebook, som også spredes via mennesker, forstå sig på samme logikker og har samme værdier.

En tredje social taktik, der er tydelig i det empiriske materiale, handler om, at der internt er forskel på, hvordan man er til stede som likeminded. I det følgende afsnit forfølger jeg ”*autenticitet*”, som er en betegnelse, Sebastian bruger. Jeg bruger autenticitet som analytisk optik og fremanalyserer, hvordan man som likeminded kan manøvrere inden for fællesskaberne med forskellige grader af autentisk tilstedeværelse.

Tredje taktik: Autentisk tilstedeværelse – en social taktik

I det følgende citat viser informanterne under broen, hvordan de oplever, at der er forskel på folks måde at være til stede på til deres koncerter.

Daniel: *”Men det er igen det der med, at folk gerne vil være en del af et eller andet, men de vil ikke træde ind i det, folk er meget tilbageholdende.”*

Sebastian: *”Folk tror, det er en film, ”årh nu skal jeg det her,” men når de så kommer, så er de chokerede, sådan ”årh hvad er det for noget?” ”*

Kristian: *”Fra at man gerne vil til at gøre, der er rimelig langt. Og der er også folk, der snakker om, hvor fedt sådan noget her er, men de kommer aldrig ellers så gør de og laver de ikke noget selv.”*

Daniel: *”Der er dem, der ikke er afslappede, som kommer og iagttager, og så sidder de lidt som en dødvægt.”*

Sebastian: *”Ja, de er bare ikke helt med. Jeg tror, de havde regnet med, at der var en form for underholdning, men der er ikke rigtig andet i det, end det man selv skaber.”*

I dialogen synliggør informanterne en kontrast mellem personer, der kommer bare for at ”iagttage” og dem, der ”selv skaber” til det, der sker på stedet. Under interviewet fremhæver informanterne, hvordan en mand på 45 år tager initiativ til at lave bål, han laver en bæk ud af materialer, han finder, og tager fotos af koncerten, som han efterfølgende poster på Facebook. Forskellen mellem de to måder at manøvrere taktisk på handler om at være dedikeret og udvise engagement eller være passiv. Det kan hænge sammen med, at man ved at udvise engagement nærmer sig den måde, arrangørerne aktivt forholder sig til og gør stedet på. At gøre en indsats og ”bidrage til stedet”, som Sebastian siger, karakteriserer en rigtig og dermed taktisk måde at være til stede på.

Gennem en distancering til folk der ”sidder (...) lidt som en dødvægt” skaber informanterne en social grænsedragning til folk, som er passive og ikke bidrager til det der foregår. Af informanterne fremhæves det taktiske i at være aktivt deltagende blandt andre dedikerede og engagerede folk, men samtidig fremstår det ikke tydeligt, hvordan man præcist skal handle for at tilhøre en særlig kerne af likeminded. Det taktiske består i at være aktiv, da det skaber en øget social legitimitet og større anerkendelse blandt personer der selv tager aktiv del i byen. Nadia fra Horsens bruger udtrykket: ”Al magt til de aktive”, hvilket indikerer, at engagement aktiverer et større praksisrum. Ydermere giver et stort engagement større respekt blandt likemindedede i et selvorganiseret fællesskab. Troels fra OPP knytter betegnelsen ”ægte initiativer” til denne måde at bruge byen på, hvilket han sætter i modsætning til cafe- og bylivet.

I nedenstående citat bliver det at være aktiv en måde at manøvrere efter andre aktive likemindedede på. Citatet viser ydermere, hvordan originale begivenheder tildeles en øget anerkendelse blandt likemindedede og ”de gamle”. Malek, som spiller musik på Pakhuset, forklarer, hvordan han observerede, at Kasper arrangerede et meetup i den nedlagte hal:

”Jeg var flad af grin, altså jeg var meget positiv over det. Hvad sker der lige for det? Nogle 14-årige de samler sig over Facebook, det er for fed! Kæft jeg havde optur over det, sådan noget det elsker jeg at se. De kørte jo biler ind i hallen. De kom fra Odense og Kbh. Jeg stod og var ved at lave video og jeg står i jakkesæt, og så spørger de alle, om det er hér det foregår? Forældre og unge kom, og en time efter var der bare fyldt (...) Det er jo ikke noget for mig, men det var fedt. Og de er kun 14-15 år, det havde jeg ikke selv gjort dengang.” (Malek 21 år, stedsinterview i øvelokalet, 10.10.2011).

Først og fremmest viser citatet, at selvom Malek ikke shuffler eller er interesseret i hardstyle-miljøet, men i rock- og punk miljøet, så engageres han af den måde, Kasper har stablet et meetup på benene på. At samle folk, man ikke kender, lave et arrangement over Facebook, og det at udnytte den nedlagte hal, beskriver Malek i citatet som ”for fed”. Citatet er interessant, da der er tale om to informanter, der repræsenterer to forskellige musikkulturer, man deler en fascination af selv at organisere noget i byen. Det at være selvorganiserende rækker ud over interessefællesskabet og er en indstilling til byens handlerum og måder at aktivere og organisere begivenheder på. Det autentiske element som Maleks fremhæver, består i: at Kasper selv får ting til at lykkes, han er kun 14-15 år, samler folk fra Odense og København over Facebook, der køres biler ind i hallen, hallen er fyldt m.v. Det er et eksempel på, hvordan der implicit opstår taktiske bindeled mellem de likemindedede, der *gør* byen aktivt på egne præmisser. Det taktiske består i, at den autenticitet som en selvorganiserende handling som Kaspers åbner op for fællesskabet af likemindedede. Også Tobias nævner Kaspers meetup for mig, hvilket indikerer, at hans brug af byen anerkendes.¹⁸²

Eksemplet underbygger, at man ved at sammenligne måder, hvorpå steder konstrueres socialt i varierende kulturelle kontekster, nuancerer en praksisforms stedslige og sociale aktualisering. Spørgsmålet er, om personer på 14 år og 38 år har samme oplevelse af, hvad der er autentisk. Der vil ganske sikkert være variationer i de betydninger, der vægtes højest, ikke mindst fordi ”*de gamle*” har flere erfaringer og måske et bredere socialt kendskab til mennesker og flere måder at gøre på.

Ud fra ovenstående handler autenticitet om aktiv deltagelse, engagement og alternativ brug af byen. Autenticitet kommer til udtryk på tværs af steder og interesser, som en måde at aktivere byens handlerum på. At gøre by på autentisk måde er et parameter for graden af legitim deltagelse i fællesskabet blandt likemindedede. For Kasper er autenticiteten ikke en bevidst social taktik, men hans passion giver ham adgang til et større by-fællesskab.

Når informanterne opsøger steder, tidsrum og matrikelløse rum præget af uforudsigelighed bliver sociale medier et organisatorisk og strategisk redskab, som skaber mulighed for at samle likemindedede. Ved at anvende sociale medier navigerer de i et offentligt medieret rum, som dog er forbeholdt folk med samme interesser.

¹⁸² Selvom et fåtal af informanter kender hinanden, kender de til hinandens begivenheder og brug af steder og kan hurtigt drage paralleller til andre selvorganiserede måder at bruge byen på.

Ifølge Vigh navigerer alle personer, men intensiteten og synligheden af de navigatoriske evner afhænger af de sociale forandringer og den enkeltes eller fællesskabets evne til at orientere sig mellem bevægelserne. (Vigh, 2009:430). Vigh forklarer: "... trying to anticipate 'what is coming' and attuning actions accordingly is what is at stake in social navigation, as actions is plotted, and tactics are generated, in the knowledge that the context of enactment is always potential changing." (Vigh, 2009:431). Evnen til at manøvrere socialt handler om at overskue eller gennemsigtiggøre, hvordan man bedst handler i et felt af multiple rytmer. Når informanterne opsøger sociale rum præget af uforudsigelighed, udvikler de sociale taktikker til at navigere med. Kasper er et godt eksempel på de informanter, jeg har fulgt. Han formår at udvikle taktikker til at overskue og udnytte byens uforudsigelige og diverse karakter. Som Vigh beskriver, kan taktikkerne ikke forudsiges, men man navigerer ved, at de eksisterende dynamikker, individuelt eller kollektivt, tages i betragtning i det givne øjeblik (Vigh, 2006:129-130). Når informanterne, særligt fra de Spontane Steder, mødes, ved de ikke, hvem der kommer, eller hvilke intentioner andre har. Derfor anvender de taktikker, som imødekommer disse sociale og rumlige forhold. Malek fremhæver Kaspers evne til at navigere og manøvrere i byen.

Der er forskel på de tre empiriske stedsmaterialer. Grundet den sociale genkendelighed, der er i Kvarteret, og det sociale ansvar, der er i Undergrundsmiljøet, minimeres forudsigeligheden, og derfor forekommer taktikkerne, som informanterne på Spontane Steder bruger mere radikale, og behovet for færre sociale grænser er større. Autenticitet og taktikker skræddersys derfor de sociale dimensioner, som stederne er indlejret i.

Fjerde taktik: Det taktiske i at beherske specifikke "skills"

Som analyseret i kapitel 7 knytter brugen af sted sig ofte til en bestemt kropslig- eller organisatorisk praksis, hvor måde at *gøre på* omtales som "skills" af Sebastian. "Skills" knytter sig til en autentisk tilstedeværelse og kan have betydning for måden, hvorpå den enkelte tildeles en plads blandt likemindedede. Eftersom informanternes fællesskaber og praksisformer er bredt afgrænset, er der ikke én form for "skills" eller én entydig kollektiv vurdering af gode og dårlige "skills". Denne diversitet i det empiriske materiale har gjort det vanskeligt at forstå, hvordan eller hvorvidt dygtighed legitimerer en større social accept

blandt likeminded. Til trods for denne diversitet peger jeg på tre ”skills”, der påvirker måden at indgå i sociale fællesskaber i byen på.¹⁸³

Den første skill handler om, at brugen af byen ofte har et kropsligt omdrejningspunkt, som eksempelvis at bemestre en specifik performativ aktivitet: shuffle, spille musik, skate, spille fodbold og arrangere koncerter eller raves. Inden for disse kropssystemer knytter sig specifikke og selvdefinerede færdigheder. Grupperne af likemindede opererer med interne logikker for den givne praksis, hvilket gør dem i stand til at aflæse folks skills. Som det illustreres i nedenstående anerkender informanterne specifikke egenskaber ved hinanden, de positionerer sig gennem deres færdigheder og læser hinanden ud fra måden, den givne praksis beherskes på.

Nedenstående foto er fra det meetup, Malek omtalte. Fotografiet viser børn og unge, der shuffler (danser). Der er mange drenge og piger i hallen, nogen ser på de andre, hører musik, hænger ud og andre shuffler i en rundkreds. Deltagerne, der shuffler, skiftes til at tage positionen i midten af cirklen og shuffler foran de andre, imens bassen pumper fra bilens åbne bagagerum. Som det ses på fotografiet klapper de af drengen i midten, flere har hænderne i vejret og kommer med anerkendende tilråb i forhold til de skills, han behersker.

Foto nr. 41: Klip af video fra YouTube

¹⁸³ I et klassisk antropologisk studie vil sociale processer være detaljeret observeret, men grundet feltarbejdets kontekstualisering og analytiske optik opererer detaljeringsgraden på tværs og ikke vertikalt gennem det sociale fællesskab.

På tværs af steder beskriver informanterne, hvordan der er en hardcore kerne af likemindedede, som grundet deres kropslige performative skills tager en mere central position i fællesskabet. Informanterne positionerer sig ud fra deres skills, og der eksisterer hierarkier blandt skatere, shufflere, ”de gamle” og blandt dem på multibanen, hvor de dygtige har en øget anerkendelse i forhold til den kropslige performative praksis. Men samtidig viser noget empiri også, at mindre beherskelse af skills ikke er grundlag for eksklusion. Kaspers mor forklarer:

”De vil gerne have lov til at være dem selv, de vil gerne have lov til at danse og de har de fundet sammen om, men de gider ikke være i en hal (gymnastikhal, red.), hvor der står en eller anden træner eller lærer, og siger 'nu må I ikke gøre sådan, nu skal I gøre det'. Altså, de er pisse ligeglade om, man er god eller dårlig, bare at man shuffler.”
(Mor til Kasper, interview, 20.09.2011).

Citatet underbygger mine observationer ved, at det ikke er specifikke skills, der er centrale for, hvorvidt man er inde eller ude af fællesskabet, men samtidig manøvrerer nogle af informanterne i byen ud fra deres skills.

Den anden skill handler om evnen til at sanse potentialer ved byens Spontane Steder. Som fremanalyseret i kapitel 6 ser informanter fra Kvarteret potentialer i mere hengemte steder og i materialet fra de Spontane Steder ser informanterne stedspotentialer ved de grå oaser (jf. Gibson, 1972). Ved at undersøge hvem der ikke sanser, og hvem der er øvet i at sanse stedspotentialerne, nuanceres nogle af de ideologiske perspektiver, der er med til at karakterisere fællesskaberne af likemindedede. At anerkende stedspotentialet i byen er influeret af informanternes perspektiv på, at byens forskellige sociale rum er for formaliserede, og at byen i kontrast hertil mangler rum for selvorganisering. Personer, der finder byen tilstrækkelig, opsøger ikke disse stedspotentialer. At kunne se potentialerne udgør, som vist i kapitel 6, en væsentlig måde at manøvrere i byen på. Taktikken i at beherske disse skills og opsøge dette handlerum gennem stedspotentialerne er en af de primære præmisser for at kunne skabe adgang til byens alternative sociale rum. På tværs af de tre stedsmaterialer er det fælles for informanterne, at de kan manøvrere i forskellige grader af uforudsigelighed.

Den tredje skill knytter sig til det selv at organisere begivenheder og omhandler de processer, der praktiseres før, under og efter en begivenhed. Som tidligere nævnt refererer informanter, der arrangerer begivenheder i byen, til hinanden. Inden for kredsen af likemindedede taler de om måder at arrangere begivenheder på og meningsudveksler i forhold

til, hvornår en begivenhed fungerer godt eller dårligt. Med andre ord opstår parametre for, hvordan man er selvorganiserende, og om man holder sig til ”*det ægte initiativ*”, som Troels siger. Herudfra opstår en social taktik. Informanterne under broen refererer til OPP, den engelske rave-scene og Strandfesten, og Malek og Tobias synes om Kaspers måde at arrangere meetup’et på. Det viser, at det ikke kun er kropslige færdigheder, men også rum- og tidslige organiseringsformer, der dels er markører for deres deltagelse og dels influerer på måden at manøvrere socialt i byen på. Blandt likemindedede eksisterer en social domstol for, hvad der defineres og evalueres som god og dårlig by-praksis. Der er konkret tale om at have organisatoriske skills eller et logistisk overblik. Der skal eksempelvis: trækkes strøm, købes øl, nogle gange lejes generatorer, findes indtægter til at dække udgifter, og der skal laves løbesedler eller oprettes Facebook-begivenheder, når folk skal inviteres. Et eksempel er OPP, hvor Troels forklarer, hvordan de har uddelegeret, at to personer tager ansvaret for technoravet. Helt konkret tager de den juridiske straf og står klar med sygesikringsbevis, såfremt politiet kommer. De andre hjælper med at hæfte økonomisk, hvis de får en bøde. Gennem gentagene erfaringer skaber de på tværs af steder taktikker for deres organisatoriske praksis, som de manøvrerer i byen med og udvikler deres skills igennem.

For tre informanter fra Undergrundsmiljøet og de Spontane Steder er det blevet en karrierevej, hvor de arbejder gennem fastansættelser eller projektansættelser i det etablerede musik- eller kulturliv. Deres måde at organisere sig på i byen er interessant for nogle kulturinstitutioner og byplanlæggere, da de har andre og anderledes praksiserfaringer med at bruge byen og tænker ud over det formaliserede kulturudtryk.

De tre skills: kropslige skills, at sanse byens potentialer og skills der knytter sig til det at organisere begivenheder i byen, fungerer som taktiske måder at indgå i fællesskaber og manøvrere i byen på. For samtlige informanter gør det sig gældende, at de sanser potentialer ved steder, og at de indtager dem på alternativ vis. Særligt for Kvarteret og for Undergrundsmiljøet er det af betydning, at man mestrer specifikke kropslige skills. Ved de Spontane Steder har det i højere grad betydning, at man behersker organisatoriske skills i forhold til byen. I afsnittene omkring sociale taktikker er forskellige måder at navigere socialt i byen på fremanalyseret. Analysen viser, at taktikkerne er selvorganiserede, og at informanterne anvender taktikker til at manøvrere efter de sociale pejlemærker, som de anskuer byen igennem. Det viser, at det at være selvorganiserende også handler om at anskue byens sociale rum og etablere sociale rum og begå sig via fra andre sociale taktikker end

eksempelvis i en institutionel kontekst. Taktikkerne forbinder informanterne på tværs af steder, i et bredt konstitueret fællesskab af likemindedede, hvor der både skabes interne og eksterne sociale grænser.

Analysen leder til en opsummerende diskussion af, hvad der er særligt ved fællesskaber af likemindedede, og hvorfor det giver mening at betragte fællesskaberne som matrikelløse. For at forstå selvorganiserede fællesskaber i byen vil jeg indlede med betragtninger om territorier og mobilitet.

Territoriale eller matrikelløse fællesskaber?

Territorier er, et ofte anvendt begreb i forhold til at forstå, hvordan sociale fællesskaber afgrænses og defineres. Inden for geografien er et territorium ofte defineret som geografiske matrikler. En anden måde at anskue territoriale afgrænsninger på er gennem en optik på intime, private og offentlige sfærer (se Lofland, 2009). De mere statiske territorialitetsbegreber skal, ifølge Goffman, redefineres. Inden for etologien handler territorier ikke om, hvordan et områdes grænser afpatuljeres og forsvares, men om hvordan territorier kan variere, hvor nogle organiseres som værende faste, andre er situationelle og strækker sig midlertidigt over sekunder og timer (Goffman, 2004:160-173). Goffman fokuserer eksempelvis på, hvordan interpersonelle relationsmønstre og krops-gestikulationer fungerer som territoriale markører. Med afsæt i det 8. afhandlingskapitel argumenterer jeg for, at informanterne ikke opsøger territorier, og at deres sociale brug af byen kan nuanceres ud fra begrebet *matrikelløse fællesskaber*.

Ud fra afhandlingens analyser forekommer begreber som territorium og den klassiske inddeling af personlige, intime, og private sfærer ikke præcise nok i forhold til at forstå informanternes måde at skabe fællesskaber på uden for matriklerne. Som argumenteret er fællesskaberne i byen ikke afgrænset geografisk, tidsligt eller aldersmæssigt, men derimod konstrueret ud fra sociale taktikker, kategoriseringer og orientering mod pejlemærker eller afgræsning fra andre sociale rum i byen. De sociale rum, som fællesskaberne etablerer sig inden for, har en bevægelig karakter. På tværs af steder, i bevægelse mellem steder, og ud fra sammenlignelige måder at anskue og gøre by på, etablerer informanterne en likemindedhed. Der er noget mobilt ved informanternes måde at konstituere et fællesskab på, og derfor argumenterer jeg for, at et mobilitetsperspektiv er centralt for at forstå den navigation og manøvrering, der gør sig gældende inden for selvorganiserede fællesskaber (Vigh, 2006).

Sociologen John Urry (2007), anlægger et socialgeografisk perspektiv på mobilitet, hvor mobilitet anskues som et socialt fænomen. Urry argumenterer for, at mobilitet altid har været en del af menneskers sociale liv (Urry, 2007:15).¹⁸⁴ Den mobilitet, der er central for at forstå byen som rum for fællesskaber, er den mobilitet, der kommer til udtryk mellem sociale og kulturelle rum. Urry plæderer for, at sociale relationer skal ses som bevægelige fænomener:

”...social relationship should be seen as involving diverse 'connections' that are more or less 'at a distance', more or less fast, more or less intense and more or less involving physical movement. Social relations are never only fixed or located in place but are to very varying degrees constituted through 'circulating entities'” (Urry, 2007:46).

Urry karakteriserer sociale relationer som forbindelser, der opererer fysisk og kropsligt, som distancerende, hastige, intense og cirkulerende, og dermed ikke som et fikseret eller lokaliseret fænomen.

Ud fra den empiriske analyse og ud fra optikken på navigation og mobilitet betegner jeg fællesskaberne i byen som *matrikelløse*. Med matrikelløse mener jeg, at fællesskabet ikke knytter sig til en geografisk eller territorial matrikel, en institution eller et gentagende tidsrum. Selvom de tre stedsmaterialer har forskellige grader af sociale forpligtelser, navigerer informanterne efter sociale mobile rum, som er væk fra matriklerne: tæt befolkede steder, institutioner, skoler, populære offentlige steder, bymidten, prædefinerede tidspunkter m.v. Karakteristisk for matriklerne er, at den type fællesskaber er prædefineret og kategoriseret ud fra eksempelvis alder og aktivitet.

Det matrikelløse handler om retten til at og måden hvorpå informanterne kan orientere og manøvrere socialt i byen. For at forstå informanternes sociale navigation har jeg i analysen identificeret en overordnet kategori af likemindedede, der gør det muligt at anskue sociale processer på tværs af steder. Analysen viser, hvordan informanterne på forskellig måde udvikler egne grænser, forbindelser, in- og eksklusionskriterier, taktikker og måder at positionere sig på inden for de matrikelløse fællesskaber.

Et centralt pejlemærke for informanternes brug af stederne i byen er det sociale rum, deres selvorganiserede praksis er indlejret i. Til matrikler som skolen, ungdomsskolen og andre offentlige rum knytter der sig en form for autoritet eller tids- og hverdagsrammesætning, der

¹⁸⁴ Mobilitet kan dels forstås som noget *mobilt* og i bevægelse, dels som *social mobilitet*, der i et vertikalt perspektiv fokuserer på samfundsmæssige og sociale hierarkiseringer, dels som en *mob*, som eksempelvis fænomenet flas-mob, og dels mobilitet forstået som bevægelser mellem geografiske grænser. (Urry, 2007:15).

er begrænsende i forhold til bestemte handlinger. Uden for disse præetablerede sociale rum kan informanterne selv sætte dagsordenen, de anses for ligeværdige i mødet med voksne, og positionen i fællesskaberne handler ikke om alder, men om autenticitet og aktiv deltagelse. Det handler dels om, at informanterne kan redefinere steder og være selvorganiserende, og dels om at være sammen om at være selvorganiserende. Det viser, at rum påvirker sociale praksisser og den måde, hvorpå mennesker mødes og navigerer i fællesskaber.

Den svenske socialgeograf Mats Lieberg (1992) har gennem Goffmans sceniske perspektiv på *frontstage* og *backstage* fremanalyseret, hvordan brugen af byen for en gruppe unge i Sverige kommer til udtryk som en tilbagetrækning fra byen og søgning efter deres egne steder. Byen får en forside og bagside, som man er i eller ikke er i. I sådanne anskueliggørelser mener jeg, der opstår et dikotomisk perspektiv på byens sociale rum, hvilket underkender mobile bevægelers betydning for sociale fællesskaber. I nærværende analyse fremgår det tydeligt, at det at navigere, kontrastere og forholde egen praksis til byen er afgørende for måden likemindedes mødes på og det, de er fælles om. Som Jenkins argumenterer, er kategoriseringen af andre med til at definere og afgrænse, hvem man selv er. Derfor skal byens sociale rum ikke anskues som adskilte, eksempelvis som front- og backstage-arenaer, men som fællesskaber, der konstrueres gennem konstant vekselvirkende grænsedragninger og forbindelser mellem forskellige sociale rum, sociale pejlemærker, kategoriale distanceringer og taktikker. Matrikelløse fællesskaber opstår ud fra en interesse i at gøre byen på en sammenlignelig måde, men også i kontrast til og bevidsthed om, at i mange af hverdagens sociale rum er valget om omdrejningspunkt, tidspunkt, omgangsform, kropsgestik, alder, hvem der er fremmede og velkendte m.v. truffet på forhånd.

Selvom matrikelløse fællesskaber er løst definerede er mobilitet ikke tilfældig, som eksempelvis Benjamin beskriver gennem *flâneurens* slentren gennem byen. Selvorganisering handler om specifikke manøvreringer og taktikker. Både Urry (2007:70-71) og Vigh (2006:132-134) anskuer sociale bevægelser i byen gennem de Certeaus begreb om taktikker. Urry relaterer begrebet om taktikker til det at gå i byen, hvor Vigh er interesseret i at forstå, hvordan mennesker navigerer i et terræn, som er konfliktfyldt. Byen er i konstant bevægelse, og informanterne opsøger byrum hvor de kan være mobile, da uforudsigeligheden og mobiliteten bryder med prædefinerede og lukkede fællesskabsformer. Dette gør de fællesskaber, der knytter sig til den selvorganiserede by-brug, matrikelløse, idet de funderes på sociale markører, der ikke er steds-bundet og fikseret til nogle bestemte kategorier.

Taktikkerne gør informanterne i stand til at bevæge sig i det matrikelløse og kommer i empirien ydermere til udtryk som en måde at afgrænse kategorien likeminded på. De likemindedede forstår sig på sproget, de kulturelle logikker, sociale konventioner og skills, som i høj grad konstrueres i kontrast til andre kategorier og måder at gøre by på.

Selvom informanterne bruger byen på forskellige måder, og de hver især mødes med personer, der fortolker byen anderledes end de selv gør, sanser, forstår og fortolker de byen på en sammenlignelig måde. Denne fælleshed gør det aktuelt at tale om en form for selvorganiseret by-fællesskab. Fællesskab er et hverdagsbegreb. Mennesker organiserer sig i fællesskaber gennem boformer, lokalområder, sociale grupperinger og karakteren af sociale relationer, og udtrykker, ifølge Jenkins, et grundlæggende sæt af menneskelige behov (Jenkins, 2006:136). Med reference til socialantropologen Anthony Cohen anvender Jenkins begrebet kollektiv identifikation, da fællesskabet herudfra forstås ud fra den måde, hvorpå mennesker konstruerer en fornemmelse af sig selv og deres medmennesker som hørende til i en bestemt lokalitet eller et miljø af relationer og interaktioner (ibid.:137). Et fællesskab er et kulturelt fænomen, der som tidligere vist beror på forestillingen om lighed og underbygges gennem kategorisering af *os* og *dem*, hvilket repræsenterer en måde *tingene gøres på* (ibid.:138).

Når jeg anskuer informanternes brug af byen som et mobilt socialt rum, fremstår selve praksisformen som dét, der aktivt forbinder informanterne og karakteriserer de matrikelløse fællesskaber. Praksisformen handler om selvorganiseringsformen, som informanterne bruger for blandt andet at mødes og afgrænse den brede kategori af likemindedede. Matrikelløse fællesskaber kan derfor betegnes som en form for praksisfællesskab, der konstitueres ud fra måden at gøre by på. Socialforskeren Etienne Wengers (2004) har udviklet begrebet *praksisfællesskab* og gennem sammenkædningen af *praksis* og *fællesskab* understreger han, at et fællesskab ikke blot er en kultur, en virksomhed eller struktur. Praksisfællesskabet omhandler det sociale rum, hvori der udvikles en *commonsense* via et gensidigt engagement, en fælles virksomhed og et fælles repertoire (ibid.:89-104).¹⁸⁵

Gennem det at være likemindet har informanterne udviklet en *commonsense* i forbindelse med brugen af byen. Inspireret af Wengers praksisfællesskab anser jeg matrikelløse fællesskaber som en måde at skabe betydning i hverdagen på. Ud fra ovenstående analyse betragter jeg pejlemærker, navigationer, manøvreringer og taktikker som aspekter, der er

¹⁸⁵ Wenger anvender betegnelsen *hovedkontekst* (Wenger, 2004:62), hvilket jeg anvender synonymt med et *socialt rum*.

særligt afgørende for praksisfællesskabet.¹⁸⁶ Eftersom informanternes sociale navigation er et resultat af stabile og regulerede handlerum, kan sammentænkningen af *matrikelløs* og *fællesskab* understrege fællesskabets betydning af, at det at være likeminded baserer sig på andre mobile tid- og rumlige præmisser end mere stabile (praksis)fællesskaber.¹⁸⁷

Som nævnt i afhandlingens indledning anlægger den franske sociolog Michel Maffesoli (1996)¹⁸⁸ en radikal anden begrebsliggørelse af fællesskabet gennem begrebet *tribalism*. Med fokus på social bevægelse frem for klassifikationer som klasse og samfunds- og forbrugsmekanismer taler Maffesoli om stammer og neo-tribes. Konstitueringen af nye fællesskabsformer er en del af det moderne samfund og den øgede individualisering. Centralt for neo-tribes er, at fællesskaberne ikke beror på politiske værdier, men lysten til et mere æstetisk samvær med ligesindede (Larsen, 2012:160). For Maffesoli er samværsformen og ”the feeling of togetherness” central for at forstå den nye form for fællesskab (Sweetman, 2004:85). Det er sammenlignelige sociale forhold, som matrikelløse fællesskaber konstitueres på baggrund af, og Maffesolis perspektiv understøtter vigtigheden af at søge at forstå fællesskaber med optikker, der ikke er prækonstruerede ud fra en institutionel tænkning.¹⁸⁹ Ligesom det at spille fodbold bliver en fællesnævner for nogle personer, er det at befinde sig i forskellige grader af uforudsigelighed fælles for brugen af Kvarteret, Undergrundsmiljøet og primært de Spontane Steder. Informanterne opsøger matrikelløse fællesskaber, fordi de rummer andre sociale samværsformer og en særlig type uafgrænsede fællesskaber.

Ambitionen med kapitlet har ikke været at definere et entydigt fællesskab i byen men snarere at identificere nogle af de processer, grænser og forbindelser, som viser, hvordan sociale mobile fællesskaber tager form. *Matrikelløse fællesskaber* betragter jeg som en måde at forstå mobile sociale grupperinger på og som en optik, der kan hjælpe med at forstå moderne sociale bevægelser i byen.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Her anlægger Wenger et mere psykologiseret fokus og taler om mening, hvor jeg grundet det empiriske materiale og analytiske fokus vælger at tale om de værdier, informanterne selv tilskriver deres brug af byen.

¹⁸⁷ Wenger (2004) understreger, at praksisfællesskaber altid er i bevægelse og influeret af tid.

¹⁸⁸ Fra Maffesoli værket *Le Temps des tribus, le déclin de l'individualisme dans les sociétés de masse* (1988).

¹⁸⁹ Medieforsker Lee Humphreys (2010) karakteriserer i artiklen *Mobile social networks and urban public space*, fællesskaber, som konstitueres gennem brugen af mobiltelefoner. Igennem brugen af app'en Dodgeball møder unge hinanden (ibid.:12). Forskellen mellem matrikelløse fællesskaber og Humphreys medierede fællesskabsformer er, at Humphreys fællesskaber er medieret gennem telefonen. I kontrast hertil navigerer de informanter, jeg har fulgt gennem sociale taktikker, som forhandles i byens sociale rum.

¹⁹⁰ Begrebet *matrikelløse fællesskaber* giver ydermere anledning til at diskutere eksisterende teoretiske perspektiver om fællesskaber. Dette ligger uden for afhandlingens ærinde.

Delkonklusion

Hensigten med kapitel 8 har været dobbeltsidet. Først har jeg undersøgt, hvordan informanterne navigerer i og mellem byens sociale rum, sociale kategorier og sociale konventioner. I diskussionen illustrerer kategorien *likeminded individuals*, hvordan informanterne afgrænser sig fra byen og skaber et delvist privat socialt rum, som samtidig er åbent for udefrakommende. Det, der er fælles for informanternes måde at navigere i byen på, er deres orienteringer efter pejlemærker og den måde, hvorpå de taktisk manøvrerer mod disse. Orienteringerne kommer til udtryk i en søgen efter sociale rum, som er åbne i forhold til hvem, hvordan, hvornår og med hvilken intention folk er til stede.

I analysen anvendes Henrik Vighs begreb om *social navigation*, hvilket synliggør hvordan informanterne navigerer efter bestemte pejlemærker i byen og skaber taktikker, de manøvrerer og gør et socialt rum på. Analysen er inddelt i to dele. Den første del anskuer de konkrete pejlemærker, som ligger til grund for informanternes sociale navigation. På tværs af de tre stedsmaterialer viser empirien hvordan det at være likeminded, konstitueres som en bred social gruppe som skaber forbindelser mellem mennesker, der navigerer socialt i byen på en sammenlignelig måde. Pejlemærkerne skaber samtidig sociale distanceringer til mainstreamkulturen og offentligheden i byen og likeminded skaber en markant afgrænsning af deres fællesskab i forhold til kategorien ”*trælse typer*”. ”*Trælse typer*” er også likemindede, men de differentierer sig gennem det, informanterne betegner for en træls opførsel. Den anden del af analysen viser, hvordan likeminded skaber taktikker, som de manøvrerer med i byen. Et karakteristisk træk ved det sociale rum er, at *likemindede* møder folk, de kender og ikke kender og herudfra etablerer de en social tolerance som de manøvrerer taktisk med. Taktikkerne består ydermere af, at kunne læse byens sociale rum og afkode sproget og logikkerne blandt likemindede og herudfra viser der sig forskellige grader af, at være autentisk til stede. En anden taktik omhandler de specifikke ”*skills*”, der tages i brug i de selvorganiserede praksisser. Skills er ikke adgangsgivende for fællesskaberne, men de influerer på den enkeltes positionering blandt andre likeminded. Sidste analyse del viser således hvordan, likeminded kan differentiere sig fra hinanden enten ved at være arrangører eller deltagere, eller ud fra autentiske måder at være til stede på, ud fra skills og mere skjulte logikker for, hvornår man er ’rigtigt’ til stede.

Kapitlet nuancerer, hvilke sociale processer og taktikker der er centrale, når mennesker mødes i byen. Det er i højere grad en analyse af byens sociale rum end en analyse af et

afgrænset privat fællesskab. Samtidig skal nævnes, at man ved at studere enkelte steder og grupper mere nært, kan synliggøre nogle af de gruppedynamikker, der er aktuelle i de enkelte fællesskaber, men det er en anden analyse, end den der udfoldes i nærværende kapitel. Den sociale måde at gøre by på betegnes for *matrikelløse fællesskaber*, da fællesskaberne ikke er afgrænsede ud fra geografisk afgrænsning, territorialitet, alder eller et entydigt afgrænset praksisfællesskab. Derimod er fællesskabet mobilt, og informanterne opsøger aktivt ustabile og dynamiske rum, da de herigennem kan møde en bred flok af likemindedes. Det matrikelløse består i, at fællesskaberne kan opstå spontant, på tværs af tidsligheder, og på tværs af steder i byen. Selvom dette udgør en svært afgrænset kategori, har jeg i kapitlet vist, hvordan informanterne skaber et mobilt socialt rum via deres møde med byen.

Matrikelløse fællesskaber er indbegrebet af frihed til at definere det sociale rum og mulighed for at organisere egen sociale, kropslige og kulturelle praksis. Dette er på samme tid et socialt pejlemærke, der opererer som en identifikationsmarkør for kategorien af likemindedes.

Analysens måde at applicere begrebet social navigation til byen som forskningskontekst på viser, hvordan brugen af byen ikke blot handler om brugen af sted eller selvorganisering af tid og rum, men også om retten til at definere eget fællesskab, på tværs af alder, social baggrund. Perspektivet er ydermere et bidrag til at forstå, hvordan fællesskaber funderes på andre forhold end sociale klasse, etnicitet, alder og institutionelt tilhørsforhold.

Analysen af matrikelløse fællesskaber relaterer sig til afhandlingens primære forskningsspørgsmål ved at anskue nogle træk i de sociale rum, som kommer til udtryk gennem informanternes forskelligartede brug af byen. Analysen afføder en diskussion om processerne mellem det formaliserede og det selvorganiserede byrum, hvilket i følgende analysekapitel udfoldes i relation til et hverdagsperspektiv (Lefebvre, 2003, 1996).

Hidtil i afhandlingen er informanternes stedslige, kropslige og sociale praksis analyseret. I det følgende 9. kapitel trækker jeg på de foregående analyser og stiller spørgsmålstejn ved, hvorfor byen er et velegnet rum for selvorganisering. Løbende i afhandlingen har jeg påpeget, hvor informanterne oplever potentialer og begrænsninger ved byen. Dette kapitel ser eksplicit på de dimensioner, informanterne oplever som mulighedsunderstøttende og – begrænsende for deres selvorganiserede brug af byen.

9. Byen - et rum for selvorganisering?

I informanternes fortællinger om måden at gøre by på fremstår rammesætning og deltagelsesform som centrale omdrejningspunkter for deres valg af steder. Med kontrasteringer til andre hverdagsrum peger de hver især på sociale og rumlige forhold, der har betydning for, hvordan de tager byen i brug. Erfaringsbaserede kontrasteringer har betydning for måden, der fravælges, opsøges og navigeres på, med og mellem bestemte typer af rum i hverdagen (de Certeau, 1984).

I diskussionen om selvorganiserede måder at gøre by på har jeg i dette kapitel fokus på organiseringen af tid og rum, hvor de tidligere analyser har haft sted, krop og fællesskab som tematisk udgangspunkt.¹⁹¹ I takt med analysens progression besvarer jeg følgende spørgsmål: Hvordan oplever informanterne, at forskelligartede dynamikker er mulighedsunderstøttende eller begrænsende for deres selvorganiserede brug af byen? På hvilken måde har det værdi for informanterne, at de selv kan organisere tid og rum? Analysen i kapitlet nuancerer, hvordan steder i byen knytter sig til normer, strukturer og reguleringer, som er handlingsanvisende for den sociale praksis eller brug af materialitet. Det rejser et spørgsmål om, hvilke former for definitionsmagter, der er i hverdagen og byen. Magtformer og dominerende hverdagsstrukturer har jeg til nu ikke berørt eksplicit i afhandlingen, da intentionen først og fremmest har været at forstå informanternes kropslige og sociale praksisser. Den følgende analyse er primært empirisk og er inspireret af Lefebvre i forhold til at forstå de forhandlinger, der foregår mellem steder og deres praksismuligheder.

For at forstå, hvad selvorganisering som praksisform handler om, og hvilken betydning den har for informanterne, beskriver jeg først, hvordan flere informanter navigerer mellem to former for handlerum. Dette gør jeg med inddragelse af udvalgt citater fra to interviews, som jeg har haft med Kasper fra Undergrundsmiljøet¹⁹². Kasper betragtes som en primærinformant, da han i en tidlig alder har lyst til at organisere aktiviteter selv. Derudover har han erfaringer med at bruge ungdomsklubben og det formaliserede ungdomsliv, samtidig med at han er selvorganiserende. Det giver Kasper en stærk udsagnskraft i forhold til at forstå, hvad der begrænser og mulighedsunderstøtter brugen af byen. Ud fra eksemplet med Kasper tematiserer jeg indholdet til kapitlets analyse.

¹⁹¹ De andre analyser har også berørt et tidsaspekt, men i kapitel 6 blev tid anskuet i forhold til, hvordan steder ændrer potentialer i forskellige tidsrum, og kapitel 7 anskuede kropslige praksisser ud fra tidslige gentagelsesformer. Nærværende kapitel har fokus på, hvordan informanterne organiserer tid og rum i forhold til andre hverdagsrum.

¹⁹² Kaspers mor var med til det første interview. Senere har jeg interviewet Kasper og Kaspers mor individuelt.

En praksis mellem to handlerum

Kasper bruger meget af sin fritid på at *shuffle*, hvilket er en specifik danse-genre.¹⁹³ I december 2010 arrangerer Kasper over Facebook et *chill-meetup* (samling af folk der shuffler), som tiltrækker 150 personer i alderen fra 12-25 år fra hele Danmark. Kasper forklarer mig, at et meetup kan være *officielt* og dermed tilknyttet organisationen Hardstylers United, som ud fra eksplicitte bestemmelser rammesætter selve meetup'et. Eksempelvis ved at tage entré, have dørmænd, ikke sælge alkohol, samt gennem regler om, at der skal være to personer på 18 år blandt dem, der arrangerer meetup'et, og der skal fastsættes tidspunkter for, hvornår meetup'et skal lukke. En anden form for meetup er et *chill-meetup*, som kan organiseres af alle, og hvor man selv definerer og rammesætter betingelserne for meetup'et. Det chill-meetup, som Kasper selv organiserer, finder sted en lørdag i december i 2010 i en gammel ramponeret industrihal i Horsens. Den statsejede hal står officielt ubenyttet, men når jeg spørger personerne fra Undergrundsmiljøet, er hallen i dagligdagstale ”skaternes”.¹⁹⁴

Foto nr. 42: Anne-Lene Sand

Foto nr. 43: Anne-Lene Sand

¹⁹³ At shuffle er en specifik dansegenre, der indskrives sig i hardstyle-miljøet og udsprang af 1980'ernes undergrunds rave scene.

¹⁹⁴ I dag er hallen revet ned og pladsen står tom og ubenyttet.

Foto nr. 44: Anne-Lene Sand

Som fotografierne viser, er hallen fyldt med skateboardramper, farverig graffiti, tags som: ”A little bit of conversation means so much”, skrald, cigaretskodder, dåser, smadrede ruder og betongulv.

Jeg spørger Kasper, hvorfor han vælger at være i hallen en december dag, hvor det er frostvejr, frem for at lave en aftale med den lokale ungdomsskole om at være i deres lokaler, når han også bruger ungdomsskolen i andre sammenhænge. I kontrast til hallen er der i ungdomsskolen varme, lys om aftenen, gode højtalere og toiletter. Hertil svarer han:

”Det vil være anderledes deroppe [i ungdomsskolen, red.], for så vil der være nogle regler og nogle grænser, som vi skulle følge. Nede i hallen kan vi være, hvis vi ikke smadrer ramperne og hvis rydder op efter os selv. Vi vil gerne have noget frihed. Det skal ikke være sådan, at der er en masse voksne.” (Interview i familiens kolonihave, Kasper 14 år, 19.07.2011).

Som handlerum begrænser ungdomsskolens regler mulighederne for, hvordan stedet kan tages i brug og muligheden for selv at definere de rumlige, tidslige og sociale rammer. I hallen er der også begrænsninger, men disse er, ifølge Kaspers udsagn, anderledes og mindre regulerende. Den primære værdi er ”frihed”. Udsagnet om, der ikke skal være ”en masse voksne” forekommer i min optik paradoksal, a der var voksne til stede under meetup’et i hallen. Det indikerer, som tidligere nævnt, at der er forskellige måder at være voksen på. Som nævnt i det kapitel 8 anses ”de gamle” voksne i Undergrundsmiljøet for at være voksne på en måde, der udligner alder og fremhæver ligestilling. Kaspers udtalelse rejser en undring over, hvorvidt voksenroller kan indskrive sig i en form for institutionaliseret tænkning, der skaber en hierarkisk rollefordeling, som har retten til at definere et meetup selv. Dette kan

forklares ud fra Gulløvs (2004) begreb *institutionslogikker*, som omhandler, hvordan en institutionel praksis er indlejret i nogle ofte uskrevne logikker. Logikkerne influerer hverdagen ved, at kategorier og sociale positioner gennemtvinger bestemte måder at handle på (ibid.: 54-55, 73).¹⁹⁵ Herudfra kan Kaspers udtryk forstås som en distancering til en særlig type voksne og handlerum, som repræsenterer nogle bestemte regler og normer. Ifølge Kasper og Kaspers mor tager Kasper afstand til ungdomsskolen, fordi der er en tydelige opdeling af at være voksen og ung, træner og deltager. Kategorierne er mulighedsbegrænsende for det meetup, Kasper vil arrangere.

Som vist løbende i afhandlingen fortæller informanter om, hvordan deres brug af byen knytter sig til hverdagslige tanker om byen som: rum, plads, afstand, sted, frihed, mulighed, rummelighed, tidsstrukturering, aktivitetsformer, grænser og voksnes tilstedeværelse. Eftersom forestillinger om byen som et hverdagsrum er et gennemgående tema i det empiriske materiale, vælger jeg i nærværende analyse at have eksplicit analytisk fokus på organiseringen af tid og rum. Som jeg vil vise i denne analyse, opererer institutionslogikker på forskellige skalaer af hverdagslivet, både som eksplicite arkitektoniske reguleringer og samfundsmæssige normer. Hvad enten en informant nævner betegnelsen ”*frirum*”, ”*arbejdsrum*” eller rum ”*uden rammer*”, er alle informanterne optaget af byen som værende et særligt mulighedsskabende handlerum. I informanternes beskrivelser opstår forskelle mellem rum som, på den ene side fremstår som lukkede og prædefinerede og på den anden side rum, som appellerer til fortolkningsfrihed. I de kontraster, der synliggøres i fortællingerne, fremstår det rum i byen, som jeg afhandlingen igennem karakteriserer som et rum, der opfordrer til selvorganisering.

Jeg vender tilbage til Kaspers fortælling. I mellemtiden præsenteres analysens temaer og centrale metodologiske valg præciseres.

Fem analytiske tematikker

På baggrund af eksemplet med Kasper og læsninger af det empiriske materiale uddrager jeg tre tematikker: 1) *At gå til det eller lære sig selv det* fremanalyserer, hvordan det er af betydning for informanterne, at de kan lære sig selv at shuffle ved at organisere egen tid. 2)

¹⁹⁵ Begrebet *institutionslogikker* består af fire tematiseringer af praksis: ”tilpasning, modstand, afmagt og håndhævelse” og karakteriserer nogle handleformer, som Gulløv finder centrale for institutionel praksis. (Gulløv, 2004:55).

Rigtige og forkerte fritidsaktiviteter belyser, hvordan normer og værdier for god by-praksis varierer i forhold til det perspektiv, der anlægges på praksis. 3) *At komme et sted fra uden de store erfaringer* illustrerer, hvordan informanterne oplever, at de i byen kan afprøve ideer uden at have særlige skills til det. I forlængelse heraf følger to temaer, som udspringer af afhandlingens rytmeanalyse. 4) *Ideen var, at det skulle opstå intenst* og 5) *I forhandlinger med byens modrytmer*, undersøger hvordan der opstår disharmoni i mødet mellem selvorganiserede praksisser og hverdagslivet i byen. Samlet set undersøger kapitlets fem analytiske tematikker, hvilke dynamikker og rumligheder der er mulighedsunderstøttende og -begrænsende for informanternes selvorganiserede brug af byen, samt hvilken værdi det har for informanterne, at de selv kan organisere tid og rum.

I det følgende analyseres kapitlets fem tematiske nedslag i forhold til, hvad informanterne oplever, er begrænsende og mulighedsunderstøttende i deres brug af byen.

Første tema: At gå til det eller lære sig selv det

I et interview med Kasper og Kaspers mor fortæller han, hvordan han oplever, at ungdomsskolen har en fast form, der kommer til udtryk i måden, hvorpå han kan tage ungdomsskolen i brug.

Kasper: ”... man kan jo godt gå til Hardstyle nede på Ungdomsskolen, hvor de har det der dansehold.”

Kaspers mor: ”Men der er jo en træner, og det vil I jo ikke.”

Al: ”Har du gjort det?”

Kasper: ”Nej det har jeg ikke, det gider jeg ikke.”

Al: ”Er der forskel på dem, der går til Hardstyle i Ungdomsklubben og jer?”

Kasper: ”Når man kigger på de unge, der shuffler i ungdomsskolen, så er vi ikke så forskellige, men man kan sige, at de vælger at gå til det decideret. Deres forældre giver penge til, at de kan gå til det, hvorimod vi andre lærer os selv det, og det er pisse sjovt. De andre går meget op i at træne og komme op på strøget og danse. Det synes jeg bare ikke giver det samme, som hvis man laver et meetup selv.”

(Interview i familiens kolonihave 19.07.2011).

Dialogen illustrerer, hvordan ungdomsskolen er indlejret i faste tidspunkter, at gå på et ”hold”, og at der er en fast rollefordeling gennem en ”træner”. De unge, der shuffler i

ungdomsskolen, har valgt at ”gå til det”. Disse unges adgang til at shuffle er skabt af: ”*Deres forældre giver penge til, at de kan gå til det*” og så laver de opvisninger på ”*strøget*” i midtbyen. Hermed sætter Kasper ord på nogle af de institutionelle logikker, kategoriseringer og struktureringer, som han oplever, skaber begrænsninger og muligheder i hverdagen.

Den tyske sociolog Helga Zeiher forsker i, hvordan den enkeltes hverdagslige valg er påvirket af forskellige rum- og tidslige samt samfundsmæssige processer:

“Through the temporalised environment, societal processes and structures become relevant in a person’s decisions. In the very moment of a decision the person’s temporalized environment influences the decision through the possibilities and constraints given in the part of the world which he or she can reach from the present location in space and time, as well as through individual competencies and intentions which have been developed earlier when the person made decisions and performed activities in former situations.” (Zeiher, 2003:68-69).

Med begrebet *shaping daily lives* nuancerer Zeiher, hvordan det at gøre hverdagsliv handler om, at vælge, definere, arrangere og organisere, *hvad* der skal ske, *hvor*, *hvornår* og med *hvem* (Zeiher, 2003:68). Sammenligneligt med Lefebvre (1991) finder hun det centralt at medtænke, hvordan samfundsmæssige processer og strukturer influerer de beslutninger, som folk tager i deres hverdag. Muligheder og begrænsninger, tid og rum, kompetencer og intentioner er sociale forhold, der påvirker det konkrete valg (ibid.).

Kasper sætter ord på nogle af de dynamikker, der er mulighedsskabende og begrænsende for det at shuffle og arrangere et meetup. I Zeihers terminologi former Kasper sit hverdagsliv ved at forholde sig til og vælge forskellige hverdagsrum. I byen kan han forme hverdagslivet ud fra egne præmisser og være medbestemmende i forhold til hvordan, hvor, hvornår og med hvem (jf. Zeiher, 2003:68). Ud fra sondring mellem praksisformer såsom at ”gå til” og praksisformer, man ”*selv vælger*” og ”*lærer sig selv*”, tydeliggør Kasper, at det at shuffle ikke ville være det samme, hvis det var stedsbundet til ungdomsskolen på en bestemt ugedag og et specifikt klokkeslæt. Den selvorganiserede fritidsaktivitet står i modsætning til rum, som understøtter muligheden for at gøre steder, aktiviteter og fællesskaber til ens egne. Det ”*at lære sig selv det*” ses eksempelvis i analysekapitlet ”*At gøre by*,” hvor byen giver handlemulighed til at jamme med byens rytmer, og informanterne er sansemæssigt åbne over

for materialitet, rummets rytmer og de muligheder, der byder sig den pågældende dag eller det pågældende øjeblik.

”*At lære det selv*” relaterer sig ydermere til måden, hvorpå man lærer. Gennem en afstandstagen til unge, hvis forældre ”*giver penge til, at de kan gå til det*”, fremstår det som en værdi for Kasper, at han på eget initiativ kan realisere selve muligheden. Gennem YouTube-videoen *How to shuffle in 10 steps*¹⁹⁶ lærer Kasper eksempelvis de grundlæggende shuffle-trin. Men når Kasper lærer fra en hjemmelavet video, lavet af en, han ikke kender, kan man så tale om, at han lærer det selv? Og hvori består forskellen mellem det at lære i ungdomsskolen og hjemme foran computeren? Begge læringsformer handler om at lære et materiale enten gennem en træners program eller en ukendt persons internetvideo. Forklaringen findes i de rumlige og tidslige forhold, som praksissen i henholdsvis ungdomsskolen og Kaspers værelse er indlejret i. Ved at lære af videoen fra internettet vælger Kasper selv materialet samt tidspunktet for, hvornår det nærstudies. Gennem daglig selvforvaltning mellem computeren på værelset og byen, hvor Kasper shuffler, udvikler han sin egen stil, som han senere viser frem til personer, der er likemindedede.¹⁹⁷

Kasper beskriver en praksis, som er lystbaseret, og lysten bliver mulighedsskabende: ”*Jeg shuffler, når jeg lige får lyst. Hvis nu jeg er ude med aviser og jeg holder en pause, hvis jeg har ondt i fødderne af at gå, så kan jeg sidde og høre lidt go’ musik på telefonen med rytme i og så stiller jeg mig bare op og shuffler.*” (Kasper, interview i kolonihaven 15.07.2011). Værdien, i at organisere dele af hverdagslivet selv knytter sig således ikke bare til aktiviteten, men til retten til at mærke efter og herudfra vælge og organisere tid og sted.

Udtalelsen ”*At gå til det*” markerer ydermere, hvordan et fastdefineret sted og gentagende tidspunkter er rumlige betingelser, der skaber en social gruppering af folk. Dette afspejler institutionslogikker for den kategori af unge, som bruger ungdomsskolen. I den selvorganiserede praksisform har informanterne ikke blot indflydelse på hvordan de kan definere begivenhedens mål og processen dertil, men også på de sociale og territoriale

¹⁹⁶ Denne YouTube video er et eksempel på, hvordan folk poster videoer om, hvordan man lærer at shuffle: <http://www.youtube.com/watch?v=sMHhqqR8Mg> (sidst besøgt 11.09.2013). En bedstemor skriver i kommentarerne til videoen, at hun er ved at lære at shuffle, så hun kan shuffle med sine børnebørn. Det viser, at alder ikke er pejlemærket for den sociale kategori, men det er derimod interessen for at shuffle.

¹⁹⁷ Selvom det ligger udenfor afhandlingens fokus, rejser afhandlingens analyser et spørgsmål om uformel læring. Hvad lærer mennesker gennem praksisser, de selv organiserer? Hvordan påvirker det læringen, at mennesker selv kan meddefinere og organisere de rammer, man handler indenfor? Hvilken form for læring rammesættes i de hverdags- og institutionsrum, som er stramt defineret?

grænser for praksis. Retten til at vælge sted, tidspunkt og det sociale fællesskab er mulighedsunderstøttende dynamikker, der er afgørende for selvorganiseringen.

En anden dynamik, som er mulighedsunderstøttende for den selvorganiserede måde at gøre by på, er mødet med voksne, som ser informanterne i øjenhøjde. Som tidligere argumenteret er særligt forholdet til *de gamle* præget af gensidig anerkendelse, hvilket betyder, at de tager dem med på råd og giver dem mulighed for at ”stemme med fødderne”¹⁹⁸. Udtrykket at stemme med fødderne indikerer, at informanternes valg og fravalg i byen ikke blot er verbale og tænkte, men også handler om at vælge fra og til ved selv at bestemme, *hvor* man har lyst til at være, og *hvornår* man har lyst til, at ens fødder skal bevæge sig derhen.

Analysen har vist, hvordan hverdagslige rammesætninger af tid og rum influerer på betingelserne for den selvorganiserede praksis (jf. Zeiher, 2001). Med afsæt i Kaspers fortællinger er forskellige dynamikker mulighedsunderstøttende og -begrænsende for selvorganiserede praksisser. Grundlæggende knytter begrænsningerne sig til en fast form: fast rollefordeling, markerede voksenpersoner, aktiviteter der er bundet til en fast matrikel, en fast ugedag, et fast tidspunkt og en fastlagt vej til selve aktiviteten. Med bevidsthed om og i kontrast til prædefinerede og rutinerede hverdagsrum opsøger informanter hverdagslige rammesætninger, som er præget af lyst, sjov, impulsivitet, og hvor der er mulighed for at mærke efter og meddefinere proces, tidspunkter og varighed, såvel som de sociale og materielle rum.

Afsnittets omdrejningspunkt er rammesætninger af hverdagslivet. Det følgende afsnit opererer på et andet abstraktionsniveau, hvor samfundsmæssige normer implicit rammesætter muligheder og begrænsninger.

Andet tema: Rigtige og forkerte fritidsaktiviteter

Karl fortæller følgende om ungdomsklubben: ”*I ungdomsklubben var der dejlige ansatte. De var ikke sure, mopsede eller uinteressante det var mere selve formen, formen var tit guitar, krea, fodboldbord, computer.*” (Karl 16 år, interview på Skansen, 21.09.2011). Et forhold, som virker begrænsende for den selvorganiserede brug af byen, kommer i nogle informanternes fortællinger til udtryk som en forskellighed i forhold til, hvad de selv og andre personer anser for at være ’god praksis’. Når Karl nævner, at ”*formen*” i ungdomsklubben var centreret

¹⁹⁸ Udtalelse ”at stemme med fødderne” er fra et interview med en pædagog i Viby.

omkring bordfodbold, computer, guitar og krea'¹⁹⁹ ser jeg det, som et udtryk for en pædagogisk dagsorden og institutionel definition af, hvad der anses for attraktive aktivitetsformer. Aktiviteterne er attraktive for mange unge, men de er begrænsende i forhold til de praksisser, informanterne er engageret i.

Andre informanter oplever, at de er omgivet af normer, hvor nogle fritidsaktiviteter tildeles større accept og geografisk plads i byen end andre. Alexander fortæller følgende om skaterarealet på Sct. Annegade skole og i byen:

”Rammerne er her til, at vi kan gøre, hvad vi vil, der er ingen, der bestemmer sådan. Og det er jo billigt at have det her (skaterarealet, red.). Det blev lavet for 10 år siden, de har skrabet asfalt én gang, lavet lidt forhøjninger og det er dét. Prøv at se, hvor lidt plads det kræver i forhold til de mange 11-mands boldbaner, der er i hele byen, (han peger over mod fodboldforeningen ASA, red.), hvor der ligger seks fodboldbaner ved siden af hinanden.” (Alexander 28 år, 04.07.2011).

De to citater viser, at der ifølge informanterne eksisterer en samfundsmæssig prioritering af fritidsaktiviteter. For informanterne er definitionerne begrænsende og imødekommer ikke de mulighedsrum, informanterne opsøger ved byen. Herudfra opstiller jeg en kontrast mellem *rigtige* fritidsaktiviteter og *forkerte* fritidsaktiviteter, forstået som henholdsvis mere og mindre samfundsmæssige, institutionelle og byplanlægningsmæssigt legitime måder at bruge byen på. Muligheder og begrænsninger handler ikke blot om, hvordan mennesker kan meddefinere hverdagsrum, men også om samfundsmæssige forestillinger om god fritids- og bypraksis (jf. Zeiher, 2001).

¹⁹⁹ Aktiviteter der knytter sig til det kreative værksted i ungdomsskoler, SFO'er, skoler m.v.

Fotografiet viser en indhegnet officielt ubenyttet industriplads 3 km uden for centrum i Aarhus, som er et selvorganiseret skaterareal.

Foto nr. 45: Anne-Lene Sand

Alexander undrer sig over, hvorfor aktiviteter som streetfodbold og normal fodbold tildeles så mange kvadratmeter asfalt og grønt græs i byen. Det står i kontrast til skaterne, som selv finder steder med nogenlunde god asfalt, som de kan køre på. Alexanders udtryk rejser et spørgsmål om, hvad byen tilbyder. Spørgsmålet er, om informanterne i de tre empiriske stedsmaterialer ville tage imod et etableret sted, hvis de blev tilbudt det eksempelvis af kommunen? For skaternes vedkommende er selve det at skate centreret om at bruge gode (ofte nye) overflader (asfalt, skinner, ramper og redskaber), og derfor er det sandsynligt, at de vil tage imod et tilbud om et etableret sted. Andre informanter repræsenteret i afhandlingen ville givetvis imødekomme et tilbud anderledes, da de netop konstruerer stedet ud fra egne fortolkninger af materialitet og det sociale rum.

Ovenstående leder an til et spørgsmål om, hvordan brugen af steder, brugen af byen og forskellige måder at gøre på, anskues af borgere, byplanlæggere og samfundet. Nedenstående er et brev, skrevet af en vicevært, og sat op i en boligopgang i Aarhus. Sedlen henvender sig til beboerne i opgangen og forklarer, at der foretages restriktive foranstaltninger, da opgangen bliver brugt af andre personer end beboerne. Den konkrete brug, som viceværten refererer til, minder om den måde, institutionsarealer tages i brug på efter lukketid, altså som et sted, hvor personer kan mødes uforstyrret. Jeg vil ikke gå ind i en diskussion af den konkrete brug af steder men fokusere på, hvordan brugen af opgangen i viceværtens perspektiv betragtes som værende hærværk, og personerne betegnes som hærværksmænd.

Århus, den 6. apr. 2010

Vedr.: Hærværk i ejendommens opgang

Som De måske har bemærket, bliver der desværre med jævne mellemrum begået hærværk i ejendommens opgang og elevator. Dette i form af knuste flasker og el-pærer samt efterladt affald, m.v.

Pga af kunder til SuperBest og revisionskontoret kan vi ikke aflåse opgangen i alle døgnets timer, men glasdøren i gadeniveau samt døren på 1. etage låser automatisk i tidsrummet fra kl. 20.15 til 08.00.

Desværre har hærværksmændene fundet ud af, at man kan tage elevatoren ned fra 2., 3. eller 4. etage.

Vi har i dag bestilt en låsemekaniske til elevatoren, som skal betjenes med en 4-cifret kode, så elevatoren ikke kan benyttes uden koden i samme tidsrum, som dørene af låst.

Der er desværre ca. 3 ugers leveringstid, og vi informerer nærmere, når elevatorfirmaet er klar til at foretage installationen.

Dokument og foto nr. 46:

Peter Lilleheden

Ved at anlægge et informantperspektiv, nuanceres deres bevæggrunde for at bruge byen, som de gør. Ifølge barndomsforsker Jan Kampmann (2003) er det centralt, at hverdagslivet anskues fra børnenes perspektiv (herefter informantperspektiv). Informantperspektivet åbner op for en mere kulturel forståelse af informanternes praksis frem for en synsvinkel på dem, der udspringer af voksenkulturelle fordringer og forventninger til informanternes ageren (Kampmann, 1997:236). Kampmanns sondring mellem de to perspektiver understreger, hvordan der i forskellige hverdagsrum i byen eksisterer forskellige værdier og normer for praksis. Ud fra informanternes perspektiv vil brugen af kælderopgangen få en anden betydning. Som argumenteret i kapitel 6 opsøger informanter steder, der står i kontrast til de stedslige og sociale betingelser, der omgiver dem i det konkrete område. Informantperspektivet giver indsigt i de konkrete valg og bevæggrunde, som ifølge Zeiher former hverdagslivet (Zeiher, 2001:68-69).

Set fra informanternes perspektiv eksisterer der i byen normer for mere eller mindre rigtige aktiviteter, rigtig fritid og god stedspraksis. I byen er der rytmer, der favoriserer særlige praksisformer. Både Karl og Alexander giver udtryk for, at deres egne selvorganiserede praksisformer føles mindre værdifulde og legitime i byen. De praksisser, de selv organiserer, befinder sig i en underlegen position i forhold til andre mere synlige og etablerede praksisformer i hverdagen. I forhold til brugen af byen kan dette paradoks appellere til

behovet for, at etablere nye definitioner af, hvad god by- eller fritidspraksis er (Rojek, 1995).²⁰⁰

Informanternes egne værdier handler ikke om aktiviteten i sig selv, men om ”*formen*”, som Karl nævner, kan være begrænsende, da formen sætter dagsordenen for praksis. Informanternes reflekterer over samfundsmæssige og kulturelle normer som en del af deres hverdagsoplevelser. Konkrete hverdagsoplevelser og refleksioner om byen har betydning for, hvordan mennesker bruger byen (de Certeau 1984). Erfaringerne kommer til udtryk som en del af menneskers geografiske forståelser, handlinger og hverdagslige taktikker (de Certeau, 1984:115-116). Fra dette perspektiv har erfaringsbaserede fortællinger betydning for, hvordan informanterne *faktisk gør* byen (jf. Merleau-Ponty, 2009), hvordan de navigerer i den og forstår sig selv og andre i byen (de Certeau, 1984:115-116). Afsnittets empiriske analyse viser, at samfundsmæssige normer har en begrænsende effekt på den selvorganiserede brug af byen. De samfundsmæssige forestillinger, prioriteringer, og måder at strukturere handlerum på forplanter sig i informanternes hverdagslige brug af byen. Dette er konkrete eksempler på de dynamikker, der opererer mellem hverdagsrum, hvor den selvorganiserede praksis udspiller sig.

Zeihner (2001) anvender i sin analyse af hverdagslivet metaforen *øer i rum og tid*. Med reference til de strukturerede steder, børn bruger i deres hverdag, beskriver hun, hvordan børn er i forskellige hverdagssteder. I min empiriske analyse giver perspektivet på *øer* ikke en fyldestgørende forståelse af brugen af byen, idet perspektivet synes at adskille (segregere) stederne og negligere selve forbindelsen mellem stederne. Når det er centralt at forstå forholdet mellem begrænsninger og muligheder, er det, fordi blandt andre Kasper, Alexander og Karl fremhæver selve forskellen som havende betydning for deres brug af byen. Kasper giver eksempelvis et detaljeret indblik i forskellen mellem ungdomsskolen i byen og de matrikelløse rum, og ved at forholde sig til og kontrastere det regulerede hverdagsliv, definerer han det selvorganiserede rum. Dermed er hverdagsrummene ikke dikotomiske og *øerne* er ikke isolerede fra hinanden, men de konstituerer hinanden. (Pointen udfoldes i takt med analysens progression).

²⁰⁰ Tiltag, der imødekommer denne tendens er det øgede fokus på etableringen af selvorganiserede aktiviteter og gadeidræt. Multi-aktivitetsbaner, parkour-baner, skaterarealer, streetfodboldbaner, som er åbne for alle mennesker i alle tidsrum m.v. tildeles i højere grad plads i byplanlægningen. Aktiviteterne står i kontrast til det etablerede foreningsliv og har byen og fleksible tidsrum som kontekst.

Det følgende afsnit opererer på et sammenligneligt by- og samfundsmæssigt abstraktionsniveau. Informanter, der organiserer koncerter i byen, oplever en kontrast mellem den formelle og uformelle måde at gøre by på. Analysen viser, at der eksisterer udtalte regler for, hvornår man er velegnet til at deltage i byens formaliserede kulturliv, og hvornår man ikke er.

Tredje tema: At komme et sted fra uden den store erfaring

Med erfaringer fra første og anden koncert under broen fortæller Sebastian:

”Det er første gang, jeg har ført en idé ud i verden, hvor produktet er blevet så massivt og har ramt så mange folk. Det er også første gang, at jeg fører en kunstnerisk idé ud i verden, hvilket ikke er fordi, jeg ikke har haft andre projekter at engagere mig i, men en bevidst beslutning om ikke at føre nogen musikalske projekter ud i verden, før jeg har det skillset, der skal til, for at føre det op på et højt niveau. Med arrangementer som dette er det lidt lettere at komme fra et sted uden den store erfaring og stadig være i stand til at lave noget interessant.” (Sebastian, 24 år, opfølgende mailinterview, okt. 2012).

Citatet synliggør en kulturel grænse mellem to former for handlerum, hvor det erfaringsgrundlag, man organiserer begivenheder på, er forskelligt. På byens *grå oaser* kan man, ifølge Sebastian, *”at komme fra et sted uden den store erfaring og stadig være i stand til at lave noget interessant.”* Udtalelsen giver indsigt i, at der i de handlerum, informanterne selv organiserer, eksisterer andre vurderingskriterier for, hvornår man har skills og dermed er *”i stand til at lave noget”*. De mindre vurderingskriterier giver mulighed for at udfolde sig og afprøve ideer.

Samtlige informanter, der organiserer begivenheder selv, har et højt ambitionsniveau. Betegnelsen *”skillset”* indikerer, at Sebastian tilstræber nogle skills i forhold til at organisere sig i byen på. I et interview med Mark fortæller han, at der på den etablerede kulturscene i byen er andre adgangskrav for at kunne deltage, for eksempel erfaringer eller kursus- eller uddannelsesmæssige kompetencer. Når informanterne under broen arrangerer koncerter, bringer de selv materialer, bestemmer selv, hvor de vil have tingene, skal stå, trækker strøm, køber øl og inviterer likeminded. Med Karls ord er det *”formen”* de definerer. De rammesætter og organiserer koncerten anderledes, end det gøres på et etableret musiksted i

byen. Betegnelsen skills henviser til kriterier, som de selv definerer. Denne typen af færdigheder er ikke skræddersyet til et bestemt produkt, men tager form processuelt. Kort sagt giver informanternes egne steder dem muligheder, som de ikke har i byens formaliserede musik- og kulturliv.

Der er tale om måder at gå til praksis på, hvis formål er bestemt eller defineres in situ. Selvorganiserede praksisser er i en samfundsmæssig og byplanlægningsmæssig optik i en marginal position, hvilket rejser et spørgsmål om, hvorvidt byens formaliserede praksisrum ekskluderer personer fra at deltage, og hvilke konkrete færdigheder der er tale om, man skal kunne for at *gøre* det formelle kultur- og aktivitetsliv i byen. Dette er omdrejningspunktet for følgende underafsnit.

Kan byen ”*tabe nogen*” på gulvet?

I forlængelsen af overstående rejser Mark fra de Spontane Steder i følgende citat en kritik af den etablerede musikscene:

Mark: *”Det handler om, at kunne understøtte alle, men det er et system, der henvender sig til folk, der har nogle bestemte kompetencer. Hvis du kan skabe historier og illustrere, at du kan sætte tingene rigtigt i spil, så er chancerne for støtte og opbakning større. Det kræver også disciplin, at når du køber en appelsin, skal du huske at gemme bonnen til regnskabet osv. Så det er et system, hvor man kan blive tabt, selvom man har en genial ide.”*

Al: *”Hvordan mener du, at sådanne bureaukratiske processer kan sætte en stopper for noget?”*

Mark: *”Når jeg skal sætte en ny stol i et lokale, så skal jeg tegne det op og aflægge en ny tegning til brandmyndighederne og flugtveje osv. Evalueringer og selvevalueringer til stat og kommune, er tid som kunne være godt anvendt på kultur. Omvendt er det at vise, at man kan bruge penge ansvarligt, men det kan være bremsende.”*

(Mark, 32 år, Interview på spillested i Aarhus, 06.09.2011).

Den etablerede musikscene indskrives sig i normer og restriktioner, der formaliserer arbejdsprocessen og stiller krav til dem, der gerne vil arrangere en begivenhed. Af personerne kræves det helt konkret, at de kan aflægge regnskab, medtænke sikkerhedsforanstaltninger og alkoholbevillinger, udarbejde skriftlige evalueringer m.v. Formår de at håndtere disse formaliteter, er der mulighed for at ansøge om offentlig støtte, hvilket giver et større

økonomisk grundlag at lave arrangementer på. Det problematiske er, ifølge Mark, at *”det er et system, der henvender sig til folk, der har nogle bestemte kompetencer.”* En konsekvens heraf er, at *”det er et system, hvor man kan blive tabt, selvom man har en genial ide.”* Problemet er tilsyneladende, at der opstår en favorisering og legitimering af nogle type af praksisser og handlerum, hvortil der knytter sig særlige kompetencer. Mere konkret forklarer Mark, at man skal forstå systemet og *”sætte tingene rigtigt i spil”* for at få adgang og mulighed for at deltage. Præmisserne for deltagelse kan forekomme nødvendige, men flere informanter nævner, at de oplever, at det at skulle afrapportere til brandmyndigheder, evaluere til Kommunen, søge midler og føre regnskab, er forhold, der begrænser deres specifikke praksis og engagement. De opgiver, hvis de skal etablere en forening med de formaliserede procedurer, det indebærer. Dialogen mellem de to måder at bruge byen på forekommer mindre konstruktiv, da den formaliserede kulturby og de mennesker der er selvorganiseret, har potentialer. Det leder til et spørgsmål om, hvorvidt man inden for byplanlægningen kan sammentænke potentialerne og skabe mindre rammesatte steder for selvorganisering.

Spørgsmålet er, om informanterne vil have lyst til at bruge den etablerede musikscene, når et musikalsk eller kunstnerisk udtryk, ifølge Mark, skal skræddersys et bredt publikum?

Mark: *”Selvom jeg nu arbejder i nogle mere institutionelle rammer, så har den frivillige del nogle privilegier, som der ikke findes andre steder. Det er meget måden de arbejder på, jeg synes, det er smukt at udtænke, hvordan man planlægger et arrangement, og til det kommer en diskussion af hvordan man får mest for kulturmidlerne. Det er jo ikke nødvendigvis ved at arrangere noget indenfor de pæne mursten.”*

Al: *”Kan du forklare det?”*

Mark: *”Når vi havde 3 kasser øl i Larm²⁰¹, så havde vi en koncert. Når jeg er her, så koster det ca. 10.000kr før vi kan åbne døren, i dørmænd, personale, rengøring, lyd og lys. Det er udgifter, som er med til at udbygge koncertoplevelsen, men det er også noget der går fra at gå ud og købe kulturprodukter.”*

Ifølge Mark går der noget tabt, når han skal købe kulturprodukter. Formaliseringerne er med til at formgive de performative udtryk og står i modsætning til frivillige arrangementer, som

²⁰¹ Et synonym for Marks selvorganiserede koncertaktiviteter. I regi af Larm arrangerede Mark og vennerne undergrundskoncerter i Aarhus i øvelokaler og nedlagte steder i byen.

man selv organiserer, og selvorganiseringens præmis om at følge hvad der rører sig i byen, handle impulsivt, jamme, og opsøge det ”ægte initiativ”, som Troels kalder det. Den selvorganiserede praksis står ud fra ovenstående i modsætning til det etablerede kulturliv, men som vist formes informanternes egne værdier ud fra læsninger af de dynamikker – begrænsninger og muligheder – de oplever mellem de forskellige måder at gøre by på.

Zeiber forklarer mere entydigt om institutionaliserede steder: ”These set agendas left little room for movement (...) it is the children themselves who sometimes **take**, sometimes **reject**, and sometimes **adapt** these opportunities in their actions.” (Zeiber, 2001:156, min fremhævelse). Ifølge Zeiber tager, afslår eller tilpasser børn sig rumlige muligheder. Deres reaktion på struktur og tid forekommer således entydig, da det ikke medtænkes, at børn eller mennesker i almindelighed reagerer forskelligt på formaliserede rammer, og at denne konkrete situation, det sociale rum m.v., kan influere herpå. Zeiber medtænker heller ikke, hvorvidt der er alternative måder at forholde sig til strukturerede steder på, som giver nye praksismuligheder. Ifølge Zeiber giver definerede steder ”little room for movement”, hvilket står i kontrast til informanterne i denne afhandling, der netop oplever handlemuligheder på grund af deres møde med byens eksisterende rytmer og prædefinerede strukturer. Som jeg har vist i afhandlingen, modificerer informanterne de rumlige begrænsninger og inddrager dem aktivt i deres praksis, og det kan skabe nye muligheder. Informanterne tager således ikke strukturerne ureflekteret til sig og modsiger sig dem ikke blot. Ved at læse byen og spejle sig i eksisterende praksisser bliver informanterne bevidste om egne værdier, og det medformer deres måde at gøre by på.

I de følgende to afsnit søger jeg at forstå forhandlingerne mellem selvorganiserede praksisser og byen som modrytmer, der kan være begrænsende for den selvorganiserede praksis.²⁰²

Fjerde tema: ”Ideen var, at det skulle opstå intenst”

I 2010 bliver jeg på Facebook inviteret til en begivenhed kaldet *Strandfesten*. Ved at oplyse mit telefonnummer er jeg tilmeldt på en deltagerliste.²⁰³ Begivenheden annonceres som: ”Vi samler en masse fede mennesker som ”fans”, og så pludselig når vejret er godt, holder vi en

²⁰² Afsnittet udspringer af kapitel 7, hvor dominerende rytmer og modrytmer er en del af de rytmer, informanterne navigerer i og med i byen. Som tidligere nævnt placeres afsnittet her, da det relaterer sig diskussionen om magt og formaliserede strukturer i byen.

²⁰³ Ni af mine egne veninder og venner *Liker* og adder telefonnummer på samme side, og derfor er jeg interesseret i at deltage. Efter jeg har påbegyndt feltarbejdet, bliver jeg bevidst om, at mange informanter også kender eventen.

SUPER fed fest i århus” (original tekst). En af arrangørerne af Strandfesten (Peter, 21 år) fortæller mig om sine erfaringer med begivenheden: *”Det gik som ringe i vandet og det fik sindssyg opbakning. Der var over 20.000 Likes”*. Grundet stor tilslutning fik begivenheden pludselig et massivt mediefokus, som tog en negativ drejning, blandt andet under avisoverskriften: *Ulovlig strandfest i Moesgaard*.

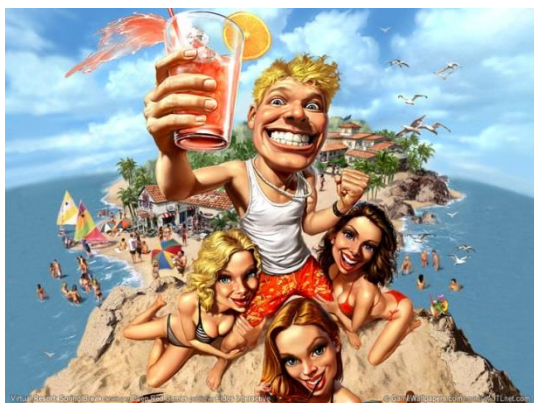

Illustration: fra Facebook.

Medieomtalen medførte, at arrangørerne følte sig nødsaget til at gå i dialog med politiet og Aarhus Kommune omkring begivenheden. Arrangørerne fik besked på, at hvis de skulle bruge stranden, skulle de acceptere at arbejde ud fra nogle særlige præmisser for brugen af offentlige steder i byen. De skulle eksempelvis stille et toilet op for hver 100. gæst, der måtte ikke være bål, de skulle rydde op, politiet skulle varsles, og de måtte ikke sælge alkohol. For Peter var det svært at imødekomme præmisserne:

”Vi havde et problem, for ideen var at det skulle opstå intenst via en sms-kæde, men når en event pludselig bliver så stor, får medieomtale og der er tilmeldt 20.000 folk, så forventer de jo, at det ligner Roskilde. Fik vi lov til at skænke øl, hvilket vi ikke vil få, for det kræver alkoholbevilling, men så vil der ligesom være en økonomisk grund til at låne toiletter osv. Ellers skal du gøre det illegalt, men så kommer politiet og lukker det. Det kræver, at man går helhjertet ind for det.” (Peter 21, år, Stedsinterview på stranden, 23.08.2011).

Peter og kammeraterne ender med at afholde Strandfesten på minimale præmisser: med et lille anlæg og en mindre scene bestående af få paller. Festen fandt sted blandt andre strandgæster, og derfor blev Strandfesten usynlig i mængden af strandgæster. Festen blev betegnet som en fiasko af medier og deltagerne, da deres forventninger var større end det egentlige engagement. Mediernes, Kommunens, politiets og deltageres reaktion og omtale af

begivenheden skuffede Peter, da han havde andre intentioner og blev tvunget til at ændre grundtanken bag festen. Informanterne under broen nævner Strandfesten og kommenterer, at begivenheden kørte helt af sporet, da de havde lavet begivenheden over Facebook for stor. Det viser, at den type af mennesker, som afhandlingen repræsenterer, orienterer sig i byen efter denne praksistype, og ud fra erfaringer opstiller de succeskriterier for, hvornår noget er godt organiseret. Samtidig er Peter en atypisk informant, da han med begivenheden ikke henvender sig til likemindedede, men til alle festglade folk i Aarhus og omegn.

Anskues mekanismerne som rytmer, intervenserer rytmerne ikke som modrytmer (*arytmi*, jf. Lefebvre, 2004:68), men snarere som en bølge af rytmer, som arrangørerne ikke har mulighed for at navigere udenom eller indgå i forhandling med. Der er ikke blot tale om begrænsninger men konkrete praksisændringer. Konsekvensen heraf er, at begrænsningerne ændrer de grundlæggende tidsstrukturer, som begivenheden er funderet på, eksempelvis at den skulle opstå ”*intens*” og mindre planlagt. Har man mulighed for at leje faciliteter som toiletter, medfører det et større handlepotentiale og en større bevægelsesfrihed inden for det handlerum, som Kommune og politi rammesætter. Men det er ikke det handlerum, Peter og de andre informanter søger, da det minimerer deres mulighed for at være selvorganiserende. Grundkapital fremstår som en forudsætning for at leve op til Kommunens og politiets retningslinjer for et arrangement.

Erfaringerne med politi og Kommune medfører, at Peter fremadrettet vil ændre sin måde at organisere begivenheder på: ”(...) *jeg vil skabe produktet, før jeg skaber Facebook*”. For at minimere usikkerheden i forbindelse med en begivenhed og muligheden for, at den ændres i mødet med formaliserede retningslinjer, vil Peter skabe sit produkt, dvs. udtænke rammerne, indhold, målgruppe og remedier, før begivenheden udvikler sig over Facebook. Udtalelsen står i kontrast til Peters oprindelige tanke om at begivenheden skulle ”*opstå intens*” og spontant. Det tolker jeg som, om at han går på kompromis med egne værdier og præmisser. Dette er et tydeligt eksempel på, hvordan formaliseringer begrænser et mulighedsrum, som er defineret ud fra alternative by-fortolkninger.

For informanterne er Facebook et medie, der kan samle mennesker og videreføre budskabet om begivenheder i byen. Facebooks store sociale rækkevidde gør organiseringen af begivenheden usikker. Informanterne under broen viser, at de er bevidste om, at ting udvikler sig uhensigtsmæssigt over Facebook, og selvom de ikke nævner, hvordan de selv sætter

grænser for deres egen brug af Facebook, så indikerer de, at man i den selvorganiserede by-brug skal kunne håndtere uforudsete ændringer.

I det følgende illustrerer jeg, hvordan steder og bestemte tidsrum kan være til forhandling. Afsnittet viser, hvordan umiddelbare begrænsninger kan blive mulighedsunderstøttende.

Femte tema: I forhandling med byens modrytmer

Lefebvre (1991:49-52) betegner *rummets repræsentationer* som styringsmekanismer, der kommunikerer af arkitekter, politikere, ordensmagten m.v. I et rytmeanalytisk perspektiv kan mekanismerne betragtes som en *arytmi*, hvilket som tidligere nævnt betyder, at en konflikt mellem to eller flere rytmer skaber en disharmoni. Reguleringerne har karakter af at være modrytmer, men når man undersøger selvorganisering nærmere, viser det sig, at reguleringerne er til forhandling. Jeg argumenterer for, at modrytmerne er regulerende rytmer, og samtidig er de med til at opretholde de selvorganiserede praksisformer.

Der er forskel på, hvor markant de regulerende rytmer kommer til udtryk. Det kan være morgensolen, der bryder natten til en OPP fest som et signal om, at nattens puls afvikles, hvilket kan opleves som modrytme, da rytmen bryder praksis. Andre rytmer skaber en mere markant intervention, eksempelvis objektive restriktioner og markeringer, som bryder med praksis eller det givne tidsrum. Modrytmerne er i overvejende grad del af det formaliserede byrum, territorialitet, regler og bureaukratiske foranstaltninger.

Nedenstående fotografi (nr. 47) illustrerer et konkret møde mellem den selvorganiserede praksis og en konkret regulering af tid og rum. To uniformerede politimænd inspicerer en lørdag morgen en OPP-fest på havnen.²⁰⁴ Bagerst i fotografiet ses arrangører, DJ og deltagere. Da politiet dukker op, stopper de den musikalske rytme, som OPP-folkene har bygget op i morgentimerne gennem krop, lyd, bevægelse. Politiet viderebringer, grundet klager fra Kvarterets beboere, budskabet om, at de skal skrue ned for musikken.

²⁰⁴ Denne morgenfest er blevet til, da OPP festen blev lukket ned om natten et andet sted i byen.

Foto nr. 47:
Venligst udlånt af
informant.

Arytmien opstår mellem lydrummet, som det praktiseres af informanterne på havnen i dette tidsrum, og politiet, som repræsenterer samfundsmæssige normer for god og acceptabel lydpraksis. Det vil være fejlfortolkning, dels af informanternes praksis og dels af Lefebvres rytmeanalytiske perspektiv, at forstå politiets tilstedeværelse som et entydigt rytmebrud. Hverdagslivets dialektik underbygger, at rytmer og måder at gøre på er i konstant forhandling. Ovenstående er et udtryk for, at rytmer mødes, skaber disharmoni, og at der netop ud fra en konflikt skabes en ændring af praksis. Reguleringer er, ud fra empirien og i en rytmeanalytisk optik, til forhandling og dermed ikke blot praksisbegrænsende.

Informanterne får lov til at være på stedet af politiet, hvilket Troels oplever som en anerkendelse af deres brug af byen og en legitimering af deres måde at gøre steder på. Eftersom politiet lader festen fortsætte, skabes en ny samordning af rytmer, hvor de to praksisformer finder fælles takt, hvilket Lefebvre kalder for *polyrhythmia*. Forhandlingen mellem den formaliserede og selvorganiserede praksisform (begrænsninger og muligheder) skaber en ny deltagelsesform i byen. De to rumlige praksisser går i dialog og konstituerer en ny mulighed for at bruge byen.

Tegn, skiltning og zoner for åbnings- og lukketider

Modrytmer defineres ud fra det perspektiv, som praksis anskues med, hvilket i afhandlingen er informanternes brug af byen. Når jeg også betegner formaliseringerne som tegn, symboler

og retningslinjer (Lefebvre, 1991:38-45), er det, fordi informanterne kontrasterer hertil og anerkender rytternes magt, men samtidig skaber en forhandling om deres betydningsstrukturer. Nedenstående to fotografier (nr. 48 og 49) er to eksempler på, hvordan matrikler og praksisrum afgrænses socialt. Første fotografi er taget på en McDonalds i Viby og viser, hvordan eksplicite restriktioner indskrænker brugen af stedet.

Foto nr. 48: Anne-Lene Sand.

På skiltet (foto 48) står der: ”*Stop! Første sal er forbeholdt børnefamilier og voksne. Stop!*” og ”*Aldersgrænse 1.sal. min. 18 år*”. Skiltet hænger ved trapperne til øverste etage, hvor der er udgang til en stor åben terrasse og hvor unge kan lide at hænge ud. Skiltet får her karakter af at være en eksplicit magtudøvelse, som ekskluderer personer under 18 år. Børn kan være der sammen med voksne.

På et udendørsareal til en børnehave hænger en lamineret grøn seddel ved et skur (se foto nr. 48). Budskabet på sedlen kan forstås som en forhandling af stedet, da det handler om, hvordan stedet tages i brug i to forskellige tidsrum på døgnet.

Foto nr. 49: Anne-Lene Sand.

Mødet mellem de to fortolkninger af børnehavearealet som et handlerum, opstår, da en gruppe personer i alderen 14-22 år ser et potentiale i stedet, hvor de kan sidde for sig selv. De hænger ud, hører musik, spiser pizza, ryger og snakker.

Budskabet fra pædagogerne til brugerne af stedet i aftentimerne lyder:

"I er velkomne til at benytte vores legeplads når børnehaven har lukket. Vi syntes det er dejligt, at der er nogle der kan have glæde af legepladsen, når børnene ikke skal bruge den – men vi vil gerne opfordre alle der kommer på legepladsen til, at hjælpe med at rydde op og holde den pæn – til glæde for alle. Med venlig hilsen Personalet i børnehaven."

Legepladsen er, i pædagogernes perspektiv, børnenes, og de har førsteprioritet over udendørsarealet i børnehavens åbningstimer. Når pædagoger og børn ikke længere opholder sig på legepladsen, ophæves den tidsdominerende funktionsforståelse af, hvad børnehaven er for et sted. Skiltet er et symbol på en forhandling af sted, autoritet og definitionsmagt. Pædagogerne imødekommer den nye fortolkning af deres sted og søger at skabe et rumligt kompromis ved at legitimere brugen af legepladsen i aftentimerne, såfremt stedet holdes rent.²⁰⁵ Mange selvorganiserede praksisformer tager, som i dette tilfælde, form i tidsrum, de selv afgrænser. Eksemplerne illustrerer rumlige grænser og synliggør, hvordan informanterne

²⁰⁵ Eftersom jeg ikke har haft mulighed for, at interviewe personer, der bruger stedet, er det uklart, hvordan de forstår pædagogernes signal.

udvider et rumligt potentiale gennem lokale stedsforhandlinger og derigennem skaber et øget handlerum. Samtidig har jeg også observeret pædagogiske steder, hvis udendørsarealer er blevet bemandede af pædagoger i weekenderne for at signalere, at de ikke ønsker, at stedet bruges anderledes i andre tidsrum.

Zeihers begreb *øer*, giver efter min mening ikke yderligere indsigt i hvordan den enkelte fortolker og skræddersyr den specifikke situation. Perspektivet på *øer* er, i min optik, et komparativt analysestrategisk værktøj, som på et indledende analytisk plan kan synliggøre forskelle mellem hverdagsrum. For at forstå mødet mellem rummene, og hermed forholdet mellem steder i informanternes hverdagsliv, finder jeg det konstruktivt, at andre mere subtile og dynamiske begreber medtænkes²⁰⁶. Som den danske psykolog Nikolaj Lunøe skriver i artiklen *Ulvetime: kritik af det kapitalistiske hverdagsliv*: ”Skal man have fuldt udbytte af sådanne begrebspar, må man se på forholdet mellem dem.” (Lunøe, 1979:270). Ved OPP viser informanterne, at de kommunikerer om brugen af byen med politiet, og mødet genererer et nyt mulighedsrum. Sedlen på børnehavedarealet vidner om en kommunikativ forbindelse, hvor grænser og brug af stedet forhandles mellem pædagoger og informanter. Om det dialektiske by- og hverdagslivsperspektiv siger Lefebvre:

“To think about the city is to hold and maintain its conflictual aspects: constraints and possibilities, peacefulness and violence, meetings and solitude, gatherings and separation, the trivial and the poetic, brutal functionalism and surprising improvisation. The dialectic of the urban cannot be limited to the opposition centre-periphery, although it implies and contains it...” (Kofman and Lebas, 1996:53, Lefebvre, 1985:110).

Ifølge Lefebvre opstår byens og hverdagslivet dynamiske og legende karakter gennem et dynamisk spil af modsætninger. Selvom byen rummer et center og en periferi, kan den ikke begrænses hertil. ”Everyday life is made of recurrence: gestures of labour and leisure, mechanical movements both human and properly mechanic, hours, days, weeks, months, years, linear and cyclical repetitions, natural and rational time.” (Lefebvre, 1984:18, i: Highmore, 2002:128). De forskelligartede gentagelsesformers sammenspil udgør *hverdagslivets dialektik* og kan forstås som interaktioner mellem hverdagslivets rum (ibid.). Dialektikken, kommer som beskrevet i kapitlet, til udtryk i mødet med det enkelte sted og

²⁰⁶ Begreber som *rytmeanalysen* og *social navigation* viser eksempelvis sensoriske og mobile processer ved brugen af byen.

eksempelvis skilte og tegn, men samfundsmæssige normer for god fritids- og by-praksis udgør også dynamikker, som informanterne skaber forbindelser og kontrasteringer til. Når gentagelserne eller sammenspillet mellem hverdagsrum nærstudies, er de derfor ikke frie eller gnidningsløse, og forhandlingerne mellem personer, rum og tidsstrukturer er ikke ligeværdige. Byen styres af eksplicite takter og faste tidsrytmer, som et trafiklys der regulerer byens rytme og hverdagslige organisering (Lefebvre, 2004:74-76). Der eksisterer usynlige normer for legitime handlemåder, som er styrende for den enkeltes sociale adfærd (Lefebvre, 1995:119).²⁰⁷

I det femte tema har jeg undersøgt, hvordan begrænsninger kan komme til udtryk i mødet med autoriteter, men også gennem skrevne budskaber og skiltning. Nogle møder mellem byens repræsentationer forekommer entydige, mens andre repræsentationer er til forhandling. Mødet med politiet og det pædagogiske personale viser, at det er muligt at forhandle regler og måden at gøre by på. Disse skjulte kommunikationer i hverdagslivet er af værdi for informanterne, eftersom det giver mulighed for at være i byen og organisere egen praksis.

I den resterende del af afhandlingen konkretiserer jeg, på baggrund af dette og de tidligere tre analysekapitler, selvorganisering som praksisform i byen. Den selvorganiserede brug af byen relateres til tid og rum, og herudfra fremanalyseres det, hvordan den selvorganiserede praksisform kan forstås som en måde at forhandle og tage ejerskab i byen på.

Organisering af tid og rum

I afhandlingen har jeg fastholdt en analytisk optik på byens dynamiske aspekter: begrænsninger og muligheder, det rutinerede og det uforudsigelige, faste takter og improvisation, afgrænsede og matrikelløse fællesskaber. Ud fra analytiske læsninger af det empiriske materiale er et centralt aspekt ved informanternes praksis, at de i opsøger og aktiverer uforudsigelighed. Den resterende analyse bevæger sig fra at være nær det empiriske materiale til at være en empirisk forankret diskussion af den selvorganiserede praksis. I de følgende afsnit besvares spørgsmålet om, hvorfor det har værdi for informanterne at organisere tid og rum selv.

²⁰⁷ Ifølge Lefebvre kommer forholdene ofte til at fremstå som dikotomiske, hvilket er en kritik, han fremsætter af marxistiske by-analyser. Det er samme pointe, jeg advokerer for i dette afsnit.

At aktivere uforudsigelighed

I kapitlets fem empiriske temaer fremgår det på forskellige måder, at informanterne aktiverer uforudsigelighed ved at opsøge ikke matrikelbundne steder og ved at bryde med sociale kategoriseringer, formaliseringer af tid og regler for praksis. Måden at arbejde med uforudsigelighed på kan forstås som en måde at tilegne sig rummet og udnytte dets potentialer på. Lefebvre betegner forholdet ud fra begrebet *appropriation*, som forstås som forhandlinger i det levede hverdagsliv, hvor mennesker tilegner sig dele af det regulerede rum (Lefebvre, 1991:348). Som vist tidligere tilegner informanterne sig ikke ureflekteret rummets tidslige præmisser og navigerer ikke blot blindt i dem. Når uforudsigeligheden er et uomgængelig rumligt aspekt for deres brug af byen, kan deres tilegnelse af rummet forstås som en taktik, de aktivt anvender for at skabe øgede praksismuligheder.

Informanterne forholder sig alternativt til byen ved at lege med stabile tidszoner, arkitektur og sociale territorier. De opsøger, udfordrer og forskubber normer og rutiner i byen. På baggrund af disse valg og de dynamikker de skaber, aktiverer de et større handlerum. Grundet handlerummets mindre definerede værdier og normer, opstår der flere muligheder for fri fortolkning. Handlerummet bliver risikobetonet, men denne risiko tillægges generelt større værdi end kontinuitet og forudsigelighed. Kort sagt bliver uforudsigeligheden et ubevidst såvel som bevidst taktisk rumligt værktøj i den selvorganiserede praksis, som understøtter muligheden for at bryde med konventionelle former og forskrifter for, hvordan byen tages i brug. Tid skal således forstås som et taktisk værktøj, hvor brugen af bestemte tidsrum aktiverer et handlerum, hvor informanterne selv kan definere normer og værdier for, hvad et rigtigt og forkert sted er.

Ustabile rum står i kontrast til hverdagens strukturerede tids-form. En overvejende del af børn, unge og voksnes hverdagsliv er skemalagt geografisk, tidsligt, socialt, funktions- og aldersmæssigt (Nielsen and Kampmann, 2007, Lunøe, 1979). Mennesker bevæger sig ind og ud af tidszoner, lukker døren på bestemte tidspunkter og går ofte fra en institution eller aktivitet til en anden.²⁰⁸ Mønstre der med små variationer, gentages uge efter uge.²⁰⁹ I et sociologisk perspektiv kan det betegnes som en segregation af hverdagslivet (Zeiher 2001).

²⁰⁸ Her henvises til professor Hanne Warming Nielsen og professor Jan Kampmanns (2007) artikel *Children in Command of Time and Space?* som giver en detaljeret hverdagsbeskrivelse af en et barns dag mellem skole, hjem, fritid, skilsmisefamilie, faste gøremål, timesatte tidspunkter og rutiner.

²⁰⁹ Stederne er ofte definerede og udformede som steder for børn, steder for unge, steder for voksne og kan ydermere være specialiserede steder (se Rasmussen, 2006, Kampmann, 2006, Warming og Kampmann, 2007, Frønes, 1994).

En af byrummets implicitte magtformer er de hverdagsstrategier, der skaber en linearitet i hverdagen, eksempelvis tid og tidspunkter, og disse brydes i den selvorganiserede by-brug.

Anskues hverdagslivet fra et mere antropologisk perspektiv, viser det sig at have lommer i form af steder eller tidsrum, som den enkelte selv vælger eller aktivt er med til at forme (Rasmussen, 2004a, 2006, Zeiher, 2001, Jensen, 2008, Zeiher, 2007, Kampmann, 2006). Informanterne udforsker stedets affordances og fællesskabernes sociale grænser. De bevæger sig derfor ikke altid i byen med en foreskrevet optik for hvad, hvor og hvordan. Manglende tidslig ramme, form og mindre klarhed om forløbet er elementer, som, ifølge informanterne, gør deres praksis autentisk og spændende. Uforudsigeligheden kommer til udtryk i konstitueringen af sociale fællesskaber, eftersom de bryder med sociale institutionaliserede kategorier som alder, geografisk tilhørsforhold, klasse, fritidsinteresse m.v. Uforudsigeligheden kommer blandt andet til udtryk i informanternes usikkerhed og spørgsmål som: Hvem kommer? Er det nogen, jeg kender? Hvor mange? Med hvilken intention kommer de?

Hvad grunder lysten til at etablere rumlig uforudsigelighed i? I tids- og handlerum præget af uforudsigelighed tager informanterne selv valg i forbindelse med formål, tidsrum og rytme. Denne hverdagspraksis er præget af en anden form for frihed og måden, hvorpå praksisserne er organiseret, står i kontrast til det segregerede hverdagsliv. Informanterne skaber egne taktikker at gøre by ud fra med bevidsthed om hverdagslivets og byens struktureringer (de Certeau, 1984).

I det følgende anvender jeg socialforsker Etienne Wengers begreber *negotiabilitet* og *meningsejerskab*²¹⁰ for at forstå, hvorfor den selvorganiserede by-brug har værdi for informanterne. Jeg argumenterer for, at informanterne gennem selvorganisering markerer en social position i byen ved at forhandle et stedligt ejerskab.²¹¹

²¹⁰ Wenger knytter begreberne til en diskussion om identitet i praksisfællesskaber. Jeg vælger at anvende Wengers perspektiv til at forstå forhandlingen af retten til byen og undlader derfor at gå ind i selve den teoretiske kontekstualisering, som Wenger udlægger (Wenger, 2004). Det skal dog nævnes, at Wenger anser identitet som en social konstruktion, hvorfor diskussionen ikke vil være løsrevet fra nærværende afhandlings erkendelsesteoretiske ståsted.

²¹¹ Jeg anvender betegnelsen *ejerskab* sammenligneligt med Wengers begreb *meningsejerskab*, men argumenterer samtidig for, at ejerskabet også handler om kropslige forhandlinger og kropslige mestringer af tid og rum. Betegnelsen *mening* lægger op til en psykologiseret forståelse.

Forhandlinger – en måde at tage ejerskab

Når nærværende diskussion om brugen af byen, groft sagt, udfolder sig mellem allerede etablerede by-strukturer og menneskers egne taktikker, er det nærliggende at forstå praksisformerne som dikotomiske. Men det at opsøge uforudsigeligheden og skabe rum for selvorganisering skal som tidligere argumenteret ikke forstås som modkulturelle bevægelser. Informanterne har ikke en intention om at påkalde sig opmærksomhed fra autoriteter som politi, pædagoger, statsbanemedarbejdere, offentligheden i almindelighed eller skabe en antiautoritær bevægelse.²¹² Den selvorganiserede praksisform er en måde at modsætte sig strukturerede og prædefinerede handlerum på med henblik på at gøre handlerum til genstande for forhandling og herigennem organisere egne praksisser. Samtlige informanter, jeg har mødt, (som arrangerer raves, koncerter og festivaler, og dem der shuffler, skater, spiller musik eller fodbold) navigerer med en fintfølelse fornemmelse for, hvad der er lovligt og ikke-lovligt. De fortæller, at de bruger byen, som de gør, fordi det har en værdi i sig selv, og fordi de ønsker at indgå i hverdagsrum, som de selv kan definere.

Disse subtile måder at forstå byen og dens hverdagsstrukturer på kan forstås som et forsøg på at forhandle en social position i byen. Wengers begreb *negotiabilitet* indebærer et magtspørgsmål, som ikke udelukkende handler om konflikt og dominans, men menneskers evne til at handle med de praksisser, de udøver (Wenger, 2004:218). Om *negotiabilitet* forklarer Wenger:

”Negotiabilitet referer til evnen, muligheden og retten til at bidrage til, påtage sig ansvar for og forme de meninger, der har betydning i en social konfiguration. Negotiabilitet sætter os i stand til at anvende meninger under nye forhold, mobilisere andres samarbejde, forstå begivenheder eller forsvare vores medlemskab. (Wenger, 2004:227).

Wenger knytter *negotiabilitet* til sammenlignelige tematikker, jeg frem til nu har berørt, nemlig muligheden for at definere og tage ansvar i og for egen praksis. *Negotiabilitet* handler om meningsforhandlinger, ikke blot blandt mennesker, men også mellem fællesskaber i strukturelle relationer (ibid.). Med andre ord handler det også om forhandlingen af rumlige sociale praksisser og den position, man har i byen.

²¹² Eksempelvis som karakteren af den praksis og ungdomskultur, som var stærkt influeret af politiske ideologier og en kamp mod kapitalisme og fascisme. Se eksempelvis *Kampen om byens rum* (Karpantschof og Lindblom, 2012), der beskriver kampen om ungdomshuset i København.

Negotiabilitet anvendes i forhold til et *meningsejerskab*. Meningsejerskab handler ifølge Wenger om: "... vores evne til at påtage os ansvaret for forhandling af mening og derved gøre visse meninger til vores egne." (Wenger, 2004:231). Ejerskab handler om at have engagement og have oplevelsen af at besidde meninger. Ejerskab indebærer en kontrol over mening, men Wenger pointerer, at meningsejerskab er dybere forankret end eksempelvis magten ved at have kontrol. Der er tale om et mere intimt forankret ejerskab, der handler om, hvordan mennesker skaber mening. Vores evne til at forhandle mening bliver en del af, hvem vi er. (Wenger, 2004:231-232). "Negotiabilitet skabes således af >>meningsejerskabs<< - relationer - dvs. det omfang, hvor vi kan anvende, påvirke, kontrollere, modificere eller generelt hævde, at vi ejer de meninger, vi forhandler." (Wenger, 2004:230). Når informanterne har mulighed for at tage ejerskab over egen praksis, betyder det ifølge Wenger, at de forhandler praksis.

Selvom måderne at være selvorganiserende påkommer forskelligt til udtryk, får praksisserne i Wengers forståelsesoptik betydning af at være måder at tage ejerskab på og skabe mening i hverdagslivet (jf. Zeiher, 2001). Herudfra bliver selvorganisering en måde at forhandle et ejerskab i byen på: Informanterne skaber selv værdier, indgår i tids- og rumlige forhandlinger og definerer selv et kropsligt og socialt handlerum.

Manglende forhandlinger er ikke udtryk for indordning (Wenger, 2004:231-232), men måder at indordne sig på kan være metoder til at etablere fælles forståelse om et ejerskab. I forhold til selvorganisering betyder det, at informanternes måde at opsøge eksempelvis grå oaser eller gå i dialog med politiet på er taktiske måder at skabe handlerum i byen på. Dels søger informanterne at forstå de omgivende by-praksisser (de identificerer dem) for derefter at kontrastere (og indgå i forhandling) og herudfra etablere egne handlerum i byen (ibid.:220-227, 240). Ved at forhandle tager informanterne ejerskab over de events, som de indtager byen med. I Wengers terminologi er negotiabilitet en måde at forsvare og skabe legitim social deltagelse i byen på²¹³ (jf. Wenger, 2004:227). Gennem stedslige forhandlinger af hverdagslivet kan selvorganisering forstås som en alternativ deltagelsesform.

Grader af selvorganisering

Det er samtidig nødvendigt at reflektere hvorvidt alle informanter er lige selvorganiserende. I det empiriske materiale er det ikke alle informanter, der tilegner sig eller forhandler de spontane og uforudsigelige dimensioner ved byen. Samtidig er begrænsninger i byen

²¹³ Jf. pointe omkring fotografi nr. 47 hvor Troels oplever anerkendelse, da de får lov til at fortsætte ravet.

forskellige, og nogle er mere oplagte at forhandle om. Et centralt aspekt ved den selvorganiserede praksis er derfor, at der eksisterer forskelligartede måder at håndtere det at være selvorganiserende på. Informanterne forhandler ikke selvorganiseringspotentialer på samme måde, og for nogle har det ikke værdi at blive konfronteret med uforudsigelige potentialer og handlinger. Informanter fra Kvarteret og Undergrundsmiljøet opsøger eksempelvis handlerum, som er delvist strukturerede, og hvor der er en igangsætter eller en mere struktureret rytme, der guider dem i deres praksis. Særligt i Kvarteret på multibanen, i rollespilsklubben og i ungdomsklubben har jeg observeret, hvordan informanterne opsøger rammer, der mere specifikt understøtter deres behov eller praksis. Mads fra Kvarterets rollespilsklub og Kvarterets foreningsløse fodboldklub beskriver, hvordan de befinder sig godt med, at der er en organisering af det, de mødes om.

Mads: *"(...) nogle gange planlægger ham den voksne der, hvad det er vi så også kan.*

Så siger han, "nu har jeg lige organiseret det her, og så kan i være med.""

Al: *"Så hvilke rolle har han her?"*

Mads: *"Jamen han er mest den, sådan en baggrundsorganisator, der nogle gange siger, at nu gør vi sådan her i dag."*

Al: *"Okay ja. Så sidder han herinde?"*

Mads: *"Jo han gør sådan set de samme ting, som vi gør herinde, men det er ikke fordi, at han er sådan en bestemmer en."* (Mads 16 år, stedsinterview i kælderlokalet, 07.06.2011).

Mads er en atypisk informant, da han bruger byen på en anden måde og viser en grænse for den selvorganiserede praksis. Han betegner sig selv som en nørd, der ikke har meget socialt liv i Kvarteret eller byen men mest mødes med folk på nettet. Han forklarer, at han har det godt med, at de mødes på en gentagende ugedag, på et bestemt tidspunkt i kælderlokalet i boligforeningen. Nogle gange er de alene og bestemmer selv, hvordan aftenen skal forløbe, og andre gange sætter *"den voksne"* dagsorden. Eftersom *"den voksne"* ikke altid er til stede og ikke bestemmer som sådan, fremstår den voksnes rolle som en baggrundsorganisator for deres aktivitet.

Mads og Simon bor tæt på hinanden, de kender ikke hinanden, og måderne, de bruger Kvarteret på, er forskellige, da Simon hænger meget ud udenfor og mødes kammeraterne. Fælles for dem er, at Simon godt kan lide, at de sættes i gang i Kvarterets foreningsløse

fodboldklub. I det følgende beskriver Simon den rolle, som Morten, den matrikelløse medarbejder, har: ”Morten skriver til os om, hvornår vi skal mødes, i stedet for at vi andre skal skrive 10 gange frem og tilbage... hvem kommer bla bla bla og så tager det tre timer at arrangere. Men når Morten skriver, så kommer der bare en masse.” (Simon, 14 år, Stedsinterview i et kælderlokale i boligforeningen, 01.06.2011). Både drengene i Kvarteret og rollespilsklubben har prøvet at organisere deres møder selv, men det virker bedst, når Morten eller ”den voksne” fastsætter tid og sted. Rammesætningen er således af organisatorisk karakter og handler om struktureringen af mødetidspunkter, det at få samlet folk eller medbringe remedier m.v.

Tid og rum forhandles på forskellige måder.²¹⁴ Som geograferne Franck and Stevens (2007) argumenterer for, gøres et rum *loose*, når et handlingspotentiale aktiveres, men som udtalelserne fra informanterne viser handler det ikke blot om at trykke på en knap og aktivere et eksisterende potentiale. Der er snarere tale om den enkeltes evne til at sanse potentialer, navigere i uforudsigelighed, forhandle tid og rum og organisere potentialet. Men forhandlingerne og det at navigere i spontanitet kræver øvelse:”... evnen til at improvisere, og at kunne improvisere, fange øjeblikket, kræver øvelse. Det er ikke blot himmelsendt spontanitet, men gennemøvet spontanitet” (Mouritsen, 1996:18). Ifølge legeforsker Flemming Mouritsen kræver det øvelse at improvisere og navigere i spontanitet. Der er tale om grader af selvorganisering, som aktiveres gennem rum, som er mere eller mindre løse. Som Jenkins præciserer, handler organisering om en aktiv måde at *gøre på* (Jenkins, 2006:170). Informanterne har forskellige møder at gøre på, og opsøger dermed forskellige former for begrænsninger og muligheder. På den måde har det værdi, at informanterne kan indgå i rumlige rammesætninger, der matcher deres behov for uforudsigelighed og forhandling.

Delkonklusion

I kapitlet har det været min hensigt at undersøge, hvordan forskellige dimensioner af byen er mulighedsunderstøttende og begrænsende for informanternes selvorganiserede måde at gøre by på. Det fremgår af informanternes fortællinger, at de begrænsninger, de oplever, opererer på forskellige niveauer af hverdagslivet. Nogle begrænsninger kommer eksplicit til udtryk i form af skiltning og reglementer. Andre begrænsninger rodfæstet i normer for, hvad gode

²¹⁴ En konsekvens af den selvorganiserede praksis kan ydermere være faren for at ’lade stå til’. Tager den enkelte ikke teten, eller mangler lysten til at opsøge steder, sker der ingenting.

fritidsaktiviteter er, og spores i byplanlægningen, ved at nogle fritidsaktiviteter tildeles mere plads i byen end andre. Informanterne kontrasterer til hverdagsrum, der fremstår som monofunktionelle, prædefinerede, tidsstyrerede, med en tydelig rollefordeling, eller repræsenterer afgrænsede aktivitetstilbud. I kontrast hertil står hverdagsrum, som informanterne kan gøre selv, og netop det at gøre selv fremstår som afgørende værdi og dermed en forklaring på, hvorfor informanterne er selvorganiserende. Min hensigt har således også været at undersøge, hvorfor det har værdi for informanterne at organisere tid og rum selv. Kort sagt har det værdi for dem, at de kan gøre selv, fordi de dermed kan tage ejerskab. Deres handlinger er ikke motiverede af selve modtrykket til det formaliserede hverdagsrum, men det at mærke efter, handle ud fra lyst og være medforhandlende i forhold til tid, form og indhold har værdi for dem. På denne måde har selvorganisering som aktivitet en værdi i sig selv, og måden at gøre by på handler derfor ikke bare om at udleve en kropslig praksis, men om at indgå i forhandling med byen.

Informanterne tager stilling til normer, værdier og forhandler disse, og hermed tager og oplever de ejerskab i forhold til at indgå i eller organisere noget selv. Praksissen står i kontrast til hverdagslivs regulerede og institutionaliserede rum, som eksempelvis klubben og den etablerede musikscene, da det er rammesætninger, som bestemmer, hvilket ejerskab man kan tage og i hvilken grad. Herudfra får særlige steder og særlige tidsrum i byen karakter af at være rum for frihed og muligheder, men også handlerum, hvor man kan afprøve ideer uden at have særlige forudsætninger.

Informanternes kontrasteringer viser, at formaliseringerne er en del informanternes måde at opsøge muligheder på. Ved at spille bold op af formaliseringerne opsøger de grader af uforudsigelighed, hvilket giver mulighed for at forhandle tid, rum og fællesskab. Den selvorganiserede praksis står ikke kun i kontrast til byens formaliserede hverdagsliv, men får karakter af at være en organiseringsform i kraft af dens møde med byen.

Begrebet selvorganisering og det selvorganiserede praksisrum er mine analytiske betegnelser og mit forsøg på at samle og konkretisere informanternes praktiserede brug af byen. Praksisformen er ikke mulig at kategorisere entydigt, da den manifesterer sin diversitet på tværs af personer, steder og kropsformgivninger og tager form i et spændingsfelt af hverdagsrytmer og samfundsmæssige normer. Ikke alle informanter håndterer byens uforudsigelighed og reguleringer ens, og derfor forekommer gradbøjninger i måden, hvorpå den selvorganiserede praksis tager form.

I forhold til afhandlingens samlede analyse illustrerer dette analysekapitel, hvordan den kropslige og sociale selvorganiserede brug af byen indskrives sig i hverdagslige forhandlinger om tid og rum, hvilket er en del af informanternes måde at tage aktivt ejerskab i byen på. De deltager i byen ud fra præmisser, der opstår i dialog med byens eksisterende rytmer og strukturer. Fordi de forholder sig aktivt til byen, møder de begrænsninger, men de oplever også muligheder og sprækker ind til nye måder at tage ejerskab i byen på.

10. Diskussion: By-kritik eller ny deltagelsesoptik?

Afhandlingens omdrejningspunkt er selvorganiserede praksisformer og deres stedslige aktualiseringer. I denne afsluttende diskussion undersøger jeg, hvordan byen forskningsmæssigt kan anskues. Ved at pege på afhandlingens måde at undersøge selvorganiserende by-fænomener på, viser jeg, hvilket perspektiv på byen afhandlingen bidrager med.²¹⁵ I diskussionen inddrages Lefebvres kritik af hverdagslivet, da kritikken har været central for flere by-studier. Jeg modificerer løbende kritikken ved hjælp af eksisterende dansk forskning, og undervejs inddrager jeg egne empiriske konklusioner med henblik på at nuancere forståelsen af brugen af byen. Ved at inddrage Michel Foucaults begreb *heterotopia* argumenterer jeg til slut for en helhedsorienteret forståelse af selvorganiserede praksisser. Diskussionen indledes med en generel diskussion om retten til byen, hvorefter jeg går ind i konkrete aspekter ved andre studier og selve afhandlingens vinkel på byen.

Retten til byen

Retten til byen²¹⁶ handler ikke blot om individuel eller kollektiv frihed til at få adgang til byens ressourcer (Harvey, 2012:4). Som løbende fremanalyseret i afhandlingen handler retten til byen om retten til at redefinere, tilegne og forhandle sted, fællesskab, tid og rum. Retten til at definere sig selv og byen er, ifølge den amerikanske antropolog og geograf David Harvey, en af de mest værdifulde og negligerede menneskerettigheder (ibid.) (se Lefebvre, 1996, Harvey, 2008, Soja, 2010). Ifølge den amerikanske geograf Leanne G. Rivlin (1970:174) handler retten til byen om friheden til at træffe valg.²¹⁷ Ligesom Rivlin argumenterer jeg for, at selvorganisering handler om at træffe valg, men jeg har samtidig vist, hvordan valgene og de sociale organiseringer er af sansemæssig, rytmisk, kropslig, social og organisatorisk karakter. Lefebvre argumenterer for, at retten til byen er: ”(...) a cry and a demand...” (Lefebvre, 1996:158) og handler om, hvordan mennesker lever og forholder sig til hverdagslivet. Retten til byen kan ikke forstås ud fra byens strukturerede hverdagsliv (Lefebvre 1996:158), men ud fra nye praksisser, nye rytmer og nye struktureringer af tid og rum.

²¹⁵ Med fare for at gentage afhandlingens konklusion (kapitel 11) diskuterer jeg i denne diskussion udvalgte aspekter af afhandlingen.

²¹⁶ Samme overskrift har Lefebvres værk *Le Droit à la ville* fra 1968.

²¹⁷ Rivlin knytter valgene til territorialitet, privathed og befolkningstæthed (Rivlin, 1970:174-181). I afhandlingen knytter jeg dem til kropslige og sociale måder at gøre by på.

I afhandlingens analyser er de dynamiske modsætninger: det autentiske - det mainstream, det intense - det fraværende, det spontane - det planlagte, det forudsigelige - det uforudsigelige, det strukturerede – det uorganiserede, og det domesticerede - det legende. Spændingsfeltet mellem rum- og tidslighederne giver informanterne anledning til at nyfortolke stedslig territorialitet, autoritet, socialitet og ejerskab. I forhold til afhandlingens fokus på den selvorganiserede by-brug er det ikke det primære at diskutere, hvem der har eller ikke har retten til byen, da byen ikke består af ét rum eller én praksis. Som tidligere vist har jeg fundet det mere konstruktivt at udforske, hvordan mennesker sanser potentialer ved byen, og i hvilket omfang hverdagsdynamikker er begrænsende eller mulighedsskabende for, hvordan mennesker tager ejerskab og definerer egne måder at deltage i byen på.

I det følgende præciserer jeg kritikken af hverdagslivet og gør det klart, hvorfor jeg ikke er helt enig i den kritik, som blandt andre Lefebvre og nyere by-forskere har af hverdagslivet.²¹⁸

Kritikken af hverdagslivet

Diskussionen om retten til byen skaber en kritik af et magtforhold, hvor strukturer i hverdagslivet sender impulser, der manifesterer eller indikerer, hvordan man kan handle, med hvem, og hvornår. Det står i modsætning til og udfordrer det hverdagsliv, der aktualiseres uden et entydigt bestemt sprog, kropspraksis eller ideologi. (Larsen, 2012:151). Når jeg tidligere i afhandlingen har refereret til begrebet legitimitet og informanternes måde at forhandle legitime handlemåder i byen på, indskrives det sig netop i diskussionen om, hvem der har ret til at være til stede, med hvilke forudsætninger, og hvordan det kommer til udtryk. Ifølge Lefebvre minimeres muligheden for legitim deltagelse og det at besidde definitionsmagten af praksis som følge af byplanlæggere, økonomer, politikere og mediefolks kommerialisering, formalisering og industrialisering af byen. Lefebvre omtaler tendensen som at alt flades ud (Lefebvre, 2003:230), hvilket han indrammer med begrebet *det abstrakte rum* (Lefebvre, 1991:52). Denne kritik og det markante fokus på kapitalismen er gennemgående i Lefebvres by-ontologi.

En problematik ved den samfundsmæssige og byrumlige ensliggørelse er, at koloniseringen af udtryksformer, praksisser og personer skaber et samfund i disharmoni (Lefebvre, 1991). Socialforsker Jürgen Zinnecker betegner problematikken som en moderne domesticering (jf. Zinnecker, 1990), hvor borgere gennem entydig intentionel arkitektur og

²¹⁸ Lefebvres dialektiske perspektiv giver ham et nyt perspektiv på hverdagslivet, men samtidig er han, særligt i sit tidlige arbejde, meget optaget af magtmekanismer.

reguleringer ensrettes og tæmmes. Groft set standardiseres forståelser af kultur, samfund, fritid og socialitet, eksempelvis ved at steder, defineres ud fra én praksis og tilrettelagte måder at gøre fritid på (Rojek, 1995). Ifølge Zeiher handler dette også om en byplanlægningsmæssig tendens til at skabe specialiserede og monofunktionelle institutioner, hvor praksis er defineret på forhånd og begrænser retten til fri fortolkning i hverdagen (Zeiher, 2003:67).

I Lefebvres optik på hverdagslivet og byens sociale rum handler retten til byen om: ”(...) right to freedom, to individualization in socialization, to habit and to inhabit. The right to the **oeuvre**, to participation and **appropriation**...” (Lefebvre, 1996:173-174, original fremhævnings). Retten til byen handler om et mulighedsrum, hvor mennesker har retten til deltagelse og legitimiteten til at være til stede og tilegne sig steder gennem egne udtryk, eksempelvis gennem en legende rekonceptualisering af tid og rum (jf. Lefebvre, 1996:171, Zeiher, 2003, Stevens, 2007). Det leder, ifølge Lefebvre, frem til et andet problematisk aspekt i forbindelse med at have mulighed for at tage ejerskab, idet den samfundsmæssige domesticering har ændret betingelserne for at lege med praksisformer. ”(...) play has lost its place and value in society” (Lefebvre, 1996:171).

Denne kritik af hverdagslivet er markant i Lefebvres arbejde og er i stort omfang blevet videreført (se Lefebvre, 1996, Harvey, 2008, Soja, 2010). Jeg anerkender behovet for diskussionen, da jeg med nærværende afhandling også har vist, hvordan formaliseringer i byen påvirker praksisformer. Men eftersom jeg i de fire foregående empiriske analyser har gjort meget ud af at synliggøre, hvordan informanterne aktivt bruger formaliseringerne i deres legende rammesætning af byen, kalder kritikken af hverdagslivet og diskussionen om retten til byen på yderligere opmærksomhed. I det følgende vil jeg derfor diskutere den gensidige afhængighed, der udspiller sig mellem byens formaliseringer og selvorganiserede praksisformer. Min pointe med diskussionen er at illustrere, hvordan perspektivet på byen ikke blot skal ses gennem yderpoler af autonomi og struktur, eftersom byen praktiseres gennem forskelligartede forhandlinger. Diskussionen afspejler Lefebvres dialektiske perspektiv, som er gennemgående i afhandlingen.

Hverdagslivets lommer

Selvom Lefebvre beskriver byens dominansforhold mellem *det abstrakte rum* og *det levede* hverdagsliv, anerkender han, at der er flere måder at lege med byen på. Som løbende redegjort for i afhandlingen løsner Lefebvre op for dualismen ved at anlægge et dialektisk perspektiv på

rummet (Lefebvre, 1991:52). I mødet mellem det abstrakte rum og det levede er der plads til nyfortolkninger og nye stedstegnelse, hvilket Lefebvre også kalder *det differentielle rum* (ibid.). I spontane øjeblikke og i *lommer* af hverdagslivet ser Lefebvre rum for praksisfænomener som leg, seksualitet og modstand. Med afsæt i de foreliggende analyser taler jeg om den kreative brug af byen ud fra begrebet selvorganisering.

Men hvorfor er selvorganisering, i Lefebvres by-optik, vigtig i en byrumlig kontekst?

Lefebvre, og mange Lefebvre-inspirerede studier, argumenterer for, at reguleringen af byen skaber en marginalisering af alternative praksisformer. Men afhandlingen viser, at selvorganisering opstår i kraft af mødet med byen. Derudover giver selvorganisering mulighed for at praktisere byen gennem en ny rammesætning: selvorganisering skaber rum til forhandling, tilegnelse og gentilegnelse af rummet (jf. Larsen, 2012, Stevens, 2007). Kort skitseret, advokerer et perspektiv for, at byens alternative rum marginaliseres, og det andet perspektiv, som fremsættes i afhandlingen, viser hvordan, alternative by-potentialer opstår i mødet med byen. Denne forskel rejser et spørgsmål om, hvorvidt retten til selvorganisering som praksisform, herunder alternative fortolkninger af byen, marginaliseres fra byen, eller om de netop finder sted i kraft af konfliktuerende måder at gøre by på?²¹⁹ Socialgeograf Jan Lilliendahl Larsen og idehistoriker Louise Fabian studerer i deres by-forskning de alternative måder, byen bruges på. Med inddragelse af deres forskning eksemplificerer jeg ovenstående to perspektiver, og herigennem forholder jeg mig kritisk over for, hvordan lommerne i byen kan forstås.²²⁰

Larsen (2012, 2007) har igennem mange år beskæftiget sig med Lefebvres teoriapparat og urbane processer.²²¹ Med metaforen *vage* spirer analyserer han de dynamikker, der udspiller sig i uformelle genindtagelser af forladte og vage byrum. Vage byrum står i kontrast til mere etablerede diskurser og praksisser i byen og byplanlægningen (Larsen, 2012:149). Kontrasten mellem rummene betegner Larsen som vaghedens paradoks, hvormed han forklarer:

²¹⁹ For at diskutere dette spørgsmål skal det nævnes, at lommerne og potentialerne i byen er anderledes i dag end dem, Lefebvre observerede i efterkrigstiden og frem mod 1980 i Frankrig.

²²⁰ De to studier er eksemplariske i forhold til at forstå to måder at gribe byen an på. Med bevidsthed om, at studierne baseres på forskellige empiriske materialer, diskuteres nogle generelle aspekter ved måden at studere byen på.

²²¹ Se Lilliendahls (2007) ph.d.-afhandling *Politisk urbanitet: Projekter, planer, protester og Supertanker på Krøyers Plads*. Lilliendahls arbejde er en inspirerende indføring i Lefebvres omfattende arbejde og forskning gennem tiden.

”Det dækker over, at de mest vitale nybrud i byers urbanitet i høj grad udfolder sig som små, personlige, sanselige og oplevede, kort sagt, vage spirer i rum, der ikke er præget af de i samfundet etablerede praksisser og forestillinger, men at de samtidig i kraft af deres uetablerede og uklare, kort sagt vage karakter er sårbare over for genintegreringen i allerede etablerede praksisser og diskurser.” (Larsen, 2012:164).

Der er en tydelig parallel mellem Larsens studie og de steder og sanselige kropspraksisser, jeg undersøger i afhandlingen, men der er også nogle centrale forskelle. For det første fornemmer jeg den samme dikotomiske tækning ved Larsen, som han selv mener er for stift formuleret i Lefebvres by-ontologi (jf. Larsen, 2012:154-155). I ovenstående citat fremstår de personlige, sanselige og oplevede rum adskilte fra og ikke forbundne med ”de i samfundet etablerede praksisser og forestillinger”.

For at anvende optikken på byens lommer betyder det, at de opererer uden at være i forhandling med det, han kalder for samfundets etablerede praksisser. Dette står i kontrast til mine informanternes tydelige kontrasteringer til byens formelle rum, aktiviteter der tildeles plads i byen m.v. Ud fra kontrasteringerne forhandler informanterne muligheder, søger byens grænser og skaber potentialer i byen i kraft af samfundets etablerede praksisser. Hermed ikke sagt, at forhandlingerne er ligevægtige, men informanterne formår at navigere og manøvrere i byen på en måde, som genererer og synliggør byens potentialer.

Betegnelser som svage steder, vage rum og tomme grunde indikerer, at stederne ikke har historik og ikke knytter sig til en tidligere funktionslogik eller måde at gøre sted på. Casey (1996) argumenterer for, at steder har en historik og bærer kulturelle betydninger. I dette perspektiv kan et sted ikke være tomt. Jeg argumenterer for, at værdien af et sted afhænger af perspektivet det anskues fra. Fra informanternes perspektiv har den måde, steder er blevet brugt eller bliver brugt på i andre tidsrum en betydning for den måde, de selv bruger dem på. Historikken og bevidstheden om, at andre bruger eller har magten over stedet, og kontrasten mellem egen og andres måde at bruge et sted på, er centrale dynamikker for informanternes selvorganiserede måde at gøre by på (jf. de Certeau, 1984). Ved at lytte til de mulighedspotentialer, informanterne tillægger stederne og knytter til ord som *grå og håbløs* og de *grå oaser*²²² har stederne et frodigt og mangfoldigt potentiale frem for at være tomme og svage. Jeg har fremskrevet et perspektiv på byen ud fra informanternes fortællinger, deres

²²² Se kapitel 6.

måde at gøre steder på og kontrasteringer til andre steder, de tillægger betydning i deres hverdagsliv. Min pointe er, at steder i byen har et potentiale, som let kan blive overset, hvis man forskningsmæssigt fokuserer på den magt og dominans, byplanlægningen og de formaliserede måder at gøre by på har. Byens rum skal derfor ikke forstås som dikotomiske, men som dynamiske dialektiske forbindelser. Ud fra dette perspektiv nuanceres særlige potentialer ved byen og nye deltagelsesformer.

Et andet studie som nærværende afhandling indskriver sig i samme felt med, er Fabians (2012) studie af forskelligartede kreative stedstegnelse i byen. Jeg vil særligt fremhæve Fabians perspektiv på det *løse* (jf. Franck and Stevens, 2007) og måden hvorpå dette konstitueres. Fabian argumenterer først for, at et rum kan gøres løst eksempelvis ved at flytte en praksis, som at spise eller danse fra hjemmet til det offentlige rum (Fabian, 2012:254). Dernæst beskrives de kreative aktiviteter som værende normadiske, da de ikke passer ind i den etablerede orden og ikke har et legitimt opholdssted (ibid.). Tænker vi, med Fabians terminologi, tilbage på eksemplet med Kasper og hans valg mellem brugen af ungdomsskolen og den nedlagte hal, rejser det et spørgsmål om, hvorfor informanterne generelt ikke passer ind i den etablerede orden og om de overhovedet er interesserede i et stabilt, legitimt opholdssted. For Kasper er det et aktivt valg, når han vælger at shuffle i hallen, og det han betegner som ”*rundt omkring*” i byen. Hvorfor? Fordi, det giver ham mulighed for at tage ejerskab i forhold til at organisere tid og rum i byen og hermed forhandle den praksis og det udtryk, han selv ønsker. I kontrast til ungdomsskolen oplever Kasper, at det er spændende, usikkert, og at det giver ham en god fornemmelse i kroppen, når det, han arrangerer i hallen, er gået godt. Kunne hallen og Kaspers chill-meetup være placeret på en pløjemark uden for byen? (i den forstand bliver det vel ikke ’løstere’). Nej, informanterne søger ikke et hvilket som helst sted. De søger steder i byen, og det er netop i kraft af byen, at deres kropslige brug af steder tager form. Den selvorganiserede praksis er afhængig af mødet med byen og tillægges værdi på grund af byen. Det handler derfor ikke om at flytte praksis, men om at sanse, tilegne sig materialitet og definere egne taktikker at bruge steder ud fra.

Fabian forklarer endvidere: ”Et sted kan blive ’løst’ ved, at man skaber modaktiviteter i forhold til den i rummet indskrevne handlingslogik og scenografi” (Fabian 2012:255). Jeg er enig i, at praksis har en dynamisk og fleksibel karakter, og som illustreret i afhandlingen går nogle informanters aktiviteter imod byens etablerede rytmer. Men deres by-brug handler i højere grad om, at matrikelløse rum har en potentiel rytme, som slås an ved aktivt at tage

rytmer i brug, som informanterne principielt kunne være imod. De forhandler om byen på en subtil grænse for, hvad der er lovligt og ikke-lovligt, og denne balanceakt synliggør, at der er tale om forhandlinger, mere end der er tale om modaktiviteter.

I forhold til begrebsliggørelsen om løse rum anlægger Zeiher et andet perspektiv, og beskriver, at et rum er åbent, hvis det hverken promoverer eller begrænser specifikke handlinger (Zeiher, 2001:146). Her fremstår de to rumligheder ikke blot som dikotomiske, men også som neutrale, hvor de i Larsens, Fabians og mit perspektiv, til trods for ovenstående forskelle, er værdiladede og i bevægelse.

Jeg advokerer for, at bevægelsernes karakter og vekselvirkning skal tildeles mere opmærksomhed, hvis vi skal forstå nye deltagelsesformer i byen. Informanterne ændrer ikke definitionsmagten i byplanlægningen, men de nyfortolker byen for sig selv ved at udfordre de eksisterende magtstrukturer, ikke som et politisk projekt, men ved at spille bold op ad strukturerne sammen med andre likemindedede. Jeg mener ikke, at lommerne skal betragtes som passive eller som potentialer, der er til stede uafhængigt af tid og rum. Lommerne har potentialer, der eksisterer i forhandlinger om og mellem forskellige rumlige, tidslige og sociale betydningsstrukturer. I lommerne kan informanterne tage et ejerskab, de ikke oplever andre steder i deres hverdagsliv. Nærværende undersøgelse peger således på, at der ved at se på dialektikken fra informanternes perspektiv kommer et nyt betydningsgrundlag til syne, som brugen af byen kan forstås ud fra.

Det offentlige byrum og selvorganiserede praksisser skal ikke forstås som statiske adskilte størrelser, men som kropslige og sociale forhandlinger i og af tid og rum. Lefebvres perspektiv på hverdagslivets og rummets dialektik er afhandlingens indgang til at forstå brugen af byen, og derfor er det centralt i afhandlingens analyser. Men eftersom Lefebvre i høj grad fokuserer på magtforholdene mellem rummene, mangler et begreb, der kan samle de perspektiver, som Lefebvre har været med til at åbne op for i mødet med selvorganiserede måder at bruge byen på. For at relatere afhandlingens konkluderende perspektiver til byen i dag (og ikke dengang Lefebvre anskuede den) applicerer jeg afhandlingens analyser med den franske filosof Michel Foucaults begreb *heterotopia*. Informanternes evne til at forhandle og indgå i dialog med byen kalder på et helhedsorienteret praksisperspektiv på brugen af byen.

Selvorganisering - nye deltagelsesformer i byen

I Kevin Hetherington udlægning af Foucaults begreb *heterotopia* tager han afstand fra at se social organisering i byen som marginalitet, modstand og magtstrukturer (Hetherington, 1997:vii)²²³. Dette kan forstås som en gradbøjning af Lefebvres dialektiske men samtidig værdiladede og magtbaserede perspektiv på hverdagslivet, hvor fokus i Foucaults perspektiv er organiseringsformen frem for uligevægten. Kernen for Foucault er selve de komplekse sammenhænge, hvorimod Lefebvre har fokus på de modstridende rytmer. Heterotopia handler om, hvordan rum for alternative organiseringer konstrueres, hvor mennesker med dele fra den omgivende verden organiserer deres praksis på en anden måde. Denne *gøren* er, ifølge Foucault, hvad moderniteten handler om: netop at gøre på en anden måde (ibid.:viii). ”Heterotopia are defined as spaces of alternate ordering, an ordering based on a number of utopics that come to being in relation to a tension that exists within modern societies between ideas of freedom and ideas of control or discipline.“ (Hetherington, 1997:x). Alternative organiseringsformer kommer i dette perspektiv til udtryk i forhold til en spænding mellem ideer om frihed, kontrol og disciplin. Centralt for rummet er, at det ikke kan ses som en entydig og konstant kultur, men eksisterer i forskellige former. Rummet står i juxtaposition, og står dermed i nær position, til et andet rum eller socialt forhold, men man kan ikke tale om en dominans, der forener forholdet, da dette vil ophæve den indbyrdes relation.²²⁴ Selvorganiserede praksisser er i konstant forhandling med byen, og det forstår jeg som et udtryk for, at byen ikke opererer monofunktionelt eller med segregerede kulturer.

Informanters brug af byen nuancerer, hvordan de gradvist tager skridt ud i et rum, som kan forekomme uigenkendeligt og uforudsigeligt, hvorfor selvorganiseret brug af byen ikke bare er forhandlinger mellem en ”enten - eller” - praksis. Byen kan gøres på mange måder, og praksisrum, som umiddelbart virker adskilte, kan være forbundne og have en underliggende betydning for, hvordan steder og fællesskaber opstår og afgrænses. I perspektivet af

²²³ Hetherington indrømmer, at hans perspektiv kan være romantiserende, men dette er et bevidst valg for at lade andre aspekter være fremtrædende i forståelsen af moderne sociale organiseringer, herunder: processer, flertydighed og forskelle (Hetherington, 1997:vii). Det er et sammenligneligt argument, jeg fremfører i afhandlingens *Forskningsfortælling*. Hetherington anvender yderligere betegnelsen *utopia* og videreudvikler Foucaults perspektiv på *heterotopia*. Med bevidsthed om denne rekonceptualisering afgrænser jeg denne diskussion til Foucaults brug af *heterotopia*.

²²⁴ Heterotopia kan opsummeres i fem forhold. For det første er rummet ikke fikseret; for det andet har det altid skiftende betydninger, som personer kan udvikle; for det tredje defineres heterotopia altid i forhold til eller i et andet rumligt forhold; for det fjerde har heterotopia en særegen og karakteristisk proces; for det femte handler heterotopia ikke om enten modstand eller social orden men kan være begge dele, da begge omhandler det at etablere alternative måder at organisere sig på (Hetherington, 1997:51).

heterotopia er magtforholdet til forhandling, hvilket viser, at sammenhænge mellem rum, personer, praksisser og fællesskaber går forud for de positioner, der er i byen. Hvis ikke positionerne er genstand for diskussion, kan diskussionen om *retten til byen* forekomme overfladisk, da principielt alle har retten til at forhandle, tage ejerskab og deltage i byen. Hvordan det tager form, afhænger af de sociale taktikker og manøvreringer, som tages i brug.

Som vist i afhandlingen er der normer og reguleringer for brugen af byen, men ved at anvende subtile taktikker og bruge byen på en hårfin grænse for, hvad der er acceptabelt og uacceptabelt, giver det adgang til et større handlerum. Deltagelse handler således både om at tage del i noget eksisterende men også om at skabe nye deltagelsesformer og rum, der passer til den måde, man ønsker at deltage på. Deltagelse kan lyde, som om man tager del i præetablerede deltagelseskulturer eller institutionelle hverdagsrum, men begrebet heterotopia og analysen af selvorganisering er med til at understøtte og nuancere, hvordan deltagelse i byen og samfundet også kan handle om at organisere noget selv. Byens rummer forskellige deltagelsesformer, som er forbundne og i forhandling, også selvom forhandlingerne foregår i det skjulte som rytmer, der sanses. Den selvorganiserede praksisform får, forstået med begrebet heterotopia, en betydning i sig selv, da den ikke blot opstår i kontrast til noget andet, men i mødet med og forhandling om reguleringer i hverdagslivet. For at studere nye deltagelsesformer har jeg vist, at det er nødvendigt at anvende metodologier, teorier og analytiske optikker, der kan synliggøre hverdagslivets rytmer, vekselvirkninger, mobile relationer, forbindelser, dynamikker og grænser.

11. Konklusion

Den overordnede intention med afhandlingen har været *at undersøge, hvad der karakteriserer den brug af byen, som kommer til udtryk gennem praksisser, mennesker selv organiserer*. Jeg har med denne afhandling undersøgt forskellige måder at gøre by på. Gennem et toårigt multi-sited antropologisk feltarbejde foretaget i Horsens og Aarhus har jeg opholdt mig i byen og observeret måder at bruge byen på, som står i kontrast til steder og praksisser, der er rutinerede, socialt genkendelige og strukturerede på forhånd. 38 mennesker har givet mig indblik i, hvordan de tænker, gør og erfarer byen gennem fortællinger og gennem deres måder at bruge deres kroppe, materialer og forskellige steder på. Ikke alle informanter kender hinanden og stederne, de tager i brug, er forskellige, hvilket giver afhandlingen et empirisk bredt og diffust analysegrundlag. Fælles for informanterne er, at de bruger og fortæller om byen gennem steder af meget forskellig karakter, hvor nogle steder er kendetegnet ved at være tilrettelagte og forudbestemte, mens andre rummer mulighed for nyfortolkning og alternativ anvendelse. Informanterne er optaget af at nyfortolke og tage ejerskab ved aktivt at omdefinere tid og rum gennem deres konkrete kropslige udfoldelser. De byrum, de opsøger, er ikke stabile eller etablerede på forhånd som institutionaliserede rum, men præget af uforudsigelighed samt mindre social forpligtelse og ansvar. Disse rumlige karakteristika fordrer andre hverdagsstrategier for, hvordan informanterne organiserer sig stedligt, kropsligt, socialt og tidsligt (de Certeau 1984). *Selvorganisering* har været min betegnelse og analytiske forskningsoptik, som er defineret ud fra informanternes fortællinger, fotografier og gøren. For at indfange selvorganiserede fortolkninger af byen har jeg derfor søgt informanter, der er optaget af sådanne selvorganiserede udfoldelser. Fokus har således samlet sig om alternative måder at bruge/gøre byrum på. Min opfattelse er, at informanterne ikke er radikalt anderledes end andre by-brugere, men at de langt mere eksplicit hengiver sig til kreative og til tider grænseoverskridende måder at bruge byen på end mennesker, der ikke har så fri en livsform. Ved at udforske informanternes omgang med byen har jeg fået indblik i kreative kræfter og nye deltagelsesformer, som måske er mere udbredte, end vi ved.

Dette afsluttende kapitels ærinde er at præcisere afhandlingens teoretiske og analytiske konklusioner. Undervejs reflekteres de valg, som er grundlæggende for den viden, afhandlingen bidrager med. Indledningsvist vil jeg forholde mig til afhandlingens metodologi og forskningsdesignets potentialer for studiet af byen.

Når klassiske forskningskategorier vendes på hovedet

Min tilgang til byen har været eksplorativ, hvilket adskiller sig fra tidligere klassiske studier inden for kulturstudier samt socialgeografisk-, sociologisk- og antropologisk by-forskning. Tilgangen afspejler sig i den måde, det empiriske materiale er genereret på, og i empiriens karakter, og er derfor af afgørende betydning for den indsigt, afhandlingen giver om byen.

Feltarbejdet og den analytiske kovending

I feltarbejdet har jeg søgt væk fra stabile steder som institutioner og præetablerede interessefællesskaber. Felten er afgrænset gennem tid tilbragt i byen, og jeg har forholdt mig undersøgende over for, hvordan byen faktisk bruges (Merleau-Ponty 2009). Derfor har jeg ikke studeret én informantgruppe over tid, men de informanter der bruger steder i byen på forskellige alternative måder og tidspunkter. Metodisk har antropolog Ulf Hannerz's (2003) perspektiv på at forske i et fænomen ud fra flere steder og kultursociolog Ida Wentzel Winthers (2006) begreb om feltvandring inspireret min tilgang til byen. Informanterne har ført mig ind i byen ved at fortælle mig om deres oplevelser der og henvise mig til steder og personer, de mener, gør byen på en sammenlignelig måde.

I et retrospektivt perspektiv kunne jeg have ønsket mig længere ophold i felten, ikke blot for at undersøge informanternes brug af byen over tid, men også for at følge dem på steder, som de ikke omdefinierer eller udfordrer etablerede betydninger ved. Det kunne have givet en analyse, hvor personerne og deres subjektive bevæggrunde og sociale og kønnede betydninger ville være mere fremtrædende. Når jeg alligevel har valgt at gå anderledes til studiet af byen, vil jeg gøre mig nogle overvejelser om, hvordan en undersøgelse tager form. Det gør den først og fremmest i vores forestillinger om, hvad en informantgruppe og en felt er (jf. Gupta & Ferguson, 1997), disse forestillinger har tendens til at relatere sig til hverdagslivets institutioner. Ved at *analysere på tværs* af steder og informanter har jeg som forsker forskubbet min metodiske komfortzone for ikke at blive 'blind på byen' i optikken af klassiske kategorier som subkultur, alder, køn, klasse og etnicitet. Jeg har forsøgt ikke at lade mig begrænse af kategorierne og deres prædefinerede betydninger, som er veletablerede i struktureringen af hverdagslivet og socialforskningen. Grunden hertil er, at kategorierne kan skabe analytiske begrænsninger i forhold til at undersøge, hvordan mennesker indgår i andre sociale sammenhænge og leger med måder, man normalt *gør* på.

Afhandlingen afspejler en analytisk dobbelthed, som består i at forstå det **stedsspecifikke** og **det tværgående**. Dette dobbelte greb har gjort det muligt at forstå forbindelsen mellem den faktiske brug af steder og samtidig relatere denne brug til byen og hverdagslivet.

Nye kategorier

I afhandlingens forskningsdesign har jeg leget med førnævnte præetablerede kategorier, hvilket har åbnet op for at forstå, hvordan informanterne også leger med kategorier, som de oplever, strukturerer deres hverdag. Et begreb som ungdom, kunne have været oplagt at relatere til den selvorganiserede brug af byen. I forlængelse heraf er jeg bevidst om, at ungdomsbegrebet kan forstås som en social konstruktion og nuanceres ud fra unges egne perspektiver (Bucholtz, 2002, Wyn and White, 1997, Wulff, 1995a). Intentionelt var undersøgelsen et ungdomsstudie, men denne optik betonedes alder som et væsentligt kriterium for fællesskabet. Det kom implicit til at angive alder som en forklaring på de handlinger og fællesskaber, som jeg iagttog, hvilket ikke var i overensstemmelse med de klassifikationer og fortolkninger, som informanterne præsenterede for mig.

Det samme er gældende for et begreb som subkultur, og man kan med rette spørge, om der ikke er noget subkulturelt ved informanternes selvorganiserede måde at bruge byen på? Afhandlingen afspejler en gruppe mennesker, som organiserer sig på bestemte måder og differentierer sig fra andre hverdagskulturer. De skaber kulturelle betydninger, som er karakteristiske for netop deres måde at gøre by på, og skaber derved en form for fællesskab. Der er subkulturelle træk ved de forskellige måder, byen fortolkes på i det empiriske materiale, men der ikke tale om én stil, én musikgenre, én gøre m.v. Derfor har jeg bevidst valgt at undersøge brugen af byen ud fra dens stedslige aktualisering og legende karakter. I forlængelse heraf anses det for at være en kvalitet, at flere typer af mennesker, som også differentierer sig alders- og aktivitetsmæssigt, giver indsigt i uforpligtende relationer og nuancerer bevæggrundene for at tage byen i brug. Jeg har med andre ord ikke sat en analytisk ring om ét fællesskab, og selvom informanterne trækker grænser for deres samhørighed i byen, er de selv mere optaget af det, de mødes om, end af alder, stil m.v.

En overvejende del af informanterne er drenge, og undervejs i afhandlingen har jeg peget på maskuline træk ved den selvorganiserede brug af byen. Afhandlingens primære fokus har været at forstå kropslige og sociale dimensioner af det at *gøre* by. Køn og maskuline former for by-brug er forhold, afhandlingen med fordel kunne have taget mere eksplicit op, da eventuelle kønsforskelle kunne skabe en anden forståelse af det at gøre by. Når det er sagt, er

det at gøre by analysestrategisk grebet an ud fra perspektiver, som undersøger byens og informanternes mobile, flydende og rytmisk karakter. Frem for at forstå selvorganisering gennem en kønsoptik, nuancerer afhandlingen et bredere socialt og rumligt konstitueret fænomen, hvor der forhandles i og med byen.

I forbindelse med den oplagte problematik om, hvorvidt afhandlingen anlægger en 'romantiserende' optik på brugen af byen, så kan der ligge en romantisk fascination i min interesse for og ivrighed efter at forstå den selvorganiserede omgang med byen, men romantiseringen afspejler sig ikke i afhandlingens analyser. Problemet ved en romantiserende by-optik er tendensen til at se gnidningsfrit og ukritisk på byens sociale forhold og fortolke byen som et rum for frihed og autonomi (se Hetherington, 1997:vii). Byen har disse potentialer, men jeg argumenterer for, at dialektikken skal aktiveres gennem forhandling og aktiv deltagelse i og med byen. Afhandlingens kritiske perspektiv består ikke i en egentlig magtanalyse eller en kritisk analyse af menneskers stilistiske symboler. Den kritiske vinkel forstår jeg som perspektiver, der indfanger de forbindelser, grænser og dynamikker, som eksisterer mellem forskellige former for praksisrum i byen. Dette kritiske perspektiv er rodfæstet i de analytiske begreber, som er udvalgt og integreret i afhandlingen. Begreberne er: *rummets dialektik* (Lefebvre, 1991), *social navigation* (Vigh, 2002) og *rytmeanalyse* (Lefebvre 2004). Ved hjælp af disse begreber kan byen anskues mere nuanceret og ikke som neutral eller entydig dominant. Styrken ved begreberne er, at de tydeliggør de alternative og selvorganiserende træk ved brugen af steder, og hvordan disse er i dialektisk forhandling med den forudsigelighed og handlingsanvisning, der generelt er i byen.

Spørgsmålet er, om jeg har tilsidesat kategorier som ungdom, subkultur, køn og etnicitet i sådan en grad, at jeg ikke har set fænomenerne komme til udtryk i felten? Fortløbende i analysen har jeg haft kategorierne for øje. Det hviler på bevidste valg, når jeg anvender begreber, som giver indsigt i andre sociale og dynamiske måder at organisere sig i byen på. Det skal også her understreges, at ingen informanter har fremhævet køn eller etnicitet som havende en social betydning, og derudover afspejler afhandlingens fordeling af drenge og piger de personer, jeg har mødt i felten. Jeg erkender dermed kategoriernes berettigelse og finder det i et videre projekt interessant at diskutere køn eller ungdom i lyset af afhandlingens konklusioner. Min pointe er, at rækkefølgen hvor praksis analyseres før kategorierne er central for at forstå sociale mobile bevægelser i byen. Byen er i konstant forandring og kan ikke ureflekteret studeres ud fra kategorier, der udspringer af tidligere empiriske tendenser (se

Bennett and Keith-Harris). Byen er i konstant forandring, og jeg har vist, hvordan nærværende forskningsdesign kan hjælpe med at nuancere og forstå ændringerne og de nye deltagelsesformer, den konstante forandring medfører.

Dialektikken – som analytisk vej ind i byen

En central pointe ved informanternes brug af byen er, at de kontrasterer til faste og stabile hverdagsrum som skolen, ungdomsklubben, hjemmet, det formaliserede byliv og dets mere mainstream omgangsformer og gøremål. En gennemgående rød tråd i afhandlingen er derfor måden, hvorpå informanterne `spiller bold´ op ad hverdagsrum, og hvordan de forhandler forholdet mellem det organiserede og selvorganiserede, det forudsigelige og uforudsigelige, det etablerede og ikke-etablerede. Derfor rejser afhandlingen spørgsmålet om, hvad informanterne mener, de kan på byens *grå oaser*, som de ikke kan andre steder i byen? Ved at analysere på tværs af informanter og steder er jeg kommet frem til en forståelse af, hvordan steder indskrives i sociale, tidlige og kulturelle rammesætninger, som understøtter eller begrænser en selvorganiserende brug af byen. Informanterne skaber ikke et modtryk til begrænsningerne, men går aktivt i forhandling med byens betydningsstrukturer. Til trods for, at byen er rammesat og funktionsopdelt, er den således alligevel til forhandling. Herudfra kan man tale om at skabe handlerum i byens etablerede rum. Den selvorganiserede brug af byen er karakteriseret ved, at man forholder sig legende og udforskende til byen og gennem lyst opsøger steder, mennesker ikke normalt opsøger. Afhandlingen beskriver derfor en praksisform, der er beslægtet med fænomener som city-surfing, urban exploration, place hacking og roofing, som er nye sociale og mobile måder at bruge, opleve, organisere sig og deltage i byen på.

Afhandlingens tværdisciplinære tilgang gør det muligt at kombinere begreber som *rummets dialektik*, *social navigation* og *rytmeanalyse* og disse begreber er med til at nuancere, hvordan informanterne organiserer deres brug af byen, men synliggør også, hvordan de organiserer den for sig selv. Handlingerne er ikke antiautoritære, politisk intenderede eller motiveret af en intention om at ændre samfundet, men grunder derimod i en lyst til at udforske hverdagslivets rammer, begrænsninger og betydninger. Det vil sige, at man kan kontrastere det prædefinerede og regulerende uden at være imod det. I dette perspektiv bliver byen ikke bare et rum for forbrug eller politisk aktivisme, men et rum hvor forskellige hverdagsnormer kan kontrasteres og kombineres og gennem kropslig og social fortolkning danne en ny betydning.

Dette perspektiv giver en ny forståelse af den betydning, som byen har for nogle menneskers hverdagsliv.

Afhandlingen bidrager til det by- og hverdagsteoretiske og stedsanalytiske felt med begreber som de **grå oaser**, **matrikelløse rum**, **likeminded individuals** og **en rumlig jamsession**. Begreberne er et udtryk for, at hverdagsrum ikke er adskilte. Mellem det forudsigelige og uforudsigelige og det organiserede og selvorganiserede opstår potentialer, hvor rumligheder og kulturer kombineres i nye sociale formationer.

En nutidig udfordring for by-sociologer, kulturgeografer og byplanlæggere er at skabe by-analyser, der viser, hvordan byen er levende, kropslig og praktiseres på mange måder og dermed ikke kan forstås som færdig, komplet eller entydigt rammesat (Cresswell 2003:280 i: Nayak, 2010). Afhandlingens tværgående dialektiske praksisanalyse mener jeg, tager denne udfordring op. Efter at have diskuteret afhandlingens forskningsdesign vil jeg i det følgende præcisere fire perspektiver, som udgør afhandlingens centrale videns-bidrag. Denne viden er ikke blot relateret til byen som fænomen, og derfor ekspliciterer jeg i kapitlets afsluttende betragtning, hvordan afhandlingens perspektiver kan nuancere forståelsen af fænomener som fællesskab, handlerum, praksis og organiseringen af tid og rum.

Matrikelløse rum

Igennem afhandlingen har jeg vist, hvordan dele af hverdagslivet og byen er forudsigelige og hvordan hverdagslivet gentages gennem velkendte faste rytmer. Forudsigelighed og social genkendelighed skaber samfundsmæssig tryghed og anses eksempelvis at byplanlæggere og institutioner ofte for at være gode forudsætninger for brugen af byen. En central pointe i afhandlingen er, at informanterne forholder sig alternativt til det præetablerede og stabile og sætter spørgsmålstegn ved den linearitet og regularitet, som ofte styrer byen og strukturerer hverdagslivet. Med betegnelsen **matrikelløse rum** giver afhandlingen en optik på byen, hvor mennesker udfordrer grænser for territorier og social genkendelighed og gør uforudsigelighed til en rumlig kvalitet, de opsøger ved byen.

En intention med afhandlingen er at belyse, *hvilke potentialer informanterne ser i byen*. Uforudsigeligheden kiler sig ind som lommer i hverdagslivet, og i bestemte tids- og rumligheder kan informanterne definere hvornår, med hvem, hvordan og med hvilket formål, de tager steder i brug. Uforudsigeligheden afspejler sig både i de kropslige, sociale og tidslige måder, byen bruges på. Til trods for at uforudsigelighed er svær at håndtere, da den skaber

usikkerhed og risiko for uforudsete møder, er den vigtig for den selvorganiserede brug af byen. Uforudsigelighed markerer et brud med måden, hvorpå by og hverdagsliv normalt gøres på og giver mulighed for, at mennesker kan organisere sig selv og tage ejerskab på nye måder. Matrikelløse rum er således ikke geografisk afgrænsede, men konstitueres socialt i kontrast til og forbindelse med de eksisterende betydningsstrukturer og måder byen gøres på.

Byens grå oaser

I analysen af steder i byen bliver byens **grå oaser** en empirisk betegnelse for en type steder (forladte kældere, bygninger, haller m.v.), hvor materialitet og funktion kan redefineres. Det er steder, som af forskellige grunde er uden for almindelige funktionsdefinitioner eller tidsrytmer. De får en rå og håbløs karakter, som står i kontrast til byens populære steder. Informanterne ser byen i en legende optik og herudfra har grå oaser et uafsøgt og endnu ikke defineret potentiale. Afhandlingen viser et paradoks, der handler om måder byen bruges på. På den ene side har byen et potentiale, og på den anden side ligger potentialet netop i et brud med samfundsmæssige spilleregler og byens lovmæssigheder. Kan man så overhovedet bruge denne potentialitet i byplanlægning? Kan man skabe grå oaser og matrikelløse rum bevidst, uden at det spændende, det autentiske og kontrasten til hverdagens andre rum forsvinder? Og kan man i byplanlægningen rammesætte rum, som understøtter selvorganiseret brug af steder? Dette er spørgsmål, analysen afføder, og spørgsmålene er interessante at udforske i fremtidige studier.

Afsæt til en ny forståelse af sted

I forhold til den eksisterende stedsforskning argumenterer jeg gennem begrebet **matrikelløse rum** for, at byen ikke skal fortolkes som havende en bagside eller forside, en geografisk midte eller periferi, en struktur eller noget strukturløst eller frit eller magtfuldt. I matrikelløse rum mødes dikotomierne, hvilket løsner op for en forståelse af sted som værende afgrænset. Dette er en af Henri Lefebvres hovedpointer i forhold til rummets konstruktion, hvilket afhandlingen giver konkrete praksiseksempler på. Ved at krydse antropologisk, sociologisk og humangeografisk forskning og følge menneskers alternative brug af byen tegner sig et mønster, hvor byen er en medspiller i den sociale organisering. Brugen af steder skal analyseres i relation til byen og det strukturerede hverdagsliv, hvilket rytmeanalysen er med til at nuancere. Organiseringen af tid og måden, hvorpå man kan organisere og afgrænse sig

rumligt, virker mere afgørende for brugen af byen end betydningen af den konkrete stedsmaterialitet.

Matrikelløse rum har samtidig et socialt potentiale, hvor mennesker mødes på baggrund af nye sociale læsninger af byen. Afhandlingen viser, at de sociale dimensioner, som steder er indlejret i, har indflydelse på, hvordan stedet tages i brug. Ved at undersøge tre forskellige empiriske materialer (Kvarteret, Undergrundsmiljøet og Spontane Steder) bliver det tydeligt, at en større social forpligtelse minimerer uforudsigelighedens betingelser og dermed potentialet til at være selvorganiserende i byen. Dette står i kontrast til byen og hverdagslivets regularitet: jo mere mennesker er bundet af institutioner, forventninger og sociale samhørigheder, der er defineret på forhånd, jo mindre bliver muligheden for at lege med materialitet, rumlige rammesætninger og sociale samhørighedsformer. Styrken ved at analysere tre typer af materialiteter, som afspejler tre måder at rammesætte rum på, er, at nuancerne i den sociale brug af byen bliver fremtrædende.

Graden af forudsigelighed er ikke bare et spørgsmål om byplanlægning, men et spørgsmål om hvordan hverdagslivet er struktureret i hjemmet, skolen, daginstitutionen, arbejdet, foreningslivet m.v. Nogle mennesker trives bedst i sociale hverdagslige rammesætninger, som ikke på traditionel vis er bygget op om omkring regler, faste tidspunkter og en defineret målsætning. Afhandlingen har vist, hvordan nogle mennesker skaber alternativer til hverdagens struktur gennem forskellig brug af musik og kropslige udtryk. De sociale møder tager form, fordi der er et behov, som rum med høj grad af social forpligtelse ikke imødekommer. I den moderne byplanlægning spores der alternative steder og sociale hverdagsorganiseringer, som søger at imødekomme mennesker, der ønsker at være aktive udenfor institutionelle rum. Der er helt konkret tale om selvorganiserede gadeaktiviteter som streetfodbold, hockey, skateboarding, parkour, breakdancing m.v. Karakteristisk for aktiviteterne og den måde at gå til hverdagslivet og byen på er, at måden at *gøre* er selvorganiserede, fleksibelt, uformelt, legende og mennesker kan mødes på tværs af sociale og kulturelle baggrunde og alder. Fordi nogle mennesker i højere grad ønsker at organisere tid, rum og fællesskab selv, er dette nogle af de nye deltagelsesformer, som fremtidens byrum bør understøtter.

Likeminded individuals

En anden forskningsintention i afhandlingen er at udforske, *hvad der kendetegner de sociale fællesskaber, der opstår, når mennesker bruger byen på selvorganiserende måder*. I forhold til fællesskaber, som tager form eksempelvis i formaliserede rum, kommer fællesskaber på tværs af steder til udtryk gennem gennemsnærlige måder at pejle sig ind på hinanden. Betegnelsen **likeminded individuals** stammer fra felten og anvendes som et analytisk begreb til at forstå, hvad det er, informanterne har til fælles, og hvad der kendetegner deres sociale organisering.

Sociale grupperinger i byen ansues ofte ud fra sociale stratificeringer i forhold til økonomisk indkomst, uddannelsesniveau, klasse, etnicitet eller ud fra kriminalitet og bandeoptikker. Men hverdagslivet rummer også andre sociale samværsformer, som formes ud fra andre fælles pejlemærker. Afhandlingen illustrerer, at kontrastering får betydning for den måde, likemindede opsøger hinanden på, da de udfordrer den sociale læsning af byen, som de oplever eksisterer i den normative samfunds og by-forståelse. Ved at mødes på tværs af alder, etnicitet og steder bryder de med de fællesskabsformer, som hverdagslivet er struktureret ud fra, eksempelvis i form af familie, arbejdsfællesskab, skolefællesskaber, fællesskaber knyttet til bestemte fritidsinteresser m.v.

Sammentænkningen af det matrikelløse og fællesskab

Sociale organiseringer kan tage form uden at være knyttet til de sociale kategorier, der er indlejret i samfundet. I matrikelløse rum er fællesskabet ikke bundet op på forhånd definerede værdisætninger af, hvilket køn eller alder andre har, eller hvorvidt de er iklædt skatertøj eller har dreadlocks. Selvom det forekommer lige legitimt at deltage i begivenhederne som dreng og pige. Køn og repræsentationen af drenge i afhandlingen gør en forskel i forhold til, hvem informanterne er sammen med, men byens karakter gør, at fællesskabet ikke er entydigt afgrænset eller hierarkiseret ud fra køn.

I den teoretiske diskussion om fællesskaber viser perspektivet på **matrikelløse fællesskaber**, at den sociale brug af byen i højere grad er formet ud fra at samles om en gøren og kreativ omgang med byen end ud fra faste og afgrænsede sociale grupperinger. For at forstå fællesskabets mobile karakter er perspektiverne *matrikelløs* og *fællesskab* integreret analytisk, og begrebet social navigation har åbnet op for at forstå, hvordan man kan orientere sig socialt mellem forudsigelige og uforudsigelige elementer. Mennesker mødes ud fra sociale pejlemærker, hvor de ser byen, dens sociale rum og potentielle lommer, ud fra en

sammenlignelig måde. Ved at navigere uden om det, en informant kalder for ”*tvungne fællesskaber*” opsøges det uforudsigelige og således tegnes disse sociale konfigurationer dialektisk i og med byen. Det betyder, at byen understøtter sociale møder, som står i kontrast til de matrikler og institutioner, som mennesker bruger i hverdagen. Særligt byens grå oaser bliver et sted for sociale møder og sammenstød af mere eller mindre uventet og uformel karakter. Selvom køns-optikken ligger uden for afhandlingens ærinde, rejser afhandlingen et spørgsmål om, hvorvidt drenge er bedre til at håndtere byens spontane og uforudsigelige karakter end piger, og om det er her, forklaringen på forskellen mellem repræsentationen af køn skal findes?

Der er i afhandlingen tale om måder at gøre by på, som ikke er reduceret til et enkelt udtryk, som eksempelvis stillbilleder af streetart eller temporære happenings som flash mob, som meget ny by-forskning fokuserer på. I byen får den sociale navigation en ontologisk karakter, som handler om, hvordan mennesker forstår sig selv i forhold til byen og hverdagen. Den selvorganiserede praksis kan med andre ord ikke aflæses uden på kroppen, men det handler om at gøre byen på gennem selvorganisering. Det understreger den betydning, som struktureringen af tid og rum har for den måde, mennesker organiserer sig socialt og udtrykker sig kreativt på. Institutioner og menneskers egne organiseringer af rum og tid er derfor vigtige elementer at medtænke, når vi søger at forstå sociale fællesskaber og det, mennesker gør sammen.

Rytmer: Improvisation og oplevelsen af at gøre by

Et andet omdrejningspunkt for afhandlingen har været at undersøge, hvad informanterne helt konkret gør kropsligt på de steder, de kommer. Den kropslige gøren handler ikke bare om at være på stedet, men også om at sanse. Dels sanse noget spændende ved at søge væk fra byen, indtage steder i andre tidsrum, bruge steder med bevidsthed om autoriteters mulige involvering, og dels ved at afgrænse egen praksis gennem byens lyde og lys. I byen oplever informanterne, at de kan gøre på en måde, hvor de kan hænge ud og egentlig bare være, hvilket giver en indre stemning og oplevelse af at være i byen. Rytmeanalysen er med til at forklare, hvordan forskelligartede rytmer og tidsligheder er på spil, når mennesker bruger byen. Men der er noget særligt ved kontrasteringerne, karakteren ved byens grå oaser og matrikelløse fællesskaber, som giver brugen af byen en ekstra rumlig dimension. Informanternes oplever ikke bare rytmerne, som man ville gøre, hvis man slentrer igennem

strøget, men med Lefebvres ord skaber de en ny rytme. Dimensionen er kommet til udtryk gennem Lefebvres dialektiske perspektiv, men mangler samtidig en forståelse af, hvad der sker, når rytmer stemmes sammen, tager en ny form og hvordan det kommer til udtryk. Begrebet **en rumlig jamsession** er et forsøg på at udvikle en optik for, hvordan disse nye rytmer kan forstås, og hvordan mennesker kombinerer rumlige forhold, der normalt ikke forbindes.

En ny rytme

Afhandlingen viser, at den nye rytme er en praksisform, der kan betragtes som en fordobling af byens handlerum. Med andre ord er den selvorganiserede praksis ikke bare en framing i byens præetablerede betydningsrum, det er en re-framing og en ny rytme. På baggrund af observationer fra en jamsession fremanalyserer jeg, hvordan informanterne improviserer med og i uforudsigelighed. Det fører frem til to konklusioner i forhold til den selvorganiserede brug af byen: Det handler først og fremmest om at kunne få rytmer til at spille sammen på en måde, man selv definerer, hvilket er et udtryk for at tage aktivt ejerskab i byen. Dernæst handler det om, at byen ikke blot forstås som et funktionsrum, som indtages med en specifik intention. Byen er lige så meget et rum, hvor man kan være, gøre og blive til. Med andre ord handler det om den oplevelse, det giver at følge byens puls og rytme, hvor man har mulighed for at gribe det potentiale, der træder frem, når tid og rum er mindre fastlagt. At **jamme med byens rytmer** handler om at sanse byen, afvente det, der opstår, og få rytmer til at samstemme.

I dette tids- og gørenspektiv nuanceres det, hvordan mennesker fortolker byen forskelligt, og at mennesker har et særligt udviklet blik for at lege med byens strukturer og organisere sig selv i dem. Byen reduceres ikke til fysiske steder, men jeg viser, hvordan der er forbindelse mellem krop og sted, bevægelse og by. Forskningsmæssigt kan byen ikke reduceres til noget, man er i, men noget man gør med. I et kombineret rytmisk- og selvorganisatorisk perspektiv får byens tid og rytmer karakter af redskaber, der kan aktiveres. Tid bliver noget, der er socialt konstrueret og får social betydning, eksempelvis har aftentimer, weekenden eller natten potentialer for alternativ by-brug.

Når uforudsigelighed er en del af den selvorganiserede brug af byen, betyder det ikke, at det man gør, er tilfældigt, men at det, der er stabilt, har en anden karakter, hvilket eksempelvis ses ved måden at tænke funktion, materialitet og socialitet på. Det stabile består i at blive øvet i at organisere sig i uforudsigelighed, at improvisere og tage steder i brug. Øve sig i at

organisere sig når ingen nødvendigvis fastsætter en specifik intention, formål eller normer for, hvordan man bør handle. Selvorganiseringen er lystbaseret, og man kan praktisere selvorganisering. ved at sanse og definere handlerum, steder og sociale fællesskaber. Dermed bliver byen til et **gørens og værens-rum**, som handler om at opleve in situ.

Retten til byen

Afhandlingens fjerde forskningsspørgsmål udforsker, *hvordan forskelligartede dynamikker er mulighedsunderstøttende eller begrænsende for informanternes hverdagslige brug af byen.*

Den selvorganiserede brug af byen er blevet analyseret i en overskridelse af dikotomier som: forudsigelighed – uforudsigelighed, det etablerede – det uetablerede, indre rytmer – eksterne rytmer, det socialt forpligtende – matrikelløse fællesskaber m.v. Forskningsmæssigt har der været en tendens til at forstå de forskelligartede normer og rytmer som kontradiktoriske, hvor byens alternative handlerum fortolkes som værende domineret af moderniseringen (Harvey, 1997:3). Byens arkitektoniske intentioner og byplanlægningens funktionslogikker rummer en autoritet, der signalerer, hvordan byen bør bruges. Men mennesker bevæger sig ikke blindt i byen, og diskussionen om den selvorganiserede brug af byen er med til at rejse et spørgsmål om, hvem der har retten til at definere byens rum.

Undersøger man byens mulighedsrum ud fra steder, der er entydigt definerede, og som stederne repræsenteres af dem, der intentionelt har defineret dem, forekommer diskussionen om definitionsmagten mindre nuanceret. Ved at anskue byens muligheder fra informanternes perspektiv bliver det tydeligt, hvordan mennesker stiller spørgsmålstejn ved de forskrifter, der samfundsmæssigt set er med til at definere, hvordan byen skal gøres.

Retten handler ikke om at besidde et territorium men om at have ret til at meddefinere byen og have mulighed for at deltage på tidspunkter og i sociale rum, som man selv definerer. Byen er ikke noget, man træder ind i og er selvorganiserende i, da man forholder sig aktivt og medskabende til byen og tager ejerskab i forhold til byens materialitet og normer. Netop derfor er byen noget, man gør med og i. Der er således ikke én måde, som retten til byen forhandles på, der er mange måder at deltage i byen på.

Retten til byen handler ikke blot om at indgå i et hvilket som helst rum, man selv kan organisere. I matrikelløse rum kan man stille spørgsmålstejn ved de eksisterende rammer og indgå i forhandling om noget, der principielt ikke er til forhandling. Forhandlingerne er ikke af modkulturel eller oppositionel karakter, da den selvorganiserede brug af byen forhandles på

en hårfin grænse for, hvad der er lovligt og ikke-lovligt. Motivet ligger ikke i et ønske om at tiltrække opmærksomhed, og samtidig er disse måder at spille bold op ad byens normer og rytmer vigtige, da de genererer en energi og et potentiale. Det er samspillet mellem informanternes og byens kræfter, der giver informanterne en særlige oplevelse og betydning af at organisere egen praksis i byen.

De forskellige grader af selvorganisering nuancerer forskellene mellem handlerum og rejser en diskussion om, hvem og hvordan personer tilpasser eller gradbøjer byen gennem selvorganiserende praksisser, således at handlerummene understøtter deres behov og praksisform. Selvom der er tendens til at tænke fællesskaber og aktiviteter inden for hverdagslivets etablerede rum, er der mennesker, der ser potentialer, som ikke er synlige eller interessante for alle. Det er en måde at tage ejerskab i det offentlige rum på, men det er også aktivt at meddefinere byens tid og rum ved at tage stilling til og udfordre, hvad der skal ske, hvem der er med og hvad omdrejningspunktet er. Det er en måde at forme og deltage i byen på og meddefinere, hvordan geografier er in- og ekskluderende.

Afsluttende teoretiske bemærkninger

I afhandlingen har jeg sammenbragt teoretiske bidrag fra tidligere by-studier, filosofien, antropologien, sociologien og kritisk hverdagslivsperspektiv med henblik på at skabe et analytisk og empirisk fundament, der kan nuancere forståelsen af brugen af byen. Undersøgelsen bidrager med perspektiver, der ville være interessante at medtænke i analyser af andre hverdagsrum og samhørighedsformer. Min hensigt har været at opbygge en forståelse af byen, som gør det muligt at medtænke den kompleksitet af forskellige motiver, sociale baggrunde og kropslige måder at *gøre* på, som er karakteristisk for byen. Styrken ved empiriske begreber som **matrikelløse rum**, **likeminded individuals**, byens **grå oaser** og en **rumlig jamsession** er, at de som analytiske perspektiver begriber dialektikken mellem sociale praksisser og byen. De selvorganiserede praksisser og de legende dimensioner ved bylivet kan let blive overset, hvis man tager afsæt i mere veldefinerede steder.

I et større perspektiv bidrager de empiriske begreber også til teoretiske diskussioner. En stedsfænomenologisk tilgang til byen nuancerer forskellige omgange med byens steder. I diskussionen af brugen af byen har det været konstruktivt at tale om selve de organiseringsformer, processer og rytmer, som er en del af den faktiske måde at gøre by på.

Begrebet social navigation har eksempelvis vist, hvordan fællesskabet af likemindedede individuals konstitueres ud fra en mobil måde at orientere sig i byen på.

Inden for kritisk hverdagslivsforskning er struktureringen af tid og rum et centralt tema. Ved i afhandlingen at tage afsæt heri, og ved at integrere et perspektiv på selvorganisering og rytmer, bliver tid og rum ikke bare noget, man bevæger sig hen imod eller væk fra. Tid og rum bliver værktøjer, man kan dreje på og aktivt forhandle, hvilket giver viden om de subtile processer, der er mulighedsunderstøttende og begrænsende for social praksis.

I afhandlingens indledning fravalgte jeg at indskrive undersøgelsen i en ungdomskulturel forståelse med afsæt i tematikker som subkultur, køn og alder. Afhandlingens teoretiske perspektiver indkredser på forskellig vis fænomener med en mobil, navigerende, forhandlende, uforudsigelig, improvisatorisk og rytmisk karakter. Det ville være interessant at tage kategorier som ungdom og subkultur op til revision ved at sammenholde disse klassiske kulturanalytiske begreber med begreber som *likeminded individuals* og *matrikelløse rum*. Jeg tænker, at en empirisk forankret viden om sociale mobile fællesskaber kan fungere som en teoretisk udvidelse af fællesskabsbegrebet og skabe en ny forståelse af tidligere fællesskabsdiskussioner. I forlængelse heraf kan afhandlingens begreber være anvendelige inden for pædagogisk praksis og eksempelvis skabe debat og nye forståelser af, hvordan man forstår og arbejder med mobile fællesskaber. Grundlæggende for denne diskussion er, at fællesskaber ikke gøres gennem matrikler eller symboler, men gennem handlinger, der skaber nye måder at bruge steder på.

Selvorganisering er ikke forbeholdt byen som kontekst, men er relevant for fagfolk inden for pædagogiske, geografiske, sociologiske og samfundsmæssige kontekster i forhold til at forstå, hvordan mennesker organiserer sig i tid og rum. Når selvorganisering er et godt begreb at tænke med, er det, fordi det skaber blik for, hvordan andre steder i hverdagslivet er struktureret, og hvordan mennesker forholder sig til disse steder og skaber nye samfundsmæssige deltagelsesformer. Selvom afhandlingen ikke har taget begreber som læring og dannelse eksplicit op, er det begreber, som er interessante at diskutere i forhold til selvorganisering. Aktuelt er eksempelvis diskussionen om den danske heldagsskole. En diskussion, der står højt på den pædagogiske og politisk dagsorden og handler om, hvordan man kan skabe fritidsrum til børn og unge, som de selv kan organisere i et læringsrum som skolen. Skolen er intentionelt struktureret af voksne og er i høj grad styret gennem tidsmæssige og rumlige rammesætninger. De forskellige grader af, hvordan mennesker

agerer, kan skabe en øget forståelse for, hvordan mennesker selv kan skabe eller meddefinere stramme og løse hverdagsrum.

I byplanlægningen er der en aktuel tendens til forsøge at skabe løse rum til mennesker, som de frit kan benytte. Afhandlingens perspektiver på byens *grå oaser* og *matrikelløse rum* giver et kritisk indspark til diskussionen om, hvad løse rum i virkeligheden er, og hvem der definerer, hvornår et rum er løst.

12. Resumé

Dansk resumé

Matrikelløse rum – en undersøgelse af selvorganiserede måder at bruge byen på

Afhandlingen undersøger *hvad der karakteriserer den brug af byen, som kommer til udtryk, gennem praksisser mennesker selv organiserer*. På baggrund af et toårigt eksplorativt, antropologisk, multi-sided feltarbejde foretaget i Horsens og Aarhus har jeg fulgt 38 menneskers måde at tænke, praktisere og erfare byen på. Deres fortællinger, handlinger, fotografier, brug af steder og kontrasteringer til andre hverdagsrum giver indsigt i, hvorfor og hvordan byen har et potentiale for selvorganiserede praksisser. Afhandlingen anlægger en analysestrategi, som gør det muligt at analysere på tværs af steder og informanter og udforske forholdet mellem praksispotentialer og forskellige byrum.

Det er ikke alle informanter, der kender hinanden, og de steder, de tager i brug, er forskellige. Informanterne er valgt ud fra, at de fortæller om og bruger byen gennem steder, som viser, hvordan nogle steder kan være forudbestemte og tilrettelagte og andre mindre etablerede og dermed mere mulighedsunderstøttende for nyfortolkning og alternativ anvendelse. De opsøger byrum, som er ikke stabile og etablerede på forhånd men præget af uforudsigelighed, mindre sociale forpligtelse og ansvar. Disse rum defineres i afhandlingen som *matrikelløse rum*, og karakteristisk for dem er, at informanterne kan organisere tid, rum og fællesskaber selv. Selvorganisering er den analytiske forskningsoptik, som brugen af byen udforskes med.

Informanternes selvorganiserede by-brug er ikke kriminelt-, politisk-, reaktivt- eller modkulturelt intenderet men rodfæstet i en nysgerrighed efter og lyst til at redefinere etablerede betydninger og faste hverdagsrytmer, som former livet i byen. Informanterne adskiller sig ikke radikalt fra andre by-brugere, men opsøger langt mere eksplicit de legende og til tider grænseoverskridende måder at bruge byen på. De balancerer bevidst på grænsen mellem, hvad der er lovligt og ikke-lovligt.

Afhandlingen er interdisciplinært funderet og tager et primært teoretisk afsæt i den franske filosof Michel de Certeaus (1984) praksisbegreb og den franske neomarxist Henri Lefebvres (1991) teori om rummets og hverdagslivets dialektik. En rød tråd i afhandlingen er måden, hvorpå informanterne `spiller bold´ op ad hverdagsrum, der er strukturerede, og hvordan de

skaber selvorganiserede taktikker ved at forhandle forholdet mellem det organiserede og selvorganiserede, det forudsigelige og uforudsigelige, det matrikelbundne og det matrikelløse.

Den selvorganiserede brug af byen analyseres ud fra fire analytiske temaer og selvstændige analysekapitler, der kan inddeles i *sted og materialitet*, *krop og rytmer*, *sociale mobile fællesskabsformer* og *organiseringen af tid og rum*: I første analysekapitel *Stedskarakteristika og stedspotentialer* undersøges stedet som form og materialitet og jeg analyserer stedet i forhold til dets omgivelser såvel som dets socialgeografiske placering i forhold til byen. Informanternes fortællinger viser, at stederne ikke udelukkende opsøges på grund af materielle forhold, og at sociale dimensioner, som stederne er indlejret i, påvirker steders potentialer. Kapitlet viser også, hvordan informanterne skaber en legende rammesætning af byen, hvor de leger med steders funktionslogikker og indskriver dem i nye betydningsstrukturer.

At gøre by, afhandlingens andet analysekapitel, belyser kropslige måder at bruge steder på. Henri Lefebvres (2004) *rytmeanalyse* anvendes som et gennemgående begrebsapparat og nuancerer, hvordan den kropslige brug af byen handler om at sanse byen, dens tidsformer, praksisser, hverdagsrutiner, lyde, lys m.v. For at imødekomme byens uforudsigelige karakter improviserer informanterne i deres selvorganiserede brug af byen. Jeg sammenholder observationer fra en jamsession med byens uforudsigelige karakter og argumenterer for, at informanterne *jammer med byens rytmer* og får byens rytmer og materialitet til at spille sammen på en ny måde.

Matrikelløse fællesskaber er det tredje analysekapitel, som undersøger den type fællesskaber, der konstitueres, når en institution, en aldersgruppe eller et interessefællesskab ikke udgør det sociale udgangspunkt. Antropologen Henrik Vighs (2006) begreb social navigation anvendes for at forstå, hvordan mennesker orienterer sig socialt i bevægelige og mobile hverdagsrum. I matrikelløse fællesskaber mødes *likeminded individuals* ud fra sociale pejlemærker, hvor de ser, laver sociale grænsedragninger og bevæger sig i hverdagslivet og byens sociale rum ud fra en sammenlignelig måde. Likeminded individuals opsøger aktivt uforudsigelighed for at bryde med de sociale kategoriseringer, som en stor del af hverdagslivet og institutionaliserede rum er etablerede på baggrund af.

Byen – et rum for selvorganisering? udgør det fjerde analysekapitel. I et dialektisk hverdagslivsperspektiv diskuteres, hvad informanterne oplever som værende mulighedsunderstøttende eller - begrænsende for deres selvorganiserede brug af byen. I

matrikelløse rum oplever de at kunne forhandle normer, værdier, tidspunkter og rumlige rammesætninger. Informanterne tager aktivt ejerskab i forhold til at indgå i eller organisere noget selv. Praksissen står i kontrast til hverdagslivs regulerede og institutionaliserede rum, som eksempelvis klubben og den etablerede musikscene, hvor der er rammesætninger, som bestemmer, hvilket ejerskab man kan tage og i hvilken grad. Ikke alle mennesker håndterer byens uforudsigelighed og reguleringer ens, og derfor varierer måden, hvorpå den selvorganiserede praksis tager form, i omfang og styrke. Det understreger betydningen af, at der i hverdagslivet er sociale rum med forskellige grader af selvorganiserede og formaliserede rammesætninger.

De fire analysekapitler genererer viden om, hvordan selvorganiserede praksisser opstår i kraft af byen. I matrikelløse rum kan man stille spørgsmålstejn ved de eksisterende rammer og indgå i forhandling om noget, der principielt ikke er til forhandling. I afhandlingen udvikles begreber som grå oaser, matrikelløse rum, likeminded individuals og en rumlig jamsession. Begreberne giver indblik i kreative kræfter, der måske er mere udbredte, end vi er klar over, og de kreative kræfter med til at rejse et spørgsmål om, hvad gode byrum er, og hvem der definerer, hvornår et byrum er godt. Afhandlingen handler om brugen af byen og med selvorganisering som analytisk omdrejningspunkt bidrager afhandlingen til en diskussion om, hvordan der samfundsmæssigt og pædagogisk tænkes i og skabes begreber som fritid, sociale rum og fællesskaber.

English summary

Unregulated spaces: a study of self-organized ways to use the city

The dissertation examines how people make use of the city, with a focus on the practices people use to organize themselves in unregulated spaces. Based on a two-year, anthropological, multi-sited fieldwork in the two Danish cities, Horsens and Aarhus, I have examined 38 peoples' ways of thinking about, using and experiencing the city. Their different stories, actions, photographs, and ways of using different urban spaces provides insight into what gives the city potential for self-organized practices. The dissertation does not analyze one embodied practice, such as street football or urban phenomenon like parkour and roofing, but develops an analytical approach that makes it possible to analyze multiple places and informants in order to explore various degrees of being self-organized and hereby conceptualize self-organization as an urban phenomenon.

Not all of the informants that were studied know each other and the places they made use of where all different. Their perspectives on the city are selected because they provide important insight into the ways in which some urban spaces can be heavily predetermined while others are less regulated and, therefore create opportunities for reinterpretation and alternative use. The informants all searched for places that were not fixed and established in advance, but where instead characterized by unpredictability, fewer social obligations and less responsibility. These spaces are defined in the dissertation as *unregulated space / matrikelløse rum* and they are characteristic by the fact that people can organize time, space, body and the social relations themselves. Self-organization is the analytical research optic applied to explore how the city is used.

The informants' self-organized use of the city is not based on criminal, political, reactive or countercultural intentions, but is rooted in a curiosity and desire to redefine established meanings and the trivial rhythms that shape everyday life in the city. Their use of the city, moreover, is not radically different from other urban users, but they search far more explicitly for playful ways to use the city and push the boundaries of how the city can be conceptualized. They consciously maintain a balance between what is legal and illegal.

The dissertation is based on an interdisciplinary theoretical framework and its primarily theoretical approach is an integrated reading of the French philosopher Michel de Certeau's (1984) concept of practice and the French neomarxist Henri Lefebvre's (1991) theory of the dialectic of space and everyday life. A central argument of the dissertation is that informants

‘play ball against’ everyday spaces that are structured and create self-organizing tactics by negotiating the interplay between: the organized and informal, the predictable and unpredictable, and pre-established and unregulated spaces.

The self-organized use of the city is analyzed through four separate chapters that can be divided into four analytical themes: *place and materiality*, *body and rhythms*, *social mobile relations* and *the organization of time and space*. The first chapter, *Characteristics and the potentials of place*, examines place as form and materiality, as well as place in relation to the urban surroundings. The narratives of the informants illustrate how the value of a place is not just material, but that the social dimensions of the place influence the potential and limitations of the place (Gibson 1977). The chapter also discusses how the informants create a playful framing of the city, insofar as they play with the logics of the planned environmental and implement them in new structures of meaning (Bateson 1972).

The second chapter, *Doing city*, describes the physical ways in which places are used. Henri Lefebvre’s (2004) *rhythmanalysis* is used as a theoretical framework because it provides a nuanced way of examining how the embodied use of the city is about a sensory experience of the city as well as its temporal structures, practices, everyday routines, sounds, lights, etc. In order to grasp the unpredictable nature of the city, the informants improvise as a part of their self-organized practices. By combining observations of a musical jamsession with the city’s unpredictable spatiality I argue that informants improvise and *jam with rhythms of the city*. They create new representations of the city by letting the rhythms of the city and its materiality play together in new formations.

The third chapter, *Mobile social relations*, examines the type of relations that are formed when people do not meet because of an institution, an age group or a one specific leisure activity. The Danish anthropologist Henrik Vigh’s (2006) concept of *social navigation* is used in order to understand how people navigate socially in everyday spaces that are constantly moving and mobile. In these types of mobile social relationships, *likeminded individuals* have in common that, in their everyday life, they have similar social orientations and seek similar social spaces in the city - particular spaces - where they define their own social connections and boundaries. *Likeminded individuals* therefore actively search for unpredictability, which marks a contrast to the social categorizations that a large part of everyday life and the institutionalized spaces that typically forms its basis.

The theoretical framework of the fourth chapter, *The city - a space for self-organization?*, is the dialectic of everyday life rooted in Henri Lefebvre's critique of modernization as well as in Danish and German pedagogical discussions of the segregation of everyday life. The aim of the chapter is to explore what dimensions of the city and everyday life the informants experience as supportive or limiting for their self-organized use of the city.

The informants experiences *unregulated spaces / matrikelløse rum* in different ways to negotiate norms, values, temporal structures and social framings. The practice stands in contrast to regulated and institutionalized spaces, such as the youth club, school, the formalized city and the established music scene. The contrast between spaces can be found in the degree to which people can take ownership and define: when, where and with whom. Not all people are able to manage the unpredictable nature of the city and therefore some people seek spaces that are more regulated. The dissertation stresses the importance of having social spaces with varying degrees of self-organized and formalized framework phrases, in everyday life.

The dissertation is about self-organized use of the city. The dissertation contributes to knowledge about how self-organized practices are a form of organization that arises *with* and *in* the city. In *unregulated spaces/matrikelløse rum* people can question the formalized framing of the city and negotiate dimensions of everyday life that, in principle, are not negotiable. The dissertation develops and presents concepts of *gray oases*, *unregulated spaces/matrikelløse rum*, *likeminded individuals* and *spatial jamsession*. The concepts provide insight into creative forces that may be more widespread than we know of and helps to raise a question of what good urban spaces are and who defines when a space is good. The dissertation contributes to a discussion on how society and pedagogical institutions create concepts of leisure, social space, social relations and participation.

13. Bilag

Bilag A: Oplysninger om undersøgelsens informanter

Interviewene har haft en gennemsnitlig varighed af 1,5 time. Over 38 personer er interviewet og som det fremgår af nedenstående tabel, har flere deltaget i opfølgende interviews. Jeg har interviewet to pædagogiske ledere over 38 år, men eftersom de ikke anvendes eksplicit i afhandlingen, afgrænser jeg informantgruppen til at være mellem 14-38 år.

Kvarteret	Navn / informanttype	Alder / køn	Forsknings-deltagelse
Multi-bane	Simon	D/16	1 Stedsinterview 1 Foto-eliciteret interview
Klubben	Martin	D/16	1 stedsinterview
Multi-bane	Omar	D/14	1 stedsinterview
Kvarteret og multibane	Stef	D/23	Uformel dialog
Kvarteret og multibane	Nielsen	D/21	Uformel dialog
Multi-bane	"Wearechange"	D/21	Uformel dialog
Kvarteret og klubben	Rasmus (opsøgende medarbejder)	D/32	2 Interviews
Klubben	Lene (pædagogisk leder)	P/50	2 Interviews
Rollespil	Mads	D/16	1 stedsinterview
Kælder-lokalet	Frede	D/16	1 stedsinterview
Kælder-lokalet	Niels (pædagog)	D/40	Uformelle samtaler
Kvarter	Rune	D/14	1 Gående interview
Klubben	Mikkel	D/14	1 Gående interview 1 Foto-eliciteret interview
Kvarteret	Jakob	D/17	Snak og endt kontakt
Kvarteret	Lone (leder af boligforening og mor)	P/50	1 Interview 1 Evalueringsrapport af Kvarter
Pige-gruppe	Sasha	P/16	1 Gående interview og mapping

Kvarteret	4-7 piger	P/ 13-16	Deltager-observation og uformelle samtaler over 4 aftener og 3 måneder i felten
-----------	-----------	----------	---

Under-grunds-miljøet			
Til-knytning	Navn / informanttype	Alder / køn	Forsknings-deltagelse
Pakhuset,	Tobias	D/36	1 Stedsinterview (primær informant)
Pakhuset	Louise	P/27	1 Interview
Pakhuset	Carl	D/60	1 Interview
Pakhuset	Claus	D/38	1 Stedsinterview
Pakhuset	Malek	D/21	1 Stedsinterview 1 Opfølgende foto-eliciteret interview (Primær informant)
Pakhuset	Nadia	P/21	1 Stedsinterview og mappings i miljøet Foto-eliciteret interview (kamera blev ikke afleveret).
Pakhuset	Malthe	D/22	1 Stedsinterview i miljøet
Pakhuset	Morten	D/28	1 Stedsinterview i miljøet
Pakhuset	Marie	P/23	1 Interview og mapping 1 Interview baseret på tegninger af steder
Pakhuset	Liane	P/17	1 Interview og mapping Foto fra fritid

Til-knytning	Navn / informanttype	Køn / alder	Metoder anvendt
Strandfest	Peter	D/ca.21	1 Stedsinterview (Primær informant)
Meetup	Kasper	D/14	1 Interview 1 Foto-eliciteret interview (Primær informant)
Meetup	Kaspers mor	P/45	1 Interview
Sct. Annegade	Joachim	D/25	1 Interview
Sct. Annegade	Alexander	D/28	1 Interview (ikke optaget)
Sct. Annegade	Ricco	D/21	1 Stedinterview

Under broen	Fokusgruppe interview m. 4 drenge: Daniel Sebastian Matias Kristian	D/23 - 25	1 Stedsinterview (Primærinformanter)
Under broen	Sebastian	D/23	1 Gående interview (Primærinformant)
Skansen	Karl	D/16	1 Stedsinterview
Skansen	Lasse og Søren	D/30- 40	1 Fokusgruppe stedsinterview
OPP	Troels	D/34	1 Stedsinterview Video af selvorganiseret events Materiale som flyers, websider, fotos Opfølgende interviews (Primær informant)
Eventmaker	Mark	D/34	1 Interview (Primær informant)
Aarhus by/ kommune	Annelise	D/40	1 Interview (ikke optaget)
Afprøvning af interview	Mikael	D/20	1 Interview og mapping

Mænd og kvinder med pædagogisk eller kommunal tilknytning indgår ikke eksplicit i afhandlingen analyse. Deres perspektiver er anvendt i forhold til at generer viden om byen og stille kontrasterende spørgsmål til de informanter der tager byen aktivt i brug.

Bilag B: Interviewguide

Interviewguiden blev skræddersyet til den enkelte informant og det konkrete sted. Jeg memoriserede spørgsmålene og til slut i interviewet tog jeg interviewguiden frem og tjekkede hvorvidt vi manglede at drøfte nogle spørgsmål. Interviewene tog udgangspunkt i og fulgte informantens egne fortællinger, derfor udgør nedenstående et samlet overblik over de spørgsmål, som er anvendt i feltarbejdet.

På tværs af Kvarteret, Undergrundsmiljøet og de Spontane Steder udforskede jeg ud fra spørgsmålene, hvorfor informanterne søger væk fra præetablerede hverdagsrum og hvilke forhold, der indvirkede på deres måde at bruge byen på.

Baggrund

1. Fortæl mig lidt om dig selv
 - a. Familie
 - b. Søskende
 - c. Fritid
 - d. Interesser

Hverdag

2. Hvordan ser din hverdag ud fra du vågner om morgenen?
 - a. Kan du beskrive, hvad du laver i weekenden?
 - b. Hvad laver du, når du ikke er hjemme, i skolen eller i klubben?

Sted

3. Hvordan vil du beskrive dette sted til en, der aldrig har været her før?
 - a. Hvad laver du når du er her?
 - b. Hvor sidder i?
 - c. Bruger i nogle ting her?
 - d. Kommer du bare her hen eller har du en aftale med nogen?
 - e. Bruger du meget tid her?
 - f. Hvilke tidspunkter er du her?
 - g. Hvordan har du lært at kende til stedet?
 - h. Hvad betyder det for dig at være her?
 - i. Hvis en fra eksempelvis Thyborøn kommer til dette sted, hvordan skal han/hun så gøre?
 - j. Er der noget du vil fortælle vedkommende før han/hun kommer til dette sted?
 - k. Har du oplevet noget, du synes var upassende her?
 - l. Har du oplevet, at du skulle forsvare dig her?
 - m. Hvad er det du/i kan her, som i ikke kan andre steder?
 - n. Kan du nævne tre kvaliteter ved stedet?
 - o. Hvilken fornemmelse har du, når du er her?
 - p. Hvad adskiller dette sted fra dit hjem eller andre steder?
 - q. Hvad kan forstyrre dig / jer her?
 - r. Har du oplevet noget du husker særligt her?
 - s. Hvordan har det, du laver her betydning for din hverdag eller andre hverdagssteder?

By

4. Hvordan bruger du byen?

- a. Kan du beskrive byen for mig?
- b. Søger i mod noget eller væk fra noget i byen? Hvorfor?
- c. Er der nogen steder hvor du/i ikke må være?
- d. Hvilke steder har du/i ikke lyst til at være? Hvorfor?
- e. Hvilke steder bruger i til hvad?
- f. Hvornår har du oplevet et sted ikke `duede´ mere? Kan du give et eksempel på dette?
- g. Hvad kan du her, som du ikke kan andre steder?
- h. Hvad er forskellen på at ex spille fodbold på multibanen og i fodboldforeningen eller shuffle i hallen eller i ungdomsskolen?

5. Fællesskaber

- a. Dem du er sammen med her, er det de samme mennesker som dem, du er sammen med i klubben og skolen?
- b. Kan du beskrive, hvad forskellen er på de relationer, du har på disse steder i byen og i eksempelvis skolen?
- c. Hvad er forskellen på de voksne her og de voksne fra skolen/klubben m.v.?
- d. Hvordan møder du folk?
- e. Hvordan aftaler i at mødes?
- f. Hvem er velkommen / ikke velkommen
- g. Hvad gør man ikke her?
- h. Er der nogen regler, når i er her?
- i. Hvordan kender du reglerne og hvordan laves de?

Bilag C: Flyer fra OPP

Nedenstående flyer anvendes i kapitel 8. Her fremgår den i forstørret og læsevenlig udgave.

Ulovlige fester hærger byen

OPP (Other People's Property) er navnet på en gruppe unge, der har valgt at sejle under piratflag og lade hånt om såvel ejendomsret som offentlige tilladelser. De indtager tomme, private lejemål, til ulovlige fester med elektronisk musik - et fænomen der hærgede især England i slutningen af 80erne.

Tekst: Bill Justice

Mere end 15 år efter England oplevede sin "Second summer of love", er fænomenet med at tage, uden at spørge først, åbenbart ikke blevet nedkæmpet effektivt - selv ikke i en ellers pæn og loyldig lille by som Århus. Til trods for, at den 24-årige dj Bass Dali (billedet) blev fanget og tilbageholdt under den sidste ulovlige OPP-fest, hvor politiet mistænker, at omkring 300 unge har festet ulovligt hele natten, fortsætter de selvbestaltede "party pirater" deres ulovlige aktiviteter.

Overforkælede unge

Skrankehavende betjent ved politiet, Bert Bryhsk, har svært ved at forstå hvorfor det skal være nødvendigt for nogen, at trænge ind på andres enemærker og holde fest, når byen er så rigeligt forsynet i forvejen. "Det er en komplet tåbelig form for aktivitet de udøver og fra politiets side stiller vi os aldeles uforstående over for fænomenet OPP! Vi har utvivlsomt at gøre med en lille gruppe overforkælede unge, der ikke kan nøjes med at få sig en dejlig fadøl ved åen eller benytte sig af de udmærkede diskoteker, som i rigt mål sikrer, at de unge i byen absolut ikke mangler noget at give sig til på en fredag eller lørdag aften".

Slår til igen

En anonym talsmand for OPP har indvilliget i, at blive ringet op på en mindst ligeså anonym mobil med taletidskort for en kommentar: "Århus har et byliv, der domineres

af åen og smarte klubber. Der er for meget Jomfru Ane Gade, for meget ligegyldig musik og for mange tøjfolk i jeans, de egentlig ikke har råd til at gå i. Vores fester er om at feste - ikke om at have råd til dyre drinks i baren - så vi har valgt at lade lortet gå ned med et brag igen, nu til sommer".

Hemmelig til det sidste

Ifølge OPP er den eneste mulighed for at komme med til festen, at man opstøver nummeret til en af de to taletids-mobiler, som bliver brugt til at sprede information om festens beliggenhed på selve aftenen. Det sker for, at politiet ikke skal få kendskab til den hemmelige location og lukke festen ned på forhånd. "De gjorde det på samme måde i København flere gange til PPP (Pirate Party Pack) festerne, og det var en kæmpe succes. Vi er sikre på, at

Århus er helt klar på at køre stilen videre!", siger altså talsmanden for OPP aka Other People's Property.

FAKTA

- OPP holder deres næste fest lørdag den 03. juni. Den eneste chance for at komme med piraterne ombord, er at skaffe et af de mobilnumre, som er blevet givet ud til en række personer fra byens nat-teliv.
- Meningen er at man skriver en SMS-besked med sit navn, og på selve aftenen vil der - kort før festens start - blive udsendt SMS til alle tilmeldte, med oplysninger om hvordan man kommer med til festen.

Send sms til:
30912823

14. Litteraturliste

- ALBERTSEN, N. 1999. Urbane atmosfærer. *Sosiologi i dag*, 4, 5-29.
- ALDERSON, P. 1995. *Listening to children. Children, ethics and social research*, Barnardos, Barkingside.
- ALDERSON, P. & MORROW, V. 2004. *The Ethics of Research with Children and Young People: A Practical Handbook*, London, Sage Publications.
- AMIN, A. & THRIFT, N. 2002. *Cities: reimagining the urban*, Cambridge, Polity.
- AMIT-TALAI, V. & WULFF, H. 1995. *Youth cultures: a cross-cultural perspective*, London, Routledge.
- AMIT, V. 2001. The Study of Youth Culture: Why it's Marginal but Doesn't Need to Be So. *EUROPEA: Journal of the Europeanists*, 7, 145-154.
- ANDERSON, H. & JONES, K. 2009. The difference that place makes to methodology: uncovering the 'lived space' of young people's spatial practices. *Children's Geographies*, 7, 291-303.
- ANDERSON, J. 2004. Talking whilst walking: a geographical archaeology of knowledge. *Area*, 36, 254-261.
- ANDERSON, J., ADEY, P. & BEVAN, P. 2010. Positioning place: polylogic approaches to research methodology. *Qualitative Research*, 10, 589-604.
- ANDERSON, N. 1923. *The Hobo: The Sociology of the Homeless Man*, Chicago University of Chicago Press.
- ANDERSON, S. 2006. Storbymennesker: Tilflyttere og lokal i københavnske kampsportsklubber. In: HOLM PEDERSEN, M. & RYTTER, M. (eds.) *Den stille integration: nye fortællinger om at høre til i Danmark*. København: C.A. Reitzel.
- BACK, L., COHEN, P. & KEITH, M. 1999a. Finding The Way Home: Between Home and Belonging: Critical Ethnographies of Race, Place and Identity. London: Center for New Ethnicities Research.
- BACK, L., COHEN, P. & KEITH, M. 1999b. Finding The Way Home: Issues of Theory and Method. London: Center for New Ethnicities Research.
- BARTH, F. 1969. *Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference*, Oslo, Universitetsforlaget.
- BARTH, F. 2000. Boundaries and Connections In: COHEN, A. P. (ed.) *Signifying Identities: Anthropological Perspectives on Boundaries and Contested Values*. London: Routledge.
- BATESON, G. 1972. *Steps to an Ecology of Mind*, Chicago, University of Chicago Press.
- BAUMAN, Z. 1992. Survival as a Social Construct. *Theory, Culture and Society*, 9, 1-36.
- BAUMANN, G. A. G., ANDRE 2005. *Grammas of Identity and Alterity*, Berghahn Books.
- BENJAMIN, W. D., PETER 1986. *Reflections: essays, aphorisms, autobiographical writings*. New York, New York, Schocken Books.
- BENNETT, A. 1999. Subcultures or Neo-Tribes? Rethinking the Relationship between Youth, Style and Music Taste. *Sociology*, 33, 599-617.
- BENNETT, A. & KAHN-HARRIS, K. 2004. *After Subculture: Critical Studies in Contemporary Youth Culture*, London, Palgrave Macmillan.
- BERG, B. L. 2009. *Qualitative Research Methods for all Social Sciences*, Long Beach, California State University.
- BERNARD, B. R. 1994. Field Notes: How to Take, Code and Manage Them. *Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative approaches*. London og New Delhi

- Sage Publications. Thousand Oakes.
- BERNARD, H. R. 2011. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*, Lanham, MD, AltaMira.
- BERNSTEIN, B. 1974. Synlig og usynlig pædagogik. In: ENGGARD, J. & POULSGAARD, K. (eds.) *Basil Bernstein - et udvalg af hans artikler om sprog, socialisering og kontrol*. København: Chr. Ejlers' Forlag.
- BJURSTRÖM, E. 1997. *Högt & lågt: smak och stil i ungdomskulturen*, Umeå, Boréa Bokförlag.
- BORDEN, I. 2001. *Skateboarding, Space and the City* Oxford, New York, Berg.
- BOURDIEU, P. 1997. *Af praktiske grunde: omkring teorien om menneskelig handling*, København, Hans Reitzel.
- BRENNER, N. & ELDEN, S. 2001. Henri Lefebvre in Contexts: An Introduction. *Antipode* 33, 763-768.
- BROWN, D. 2006. *Noise Orders: Jazz, Improvisation, and Architecture*, University of Minnesota Press.
- BUCHOLTZ, M. 2002. Youth and Cultural Practice. *Annual Review of Anthropology*, 31, 525-552.
- CAPUTO, V. 1995. Anthropology's silent others: A consideration of some conceptual and methodological issues for the study of youth and children's cultures. In: AMIT-TALIA, V. & WULFF, H. (eds.) *Youth cultures. A cross-cultural perspective*. London, New York: Routledge.
- CAPUTO, V. 2000. Home and Away. In: AMIT, V. (ed.) *Constructing the field: Ethnographic fieldwork in the contemporary world* London, New York: Routledge.
- CARR, S., FRANCIS, M., RIVLIN, L. G. & STONE, A. M. 1992. *Public Space*, Cambridge, Cambridge University Press.
- CARR, S. & LYNCH, K. 1968. Where Learning Happens. *Daedalus*, 97, 1277-1291.
- CARSTENSEN, T. A. 2005. *Kvarteret i børnehøjde. Kvarteret i børnehøjde: om steder & strækninger i moderne børns hverdagsliv. Ph.d.-afhandling*, Aarhus, Arkitektskolen.
- CARSTENSEN, T. A. 2006. Byrum og ruter - på tur med børn i fire danske kvarterer. In: RASMUSSEN, K. (ed.) *Børns steder*. Værløse: Billesø og baltzer.
- CASEY, E. 1996. How to Get from Space to Place in a Fairly Short Stretch of Time. Phenomenological Prolegomena In: FELD, S. A. B., KEITH (ed.) *Senses of Place*. . School of American Research Press.
- CASTAÑEDA, Q. E. 2005. Between pure and applied research: Experimental ethnography in a transcultural tourist art world. *NAPA Bulletin* 23 87-118.
- CHRISTENSEN, P. M. & O'BRIEN, M. 2003. *Children in the City: Home, Neighborhood and Community*, Routledge Falmer.
- CLARK-IBANEZ, M. 2007. Inner-City Children in Shaper Focus: Sociology of Childhood and Photo Elicitation Interviews. . In: STANCZAK, G. (ed.) *Visual Research Methods* London: Sage Publications.
- CLARKE, A. E. 2003. Grounded Theory Mapping After the Postmodern Turn. *Symbolic Interaction* 264, 553-576.
- CLARKE, J., S. HALL. T. JEFFERSON, AND B. ROBERTS 1976. Subcultures, Cultures, and Class: A Theoretical Overview. In: HALL, S. & JEFFERSON, T. (eds.) *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. London: Hutchison.

- CLIFFORD, J. 1997. *Routes: travel and translation in the late twentieth century*, Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- CLIFFORD, J. & MARCUS, G. E. 1986. *Writing culture : the poetics and politics of ethnography : a School of American Research advanced seminar*, Berkeley, University of California Press.
- COHEN, P. 1999. *Finding The Way Home: Strange Encounters: Adolescent Geographies of Risk and the Urban Uncanny*. London: Center for New Ethnicities Research.
- COHEN, S. 1972. *Folk Devils and Moral Panic*, London: , McGibbon and Kee.
- COLE, J. 2008. Fashioning Distinction: Youth and Consumerism in Urban Madagascar. In: COLE, J. A. D., DEBORAH (ed.) *Figuring the Future. Globalization and the Temporalities of Children and Youth*. Santa Fe: School for Advanced Research Press.
- COLE, J. & DURHAM, D. L. 2008. *Figuring the future: globalization and the temporalities of children and youth*, Santa Fe, NM, School for Advanced Research Press.
- COLEMAN, J. 1961. *The Adolescent society. The social life of the teenager and its impact on education.* , New York, The Free Press.
- COLLIER, J. & COLLIER, M. 1986. *Visual anthropology: Photography as a Research Method*, Albuquerque, NM, University of New Mexico Press.
- CRAMPTON, J. W. 2009. Cartography: performative, participatory, political. *Progress in Human Geography* 33, 840-848.
- DE CERTEAU, M. 1984. *The Practice of Everyday Life*, University of California Press.
- DILLABOUGH, J. & KENNELLY, J. 2010. *Lost Youth in the Global City. Class, Culture and the Urban Imaginary*, New York, RoutledgeFalmer.
- DREIER, O. H. 2007. Generality and Particularity of Knowledge. In: DEVENTER, V. V., TERRE BLANCHE, M., FOURIE, E. & P., S. (eds.) *Citizen City. Between Constructing Agent and Constructed Agent* Captus University Publ, Concord, Canada.
- EDENSOR, T. 2005. *Industrial Ruins: Aesthetics, Materiality and Memory*, Oxford, Berg.
- EDENSOR, T. 2010. *Geographies of Rhythm. Nature, Place, Mobilities and Bodies*, Ashgate.
- EHN, B. & LÖFGREN, O. 2006. *Kulturanalyser*, Århus, Klim.
- ELDEN, S. 2004. *Understanding Henri Lefebvre*, Continuum.
- EVANS, K. & FURLONG, A. 1997. Metaphors of Youth Transition, Niches, Pathways, Trajectories or Navigations In: BYNNER, J., CHRISHOLM, L. AND FURLONG, A. (ed.) *Youth, Citizenship and Social Change in a European Context*. Aldershot: Ashgate.
- FABIAN, J. 2002. *Time and the other: how anthropology makes its object*, New York, Columbia University Press.
- FABIAN, L. 2010. *Den spatiale vending: - en udforskning og anvendelse af analytiske potentialer i den interdisciplinære rekonceptualisering af rum, sted og landskab. Ph.d.-afhdnling*, Aarhus, Institut for Filosofi og Idehistorie, Aarhus Universitet.
- FABIAN, L. 2012. Kreative stedstegnelse, gadekunst og tegnterapi. . In: ANDERSEN, J., FREUDENDAL-PEDERSEN, M., KOFOED, L. & LARSEN, J. (eds.) *Byen i bevægelse. Mobilitet. Politik. Performativitet*. Roskilde: Roskilde Universitets Forlag.
- FELD, S. & BASSO, K. 1996. *Sense of Place*, Santa Fe, School of American research Advanced Seminar Series.
- FLICK, U. 2009. *An Introduction to Qualitative Research*, Sage Publications.
- FRANCK, K. A. & STEVENS, Q. 2007. *Loose space: possibility and diversity in urban life*, London, Routledge.
- FRIEDMANN, T. L. 2005. It's a Flat World, After All. *The New Times Magazine*.
- FURLONG, A. & CARTMEL, F. 1997. *Young People and Social Change – Individualization*

- and risk in late modernity. Sociology and Social Change*, Open University Press.
- GARRETT, B. 2010. Urban Explorers: Quest for Myth, Mystery and Meaning. *Geography Compass*, 4, 1448-1461.
- GEERTZ, C. 1973. *The Interpretation of Cultures*, New York, Basic Books.
- GEERTZ, C. 1988. *Work and Lives: The Anthropologist as Author*, Redwood, Stanford University Press.
- GEERTZ, C. 1996. Afterword. In: FELDT, S. A. B., K. (ed.) *Sense of Place*. . Santa Fe: School of American research Advanced Seminar Series.
- GEHL, J. 1971. *Livet mellem husene*, Arkitektens Forlag.
- GEHL, J. 2010. *Byer for mennesker*, København, Bogvaerket.
- GIBSON, J. J. 1977. The Theory of Affordances. In: SHAW, R. E. & J., B. (eds.) *Perceiving, Acting, and Knowing*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- GIBSON, J. J. 1979. *The Ecological Approach to Visual Perception*, Boston, Houghton Mifflin.
- GIBSON, J. J. 1986. *The Ecological Approach to Visual Perception*, Boston, Houghton Mifflin.
- GIDDENS, A. 1991. *Modernitet og selvidentitet*, København, Hans Reitzels Forlag.
- GILLOCH, G. 1996. *Myth & Metropolis. Walter Benjamin and the City*, Cambridge, Polity Press.
- GILROY, P. 1987. *There Ain't No Black in the Union Jack. The cultural politics of race and nation*, London, Hutchinson.
- GILSENAN, M. 1982. Afterwork: A Way of Walking. *Recognizing Islam: Religion and Society in the Modern Middle East*. London: Croom Helm.
- GITZ-JOHANSEN, T., KAMPMANN, J. & KIRKEBY, I. M. 2001. *Samspil mellem børn og skolens fysiske ramme*, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet, Udgivet af Rum Form Funktion.
- GOFFMAN, E. 2004. Selvets territorier. In: JACOBSEN, M. H. & KRISTIANSEN, S. (eds.) *Social samhandling og mikrosociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- GROSZ, E. 1992. Bodies-cities *Sexuality and Space*, 241-253.
- GUIGNON, C. 2003. Moods in Heidegger's Being and Time. In: SOLOMON, R. C. (ed.) *What is an Emotion?*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- GULLØV, E. 2004. Institutionslogikker som forskningsobjekt. In: MADSEN, U. A. (ed.) *Pædagogisk antropologi - refleksioner over feltbaseret viden*. København: Hans Reitzels Forlag.
- GULLØV, E. & HØJLUND, S. 2003. *Feltarbejde blandt børn: metodologi og etik i etnografisk børneforskning*, København, Gyldendal.
- GULLØV, E. & HØJLUND, S. 2006. Materialitetens pædagogiske kraft. Et antropologisk perspektiv på børneinstitutioner In: LARSEN, K. (ed.) *Arkitektur, krop og læring*. København: Hans Reitzels Forlag.
- GUPTA, A. & FERGUSON, J. 1997. *Anthropological locations: boundaries and grounds of a field science*, Berkeley, Calif., University of California Press.
- HALL, G. S. 1904. *Adolescence: its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education*, N. York.
- HALL, S. & JEFFERSON, T. 1975. Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-war Britain. Working paper. *Cultural Studies*, 7.
- HAMMERSLEY, M. & ATKINSON, P. 2007. *Ethnography: Principles in Practice*, London, Routledge.

- HANNERZ, U. 1980. *Exploring the City: Inquiries Toward an Urban Anthropology*, New York, Columbia University Press.
- HANNERZ, U. 2003. Being there... and there... and there! *Ethnography*, 4, 201.
- HANSEN, K. T. R. 2008. *Youth and the City in the Global South*, Bloomington, Indiana University Press.
- HARVEY, D. 1973. *Social Justice and the City*, Oxford, Blackwell.
- HARVEY, D. 1997. The New Urbanism and the Communitarian Trap. *Harvard Design Magazine*. Cambridge: Harvard University.
- HARVEY, D. 2008. The right to the city. *New Left Review*, 53 23-40.
- HARVEY, D. 2012. *Rebel Cities*, London, New York, Verso.
- HASSE, C. 2002. *Kultur i bevægelse: fra deltagerobservation til kulturanalyse - i det fysiske rum*, Frederiksberg, Samfundslitteratur.
- HASTRUP, K. 1992a. *Det antropologiske projekt: om forbløffelse*, [Kbh.], [Gyldendal].
- HASTRUP, K. 1992b. Etik: Videnskaben om andre. In: DAMM, I. & TEUBER, J. (eds.) *Det antropologiske projekt: Om forbløffelse*. København: Gyldendal.
- HASTRUP, K. 1999. *Viljen til viden: en humanistisk grundbog*, [Kbh.], Gyldendal.
- HASTRUP, K. 2003a. *Ind i verden: en grundbog i antropologisk metode*, Kbh., Hans Reitzel.
- HASTRUP, K. 2003b. Introduktion - den antropologiske videnskab. In: HASTRUP, K. (ed.) *Ind i Verden – En grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- HASTRUP, K. 2004. *Kultur: det fleksible fællesskab*, Århus, Aarhus Universitetsforlag.
- HASTRUP, K. & OVESEN, J. 1985. *Etnografisk grundbog: metoder, teorier, resultater*, København, Gyldendal.
- HEATHCOTT, J. 2007. Noise Orders: Jazz, Improvisation, and Architecture - Edited by David P. Brown. *Journal of Architectural Education* 60, 65-66.
- HEBDIGE, D. 1979. *Subculture - The Meaning of Style*, London, Routledge.
- HETERINGTON, K. 1997. *The Badlands of Modernity*, London & New York, Routledge.
- HIGHMORE, B. 2002. *Everyday Life and Cultural Theory* London and New York, Routledge.
- HIGHMORE, B. 2005. *Cityspaces: cultural readings in the material and symbolic city*, Palgrave, Basingstoke.
- HINE, C. 1998. Virtual Ethnography. *IRISS* 1998.
- HINE, C. 2000. *Virtual Ethnography*, London, Sage Publications.
- HOGGART, R. 1957. *The Use of Literacy*, Harmondsworth, Penguin Books.
- HOLLOWAY, S. L. & VALENTINE, G. 2000. *Children's geographies. Playing, Living, Learning*, London, Routledge.
- HOPKINS, P. & PAIN, R. 2007. Geographies of age: thinking relationally. *Area* 39, 287–294.
- HORSDAL, M. 2012. *Telling Lives. Exploring dimensions of narratives*, London, Routledge.
- HORTON, J. & KRAFTL, P. 2006. What else? Some more Ways of Thinking and Doing. *Children's Geographies* 4, 69-95.
- HUBBARD, P. 2002. *Thinking geographically: space, theory, and contemporary human geography*, London, Continuum.
- HUBBARD, P. 2005. Space/Place. In: ATKINSON, D., JACKSON, P., SIBLEY, D., WASHBOURNE, N. (ed.) *Cultural Geography. A Critical Dictionary of Key Concepts*. London: I. B. Tauris.
- HUIZINGA, J. 1963. *Homo ludens : om kulturens oprindelse i leg*, København, Gyldendals.

- HUMPHREYS, L. 2010. Mobile social networks and urban public space. *New Media & Society*, 12 743-778.
- HØJLUND, S. 2001. *Barndom mellem børn og professionelle. Ph.d.-afhandling.* , Etnografi og socialantropologi, Humanistisk Fakultet, Århus Universitet.
- HÖRSCHELMANN, K. & BLERK, V. L. 2012. *Children, Youth and the City*, London and New York, Routledge.
- INGOLD, T. 2000. *The Perception of the environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*, London and New York, Routledge.
- JACKSON, M. D. 1998. *Minima Ethnographica: Intersubjectivity and the Anthropological Subject*, Chicago, Chicago University Press.
- JAMES, A. & PROUT, A. 1997. A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems. In: JAMES, A. & PROUT, A. (eds.) *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer Press.
- JANULIN, R. 1973. Gens du soi, Gens de l'autre. 10.
- JENKINS, R. 2006. *Social identitet*, Århus, Academica.
- JENKS, C. 2005. *Childhood*, London, Routledge.
- JENSEN, M. K. R. 1988. Interview med børn. København: Socialforsknings Institutet.
- JENSEN, S. M. 2008. *Mellem rum : om unges identitet og fællesskaber i og udenfor skolen - i forstaden, på landet og i byen. Ph.d.-afhandling.* Roskilde Universitets Forlag.
- JOHNSON-HANKS, J. 2002. On the Limits of Life Stages in Ethnography: Toward a Theory of Vital Conjunctures. *American Anthropologist*, 104, 865-880.
- JONES, S. 1988. *Black Culture, White Youth: The Reggae Tradition from JA to UK*, London MaMillian Education.
- KAMPMANN, J. 1988. Diskussionen om selvregulering. *Gyldendals bog om småbørn.* . København: Nordisk Forlag.
- KAMPMANN, J. 1997. Barndom og børnekultur, selvregulering og erfaringsprocesser. In: WEBER, K., NIELSEN, BIRGER STEEN, OLESEN, HANNING SALLING (ed.) *Modet til fremtiden.* . Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- KAMPMANN, J. 1998. Børneperspektiv og børn som informanter. In: BØRNERÅDET (ed.). København.
- KAMPMANN, J. 2000. Børn som informanter og børneperspektiv In: KAMPMANN, J. & JØRGENSEN, P. S. (eds.) *Børn som informanter.* . København: Børnerådet.
- KAMPMANN, J. 2003. Barndomssociologi: fra marginaliseret provokatør til mainstream leverandør *Dansk sociologi*, 14 79-93.
- KAMPMANN, J. 2006. Børn, rum og rummelighed. In: RASMUSSEN, K. (ed.) *Børns steder – om børns egne steder og voksnes steder til børn.* København: Billesø & Baltzer.
- KAROFF, H. S. 2010. *Leg som stemningspraksis. Ph.d.-afhandling.* Aarhus Universitet.
- KARPANTSCHOF, R. & LINDBLOM, M. 2012. Kampen om byens rum. In: LINDBLOM, K. O. (ed.) *Kampan om Ungdomshuset. Studier i et oprør.* Frydenlund og Monsun.
- KEITH, M. 1999. Finding The Way Home: Making Safe: Young People Community Safety and Racial Danger. London: Center for New Ethnicities Research.
- KENNELLY, J. 2012. *Citizen Youth: Culture, Activism, and Agency in a Neoliberal Era*, Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- KINCHELOE, J. L. 2001. Describing the Bricolage: Conceptualizing a New Rigor in Qualitative Research. *Qualitative Inquiry*, 7, 679-292.
- KLAUSEN, M. 2012. Making Place in the Media City. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 4, 559-577.

- KOFMAN, E. & LEBAS, E. 1996. Lost in Transposition. In: LEFEBVRE, H. (ed.) *Writing on Cities*. Oxford: Blackwell.
- KORTBÆK, H. B. 2013. *Fra lavmælt provinsby til kreativ storby? : Kulturel dynamik i senmoderne byudviklingsprojekter i Odense. Ph.d.-afhandling*. Syddansk Universitet.
- KUSENBACK, M. 2003. Street Phenomenology: The Go-Along as Ethnographic Research Tool. *Ethnography*, 4, 455-485.
- KVALE, S. 1997. *Interview: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, Kbh., Hans Reitzel.
- LANGAGER, S. 2008. Giv unge mennesker rum til selvorganisering. *LL-Nyt*.
- LARSEN, H. G. & HANSEN, A. L. 2012. Retten til byen. In: ANDERSEN, J., FREUDENDAL-PEDERSEN, M., KOFOED, L., LARSEN, J. (ed.) *Byen i bevægelse. Mobilitet, Politik, Performativitet*. Roskilde: Roskilde Universitets Forlag.
- LARSEN, J. L. 2007. *Politisk urbanitet : Projekter, planer, protester og Supertanker på Krøyers Plads*. Roskilde University.
- LARSEN, J. L. 2012. Vage rum: "Kreativitet", "midlertidige byrum" og politisk urbanitet In: ANDERSEN, J., FREUDENDAL-PEDERSEN, MALENE, KOEFOED, LASSE OG LARSEN, JONAS (ed.) *Byen i Bevægelse. Mobilitet – Politik – Performativitet*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- LATHER, P. 2007. *Getting Lost: Feminist Efforts toward a Double(d) Science*, New York, State University of New York.
- LAVE, J., DUGUID, P., FERNANDEZ, N. & AXEL, E. 1992. Coming of age in Birmingham: Cultural Studies and Conceptions of Subjectivity. *Annual Review of Anthropology*, 21, 257-282.
- LEFEBVRE, H. 1968 *Le Droit à la ville, Paris: Anthropos*, Paris, Ed. du Seuil, Collection Points.
- LEFEBVRE, H. 1985. *Qu'est-ce que penser?*, Paris, Éditions Publisud.
- LEFEBVRE, H. 1987. An interview with Lefebvre. *Environment and Planning D: Society and Space*, 5, 27-38.
- LEFEBVRE, H. 1991. *The production of space*, Malden, Mass, Blackwell.
- LEFEBVRE, H. 1995. *Introduction to Modernity*, London, Verso
- LEFEBVRE, H. 1996. *Writings on cities*, Oxford, Blackwell Publishers.
- LEFEBVRE, H. 2003. *The urban revolution*, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- LEFEBVRE, H. 2004. *Rhythmanalysis: space, time and everyday life*, London, Continuum.
- LEFEBVRE, H. & RÉGULIER, C. 1985. Le projet rythmanalytique. *Communications* 41, 191-199.
- LEFEBVRE, H. & RÉGULIER, C. 1986. Essai de rythmanalyse des villes méditerranéennes' *Peuples Méditerranéens*, 37.
- LEFEBVRE, H. & RÉGULIER, C. 1996. Rhythmanalysis of Mediterranean Cities. In: LEFEBVRE, H. (ed.) *Writing on Cities*. Oxford: Blackwell Publishing.
- LIDEN, H. 2003. Common neighbourhoods – diversified lives: Growing up in urban Norway. In: OLWIG, K. F. & GULLØV, E. (eds.) *Children's Places. Cross-Cultural Perspectives* London: Routledge.
- LIEBERG, M. 1992. *Att ta staden i besittning: om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*, Lund, Institutionen fr byggnadsfunktionslra.
- LOFLAND, L. 2009. *The Public Realm*, Transaction Publishers.
- LUNØE, N. 1979. Ulvetime : kritik af det kapitalistiske hverdagsliv *Udkast*, 7, 257-308.
- LYNCH, K. 1960. *The Image of The City*, Cambridge, MIT Press.
- LYNCH, K. 1972. *What Time is this Place?* , Cambridge, MIT Press.

- LYNCH, K. 1984/1981. *Good City Form*, Cambridge and London, MIT Press.
- LYNCH, K. 1990. *Wasting Away*, San Francisco Sierra, Club Books.
- MAFFESOLI, M. 1988. *Le Temps des tribus, le déclin de l'individualisme dans les sociétés de masse*, Paris, Meridiens Klincksieck.
- MAFFESOLI, M. 1996. *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*, London, Sage Publications.
- MARCUS, G. E. 1995. Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24, 95-117.
- MARCUS, G. E. 1998. *Ethnography Through Thick and Thin*, New Jersey, Princeton University Press.
- MARCUS, G. E. & FISCHER, M. M. J. 1986. *Anthropology as cultural critique : an experimental moment in the human sciences*, Chicago, University of Chicago Press.
- MARTIN, P. J. 2004. Culture, Subculture and Social Organization. In: BENNETT, A. & KEHN-HARRIS, K. (eds.) *After Subculture. Critical Studies in Contemporary Youth Culture*. Palgrave MacMillan. .
- MASSEY, D. 1994. *Space, place and gender*, Cambridge, Polity Press.
- MASSEY, D. 2005. *For space*, Sage Publications.
- MCRORBIE, A. 1991. *Feminism and Youth Culture. From Jackie to Just Seventeen*, London, MacMillan.
- MCRORBIE, A. & GARBER, J. 1976. Girls and Subculture: An exploration. In: HALL, S. J., TONY (ed.) *Resistance through Rituals. Youth subculture in post-war Britain*. London: Hutchinson.
- MERLEAU-PONTY, M. 2009. *Kroppens Fænomenologi*, Helsingør, Det lille Forlag.
- MERRIFIELD, A. 2006. *Henri Lefebvre: A Critical Introduction*, New York and London, Routledge.
- MILLER, D. 2010. *Stuff*, Polity.
- MITCHELL, D. 2003. *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*, New York, The Guilford Press.
- MOURITSEN, F. 1996. *Legekultur: essays om børnekultur, leg og fortælling*, [Odense], Odense Universitetsforlag.
- MØRCH, S. 1996. Ungdomsliv som social konstruktion. In: HEDEGAARD, M. (ed.) *Praksisformers forandring – personlig udvikling*. Århus Århus Universitetsforlag.
- NADER, L. 1972. Up the anthropologists perspectives gained from studying up. In: HYMES, D. (ed.) *Reinventing Anthropology*. New York: Pantheon Books.
- NAYAK, A. 2010. Race, affect, and emotion: young people, racism, and graffiti in the postcolonial English suburbs. *Environment and Planning A*, 42, 2370-2392.
- NIELSEN, H. W. & KAMPMANN, J. 2007. Children in command of time and space? . In: ZEIHNER, H., DEVINE, D., KJØRHOLT, A. T. & STRANDELL, H. (eds.) *Flexible Childhood? Exploring Children's Welfare in Time and Space*. . Odense: University Press of Southern Denmark.
- NIELSEN, T. 2005. *Formløst: den moderne bys overskudslandskaber*, Århus, Arkitektskoles Forlag.
- OLIVER, M. 2005. The problem with affordance. *E-Learning*, 2, 204-413.
- OLWIG, K. F. & GULLØV, E. 2003. *Children's places: cross-cultural perspectives*, London, Routledge.
- OLWIG, K. F. & HASTRUP, K. 1997. *Siting culture: the shifting anthropological object*, London, Routledge.
- PAKHUS, D. G. 1998. Årsrapport. Horsens Kommune.

- PANABAKER, I. 2007. Book Review: Brown, David P. *Noise Orders: Jazz, Improvisation, and Architecture*. Minneapolis: University of Minnesota Press. *Critical Studies in Improvisation*, 3.
- PARK, R. E. 1928. Human Migration and the Marginal Man. *American Journal of Sociology* 33, 881-893.
- PILKINGTON, H. 1994. *Russia's Youth and its Culture: a nation's constructors and constructed*, London and New York, Routledge.
- PINK, S. 2001. More visualizing, more methodologies: on video, reflexivity and qualitative research. *The Sociological Review*, 49, 586-599.
- PINK, S. 2007. *Doing Visual Ethnography: Images, Media and Representation in Research*, London, Sage Publications.
- PINK, S. 2009. *Doing Sensory Ethnography*, London, Sage Publications.
- PINK, S. 2012. *Situating Everyday Life*, London, Sage Publications.
- PLØGER, J. 1997. *Byliv og modernitet*, Oslo, NIBR.
- PROUT, A. 2005. *The Future of Childhood. Towards the Interdisciplinary Study of Children*, London, Routledge, Falmer.
- PROUT, A. & JAMES, A. 1997. A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems. . In: PROUT, A. & JAMES, A. (eds.) *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary issues in the Sociological Study of Childhood* (ss. 1-33). London: Falmer Press.
- PÆRREGAARD, K. 1997. Imagining a place in the Andes In: OLWIG, K. F. & HASTRUP, K. (eds.) *Siting Cultures*. London and New York: Routledge.
- QVORTRUP, J. 1994. Childhood matters: an introduction. In: QVORTRUP, J., BARDY M., SPITTA, G. AND WINTERSBERGER, H. (ed.) *Childhood matters: Social Theory, Practice and Politics*. Avebury: Aldershot.
- QVORTRUP, J. 2005. *Studies in modern childhood: society, agency, culture*, Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- RASMUSSEN, K. 2004a. *Børnene i kvarteret, kvarteret i børnene: om børns hverdagsliv, steder og ruter*, Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag.
- RASMUSSEN, K. 2004b. Børns fortællinger om kvarteret – et bidrag til kvarterets identitet? . *Nordisk Arkitekturforskning*, 1, 37-50.
- RASMUSSEN, K. 2004c. Places for children - children's places. *Childhood*, 11, 155-173.
- RASMUSSEN, K. 2005. Legeplads og kropslig udfoldelse In: CHRISTENSEN, A. W. & WIBORG, A. (eds.) *Rend og hop: om kroppen i legen*. BUPL.
- RASMUSSEN, K. 2006. *Børns steder: om børns egne steder og voksnes steder til børn*, Værløse, Billesø & Baltzer.
- RASMUSSEN, K. 2007. Sociologens fotografiske feltnoter. Et bidrag til ”thick description”? *Sociologi i dag*, 37, 13-32.
- REHDER, M. M. 2013. Videokameraet som etnografisk redskab online og offline In: RASMUSSEN, K. (ed.) *Visuelle tilgange og metoder i tværfaglige pædagogiske studier* Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- RICOEUR, P. 1983/1984. *Time and narrativ*, Chicago, University of Chicago Press.
- RIVLIN, L. G. 1970. *Environmental Psychology: Man and His Physical Setting*, New York, Holt, Rinehart & Winston.
- ROJEK, C. 1995. *Decentering Leisure. Rethinking Leisure Theory*, London, Sage Publications.
- ROSE, G. 2007. *Visual Methodologies: An Introduction to the Interpretation of Visual Materials*, London, Sage Publications.

- SAND, A. 2013. Unges selvorganisering i det matrikelløse byrum. In: BECK, S. H., D. R. (ed.) *FRIHED & STYRING - En antologi om læringskultur i forandring*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- SAND MØLLER, A.-L. 2009. *Gymnasieelev - er det bare noget man er?: en pædagogisk antropologisk undersøgelse af danske unges overgang i gymnasieuddannelsens grundforløb* [Online]. Akademia.dk.
- SCHLÖR, J. 1998. *Nights in the Big City: Paris, Berlin, London 1840-1930*, London, Reaktion Books.
- SENNETT, R. 1977. *The fall of public man*, Cambridge, Cambridge University Press.
- SENNETT, R. 1994. *Flesh and Stone.*, Ney York, London, W.W. Norton and Company.
- SHAW, C. R. 1930. *The Jack Roller: A Delinquent Boy's Own Story*, Chicago, University of Chicago Press.
- SHIELDS, R. 1999. *Lefebvre, Love and Struggle: Spatial Dialectics*, New York, London, Routledge.
- SIMONSEN, K. 1993. *Byteori og hverdagspraksis*, Frederiksberg, Akademisk Forlag.
- SIMONSEN, K. 1996. What kind of space and what kind of social theory? *Progress in human geography* 2, 494-512.
- SIMONSEN, K. 1998. Henri Lefebvre og 'det urbane'. In: TONBOE, J. C. (ed.) *Storbyens Sociologi*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- SIMONSEN, K. 2001. Rum, sted, krop og køn. In: SIMONSEN, K. (ed.) *Praksis, rum og mobilitet*. Roskilde Roskilde Universitets Forlag.
- SIMONSEN, K. 2004. Spatiality, Temporality and the Construction of the City In: BÆRENHOLDT, J. O. & SIMONSEN, K. (eds.) *Space Odysseys. Spatiality and Social Relations in the 21st Century*. Aldershot: Ashgate
- SIMONSEN, K. 2005. *Byens mange ansigter*, Roskilde, Roskilde Universitetsforlag.
- SIMONSEN, K. 2007. Practice, Spatiality and embodied emotions: An outline of a geography of practice. *Human Affairs* 17, 168–181.
- SIMONSEN, K. 2010. Rumlig praksis. *Slagmark*, Veninden mod rummet.
- SIN, C. H. 2003. Interviewing in 'place': the socio-spatial construction of interview data. *Area*, 35, 205-312.
- SKELTON, T. & VALENTINE, G. 1997. *Cool places: geographies of youth cultures*, London, Routledge.
- SOJA, E. 1996. *Thirdspace*, Massachusetts, Oxford, Blackwell Publishing.
- SOJA, E. 2010. *Seeking Spatial Justice*, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- SOMMER, R. 1974. *Tight spaces: Hard architecture and how to humanize it*, Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall.
- SPRADLEY, J. 1970. *You Owe Yourself a Drunk: Adaptive Strategies of Urban Nomads*, Boston, Little Brown.
- SPRADLEY, J. 1972. *Culture and Cognition: Rules, Maps and Plans*, San Francisco, Chandler.
- SPRADLEY, J. P. 1980. *Participant observation*, New York Holt, Rinehart and Winston
- STEVENS, Q. 2007. *The Ludic city: Exploring the potential of public spaces*, New York, Routledge.
- STRANDELL, H. 2007. New Childhood Space and the Question of Difference. In: ZEIHNER, H., DEVINE, D. KJØRHOLT, A.T., STRANDELL, H. (ed.) *Flexible Childhood? Exploring Children's Welfare in Time and Space*. Odense: University Press of Southern Denmark.

- STRATHERN, M. 2006. A communities of critics? Thoughts on new knowledge. . *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 12, 191-209.
- SWEETMAN, P. 2004. Tourist nad Travellers? `Subcultures´, Reflexive Identities and Neo-Tribal Sociality. In: BENNETT, A. & KAHN-HARRIS, K. (eds.) *After Subculture. Critical Studies in Contemporary Youth Culture*. London: Palgrave Macmillan.
- SØRENSEN, A. S., HØYSTAD, O. M. & BJURSTRÖM, E., VIKE, H. 2010. *Nye Kulturstudier*, København, Tiderne Skifter.
- THOMAS, W. I. 1937. *Primitive behavior: An introduction to the social sciences*, New York, London, McGraw-Hill.
- THOMPSON, E. P. 1963/1991. *The Making of The English Working Class*, London, Penguin Books.
- THORPE, H. 2012. The ethnographic (I)nterview in the sports field: towards a postmodern sensibility, Qualitative research on sport and physical culture. . *Research in the sociology of sport*, 6, 51-78.
- THRASHER, F. 1927/1963. *The Gang. A Study of 1313 gangs in Chicago*, Chicago, University of Chicago press.
- THRIFT, N. 1996. *A Phantom State? International Money, Electronic Networks and Global Cities, Spatial Formations.* , London, Sage Publications.
- THRIFT, N. 2008. *Non-Representational Theory*, London and New York, Routledge.
- TJØRNHØJ-THOMSEN, T. 1999. *Tilblivelseshistorier. Barnløshed, slægtskab og forplantningsteknologi i Danmark. Ph.d.-afhandling*, København, Institut for Antropologi.
- TØNNESVANG, J. & SAND, A. 2010. Kvalificeret selvbestemmelse som didaktisk grundlag for ungearbejde og kompetenceudvikling hos FU-medarbejdere. Aarhus: Aarhus Kommune.
- URRY, J. 2007. *Mobilities*, Cambridge, Polity.
- VALENTIN, K. 2006. *Schooled for the future?: educational policy and everyday life among urban squatters in Nepal*, Greenwich, CT, IAP.
- VIGH, H. 2002. Introduktion til voldens antropologi: Fra erfaring til fællesskab. *Tidsskriftet Antropologi*, 46, 3-15.
- VIGH, H. 2004. Navigation - Unge i konfliktfyldt terræn. In: HASTRUP, K. (ed.) *Viden om Verden*. København: Forfattere og Hans Reitzels Forlag.
- VIGH, H. 2006. *Navigating terrains of war: Yourh and Soldering in Guinea-Bissau*, New York, Oxford, Berghahn Books.
- VIGH, H. 2009. Motion squared. A second look at the concept of social navigation. *Anthropological Theory*, 9, 419-438.
- VIGH, H. 2010. Youth Mobilisation as Social Navigation. Reflections on the concept of dubriagem. *Cadernos de Estudos Africanos. Youth and Modernity in Africa*, 18, 2-18.
- WATTERS, E. 2003. *Urban Tribes – a generation redefines friendship, family and commitment.* , New York and London, Bloomsburry.
- WENGER, E. 2004. *Praksisfællesskaber. Læring, mening og identitet*, København, Hans Reitzels forlag.
- WHYTE, W. F. 1943. *Street Corner Society* Chicago, The University of Chicago Press.
- WILLIS, P. 1977. *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*, Hampshire, Gover Publishing.
- WILLIS, P. 1978. *Profane Culture*, london, Routledge & Kegan Paul.
- WINTHER, I. W. 2006a. Børneværelset som hjemsted. In: RASMUSSEN, K. (ed.) *Børns steder*. København: Billesø & Baltzer.

- WINTHER, I. W. 2006b. *Hjemlighed: kulturfænomenologiske studier*, Kbh., Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- WULFF, H. 1995a. Introducing youth culture in its own right: The state of the art and new possibilities. In: AMIT-TALIA, V. & WULFF, H. (eds.) *Youth cultures: A cross-cultural perspective*.
- WULFF, H. 1995b. The state of the art and new possibilities. In: AMIT, V. & WULFF, H. (eds.) *Youth Culture. A cross-cultural perspective*. London and New York: Routledge.
- WULFF, H. 2000. Access to a closed world: methods for a multilocale study on ballet as a career. In: AMIT, V. (ed.) *Constructiong the Field: Ethnographic Fieldwork in the Contemporary World*. London: Routledge.
- WUNDERLICH, F. M. 2010. The Aesthetics of Place-temporality in Everyday Urban Space: The Case of Fitzroy Squar In: EDENSOR, T. (ed.) *Geographies of Rhythm*. Ashgate.
- WYN, J. & WHITE, R. 1997. *Rethinking Youth*, London, Sage Publications.
- ZEIHER, H. 2001. Children's Islands in Space and Time: The Impact of Spatial Differentiation on Children's Ways of Shaping Social Life In: DU BORIS-REYMOND, M., SÜNKER, H. & KRÜGER, H.-H. (eds.) *Childhood in Europe*. . New York: Peter Lang.
- ZEIHER, H. 2003. Shaping daily life in urabn environments. In: CHRISTENSEN, P. M. & O'BRIEN, M. (eds.) *Children in the City*. Routledge, Falmer.
- ZEIHER, H. 2007. Valueing Children's Temporal Quality of Life. In: ZEIHER, H., DEVINE, D., KJØRHOLT, A. T. & STRANDELL, H. (eds.) *Flexible Childhood? Exploring Children's Welfare in Time and Space*. Odense: University Press of Southern Denmark.
- ZIEHE, T. & STUBENRAUCH, H. 1983. *Ny Ungdom og usædvanlige læreprocesser: kulturel frisættelse og subjektivitet*, København, Politisk Revy.
- ZINNECKER, J. 1990. Vom Stassekind zum verhäuslichten Kind. Kindheitsgeschichte im Prozess der Zivilisation. In: BEHNKEN, I. (ed.) *Stadtgeschichte in Prozess de Zivilisation*. Opladen: Leske und Budrich

Internetsider

- LEFEBVRE, H. (1983). Interview med Henri Lefebvre: <http://www.notbored.org/lefebvre-interview.html> (sidst besøgt 17.03.2013).
- GEHL, J. (2012) Forelæsning på The Royal Town Planning Institute, Scotland: [Vimeo.com/53316566](https://vimeo.com/53316566) (sidst besøgt 17.03.2013).
- GODSBANEN i Aarhus: <http://godsbanen.dk/> (sidst besøgt 03.03.2014)
- PAKHUSET 2013: Det Gule Pakhus: <http://www.detgulepakhus.dk/> (sidst besøgt 07.02.2014).